Tímarit

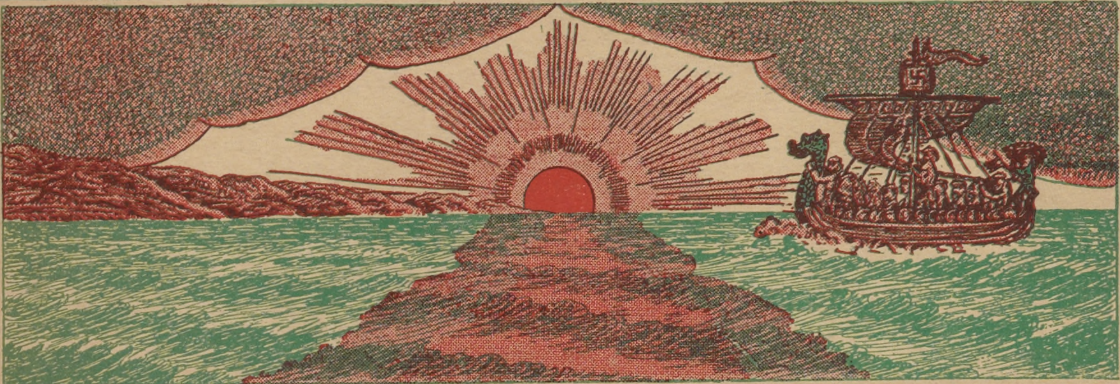
Þjóðræknisfélags Íslendinga

XXII. ÁR

WINNIPEG, MANITOBA

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi

XXII. ÁRGANGUR

Tilgangur félagsins er:

1. Að stuðla að því af fremsta megni að Íslendingar megi verða sem bestir borgarar í hérlendu þjóðlífi.
2. Að styðja og styrkja íslenska tungu og bókvísi í Vesturheimi.
3. Að efla samúð og samvinnu meðal Íslendinga austan hafs og vestan.

Þetta er sá félagsskapur meðal Íslendinga í Vesturheimi, er aðallega byggir á þjóðernislegum grundvelli og hvetja vill þá til framsóknar og virðingar til jafns við þá þjóðflokka aðra, er þetta land byggja.

Ársgjaldið er aðeins 1 dollar, og fá allir skuldlausir félagsmenn, er það borga, þetta tímarit ókeypis.

Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi
Winnipeg, Canada

IN MEMORIAM

HEIÐURSFÉLAGAR OG FORSETAR

His Excellency Lord Tweedsmuir, Hon. Patron
Kjartan Helgason, fyrrum prófastur
Stephan G. Stephansson, skáld
Frú Stephanía Guðmundsdóttir, leikkona
Prófessor Sv. Sveinbjörnsson, tónskáld
Þorbjörn Bjarnason, skáld (Þorskabítur)
Einar H. Kvaran, rithöfundur
Ragnar E. Kvaran, fyrrum prestur og forseti
Kristján Níels Júlíus (K. N.), skáld
Séra Jónas A. Sigurðsson, skáld og forseti
Dr. Rögnvaldur Pétursson, forseti og ritstjóri

Félagatal Þjóðræknisfélagsins 1940

A. Heiðursfélagar

Dr. Vilhjálmur Stefánsson, landkönnuður, New York
Prófessor Halldór Hermannsson, Cornell University, N. Y.
Prófessor Sigurður Nordal, Háskóla Íslands, Reykjavík, Ísl.
Prófessor Árni Pálsson, Háskóla Íslands, Reykjavík, Ísl.
Prófessor F. S. Cawley, Ph.D., Harvard University, Cambridge, Mass.
Prófessor Watson Kirkconnell, McMasters University, Hamilton, Ont.
Dr. Henry Goddard Leach, New York, N. Y.
Rt. Rev. C. V. Pilcher, D.D., Sydney, Australia
Jóhannes Jósefsson, íþróttamaður, Reykjavík, Ísland
Friðrik Swanson, málari, Winnipeg, Man.
J. Magnús Bjarnason, rithöfundur, Elfros, Sask.
Þorst. Þ. Þorsteinsson, rithöfundur, Winnipeg, Man.
Guttormur J. Guttormsson, skáld, Riverton, Man.
Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, skáld, Winnipeg, Man.
Mrs. Jakobína Johnson, skáldkona, Seattle, Wash.
Mrs. Guðrún H. Finnsdóttir, skáldkona, Winnipeg
Mrs. Laura Goodman Salverson, skáldkona, Winnipeg
Fröken Halldóra Bjarnadóttir, Ritst. Hlín, Akureyri, Ísland
Thor Thors, alræðismaður Íslands, New York, U. S. A.
Ásgeir Ásgeirsson, alþingismaður, Reykjavík, Ísland
Jónas Jónsson, Alþingismaður, Reykjavík, Ísland.

B. Æfifélagar

Árni Sigurðsson, Winnipeg Þorgils Þorgeirsson, Winnipeg

C. Ársfélagar

1. ÍSLAND

Einar Gunnlaugsson,
Stóra Sandfelli,
Skriðdal um Reyðarfj.

Jónas Jónasson,
Reykjavík

Frú Jóhanna Jónasson,
Reykjavík

Júlíus Jónsson,
Reykjavík

Dr. Ófeigur Ófeigsson
Reykjavík

Frú Margrét Guðmundsd.
Reykjavík

Sr. Friðr. Hallgrímsson,
Dómkirkjuprestur,
Reykjavík

Halldóra Sigurjónsson,
Reykjavík

Sr. Benjam. Kristjánsson,
Syðra Laugalandi,
Eyjafjarðarsýslu.

Sr. Fr. A. Friðriksson,
Húsavík,
S.-Þingeyjarsýslu.

Ingibjörg Sveinsson,
Hjúkrunarkona,
Seyðisfirði, Ísland

Stefán Vagnsson,
Hjaltastöðum,
Skagafjarðarsýslu.

2. CANADA

Alameda, Sask.
Hjörtur Bergsteinsson

Árnes, Man.
Mrs. Anna H. Helgason
Ísleifur Helgason
Mrs. Guðrún Jónsson
Jónas Ólafsson

Baldur, Man.
J. K. Sigurðsson
Björgúlfur Sveinsson

Benalto, Alta.
Jóhann M. Hillman

Calgary, Alta.
Jóhann Bjarnason
Sigurður Sigurðsson

Camp Morton, Man.
Þorsteinn Sveinsson

Cranberry Lake, B. C.
Jón Sigurðsson

Campbell River, B. C.
S. Guðmundsson

Cypress River, Man.
L. J. Hallgrímsson
J. A. Walterson

Elfros, Sask
Mrs. J. M. Bjarnason
Jón Jóhannesson
Axel Jónasson
J. H. Goodmundson

Eriksdale, Man.
Kristján Halldórsson
Ólafur Hallson

Fawcett, Alta.
Guðmundur Björnsson

Flin Flon, Man.
Ármann Björnsson

Galt, Ont.
Mrs. S. J. Magnússon

Gimli, Man.

Mrs. Christiana O. L. Chiswell
Sr. Bjarni A. Bjarnason
Mrs. Bjarni A. Bjarnason
Friðfinnur Einarsson
Guðmundur Fjeldsted
Freeman Freemansson
Mrs. Matth. Friðriksson
Carl Friðriksson
Grímur S. Grímsson
Mrs. Ásdís Hinriksson
J. B. Johnson
Baldur M. Jónasson
Ól. N. Kárdal
Lestrarfél. "Gimli"
Sigurður Sigurðsson
Thórður Thórðarson

Glenboro, Man.

Páll A. Anderson
Mrs. P. A. Anderson
Sigurður Antoníusson
Sr. Egill H. Fáfnis
Jón Goodman
F. Frederickson
Jón Helgason
Mrs. Kristj. Jóhannsson
Hans Jónsson
A. E. Johnson
B. S. Johnson
Mrs. C. S. Josephson
Guðm. Lambertsen
G. J. Oleson

Hayland, Man.

Mrs. Stefanía Guðmundsson
Sigurður B. Helgason
Ólafur Magnússon
Geirfinnur Pétursson

Hecla, Man.

G. S. Berg
Jóhannes Grímúlfsson

Hnausa, Man.

Gunnar Helgason
Hildibrandur J. Hildibrandsson
Jón B. Snæfeld
V. G. Stadfeld
Sigvaldi Vídal
Miss Sigurrós Vídal

Holland, Man.

Mrs. Guðlaug S. Frederickson

Hodgson, Man.

Rögnvaldur S. Vídal

Húsavík, Man.

V. B. Arason

Innisfail, Alta.

Jóhann Björnsson

Keewatin, Ont.

Jón Pálmason
Mrs. Sig. Sigurðsson
Bjarni Sveinsson
Mrs. Bjarni Sveinsson
Lestrarfél. "Tilraunin"

Lundar, Man.

Sr. Guðm. Árnason
Sigurður Baldvinsson
Joe Breckman
Jón Einarsson
Vigfús Guttormsson
Ed. Hallsson
M. Kristjánsson
Ágúst Magnússon
A. V. Olson
Guðmundur Sigurðsson
Mrs. Ásta Sigurðsson
Grímúlfur Sigurðsson

New Westminster, B. C.

Loftur Goodman
S. D. B. Stephansson

Norwood, Man.
Magnús Peterson

Oak Point, Man.
Jón Finnsson

Oak View, Man.
Sigurður Sigfússon
Mrs. Jóhannes Johnson

Piney, Man.
S. S. Anderson
Mrs. B. E. Björnsson
Kristinn Norman
B. G. Thorvaldsson

Red Deer, Alta.
Ófeigur Sigurðsson
Mrs. Kristín Sigurðsson

Reykjavík, Man.
G. Erlendsson
Mrs. I. Gíslason
Ingim. Ólafsson

Saskatoon, Sask.
Próf. T. Thorvaldson, D.Sc.

Siglunes, Man.
Davíð Eggertsson
Miss Guðbj. Eggertsson
Ásmundur Freeman
Guðmundur Johnson

Silver Bay, Man.
Jón Björnsson

Steep Rock, Man.
Th. Gíslason
Guðmundur Hjartarson
F. E. Snædal

Stettler, Alta.
M. Steinsson

Swan River, Man.
Thórdís Samson

Thicket Portage, Man.
María Baldvinsson

Transcona, Man.
P. S. Pétursson

Vancouver, B. C.
Ben. B. Bjarnason
Mrs. H. S. LeMessurier
Þórður Kr. Kristjánsson
Einar Svanbergsson

Victoria, B. C.
Christian Sivertz

Vogar, Man.
Björn Eggertsson
Framar Eyford
Tómas Guðmundsson
Lestrarfél. "Herðubreið"
Magnús Jóhannesson
Björn Johnson
John S. Johnson
Óli Johnson
Óskar Johnson
Jónas Kr. Jónasson
Guðmundur Jónsson
Ásgeir Sveistrup

White Rock, B. C.
Th. G. Ísdal

Wilkie, Sask.
Miss Dóra Davidson

Winnipeg Beach, Man.
Jón Kernested

Winnipegosis, Man.
Mrs. Guðrún Friðriksson
Jón Geir Gunnarsson

Winnipeg, Man.
Miss Sæunn Bjarnadóttir
Dr. Ág. Blöndal, M.D.
Mrs. Jónína Christie

Sr. V. J. Eylands
Mrs. Jósephina Jóhannsson
Dr. M. B. Halldórson, M.D.
Halldór Johnson
Guðm. F. Jónasson
Björn Líndal
Magnús Markússon
Sigurður W. Melsted
B. E. Olson
Dr. B. H. Olson, M.D.
Mrs. Stefanía Sigurðsson
Mrs. J. B. Skaptason
J. J. Swanson
G. S. Thorvaldson

•

3. BANDARÍKIN

Anacortis, Wash.

Margrét J. Benedictson

Baltimore, Md.

Dr. Stefán Einarsson
Johns Hopkins University Library

Bayside, N Y.

E. B. Johnson

Bellingham, Wash.

Lestrarfélagið "Kári"
E. M. Einarsson

Berkeley, Calif.

Próf. Sturla Einarsson

Blaine, Wash.

J. J. Bartel
Thórir Björnsson
Th. Goodman
Sr. Albert E. Kristjánsson
Sr. H. E. Johnson
Mrs. K. F. Líndal
Mrs. Sigríður Paulson

Bottineau, N. Dak.

Ásmundur Benson
Óskar B. Benson

Cavalier, N. Dak.

Mrs. Sigríður Galbraithe

Chicago, Ill

Árni Helgason
Jóh. Sveinsson, theol. stúd.
C. H. Thórðarson, Ph.D.

Detroit, Mich.

Hon. Frederick H. Fljózdal

Duluth, Minn.

Chris Johnson

Edinburg, N. Dak.

Margrét Guðmundsson

Elmhurst, Long Island, N. Y.

E. Grettir Eggertson.

Gloucester, Mass.

Einar Anderson
Jónas B. Johnson

Grafton, N. Dak.

Guðjón Árman
Mrs. S. Eastman

Grand Forks, N. Dak.

Próf. G. Björn Björnsson, University, Library

Hallson, N. Dak.

Árni J. Jóhannsson
Árni Magnússon

Huntington Park, Calif.
Dr. Paul V. Jameson

Ivanhoe, Minn.
Peter H. Foss
Bjarni Guðmundsson

Minneapolis, Minn.
G. T. Athelstan
Gunnar B. Björnsson
Hjálmar Björnsson
K. Valdimar Björnsson
Sr. Theo. B. Sigurðsson

Minneota, Minn.
María G. Árnason
Gunnar S. Bardal
Sr. Guttormur Guttormsson
Einar Hallgrímsson
J. P. Ísfeld
Jóseph Jósephson
Bjarni Jones
Mrs. Stefanía Johnson
Guðjón Williamson

National City, Calif.
John S. Laxdal

New Ulm, Minn.
Hon. A. B. Gíslason

New York City, N. Y.
Guðmundur Kristjánsson

Oak Terrace, Minn.
Miss Hermanía Björnsson

Pt. Roberts, Wash.
Lestrarfél. "Hafstjarnan"

Portland, Ore.
Guðm. Thorsteinsson

Poulsbo, Wash.
Mrs. H. S. Freeman

Rugby, N. Dak.
Dr. A. G. Johnson

Salt Lake City, Utah
Próf. L. L. Bjarnason

Sacramento, Calif.
E. M. Thorsteinsson

Seattle, Wash.
Sveinn Árnason
B. J. Einarsson

Spanish Fork, Utah
Mrs. I. M. Jameson
Miss Ellen Jameson

St. Paul, Minn.
M. A. Thorfinnsson
Minnesota Historical Society

Tacoma, Wash.
Mrs. E. S. Guðmundsson
Dr. John G. Johnson, M.D.
Mrs. Marshall E. Stevens

Thief River Falls, Minn.
Rev. David Gulbrandson
Rev. S. S. Ólafsson

Twenty Nine Palms, Cal.
Jóhannes Sveinsson

Toppenish, Wash.
I. Benedictson

Upham, N. Dak.
E. J. Breiðfjörð
Mrs. George Freeman
Miss Bergthóra Einarsson

Urbana, Ill.
Próf. Sveinbjörn Johnson

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga

TUTTUGASTI OG ANNAR ÁRGANGUR, 1940

Ritstjóri: Gísli Jónsson

WINNIPEG, MANITOBA

Gefið út af Þjóðræknisfélagi Íslendinga í Vesturheimi

1941

Prentað hjá
THE VIKING PRESS LTD.

EFNISYFIRLIT

Bls.

Andinn frá Berlín og áhrif hans: *Séra Valdemar J. Eylands*.....43

Bessi, saga: *J. Magnús Bjarnason*.....55

Doktor Rögnvaldur Pétursson: *Séra Guðm. Árnason*.....1

Fimm alda afmæli prentlistarinnar: *Gísli Jónsson*.....63

Hulda skáldkona: *Prófessor Richard Beck*.....29

Í heimsókn hjá Helen Swinburne: *Einar P. Jónsson*.....85

Jón frá Hurðarbaki, kvæði: *Einar P. Jónsson*.....42

Kveðja, kvæði: *Gísli Jónsson*.....27

Landnemar, vísa: *Steingrímur Arason*.....74

Minnisvarði yfir K. N......51

Skilnaðarkvæði: *Kristian Johnson*.....94

Skyr, kvæði: *Kristian Johnson*.....62

Tuttugasta og fyrsta ársþing Þjóðræknisfélagsins.....99

Um ýms ósamræmi í Hænsa-Þórissögu: *Pierre Naert*.....87

Úr þokunni, saga: *Guðrún H. Finnsdóttir*.....75

Við útför einstæðings, kvæði: *P. S. Pálsson*.....84

Þegar félagið var 21 árs: *Gísli Jónsson*.....95

Þrjú kvæði: *Jakobína Johnson*

Annar ágúst.....52

Árlang og æfilangt.....53

Hann heyrði í bernsku.....54

Doktor Rögnvaldur Pétursson

(Æfiminning)

Eftir séra Guðm. Árnason

I.

Helstu æfiatriði

Eftir lát doktors Rögnvalds Péturssonar síðastliðinn vetur, birtust fjölda margar minningar-ritgerðir um hann í íslenskum blöðum. Í öllum þessum ritgerðum var skýrt meira eða minna frá æfiferli hans og lífsstarfi. Það má því með nokkrum sanni segja, að það sé að bera í bakkafullan lækinn, að bæta einni æfiminningunni við ennþá. En flestum mundi þó finnast, að mikið vantaði í þennan árgang Tímarits Þjóðræknisfélagsins, ef hans væri ekki minst í því, og það nokkuð rækilegar en gert hefir verið í blaðagreinunum flestum, sem um hann hafa verið ritaðar. Og þess vegna var það, að þegar ritstjóri Tímaritsins fór þess á leit við mig, að eg skrifaði nokkur minningarorð um hann í það, að eg varð fúslega við þeirri bón.

Eg var honum vel kunnugur um þrjátíu og sjö ára skeið, og lengst af þeim tíma var eg í nokkuð náinni samvinnu við hann um flest þau mál, sem hann bar fyrir brjósti. Og sé það einhver hjálp til þess að skilja manninn og lífsstarf hans, að hafa átt samvinnu með honum um lengri tíma, þá get eg, ef til vill, að því, er það snertir, talið mig færan til að segja nokkur orð um þennan mann, sem um fjörutíu ára skeið vakti meiri athygli á sér en flestir aðrir Vestur-Íslendingar og sem jafnan verður talinn með mestu áhrifamönnum í sögu íslenska þjóðarbrotsins vestan hafs.

Eg geng þess ekki dulinn, að það er næsta erfitt, að meta starf þeirra manna, sem maður hefir lifað og starfað með. Persónuleg viðkynning og sameiginleg hugðarmál hljóta ávalt að lita mat okkar á þeim mönnum, sem við höfum staðið í nokkuð nánu sambandi við. Þegar lengra líður frá þeim atburðum, sem við höfum verið þátttakendur í, verður auðveldara að líta á þá frá mörgum sjónarmiðum. En á hinn bóginn eru þó atburðirnir sjálfir og persónuleiki mannanna, sem mestan þátt áttu í því að þeir gerðust, ljósastir í augum þeirra, sem með þeim lifðu. Þótt því eitthvað kunni að skorta á hið sögulega hlutsæi, eru drættirnir því ljósari og skarpari fyrir augum

manns, því nær sem maður stendur atburðunum.

Rögnvaldur Pétursson var fæddur 14. ágúst árið 1877 að Ríp í Hegranesi í Skagafjarðarsýslu. Foreldrar hans voru Pétur Björnsson og Margrét Björnsdóttir, sem þar bjuggu þá. Pétur, faðir Rögnvalds, var fæddur 1844 á Narfastöðum í Viðvíkursveit. Faðir hans var Björn Jónsson málari, bróðir Péturs Jónssonar, sem lengi bjó á Hofstöðum, langafa Hermanns Jónassonar, núverandi forsætisráðherra Íslands. — Faðir Björns var Jón trésmiður í Lóni í Viðvíkursveit, Björnssonar prests í Stærra-Árskógi (dáinn 1763). Kona Jóns í Lóni var Sigurlaug, systir Hallgríms djákna, en þau voru börn Jóns Hallgrímssonar, bróður séra Gunnars í Laufási, föður Gunnars, föður Tryggva, hins alþekta athafnamanns fyrir og eftir síðustu aldamót. Móðir Péturs, föður Rögnvalds, var Ragnheiður dóttir Guðmundar í Sólheimagerði í Blönduhlíð Þorvarðssonar frá Möðruvallaklaustri í Hörgárdal.

Margrét móðir Rögnvalds var dóttir Björns bónda á Auðólfsstöðum, Ólafssonar, bróður séra Arnljóts Ólafssonar. Ólafur var sonur Guðmundar Skagakóngs í Höfnum á Skaga. Móðir Margrétar var Filipía, dóttir Hannesar prests og skálds Bjarnasonar á Ríp, en móðir Filipíu var Margrét Snæbjörnsdóttir, prests á Möðruvöllum Halldórssonar biskups Brynjólfsonar á Hólum.

Þau Pétur og Margrét fluttust frá Ríp að Ytri-Brekkum árið 1882. En ekki voru þau þar lengi, því ári síðar fluttust þau vestur um haf. Það sama ár, 1883, fluttist mesti fjöldi fólks af Norðurlandi vestur, sem kunnugt er, enda var þá hart í ári á Íslandi. Kallaði séra Rögnvaldur stundum í spaugi þann brottflutning "herleiðinguna miklu." Þegar vestur kom, héldu foreldrar hans til íslensku bygðarinnar í Norður-Dakota, sem þá var fárra ára gömul. Fjöldi Íslendinga og annara landnema hafði sest þar að, og var búið að velja það besta úr landinu. Pétur nam land skamt frá Hallsson-pósthúsi, á Sandhæðunum, sem svo eru nefndar; en það eru lágar, sendnar öldur. Frumbýlingsárin voru afar erfið þar, sem annars staðar í nýbygðunum. Menn byrjuðu að rækta jörðina og unnu tíma og tíma burt frá heimilum sínum í hinum eldri bygðum sunnar í ríkinu, eða hvar sem einhverja vinnu var að fá. Arður af akuryrkjunni var seintekinn fyrstu árin. Rögnvaldur var sex ára, þegar foreldrar hans settust að í Dakota, og mundi vel eftir flestu frá fyrstu búskaparárum þeirra þar og nágranna þeirra. Mintist hann oft á fátæktina og baslið á þessum fyrstu landnámsárum. Þó mun foreldrum hans hafa búnast allvel, eftir að erfiðleikar fyrstu áranna voru yfirstignir; enda voru þau bæði starfsöm og mikil sparsemi mun hafa verið viðhöfð á heimilinu. Pétur var hæglátur maður og mesta ljúfmenni í allri umgengni, Margrét var gáfukona og ör í skapi. Þau bjuggu í Dakota bygðinni fram undir aldamót og ólu þar upp syni sína fjóra: Björn, Rögnvald, Ólaf og Hannes. Síðar fluttu þau til Saskatchewan fylkisins og bjuggu þar um tíma, en síðustu árin voru þau á Gimli.

Strax á fyrstu landnámsárunum var farið að hugsa um, að koma upp skólum, til þess að börn landnemanna ættu kost á að fá nauðsynlegustu fræðslu. Barnaskóli var stofnaður í Sandhæða-bygðinni skömmu eftir að Pétur settist þar að, og stóð skólahúsið í landareign hans. Á þessum skóla fékk Rögnvaldur sína fyrstu fræðslu. Námsgreinirnar hafa eflaust verið þær sömu og tíðkuðust í barnaskólum þeirra tíma; lestur, skrift, reikningur og svo eitthvað í sögu og landafræði. En eðlilega hefir tilsögnin í enskri tungu verið nauðsynlegust sonum og dætrum innflytjendanna. Íslensku lærðu þau í heimahúsum og af lestri þeirra bóka, sem völ var á. Meðal yngri manna í Dakota bygðinni var mjög mikil mentalöngun og lögðu margir þeirra sig eftir hærra námi, eftir því sem föng voru til. Þegar Rögnvaldur var sextán ára, byrjaði hann að ganga á hærri skóla (High School) í bænum Cavalier, sem var næsta þorp við bústað foreldra hans, og stundaði hann þar nám í tvö ár. Eftir það vann hann hálft annað ár í lyfjabúð þar í þorpinu. Árið 1896 fór hann til Winnipeg og var þar við nám önnur tvö ár; hið fyrra í Collegiate Institute bæjarins, en hið síðara í Wesley College.

Árið, sem hann var í Wesley College, gerðist sá atburður, sem hafði eflaust einna mesta þýðingu fyrir lífsstefnu hans. Hann komst í kynni við Rev. Franklin C. Southworth, sem þá var ritari vesturdeildar (The Western Conference) ameríska Unítara-félagsins, en síðar forstöðumaður (President) Meadville-guðfræðisskólans um mörg ár. Doktor Southworth var á ferð í Winnipeg. Þar hafði verið stofnaður íslenskur Únítara-söfnuður árið 1901 af Birni Péturssyni frá Hallfreðarstöðum. Söfnuði þessum þjónaði um þetta leyti séra Magnús Skaptason, sem um líkt leyti hafði gengið úr kirkjufélaginu lútherska út af trúmálaágreiningi. Mun Rögnvaldur hafa sótt kirkju hjá honum þessa tvo vetur, sem hann var í Winnipeg. Dr. Southworth hvatti Rögnvald mjög mikið til þess að leggja fyrir sig guðfræðisnám, með það fyrir augum, að gerast prestur í Únítara kirkjunni. Varð það til þess, að hann innritaðist haustið 1898 við guðfræðisskólann í Meadville í Pennsylvaníu og stundaði þar nám næstu fjögur árin. Þetta sama ár kvæntist hann og gekk að eiga Hólmfríði Jónasdóttur Kristjánssonar frá Hraunkoti í Aðaldal. Fór hún með honum til Meadville og var með honum öll námsár hans þar eystra. Byrjaði hún starfið með manni sínum ung og studdi hann ávalt með ráði og dáð; enda hafði hún engu minni áhuga en hann fyrir framgangi þeirra mála, sem hann barðist fyrir.

Guðfræðisskólinn í Meadville var allgömul stofnun, eftir því sem mentastofnanir í Ameríku gerast. Hann var stofnaður í Meadville, sem var fremur lítill bær (með tíu til tólf þúsund íbúa), árið 1844, að tilhlutun Únítara vestan Allegheny fjalla, og þar var hann 84 ár, eða til ársins 1926, er hann var fluttur til Chicago og settur í samband við hinn mikla Chicago-háskóla (University of Chicago), án þess þó að nafni hans væri breytt. Skólinn var frá byrjun í fremstu röð guðfræðisskóla í Banda-

ríkjunum og kennararnir við hann yfir höfuð mjög frjálslyndir menn. Stefna skólans var sú, að kenna guðfræðina eins og hún væri kend við guðfræðisdeildir hinna stærstu og bestu háskóla, og án þess að binda nemendurna við nokkrar sérstakar kenningar eða hefta hugsunarfrelsi þeirra hið minsta. Í skólann fengu inngöngu á þeim árum efnilegir og vel gefnir ungir menn, þótt þeir hefðu eigi lokið námi við lærðan skóla (college). Var námstími þeirra fjögur ár, og var námið að nokkru leyti sniðið eftir þeirra þörfum. Til þess að útskrifast með mentastiginu B.D. (Bachelor of Divinity), urðu þeir, sem minni undirbúning höfðu, að leysa af hendi mikið aukanám. Margir útskrifuðust án þess að taka mentastig. Skólinn hafði venjulega milli tuttugu og þrjátíu nemendur og sex eða sjö kennara. Viðkynning nemendanna hver við annan og kennarana var, eins og gefur að skilja, mjög náin og skólalífið yfir höfuð örfandi og skemtilegt.

Meðal kennara skólans voru það einkum tveir, sem eg hygg, að hafi haft mikil áhrif á Rögnvald, meðan hann stundaði nám þar. Annar þeirra var dr. George Lowell Cary, sem var forstöðumaður skólans 1891 til 1902 og hafði verið kennari þar frá 1862. Dr. Cary var fræðimaður mikill og ljúfmenni hið mesta, hann var og allra manna glöggskygnastur á hæfileika manna. Aðal kenslugrein hans var nýjatestamentis-fræði (New Testament Literature). Rögnvaldur mintist oft á dr. Cary með mikilli virðingu og hlýleika, bæði vegna mannkosta hans og lærdóms. Hinn kennarinn, sem mun hafa haft einna mest áhrif á hann, var prófessor Francis A. Christie, sem kendi kirkjusöguna, sem aðalgrein, en auk þess grísku og fleira. Próf. Christie var mjög fjölmentaður maður, las fjölda tungumála og var sagnfræðingur ágætur. Í fyrirlestrum sínum um kirkjusöguna fór hann jafnan mikið út í hina almennu menningarsögu kristinna þjóða og útskýrði með afbrigðum vel allar hreyfingar og stefnur innan kristninnar. Einnig var hann mæta vel að sér í sögu heimspekinnar og gaf oft ágætar skýringar á ýmsum heimspekisstefnum, þótt hann aldrei kendi heimspeki. Tel eg víst, að það hafi verið áhrifum próf. Christie að þakka, að mjög miklu leyti, að hugur Rögnvalds snérist jafnan mikið að sögulegum efnum, og að hann talaði gjarnast um trúarbrögðin frá sögulegum sjónarmiðum. Auk þessara tveggja, mintist hann oft á próf. George W. Gilmore, sem var einn af kennurum hans, og kendi gamlatestamentis-fræðin og trúarbragðasögu. Aftur á móti varð eg ekki var við, að aðrir kennarar skólans hefðu haft mjög mikil áhrif á hann.

Rögnvaldur útskrifaðist frá Meadville vorið 1902 með mentastiginu B.D., og næsta haust fór hann til Cambridge, Massachusetts, til framhaldsnáms við Harvard-háskólann. Hafði hann til þess námsstyrk (Perkin's Fellowship), sem veittur var guðfræðinemum, sem fram úr sköruðu, af The American Unitarian Association. Innritaðist hann þar í guðfræðisdeildina, en lagði jafnframt stund á forn-germanska málfræði (gotnesku). Heyrt hefi eg, að forstöðumaður deildarinnar (the Dean),

sem líklega hefir þá verið próf. William W. Fenn, hafi látið í ljós undrun sína yfir því, að hann valdi gotnesku í stað hebresku, sem guðfræðisnemar venjulega lásu; og að Rögnvaldur hafi svarað, að gotneskan væri í sínum augum heilagt mál, af því hún væri elsta germanska málið, sem nokkuð fyndist ritað á. Hvað sem þessu líður, las hann þetta ár trúfræði (Systematic Theology) undir próf. Fenn, og lét vel af kenslu hans. Yfirkennarans við germönsku máladeildina, sem mig minnir að héti Schofield, mintist hann eitt sinn í samtali, eftir því sem eg best man, en ekki held eg, að honum hafi þótt hann neinn afburða kennari.

Þetta ár, sem Rögnvaldur stundaði nám við Harvard, voru þar tveir aðrir Íslendingar við nám, þeir Vilhjálmur Stefánsson, landkönnuðurinn frægi, og Þorvaldur Þorvaldsson úr Nýja-Íslandi. Vilhjálmur lagði fyrir sig mannfræði (anthropology) en Þorvaldur lagði stund á eðlisfræði og efnafræði. Þessir þrír Íslendingar voru mjög handgengnir hver öðrum og mynduðu félag með sér. Þorvaldur dó árið 1904 og var harmaður mjög af öllum, sem hann þektu, enda var hann mikill gáfu- og dugnaðarmaður. Vinátta þeirra Rögnvalds og Vilhjálms hélst meðan báðir lifðu.

Vorið 1903 kom Rögnvaldur til Winnipeg og tók við Únítara-söfnuðinum þar, sem séra Magnús Skaptason hafði þjónað nokkur ár, uns hann fluttist burt úr Winnipeg til Pine Creek í Minnesota árið 1899. Hafði þá ekki verið fastur prestur við söfnuðinn þrjú til fjögur ár. Að vísu hafði séra Magnús messað hjá honum af og til, eftir að hann fluttist burt úr bænum, og eins höfðu þeir Rögnvaldur og Jóhann P. Sólmundsson, sem var við nám í Meadville tvö ár samtímis Rögnvaldi, en útskrifaðist þaðan ekki, messað við og við fyrir söfnuðinn árin 1901 og 1902 í sumarfríum sínum; og veturinn 1902-3 þjónaði Jóhann söfnuðinum stöðugt. Annan ágúst um sumarið var Rögnvaldur vígður og settur í embætti sem prestur safnaðarins af séra Magnúsi, sem var forseti hins íslenska únítariska kirkjufélags, er stofnað var 1901, og Rev. F. V. Hawley, sem þá var ritari vesturdeildar Únítara-kirkjunnar í Bandaríkjunum (Western Conference).

Eins og að líkindum lætur, hafði starfsemi safnaðarins hnignað allmikið þau árin, sem hann var prestlaus, og var því ærið verkefni fyrir höndum, þegar séra Rögnvaldur tók við honum. Starfi hans þau árin, sem hann var prestur hans, verður nánar lýst í þeim kafla þessarar ritgerðar, sem fjallar um starfsemi hans í kirkjumálum Vestur-Íslendinga.

Séra Rögnvaldur þjónaði söfnuðinum stöðugt sex ár, eða til haustsins 1909. Þá gerðist hann útbreiðslustjóri (Field Secretary) hins íslenska únítariska kirkjufélags og hafði það starf á hendi þrjú ár. Ferðaðist hann á þeim árum almikið um sumar íslenskar bygðir og vann að útbreiðslu frjálsra trúarskoðana. En þá gerðist sá atburður, að Baldvin L. Baldvinsson, eigandi og ritstjóri blaðsins Heimskringlu, seldi prentsmiðju sína og blaðið. Stofnuðu nokkrir Íslendingar í Winnipeg félag (The Viking Press Co.), sem keypti hvort tveggja, og var séra Rögnvaldur ráðinn rit-

stjóri. Ritstjórnina hafði hann þó ekki á hendi nema rúmt ár, 1913—14. Mun hafa orðið nokkur ágreiningur milli hans og sumra útgefendanna viðvíkjandi stefnu blaðsins, þó lítið kæmi það opinberlega í ljós, og skal ekki frekar út í það farið hér.

Með september byrjun 1915 tók séra Rögnvaldur aftur við prestsþjónustu við Únítara-söfnuðinn og hafði hana aftur á hendi sex ár, eða rúmlega það, uns Ragnar E. Kvaran kom frá Íslandi í ársbyrjun 1922. Á þessum sex árum gerðust all miklar breytingar í kirkjumálum Vestur-Íslendinga, sem séra Rögnvaldur átti mikinn þátt í, og verður vikið að þeim síðar. Seint á þessu sex ára tímabili gekk Heimskringla aftur í hendur hans, þó ekki svo, að hann yrði ritstjóri hennar, heldur varð hann einn mest ráðandi maðurinn í útgáfunefndinni, og ráðsmaður blaðsins og prentsmiðjunnar lengst af þaðan í frá og til dauðadags, eða hér um bil tuttugu ár. Á þessum árum vann hann þó stöðugt að kirkjumálum, bæði beinlínis og óbeinlínis, gegndi prestsverkum, þegar þess þurfti með og gerði blaðið, að svo miklu leyti sem því varð við komið, að málgagni hinnar frjálslyndu trúmálahreyfingar meðal Vestur-Íslendinga. Þess er þó vert að geta hér, að Heimskringla hafði frá byrjun vega sinna verið fylgjandi hinum frjálslyndari mönnum í trúmálunum.

Flestir, sem um séra Rögnvald hafa skrifað, hafa tekið það fram, að kirkjumálastarfsemin hafi verið annar meginþátturinn í lífsstarfi hans; en hinn hafi verið þjóðræknisstarfið, og er það mála sannast. Hinar mörgu ferðir hans til Íslands, og hann fór fleiri ferðir þangað en flestir aðrir Vestur-Íslendingar, stóðu í sambandi við annaðhvort kirkjulega eða þjóðræknislega starfsemi. Fyrstu ferð sína til Íslands fór hann árið 1912, og var hún fyrst og fremst kynnisför. Aftur fór hann heim 1921, í þeim tilgangi að útvega presta til safnaða hér. Komu þá hingað vestur fyrir milligöngu hans þeir Ragnar E. Kvaran og Eyjólfur J. Melan. Varð Ragnar prestur Sambandssafnaðarins í Winnipeg en Eyjólfur tók við þjónustu safnaða í Nýja-Íslandi. Séra Friðrik Friðriksson, nú prestur á Húsavík, var áður kominn vestur og orðinn prestur hjá söfnuðum í Saskatchewan. Þriðju Íslandsferðina fór hann 1928. Var þá byrjaður undirbúningur fyrir þátttöku Vestur-Íslendinga í hátíðahöldunum 1930, sem minst verður á síðar. Enn fór hann heim 1929 og dvaldi þá í Reykjavík fram á sumar 1930, eða þar til hátíðahöldunum var lokið. Og loks fór hann tvær ferðir 1934 og 1937. Á flestum þessum ferðum var kona hans með honum og oft einhver af börnum þeirra.

Séra Rögnvaldur varð margs konar heiðurs aðnjótandi. Árið 1928 var hann sæmdur doktors nafnbót (Doctor of Divinity) af Meadville-guðfræðisskólanum, og 1930 var hann gerður heiðursdoktor í heimspeki af háskóla Íslands. Var hann einn af átta Vestur-Íslendingum, sem hlutu sams konar heiður við það tækifæri. Loks var hann 1939 sæmdur stórriddarakrossi fálkaorðunnar. Nafnbætur þessar og heiðursmerki voru viðurkenning fyrir framúrskarandi starf, sem hann leysti af hendi í kirkjumálum og þjóðræknismálum

meðal Vestur-Íslendinga og á sviði íslenskra bókmenta.

Hann átti miklu láni að fagna í heimilislífi sínu. Eins og frá hefir verið skýrt, var hann giftur ágætri konu, og var heimili þeirra ávalt mikið rausnar- og fyrirmyndar heimili; enda var þar gestkvæmt mjög, og það máske stundum um of, eftir að heilsa hans fór að bila. Þau hjón eignuðust fimm börn og eru fjögur þeirra á lífi, en einn sonur dó ungur. Þau sem á lífi eru, eru þessi: Þorvaldur, M.A., Margrét, B.A., Ólafur, B.Sc. og Pétur, enn á skólaaldri. Öll eru þessi börn hin mannvænlegustu og hafa fengið ágæta mentun; þrjú eru útskrifuð af háskóla Manitoba, lásu tvö hin eldri þar almenn fræði, en Ólafur er verkfræðingur.

Séra Rögnvaldur var vel fjáður maður hin síðari árin, og átti því hægra með en ella að vinna að ýmsum áhugamálum sínum. Var hann í félagi með bræðrum sínum tveimur, Ólafi og Hannesi, sem um mörg ár hafa verið með helstu fésýslumönnum íslenskum í Winnipeg. Þurfti hann þó ekki að gefa mikið af tíma sínum til þeirra starfa, enda var hann jafnan önnum kafinn, einkum eftir að hann tók við eftirliti Heimskringlu og prentsmiðjunnar. Var hann venjulega á skrifstofu blaðsins mestallan daginn og lagði oft hart að sér við eftirlit og ýmislegt vafstur, sem þess konar störfum eru samfara. Fylgdu því oft miklar áhyggjur, því fjárhagur íslenskra blaða í Vesturheimi hefir jafnan verið þröngur og útgefendurnir hafa löngum mátt mikið á sig leggja til að geta haldið þeim úti. Gramdist honum oft, hversu tómlátir kaupendurnir voru með að standa í skilum með andvirði blaðsins. En aldrei var um neina uppgjöf að ræða frá hans hendi, það sem hann ætlaði sér að gera, var gert, þó að oft væri við mikla erfiðleika að etja.

Sumir, sem ritað hafa um séra Rögnvald, hafa tekið það fram, að hann hafi verið mjög skapstór maður. Það er eflaust rétt, að hann hafði stórbrotna lund, en venjulega stilti hann skap sitt mjög vel. Aðeins einu sinni man eg eftir honum reiðum, og vorum við þó ekki ávalt sammála um ýmislegt. Og í þetta eina skifti, sem eg man eftir að hann reiddist mér verulega, var hann fús til sátta og vingjarnlegur, eins og hann átti að sér, strax næsta dag. Honum gramdist oft ósanngirni og skilningsleysi manna, og gat þá verið þungorður í þeirra garð, sem honum mislíkaði við. Hann átti oft í deilum við ýmsa, eins og flestir, sem nokkuð láta til sín taka í almennum málum. En hann kunni vel að meta mannkosti andstæðinga sinna, þegar þeir komu í ljós. Skoðunum sínum hélt hann oft fram af miklu kappi, og sumum fanst hann ekki taka nægilegt tillit til skoðana annara. Eitthvað kann að hafa verið til í því. Honum fanst stundum skoðanir manna á ýmsum mikilsvarðandi málefnum vera æði þokukendar og vanhugsaðar. Sjálfur hugsaði hann manna vandlegast um hvað eina, sem honum þótti einhverju máli skifta; og honum var mjög illa við allskonar vanhugsað varafleipur og órökstutt hjal. Oft gat hann verið sárbeittur

í svörum. Í hópi kunningja sinna var hann hinn skemtilegasti maður, orðheppinn og fyndinn og hafði jafnan á takteinum skemtilegar smásögur. Einna best held eg, að maður hafi getað kynst honum á ferðalagi; hann var hinn skemtilegasti ferðafélagi, síkátur og ræðinn. Það var eins og hann nyti sín best, þegar hann var kominn burt frá áhyggjum og amstri daglegra starfa.

Allir, sem nokkur kynni höfðu af honum, vissu, að hann var höfðinglyndur og hjálpfús maður. Margir leituðu líka til hans með ýms vandkvæði, og það var erfitt að ráða fram úr þeim, ef hann sá engin ráð til þess. Hann var stöðugt að gera einhverjum greiða, og fyrir vini sína fanst honum hann aldrei geta of mikið á sig lagt. Engan mann hefi eg þekt, sem hefir verið frændræknari en hann. Og sú velvild náði ekki aðeins til nákominna ættingja, heldur líka til fjarskyldra manna, þeirra, sem hann hafði jafnvel ekki séð. Sama máli var að gegna með æskuvini hans og gamla kunningja; hann var þeim öllum trúr vinur og reiðubúinn til að greiða götu þeirra, hvenær sem þeir þurftu á því að halda. Oftar en einu sinni varð hann fyrir því, að gamlir kunningjar hans og menn, sem hann hafði haft mætur á, snérust á móti honum, og þótti honum sárt að missa vináttu þeirra. En hann mat sína eigin sannfæringu meira en vináttu nokkurs manns, hann vildi ekki kaupa hylli annara, ef þeir gerðust andhverfir út af því, að þeir litu öðru vísi á hlutina en hann.

II.

Kirkjulega starfið.

Þegar séra Rögnvaldur varð prestur íslenska Únítara-safnaðarins í Winnipeg árið 1903, hafði söfnuðurinn, eins og frá hefir verið skýrt, ekki haft fasta prestsþjónustu þrjú til fjögur ár. Hann var fámennur og áhugi margra tekinn að dofna, en samt voru í honum nokkrir mjög áhugasamir menn og konur. Söfnuðurinn átti kirkju, eða réttara sagt, samkomuhús, sem stóð á norðaustur horninu á Nena Street og Pacific Avenue. Hús þetta var oft notað til almennra samkomuhalda, fyrir sjónleiki og fundi og fleira þess konar. Í daglegu tali var það oft nefnt Unity Hall, en það var líka kallað Únítara-kirkjan, þótt fremur lítill kirkjulegur blær væri yfir því. Strætin þar umhverfis höfðu þá lengi verið helsti aðsetursstaður Íslendinga í borginni, einkum þó Ross og Elgin Ave., en um þessar mundir var Íslendingabygðin að færast suður á bóginn og vestur með Sargent Ave. og Ellice Ave., eða suður á sléttunnar, eins og það var kallað, þó að sléttlendið væri hið sama hvar í bænum sem var. Þess vegna var það, að skömmu eftir að séra Rögnvaldur var orðinn prestur safnaðarins, fór hann að hreyfa því, að söfnuðurinn kæmi sér upp nýrri kirkju á hentugri stað. Mörgum fanst eðlilega í nokkuð mikið ráðist, en hins vegar sáu allir, að staðurinn, þar sem kirkjan stóð, var orðinn óheppilegur. Eftir miklar ráðagerðir um það mál, var kirkjan og lóðin á Pacific Ave. seld og lóð keypt á suðausturhorninu á Sherbrook St. og Sargent Ave. fyr-

ir eitthvað um tvö þúsund dollara. Var svo bygð ný kirkja þar, sem mun hafa kostað um fimtán þúsund dollara. Var hún hið myndarlegasta hús, bygð úr múrsteini í grískum stíl. Kjallarasalur var undir henni, sem rúmaði um tvö hundruð manns. Var hann notaður til samkomuhalda fyrir söfnuðinn og mikið leigður út til ýmis konar fundarhalda. Kirkjan var vígð haustið 1905, og var þar viðstaddur dr. F. C. Southworth, sem þá var orðinn forstöðumaður Meadville-guðfræðisskólans. Kirkju þessa notaði söfnuðurinn sextán eða seytján ár eða þar til núverandi kirkja hans á Banning St. var bygð. Hún varð síðar eign ameríska Únitarafélagsins, og hefir verið notuð af og til af ýmsum kirkjuflokkum, en stundum hefir hún staðið auð.

Það var í raun og veru mikið þrekvirki af jafn fámennum söfnuði, að koma upp svo dýru húsi; en auðvitað naut hann þar aðstoðar frá The American Unitarian Association, og margir lögðu ríflega til kirkjubyggingarinnar, eftir efnum og ástæðum. En langmestu fékk þó áhugi og þrautseigja séra Rögnvalds sjálfs áorkað. Það sást líka brátt, að kirkjubyggingin var heillaspor. — Söfnuðurinn óx talsvert næstu árin á eftir, og var það einkum fólk, sem nýkomið var frá Íslandi, sem gekk í hann eða sótti kirkjuna ásamt þeim, sem söfnuðinum höfðu tilheyrt frá byrjun. Margs konar starfsemi var hafin í sambandi við söfnuðinn. Fyrirlestrafélag, sem nefnt var "Menningarfélag" eftir sams konar félagi, sem verið hafði við lýði nokkur ár í Dakota bygðinni, var stofnað og sömuleiðis ungmennafélag. Stóðu bæði þessi félög með blóma fram að stríðinu 1914, en þá fór að dofna yfir þeim, eins og mörgum öðrum félagsskap um þær mundir, vegna burtflutnings margs fólks úr bænum, og vegna þess, að sumir hinna yngri manna, sem heyrðu til ungmennafélaginu, gengu í herinn og tvístruðust víðs vegar að stríðinu loknu. Séra Rögnvaldur var, eins og gefur að skilja, fremstur í flokki þeirra, sem stofnuðu þessi félög, og hann tók ávalt mjög mikinn þátt í starfi þeirra. Nánari greinagerð fyrir starfi Menningarfélagsins má lesa í ritgerð hans um félagsleg samtök meðal Vestur-Íslendinga í þriðja árgangi Tímarits Þjóðræknisfélagsins.

Annað fyrirtæki, sem hann gekst fyrir, strax eftir að hann varð prestur, var stofnun tímarits til stuðnings hinni frjálslyndu trúarhreyfingu meðal Vestur-Íslendinga. Tvö slík rit höfðu áður verið gefin út af séra Magnúsi Skaptasyni, Dagsbrún og Lýsing, en hvorugt varð langlíft. Það var ekki árennilegt, að byrja útgáfu nýs rits, sem ekki átti nema fáa kaupendur vísa, en séra Rögnvaldur lét það ekki hindra sig frá að hefjast handa. Fyrir hans forgöngu stofnuðu nokkrir Íslendingar í Winnipeg félag, sem byrjaði að gefa út mánaðarritið Heimi árið 1904. Níu árgangar komu út af því og var séra Rögnvaldur lengst af ritstjóri þess. Þótt Heimir væri fyrst og fremst trúmálarit, birtust í honum ritgerðir um ýms önnur efni og allmikið af kvæðum og sögum. Í inngangsorðunum fyrir ritinu í fyrsta tölublaði þess, gerði hann grein fyrir stefnu þess með eftirfylgjandi orðum: "Það sem

vakti fyrir stuðningsmönnum þessa fyrirtækis með því að koma á fót riti þessu var það, sem er á allra vitorði, að hversu mörg sem blöð hafa gerst á meðal vor Íslendinga, þá er þó ekki eitt einasta þeirra enn sem komið er, er hefir tekið á dagskrá trúmál í þeim skilningi, að ræða þau hlutdrægnislaust og leitast við fremur að fræða menn í þeim efnum en tefja rannsókn þeirra. . . Satt er það, að í bókmentum hverrar þjóðar kemur í ljós hennar andlega líf, en ef trúmálin eru þar undan þegin, þá er fyrst og fremst gengið fram hjá stórum hluta bókmentanna, og svo í öðru lagi yrði stór hluti þess, sem eftir væri skilinn, óskiljanlegur vegna þess að hann er nátengdur trúarhugsjónum þeirra, er rituðu". Hann heldur svo áfram að segja, að ritið muni birta skáldskap og fræðandi ritgerðir, eftir því sem slíkt efni berist því. Sjálfur ritaði hann fjölda margar ritgerðir í Heimi, þar á meðal æfisöguágrip ýmsra merkra manna. Mörg afbragðs kvæði eftir Stephan G. Stephansson, Kristinn Stefánsson og fleiri vestur-íslensk skáld birtust í honum.

Um það leyti og séra Rögnvaldur byrjaði starf sitt sem prestur í Winnipeg var, auk safnaðarins í Winnipeg, frjálslyndur söfnuður á Gimli, sem séra Jóhann P. Sólmundsson þjónaði, og svo einhverjar leifar af söfnuðum þeim eða safnaðarhlutum í Nýja-Íslandi, sem fylgt höfðu séra Magnúsi Skaptasyni, þegar hann breytti um trúmálastefnu hér um bil tólf árum áður. Nokkrir menn voru þess fýsandi, að meiri samvinna og nánari kynni kæmust á milli þessara frjálslyndu safnaða; Þess vegna var það, að séra Magnús boðaði til fundar á Gimli vorið 1901, í því skyni, að stofna til meiri samtaka meðal þeirra, sem aðhyltust trúarskoðanir Únítara. Nær tuttugu manns úr ýmsum íslenskum bygðarlögum komu þar saman dagana 16. til 18. júní, og var þá stofnað "Hið únítariska fríkirkjufélag Vestur-Íslendinga". Til hafði verið áður félagsmyndun af svipuðu tæi meðal safnaðanna í Nýja-Íslandi, sem fylgt höfðu séra Magnúsi, og var það nefnt "Fríkirkjufélag Íslendinga í Ameríku". Ekki er mér kunnugt um, hversu lengi það félag var við lýði. Helstu hvatamenn að stofnun hins nýja kirkjufélags voru þeir Rögnvaldur, Jóhann Sólmundsson og Einar Ólafsson frá Firði í Mjóafirði. Félagið hélt annað þing sitt í lok júlí mánaðar 1903 og var þá nafninu breytt og það nefnt "Hið únítariska kirkjufélag Vestur-Íslendinga". — Eftir það hélt félagið ársþing flest árin fram að stríðinu mikla, en meðan það stóð yfir var að mestu leyti uppihald með þinghald, uns "Hið sameinaða kirkjufélag Íslendinga í Norður-Ameríku" var stofnað.

Stofnun hins sameinaða kirkjufélags átti sér langan aðdraganda, og að miklu leyti var hún verk séra Rögnvalds. Tjaldbúðarsöfnuður í Winnipeg hafði verið stofnaður af séra Hafsteini Péturssyni. Hann var frá byrjun lútherskur söfnuður, með sams konar trúarstefnu og aðrir lútherskir söfnuðir meðal Vestur-Íslendinga, þó að hann lengi vel stæði utan við hið lútherska kirkjufélag. Árið 1903 varð séra Friðrik Bergmann prestur Tjalbúðarsafnaðar, og nokkru eftir að hann fór að

þjóna honum, gekk söfnuðurinn í lútherska kirkjufélagið. En á næstu árum hneigðist hugur séra Friðriks meira og meira í frjálslyndisáttina. Risu út af því nokkrar deilur milli hans og kirkjufélagsins, sem leiddu til þess, að Tjaldbúðarsöfnuður og nokkrir fleiri gengu úr félaginu árið 1909. Milli þessara úrgengnu safnaða var lauslegt samband, en kirkjufélag mynduðu þeir ekki. Prestar voru fengnir frá Íslandi til að þjóna þeim, nema Tjaldbúðarsöfnuði, sem séra Friðrik þjónaði til dauðadags 1917.

Einhvern tíma á þessum árum 1915 eða 16 mun því fyrst hafa verið hreyft, að hinir frjálslyndu söfnuðir, sem úr kirkjufélaginu höfðu gengið, og Únítarasöfnuðirnir mynduðu einhverskonar samband sín á meðal. Ekki er mér kunnugt um hverjir áttu upptökin að því. Árið 1916 var haldinn samtalsfundur í Únítara kirkjunni í Winnipeg, til að ræða um þetta mál, og komu þar saman allmargir menn frá báðum hliðum. Ekki voru þó neinar ákvarðanir teknar á þessum fundi, og leið svo nokkur tími að ekkert var frekar að hafst. En eftir dauða séra Friðriks komst aftur nokkur skriður á málið. Um það leyti þjónaði séra Jakob Kristinsson frjálslyndu söfnuðunum í Saskatchewan. Var hann þess fýsandi, að söfnuðirnir sameinuðust Únítùrum og vann mikið að því. Var málið svo undirbúið, mest af séra Rögnvaldi og honum. Séra Jakob hvarf nokkru síðar heim til Íslands. Árangurinn af sameiningar umleitunum þessum varð sá, að meiri hluti Tjaldbúðarsafnaðarins og Únítara söfnuðurinn í Winnipeg sameinuðust. Sumir meðlimir Tjaldbúðarsafnaðar voru andvígir sameiningunni, og gengu þeir víst flestir í lútherska söfnuðinn í Winnipeg. Urðu af þessu deilur nokkrar og málaferli út af kirkjueign Tjaldbúðar-safnaðar, eins og kunnugt er; en ekki skal frekar farið út í það mál hér. Sem eðlilegt var, kom séra Rögnvaldur þar mikið við sögu sem helsti talsmaður annars aðila.

Það var skilningur hlutaðeigenda þegar söfnuðirnir sameinuðust, að hinn nýi söfnuður skyldi fá prest frá Íslandi. Fór séra Rögnvaldur því til Íslands árið 1921, eins og frá hefir verið sagt, og útvegaði þar Ragnar E. Kvaran fyrir prest til safnaðarins. Kom séra Ragnar vestur í ársbyrjun 1922. Var þá strax farið að vinna að stofnun nýs kirkjufélags. Var fundur haldinn um veturinn í Wynyard í Saskatchewan til að ræða um stofnun þess. Voru á þeim fundi auk séra Rögnvalds og áðurnefndra presta, sem voru nýkomnir frá Íslandi, séra Albert E. Kristjánsson, þá prestur Únítarasafnaðanna í Grunnavatns- og Álftavatns bygðinni, nú í Blaine, Wash., og nokkrir safnaðarfulltrúar. Næsta ár var svo hið "Sameinaða kirkjufélag Íslendinga í Norður-Ameríku" stofnað, og gengu allir Únítara-söfnuðir í það og nokkrir hinna, sem gengið höfðu úr kirkjufélaginu lútherska; aðrir fengu þjónustu hjá prestum þess; en einhverjir gengu aftur inn í kirkjufélagið lútherska. Með stofnun þessa kirkjufélags lagðist hið únitariska kirkjufélag Vestur-Íslendinga niður.

Stofnun félagsins var verk séra Rögnvalds fremur en nokkurs annars

eins manns, þó að hann nyti þar einhuga stuðnings starfsbræðra sinna og leikmanna yfir höfuð, sem töldu sig fylgjandi hinni frjálslyndu trúmálastefnu. Það sem fyrir honum vakti var sameining allra frjálslyndra Vestur-Íslendinga í einn kirkjulegan félagsskap, sem hann áleit vera hið mesta nauðsynjamál. Og í því sem í öðru, sem hann beitti sér fyrir, fylgdi hann skoðun sinni fram með miklum áhuga.

Meðan hann þjónaði söfnuðinum í Winnipeg í fyrra skiftið og þau árin, sem hann var útbreiðslustjóri, vann hann að stofnun safnaða til og frá. Í Álftavatnsbygðinni (nú Lundar) var stofnaður Únitara söfnuður árið 1908, og mun hann að mestu leyti hafa undirbúið stofnun hans. Næsta ár var stofnaður söfnuður í eystri hluta bygðarinnar, Grunnavatnsbygðinni, sem svo var nefnd, og í þeirri safnaðarmyndun mun hann einnig hafa átt nokkurn þátt; en að miklu leyti var sú safnaðarmyndun verk séra Alberts E. Kristjánssonar, sem þá var við guðfræðisnám og starfaði þessi sumur í þessum bygðum. Árið 1910 stofnaði séra Rögnvaldur söfnuð í Foam Lake, Sask., en sá söfnuður starfaði ekki lengi, enda fluttust sumir áhugasömustu meðlimir hans burt til fjarlægra staða skömmu síðar. Sama ár var söfnuður stofnaður í Riverton og átti hann nokkurn þátt í stofnun hans, og sömuleiðis annara safnaða, sem stofnaðir voru eftir að hið sameinaða kirkjufélag var myndað; en ekki er mér að öllu leyti kunnugt um stofnun þeirra safnaða. Hann var ávalt í stjórnarnefnd kirkjufélagsins eða í ráðum með henni. Eftir að séra Ragnar E. Kvaran, sem var forseti félagsins frá því það var stofnað, hvarf aftur heim til Íslands, var séra Rögnvaldur árlega kosinn útbreiðslustjóri (Field Secretary), í heiðurs skyni, og til þess að hann ætti sæti í nefndinni. Var lagt að honum við burtför séra Ragnars að taka við forseta embættinu, en hann vildi ekki gefa kost á sér til þess.

Hið kirkjulega starf séra Rögnvalds var, eins og sjá má af þessu, margþætt og umfangsmikið; hann var prestur í þjónustu safnaðar mörg ár; hann vann að útbreiðslu og eftirliti með kirkjulegri starfsemi, bæði beinlínis og óbeinlínis, næstum fjörutíu ár; hann ritaði fjölda ritgerða um trúmál, sem birtust í Heimi og Heimskringlu allan þann tíma, sem hann starfaði að kirkjumálum. Sem eðlilegt var, var hann mjög handgenginn mörgum forustumönnum hinnar únítarisku kirkju í Bandaríkjunum, einkum dr. Samuel A. Eliot, sem var forseti hins ameríska Únítarafélags um margra ára skeið, meðan séra Rögnvaldur var mest starfandi að kirkjumálum. Naut hann hins fylsta trausts þeirra og einlægrar vináttu. Í bréfi, sem dr. Frederick M. Eliot, núverandi forseti þess félags, ritaði hinu sameinaða kirkjufélagi við lát hans, er þannig komist að orði: "His leadership in the cause of liberal religion among Americans of Icelandic descent, on both sides of the International Border, won for him the profound respect and admiration of his fellow liberals throughout the country. We recognize the great contribution he has made to the intellectual and spiritual advancement of

the cause of liberal religion, and we share with you who were closest to him the sense of irreparable loss which his death has brought. So long as liberal religion remains a force in the life of our two nations, his memory will be cherished and honored."

Sumum, sem tala um kirkjumál vor Vestur-Íslendinga, er gjarnast að minnast á deilurnar, sem þeim hafa verið samfara; eins og þær hafi verið aðalatriðið í kirkjumálastarfinu. En vitanlega er þetta hinn mesti misskilningur. Deilur hafa að vísu átt sér stað, óhjákvæmilega; og því ber ekki að neita, að þær hafa stundum verið all svæsnar; en þær hafa ávalt verið aukaatriði. Starfið, sem hefir verið unnið í kirkjumálunum, af öllum, sem hafa helgað þeim krafta sína, hefir verið langsamlega þýðingarmeira heldur en allar deilurnar, sem svo mikið hefir verið um talað. Séra Rögnvaldur átti oft í deilum um trúmál; hann varði sig og skoðanir sínar, þegar á var leitað; og hann sótti á, þegar honum fanst þörf á því. En í deilum sínum gekk hann vanalega fram fyrir skjöldu og sagði hiklaust það, sem honum bjó í brjósti, hver sem átti hlut að máli. Og, eins og tekið hefir verið fram hér áður, var hann manna fúsastur til þess að viðurkenna bæði vit og mannkosti hjá þeim, sem höfðu staðið á öndverðum meiði við hann. Hitt er satt, að honum fanst ekki allir þeir, sem vildu gerast andlegir leiðtogar lýðsins, spámannlega vaxnir.

Eitt af aðalhlutverkum presta er ræðuflutningur, ekki aðeins prédikanir, heldur ræðuflutningur við margs konar tækifæri. Séra Rögnvaldur var ágætur ræðumaður, hvort sem var í kirkju eða annars staðar. Hann var ekki bráðmælskur maður og framburður hans var ekki eins áhrifamikill og sumra annara. En ræður hans voru næstum undantekningarlaust vel samdar. Prédikanir hans voru mjög vandaðar að máli, fullar af fögrum og skáldlegum samlíkingum; og venjulega var efni þeirra svo fyrir komið, að fyrst var inngangur, stundum nokkuð langur, svo aðalefni ræðunnar samanþjappað í gagnorða kafla, og að lokum niðurlag, sem skildi eftir hjá áheyrendunum ákveðna hugsun, Líkræður hans þóttu með afbrigðum góðar. Tækifærisræður, sem hann flutti á skemtisamkomum og við ýms önnur tækifæri, voru oft þrungnar af fyndni, en samt oftast nær alvarlegar og efnismiklar. Fyrirlestrar hans voru fræðandi. Flestir þeirra snertu aðaláhugaefni hans, frjálsar lífsskoðanir, bókmentir, þjóðrækni og menn, sem hann dáðist að. Hann talaði sjaldan blaðalaust, sem kallað er, en undirbjó vandlega alt, sem hann flutti í ræðustól. Honum var meinilla við alla innihaldslausa mælgi, og hann gat ekki fyrirgefið þeim, sem hann hlustaði á flytja ræður, ef þeir höfðu ekki undirbúið mál sitt, og byrjuðu á því, að koma með afsakanir fyrir því, sem í augum hans var ekkert annað en hroðvirkni og skeytingarleysi. Ef til vill var hann ekki ávalt sanngjarn í garð þeirra, sem honum þótti lélega takast ræðuflutningur; en þar mátti hann líka frómt um tala. Mörg ræðan, sem er losaralega samin, getur verið áhrifamikil, ef hún er flutt af mikilli

mælsku. En hann heimtaði fyrst og fremst, að ræður væru vel samdar; og í því brást honum sjálfum sjaldan bogalistin.

III.

Þjóðræknisstarfið.

Eins og fram hefir verið tekið, var þjóðræknisstarfið annar aðalþátturinn í lífsstarfi séra Rögnvalds. Mér er ekki kunnugt um fyrir hvaða áhrifum hann hefir orðið í æsku, sem glæddu þjóðernismeðvitund hans; en það er víst, að strax sem ungur maður mat hann íslenskt þjóðerni mjög mikils. Hann hefir eflaust, eins og börn hinna fyrstu íslensku innflytjenda yfirleitt, heyrt stöðugt talað um Ísland; hann hefir hlustað á ótal sögur af munni foreldra sinna og annara, sem hann umgekst sem barn, um landið og lífshætti og siði fólksins; því tíðast dvaldi hugur eldra fólksins "heima", þar sem það hafði eytt bestu árum æfi sinnar. Eins og margir aðrir gáfaðir og námfúsir unglingar, hefir hann lesið þær íslenskar bækur, sem völ var á. Að öðru leyti er ekki sjáanlegt, að áhrifin í íslensku nýlendunni í Norður-Dakota hafi getað miðað til þess sérstaklega, að rótfesta hjá æskulýðnum þar óvenjulega aðdáun á því, sem íslenskt var, og ræktarsemi til þess. Að vísu var þar mikil andleg vakning meðal manna, en hún birtist fyrst og fremst í auknu víðsýni í trúmálum, vaxandi áhuga fyrir stjórnmálum og viðleitni til þess að tileinka sér ameríska menningu. Hinir yngri menn bygðarinnar um það leyti, sem séra Rögnvaldur var að komast til vits og ára, hafa eflaust verið einn hinn þróttmesti og framgjarnasti flokkur ungra Íslendinga, sem til hefir verið nokkursstaðar vestan hafs. En þeir voru naumast íslenskari í anda en aðrir, sem komið höfðu börn frá Íslandi, eða fæðst hér á fyrstu landnámsárunum. Fyrsta áhugamál þeirra allra, og hin mesta nauðsyn, var það, að leggja alla stund á, að nema enska tungu, svo að þeir gætu kept við aðra menn á sem flestum sviðum; orðið hlutgengir í lífsbaráttunni í nýja landinu.

Eg hygg, að það hafi verið hin sögulega þekking séra Rögnvalds, sem hann lagði grunvöllinn að á skólaárum sínum, og hin sögulegu viðhorf, sem sú þekking skapaði, sem mest og best glæddu hjá honum aðdáun á íslenskri og norrænni andlegri menningu og meðvitundina um þjóðernisleg verðmæti. Hann hafði mikla sögulega þekkingu, og hann sá glögglega samhengið milli nútímans og liðna tímans; með öðrum orðum: hann leit á alla menningu, trúarbrögð og bókmentir, með augum sagnfræðingsins. En, eins og kunnugt er, er viðhorf sagnfræðingsins oft æði mikið frábrugðið viðhorfum manna, sem ekki hafa sagnfræðilegan fróðleik fram yfir hið venjulega. Vísindamaðurinn í þrengri skilningi, líffræðingurinn t .d. eða efnafræðingurinn, lítur vanalega á lífið frá sjónarmiði sinnar vísindagreinar; og hann skortir hið stærra heildaryfirlit yfir hreyfingarnar í mannfélaginu, sem eiga rót sína að rekja fyrst og fremst til hugsjóna og stefna, trúarbragða og siðspeki aldanna. Sagnfræðingurinn og heimspekingurinn aftur á móti hafa þessi stærri heildaryfirlit, þótt þá skorti nákvæmni og

glöggskygni sérfræðingins í hinu einstaka. Fyrir augum séra Rögnvalds, var hið norræna eðli og norræn menning sá þátturinn í lífi og menningu íslensku þjóðarinnar, sem er sterkastur og haldbestur, þó að aðrir þættir hafi fléttast þar inn í; eða, með öðrum orðum, það mætti líkja þessu eðli við lífskraft plöntunnar, sem grein er sniðin af; hinn upprunalegi lífskraftur plöntunnar sjálfrar lætur greinina festa rætur, sé henni stungið niður í jörðina, og lætur hana þroskast, svo að hún verður að sjálfstæðri plöntu; hann er eins konar óþrjótandi máttur, sem getur lifað þúsundir ára, þó að plantan, sem greinin var fyrst sniðin af, deyi. Hin forna menning norrænna þjóða, siðspeki þeirra og lífsviðhorf voru, að honum fanst, sá andlegur máttur, sem ætti stöðugt að endurnýjast í afkomendum norrænna manna, hvar í heiminum sem þeir væru, og við hvaða ytri skilyrði sem þeir byggju. Að skifta á þessu og einhverju öðru, sem í eðli sínu væri ónorrænt, væri í rauninni að selja frumburðarrétt sinn fyrir einn málsverð, að kasta frá sér arfinum, sem væri lífsins dýrmætasta gjöf til hvers íslensks einstaklings. Mörgum fanst, og það ef til vill ekki alveg að ástæðulausu, hann leggja stundum of mikla og of einhliða áherslu á þetta, svo að hann jafnvel viðurkendi ekki andleg verðmæti, sem af öðrum togum væru spunnin. En þetta var hans sannfæring, og hún varð æ rótgrónari og styrkari eftir því sem aldurinn færðist yfir hann.

Þess er áður getið, að þegar hann var við nám við Harvard háskólann, stofnaði hann og hinir tveir Íslendingarnir þar félag, sem í rauninni var þjóðræknisfélag, þó smátt væri. Mér er ekki kunnugt um, hvort nokkrir fleiri voru í þessu félagi, né heldur, hvernig störfum þess var háttað. En það, að slíkt félag var myndað þar, sýnir, hversu mikið áhugamál honum og félögum hans var, að halda við þjóðernismeðvitundinni. Og strax á fyrstu prestskaparárum hans, báru ræður hans einatt vott um það sama. Hann vitnaði stöðugt í spakmæli Hávamála og annara forn-íslenskra rita; mikið oftar, ef eg man rétt, heldur en í speki Orðskviðanna og Prédikarans. Og einu ári eða svo áður en hann dó, var hann staddur á fundi með tíu eða tólf prestum suður í St. Paul í Minnesota og þar talaði hann, með jafnvel meiri mælsku og hrifningu en hann átti vanda til, um ágæti hinna forn-norrænu siðakenninga.

Í Tímariti Þjóðræknisfélagsins, 1. til 4. og 6. og 8. árgangi er löng ritgerð eftir hann um þjóðernissamtök Íslendinga í Vesturheimi, sem þegar hefir verið á minst. Ritgerðin er hin merkilegasta, full af fróðleik um félagsmál í íslenskum bygðum vestan hafs; enda hafði hann safnað að sér flestum þeim heimildum, sem fáanlegar voru um það efni. Félagssamtökin, sem hann lýsir þar, voru náttúrlega ekki öll þjóðernisleg í þrengri merkingu. Í innganginum að ritgerðinni gerir hann grein fyrir skoðun sinni á, hvað þjóðernisleg samtök séu, og hann segir, að það sé öll viðleitni til þess að auka veg og virðingu Íslendinga meðal annara þjóða í landinu. Eg tek hér upp nokkur orð úr þessum inngangi, sem sýna betur en eg fæ lýst, hvað

hann átti við, þegar hann talaði um þjóðernissamtök.

"Þegar fara á að telja saman hvaða verk það séu helst, sem aðallega má segja að tilheyri þjóðernissamtökum Íslendinga, þá verða þau mörg. Fyrst og fremst ber að telja öll þau verk, er á einhvern hátt stuðla að viðhaldi þjóðarinnar og varðveita hjá henni þau einkenni í tungu, trú, háttum og siðum, sem henni eru einkennileg. Þá verður og að telja þau samtök, er eiga að miða að því, að hefja hana til frægðar og frama á einn eður annan hátt og skapa virðingu fyrir henni bæði út á við og inn á við. Ennfremur ber að telja þau samtök líka, er stofnuð eru til að auka krafta hennar, bæði á andlega og efnislega vísu, svo að henni verði auðveldari baráttan fyrir tilverunni og hún fái haldið hlut sínum, við hvað sem er að etja."

Það er auðsætt af þessum orðum, að í augum hans átti þjóðræknisstarfsemin að vera margþætt; hún átti, í stuttu máli, að vera alt það, sem gat hafið þjóðflokkinn til meiri frama, aukið sjálfsvirðingu hans og virðingu annara fyrir honum. Þetta var hans hugsjón, hans mikla áhugamál sem Íslendings, og að þessu átti alt þjóðræknisstarfið að miða. Honum fanst það óþolandi, að nokkur maður kastaði rýrð á eða gerði lítið úr Íslendingum sem þjóðflokki; og jafn óhæfilegt fanst honum, að Íslendingar gerðu það sjálfir með undirlægju- og sleikjuskap við aðra fjölmennari þjóðflokka hér í landi. Hann krafðist virðingar fyrir Íslendingum, hverjir sem áttu hlut að máli, og hann krafðist sjálfsvirðingar frá þeirra hendi. Best kemur þetta ef til vill í ljós í ritgerðinni "Þjóðræknisfélagið 20 ára", sem birtist í 20. árganginum. Í ritgerð þessari er skýrt frá stofnun félagsins og tildrögunum til hennar. Er óþarfi að fara mikið út í þá sögu hér, en þó má gjarnan skýra nokkuð betur frá starfi hans sjálfs í sambandi við félagsstofnunina en þar er gert.

Stofnun Þjóðræknisfélagsins var ekki flýtisverk, rúm tvö ár liðu frá því að fyrsti undirbúningsfundurinn var haldinn og þar til félagið var stofnað, og voru margir fundir haldnir og nefndir kosnar, eins og lesa má í áðurnefndri ritgerð. Ýmsir hinna mest málsmetandi Íslendinga í Winnipeg tóku öruggan þátt í félagsstofnuninni, og var séra Rögnvaldur þar meðal hinna fremstu. Hver fyrstur hreyfði því, að stofna þjóðræknisfélag, er mér ekki kunnugt um, en fyrsti fundurinn til að ræða um félagsstofnunina, var haldinn í húsi Árna Eggertssonar 10. jan. 1917. Var sá fundur ekki almennur, heldur var nokkrum mönnum boðið þangað. Það verður ekki séð af ritgerðinni, að séra Rögnvaldur hafi verið á þeim fundi, né heldur þeim næsta, sem haldinn var í húsi Skjaldborgar-safnaðar 30. sept. 1918, en þó getur verið að hann hafi verið á öðrum hvorum eða báðum. En á þriðja fundinum, sem haldinn var í Good Templara húsinu 7. jan. 1919, var hann, og var einn í þrjátíu manna nefnd, sem þar var kosin til þess að undirbúa stofnfund. Sú nefnd kaus svo aðrar minni nefndir, og hlaut hann sæti ásamt Jóni Bíldfell og Sigurbirni Sigurjónssyni í nefnd,

sem kosin var til þess að semja ávarp til allra Vestur-Íslendinga. Að hve miklu leyti ávarpið var hans verk er auðvitað ekki unt að segja með vissu, en eflaust hefir hann átt mikinn þátt í að semja það og að líkindum hefir hann gengið frá því að lokum. Tek eg hér orðréttan örstuttan kafla úr því, sem mér finst, að lýsi mjög vel skilningi hans á þjóðerninu, jafnvel betur en nokkuð annað, sem eg hefi eftir hann séð. Er lítill vafi á því, að hugsunin í þeim kafla og orðalag líka eru frá honum. . . . "Vér viljum afhenda þeim (niðjunum) tunguna . . . málið, "mjúkt sem gull og hvelt sem stál", er í sér felur hugsanaheim hins íslenska þjóðlífs, frá elstu tíð og niður til vorra daga, er lýsir hinum norrænu hugsunum, hinu norræna einstaklings eðli, hinum norræna skilningi á kröfum og tilgangi mannlífsins, sem, að vorum dómi, er fullkomnari og æðri en skilningur sumra annara þjóða." . . . Loks var stofnfundurinn haldinn 25. mars og var séra Rögnvaldur þá kosinn forseti félagsins og sömuleiðis næsta ár á eftir. Eftir það vildi hann ekki gefa kost á sér til þess starfs, þó að margoft væri hann beðinn að gera það, fyr en árið 1936. Var hann þá aftur kosinn forseti félagsins og var það þangað til hann lést, hafði hann þá verið forseti þess sex ár.

Að telja upp önnur störf hans í þágu félagsins í öðrum embættum og nefndum yrði of langt mál og skal því þess vegna slept hér. Þó er ein nefnd, sem hann átti sæti í, sem ekki er unt að ganga fram hjá, en það er "heimfararnefndin", sem svo var nefnd. Skal hér í sem stytstu máli sagt frá starfi hans í henni, án þess að víkja nokkuð að deilum þeim, sem risu út af starfi þeirrar nefndar.

Árið 1926 var því fyrst hreyft á ársþingi Þjóðræknisfélagsins, að Vestur-Íslendingar tækju einhvern þátt í hátíðahöldum þeim, sem fara áttu fram á Íslandi árið 1930 í tilefni af þúsund ára afmæli alþingis. Var þá sett þriggja manna nefnd í það mál, og átti það að vera verkefni hennar, að leita upplýsinga um undirbúning málsins á Íslandi. Næsta ár var svo kosin fimm manna nefnd til að hafa málið með höndum, samkvæmt áskorun, sem komið hafði til þriggja manna nefndarinnar, frá forstöðunefnd hátíðahaldsins á Íslandi. Var farið fram á í áskoruninni, að Þjóðræknisfélagið tæki að sér, að standa fyrir undirbúningnum fyrir þátttöku Vestur-Íslendinga í hátíðahaldinu. Séra Rögnvaldur var kosinn í fimm manna nefndina og varð hann féhirðir hennar. Síðar, eftir því sem starf nefndarinnar óx, var bætt mönnum við í hana, uns nefndarmenn voru orðnir tólf. Sá nefndin að öllu leyti um undirbúning heimferðarinnar af hálfu Þjóðræknisfélagsins; og fóru á hennar vegum um 370 manns til Íslands á alþingishátíðina 1930. Nefndin lagði fram fullnaðarskýrslu yfir starf sitt á þjóðræknisþinginu 1931, og má lesa hana í fundargerningum félagsins fyrir það ár. Starf nefndarinnar var umfangsmikið og tímafrekt, og sem eðlilegt var, gátu ekki allir nefndarmenn sint því jafnt. Séra Rögnvaldur fór tvær ferðir til Íslands ásamt tveimur öðrum nefndarmönnum, þeim Jóni Bíldfell og Árna Eggertssyni, og hafði langa dvöl þar í síðara

skiftið, eins og áður segir, til þess að undirbúa heimsókn Vestur-Íslendinga. Lagði hann fram mjög mikið starf við þetta og átti hann ekki hvað minstan þátt í, að heimsókn Vestur-Íslendinga í það sinn varð mjög myndarleg, þó að aðrir legðu auðvitað fram mikinn skerf til þess líka. Ekki var starfi nefndarinnar lokið með þessu. Landsstjórn Canada hafði, sem kunnugt er, gefið ádrátt um það 1930, að sæma Ísland virðulegri gjöf í tilefni af 1000 ára afmæli alþingis. Félst nefndin og með henni flestir aðrir, sem til þeirra mála lögðu, á, að stjórnin væri beðin um að stofna námssjóð til styrktar íslenskum mönnum, er leita vildu til háskóla í Canada til framhaldsnáms. Þótt ótrúlegt megi virðast, mætti þessi tillaga andmælum á þingi Þjóðræknisfélagsins, þegar hún var fyrst til umræðu þar. En, sem betur fór, fengu þau mótmæli ekkert fylgi. Loks var sjóðurinn stofnaður árið 1933 með 25,000 dollara gjöf frá stjórninni. Nokkrir íslenskir námsmenn hafa nú þegar notið styrks úr honum. Það er ekki of sagt, að það hafi verið séra Rögnvaldi öllum öðrum fremur að þakka, að þessi sjóður var stofnaður, þótt ýmsir aðrir styddu vitanlega mjög að því máli. Og ekki þarf að taka það fram, hversu mikið gagn hin íslenska þjóð getur haft af námsstyrkjum þeim, sem úr honum hafa verið og verða veittir.

Árið 1938 kom fyrir þing Þjóðræknisfélagsins tilmæli frá stjórn Íslands um aðstoð við alþjóðasýninguna í New York 1939-40. Var séra Rögnvaldur flytjandi máls þessa sem forseti félagsins. Málinu var ráðið til lykta á þinginu á þann veg, að stjórnarnefnd félagsins var falið, að hafa framkvæmdir í því á hendi til næsta árs. Á næsta þingi félagsins 1939 var svo skýrt frá því, að stjórnarnefnd félagsins hefði, eftir beiðni framkvæmdarstjórnar hinnar íslensku sýningardeildar í New York, kosið nefnd, sem framkvæmdarnefnd sýningardeildarinnar gæti leitað ráða og aðstoðar hjá, þegar henni þætti með þurfa. Sýningarnefndin hafði sérstaklega óskað þess, að séra Rögnvaldur ætti sæti í þessari nefnd; og hafði hann að sjálfsögðu verið kosinn í hana. Alls voru sjö menn í nefndinni. Nefnd þessi hafði talsvert starf með höndum, og mun séra Rögnvaldur, sem oftar, hafa fengið sinn fullan skerf af því. Ekki gat hann samt sótt sýninguna, eins og hann eflaust ætlaði sér; því að heilsa hans var mjög tekin að bila um þessar mundir.

Eins máls verður hér enn að geta, sem teljast verður með stærri afrekum Vestur-Íslendinga á þjóðræknis-sviðinu, og sem séra Rögnvaldur var mikið við riðinn, en það er Jóns Sigurðssonar minnisvarðamálið. Þau voru tildrög til þess hér vestan hafs, að haustið 1910 hreyfði séra Rögnvaldur því á stjórnarnefndarfundi Menningarfélagsins í Winnipeg, að Vestur-Íslendingar tækju þátt í að reisa Jóni Sigurðssyni minnisvarða, eða heiðra minningu hans á annan hátt, á aldarafmæli hans, eftir því sem því máli yrði ráðið til lykta á Íslandi. Með því var málinu hrundið af stað, og var allmikilu fé, nálægt 3000 dollara safnað í smáum samskotum frá Íslendingum víðs vegar um bygðir

þeirra vestan hafs. Ekki var séra Rögnvaldur í nefnd þeirri, sem fyrir söfuninni stóð, en hann átti meiri þátt í því en nokkur annar, að verkið var hafið. Söfnunin gekk vel og varð til þess, eins og hann tekur fram í ritgerð sinni um þjóðræknissamtökin, að sameina hugi Vestur-Íslendinga meira en nokkurt annað mál, sem þeir höfðu haft með höndum fram að þeim tíma. Og það má óhætt segja, að það hafi ekki síður dregið saman hugi Vestur- og Austur-Íslendinga, því að upp úr því fer sá kali, sem oft hafði brytt á milli frændanna austan hafs og vestan að smá þverra. Austur-Íslendingar gáfu eftirmynd af styttunni eftir listamanninn fræga Einar Jónsson, sem reist var í Reykjavík, vestur, í virðingarskyni fyrir þátttöku Vestur-Íslendinga í samskotunum til að standast kostnaðinn við smíði hennar; og var hún reist á þinghússvellinum í Winnipeg og afhjúpuð 17. júní 1921, eftir að styttan hafði lengi verið geymd þar til hæfilegur staður fékst fyrir hana. Réðist vel úr með það, að styttunni var ekki komið fyrir annars staðar, eins og sumir vildu, þó að dálítið tækist óhönduglega til með geymslu, og afhjúpunarathöfnin væri látin fara þannig fram, að fáir Íslendingar utan Winnipeg borgar gætu verið viðstaddir. Alla sögu þessa máls má lesa í margnefndri ritgerð séra Rögnvalds, og er hún hin fróðlegasta.

Frá mörgu fleira mætti skýra í sambandi við þjóðræknisstarf hans; en sumt af því er svo samantvinnað annari starfsemi hans, að það er ekki auðvelt að aðskilja það frá henni. Hann flutti, eins og gefur að skilja, fjölda margar ræður og erindi um þjóðræknismál, bæði beinlínis og óbeinlínis, öll þau ár, er hann starfaði að félagsmálum Vestur-Íslendinga, og yrði það langt mál, ef telja ætti það alt upp. En sérstaklega vil eg þó geta ræðu þeirrar, er hann flutti á fimtíu ára afmæli heimabygðar sinnar, Dakota-bygðarinnar. Sú ræða ber af flestum þess konar tækifærisræðum, sem eg hefi lesið. Hún er prentuð í minningarriti bygðarinnar, sem út var gefið eftir afmælishátíðina.

IV.

Ritstörf og bókaútgáfa.

Sem rithöfundur átti séra Rögnvaldur sæti í fremstu röð vestur-íslenskra rithöfunda. Hann hafði mikla rithöfunds hæfileika, þó að verk hans á sviði bókmentanna lægi meira í því að koma annara verkum á framfæri heldur en í því, sem hann ritaði sjálfur. Mikill fjöldi ritgerða liggur eftir hann og eins prentaðar ræður og fyrirlestrar. Af bókum ber að nefna "Ferðalýsingar" frá árinu 1912, skemtilegar frásagnir af ferðalagi hans til Íslands það ár, "Hetjusögur Norðurlanda" eftir Jakob Riis, sem hann þýddi, og æfisögubrot hermannanna í Minningarriti íslenskra hermanna í ófriðnum 1914-18, sem Jóns Sigurðssonar félagið í Winnipeg gaf út. Þessi æfisögubrot eru mikið verk, full af fróðleik um alla Íslendinga, sem í stríðinu voru, og unt var að fá nokkrar upplýsingar um. Sjálfsagt er mikið til í handritum eftir hann, og væri það hið þarfasta verk, að gefa út úrval af ræðum og ritgerðum eftir hann, sem enn hafa ekki verið prent-

aðar, eða eru á víð og dreif í blöðum.

Það fyrsta, sem hver maður, er eitthvað les eftir séra Rögnvald, hlýtur að taka eftir, er það, hversu málið, sem hann ritaði, er rammíslenskt. Hann hafði framúrskarandi gott vald yfir íslenskri tungu; hann vitnaði stöðugt til íslenskra fornrita bæði í ræðu og riti, enda var hann þeim þaulkunnugur. Eg man t. d. eftir fyrirlestri einum, sem hann hélt um miðalda-kveðskap íslenskan. Skýringar hans og athugasemdir opnuðu manni nýja útsýn í þeim myrkviði óeðlilegra orðatiltækja og "kenninga". Hann komst altaf að kjarnanum í yrkisefnunum, þótt kjarninn virtist stundum vera smár, en umbúðirnar æði fyrirferðarmiklar. Hann hafði mestu mætur á öllu þessu gamla dóti, vikivakakvæðum, riddarasögum, rímum o. s. frv. Og alt, sem hann ritaði sjálfur, bar keim af fornsagna stíl; það var ljóst, laust við alla óþarfa mælgi, málið myndauðugt og samlíkingar heppilegar. Stutt ræða eftir hann, flutt á ungmennafélags samkomu og prentuð í Heimi, 3. árg. 11. blaði, er mjög eftirtektarverð í þessu sambandi. Hún er um fegurðarhugsjónina. Hann talar þar um fegurðarvit manna og listir. Hann minnist ekki á það, sem venjulega er kallað list orðsins eða ritlist, en um sönglistina hefir hann þetta að segja: "Hún er grundvölluð á eilífu lögmáli og getur því altaf með hverjum mannsaldri tekið ótakmörkuðum framförum. Og það er aðeins það eitt, sem þau einkenni hefir til að bera, sem altaf getur fylgst í hendur með mannlegri framför, altaf verið búningur þeirra æðstu sýna, sem hinir djúpskygnustu mannanna synir fá augum litið." Sama má segja um ritlistina, hún er búningur þess, sem er eilíflega satt og eilíflega fagurt og hinna æðstu sýna djúpskygnustu manna. Þannig leit hann áreiðanlega á allar bókmentir; hann fann, jafnvel þar sem mörgum öðrum fanst ekki um auðugan garð að gresja, eitthvað af þessu varanlega, einhvern sannleik og einhverja fegurð, sem aldrei fyrnast.

Þótt hér hafi verið lögð sérstök áhersla á það, hversu marglesinn séra Rögnvaldur var í forn-íslenskum bókmentum og hversu tamt honum var að vitna til þeirra, má enginn ætla, að hann hafi verið lítt fróður maður á öðrum sviðum, hann var einmitt fjölfróður maður. En eins og tekið hefir verið fram, var það sagan, saga hugmyndanna, skáldskaparins, trúarbragðanna. Í stuttu máli, saga hinnar andlegu þróunar mannsins í öllum hennar greinum, sem var honum hugleiknust allra fræða.

Eins og öllum er kunnugt, átti séra Rögnvaldur oft andstæðinga, eins og reyndar flestir, sem eitthvað láta til sín taka, en flestir andstæðingar hans munu þó fyr eða síðar hafa viðurkent hæfileika hans og mannkosti. Einn þessara andstæðinga hans sagði eitt sinn við mig í samtali, að eiginlega væri það furðu lítið, sem lægi eftir hann sjálfan, en hann hefði haft lag á, að koma annara verkum á framfæri og hljóta heiður af. Í orðunum lá sú ásökun, að hann hefði reynt að fljúga á annara fjöðrum. Ásökunin var í alla staði óréttmæt. Hann þurfti ekki á annara fjöðrum að halda. En eg

get hennar hér til þess að sýna, hversu hann var misskilinn af sumum og hversu tregir margir voru til þess að veita honum viðurkenningu, af því að hann var ekki einn úr þeirra flokki. Það er satt, að hann hylti einkum þá menn, sem eitthvað mikið var í spunnið, hann kunni að meta hæfileika þeirra, dáðist að þeim og batt æfilanga trygð og vináttu við suma þeirra. Einn af þeim mönnum var skáldið Stephan G. Stephansson. Vestur-Íslendingar voru yfirleitt lengi tregir til að veita Stephani viðurkenningu sem miklu skáldi; og voru orsakirnar til þess einkum tvær: Stephan var ekki alþýðlegt skáld, og fólk, sem hefir frá blautu barnsbeini vanist léttum alþýðuskáldskap á erfitt með að meta nokkuð nýtt og óvenjulega frumlegt í skáldskap; og í öðru lagi var Stephan andstæður ýmsum almennum skoðunum í trúmálum og fleiru, og það sneri mörgum á móti honum. Þó voru nokkrir menn, sem frá byrjun sáu, hvílíkt afburða skáld hann var, og meðal þeirra var séra Rögnvaldur. Mörg kvæði Stephans birtust í Heimi, og þegar hafist var handa með að gefa út ljóð hans, var séra Rögnvaldur fremstur í flokki með að gangast fyrir útgáfu þeirra. Ekki er mér kunnugt um, hver var upphafsmaður þess fyrirtækis. Stephan mun hafa fengið tilboð frá einhverjum í Winnipeg með að gefa út úrval af kvæðum hans, sem hann þó sjálfur átti ekki að ráða, eins og sjá má í bréfum hans. En, sem við var að búast, vildi hann ekki sinna slíku tilboði, og lét hann þess getið í bréfum til vina sinna. Tóku aðrir sig þá saman um að sjá um útgáfuna. Mun Eggert Jóhannsson, fyrrum ritstjóri Heimskringlu, sem þá var í Winnipeg, hinn mætasti maður og glöggskygn á skáldskap, hafa verið upphafsmaður að því og hafa snúið sér til séra Rögnvalds og annara í því skyni. Var svo myndað félag, sem sá um útgáfu þriggja fyrstu bindanna af Andvökum. Veit eg ekki um alla, sem í félaginu voru, en þeir Eggert, Rögnvaldur og Skapti Bryjólfsson og fl. unnu mest að því, að framkvæmdir í því fyrirtæki urðu eins myndarlegar og raun varð á. Fór Skapti til Íslands 1908 og samdi um prentun ljóðanna þar. Fjórða og fimta bindið voru prentuð í Winnipeg 1923 undir umsjón séra Rögnvalds og það sjötta á Íslandi 1938, líka undir hans umsjón; og þar samdi hann um útgáfu bréfa Stephans. Hafði Stephan, áður en hann dó, falið honum að sjá um útgáfu alls þess, sem út yrði gefið af verkum sínum eftir sinn dag. Voru þeir hinir bestu vinir og fáir eða engir af óskyldum mönnum munu hafa verið Stephani jafn handgengnir og hann.

Annað vestur-íslenskt skáld, sem séra Rögnvaldur hafði miklar mætur á og batt æfilanga vináttu við, var Kristinn Stefánsson. Gaf hann ásamt Gísla prentsmiðjustjóra Jónssyni út kvæði Kristins árið 1916. Kristinn er með bestu skáldum íslenskum vestan hafs, þótt skáldskapur hans hafi aldrei verið metinn að verðleikum. Séra Rögnvaldur hafði miklar mætur á manninum sjálfum og skáldskap hans, og hversu einlæg vinátta var á milli þeirra má best sjá af þessum erindum úr ljóðabréfi frá skáldinu til Rögnvalds:

Hvert sem reikar hugur minn,
hvað sem snýst til baga,
kunningsskapinn þýða þinn
þakka' eg alla daga.

Sólskins-blettur ætíð er,
um þó élin svífi,
þar sem hugar-blærinn ber
birtu' af andans lífi.

Um útgáfu þessara ljóða lét hann sér mjög ant. Skrifaði hann stutta æfisögu höfundar aftan við bókina, sem mun hafa verið nokkuð á veg komin áður en hann andaðist. En bækur af því tæi seljast seint, og síst er það gróðafyrirtæki fyrir nokkurn mann að gefa þær út. En um það var hann heldur ekki að hugsa; hann langaði til að hjálpa til þess, að þessi verk vina sinna lægju ekki gleymd og grafin í skrifboðsskúffunum og kæmu máske aldrei fyrir almenningssjónir, nema þá eitthvert hrafl í blöðum og tímaritum. Og einmitt svo mundi farið hafa, hefði ekki hann og aðrir góðir menn, sem þau kunnu að meta, hafist handa; að minsta kosti er hætt við, að mikil bið hefði orðið með útkomu þeirra. Og hefðu þá þeir fáu, sem lesið hafa verk þessara skálda sér til gagns, verið þeim mun snauðari í andanum, en líklega ekki sælli fyrir það.

Þess hefir verið getið, að séra Rögnvaldur var um tíma, rúmt ár, ritstjóri Heimskringlu, eftir að eigendaskifti urðu við blaðið 1913. Hann leysti það starf vel af hendi, og tók blaðið miklum stakkaskiftum meðan hann var við það. En blaðamenska var áreiðanlega ekki verk, sem honum féll sérlega vel í geð. Hann hafði yfirleitt mjög lítinn áhuga fyrir pólitísku dægurþrasi. Mörgum kunningjum hans, sem fylgdu honum í trúmálum, þótti hann of íhaldssamur í stjórnmálum, og varð hann fyrir ýmis konar aðkasti út af því. En það er nú svo með stjórnmál sem annað, að íhald og frjálslyndi fara ekki eingöngu eftir nöfnum flokka eða yfirlýstum stefnuskrám. Eg held, að honum hafi altaf fundist, að fylgi í þeim málum við dugandi og drenglynda menn varðaði meiru en fylgið við flokkana. Enginn vafi er á, að hann var að sumu leyti íhaldssamur maður; og þóttust sumir finna ósamræmi í stefnu hans, þar sem framsæknin væri ekki jöfn á öllum sviðum. Eg varð aldrei var við mjög ákveðið stefnufylgi hjá honum í stjórnmálum, og eg veit, að hann hafði megna óbeit á glamri og gífuryrðum þeim, sem flokksbaráttunni eru oftast samfara. Að hann hafi ekki verið unnand mannúðarmálum og heilbrigðri þróun félagslífsins, er hreinasta fjarstæða. Til þess að hæfileikar hans hefðu notið sín við blað, hefði hann þurft að vera alveg sjálfráður um stefnu þess. Það var hann ekki við Heimskringlu. Hann fann eflaust, að hann gat ekki notið sín þar sem skyldi; og mun hann hafa verið ánægður með að fara frá blaðinu, eins og sakir stóðu, þegar hann gerði það. Síðar, þegar hann var búinn að fá meiri ráð yfir því, hefði honum, að líkindum verið innan handar, að takast aftur á hendur ritstjórn, en hann gerði það ekki.

Alt öðru máli var að gegna með tímaritin, sem hann gaf út. Það hefir verið minst á Heimi og stefnu hans, en þó tókst honum ekki síður

að gera Tímarit Þjóðræknisfélagsins, sem hann var ritstjóri að í tuttugu ár, vel úr garði, svo vel, að það hefir fengið meira álit, frá bókmentalegu sjónarmiði skoðað, heldur en nokkurt annað blað eða tímarit, sem út hefir komið á íslensku vestan hafs.

Skoðun hans á slíku tímariti var frá byrjun sú, að í því ætti ekki að birtast annað en valið efni. Lengi framan af var því fundið margt til foráttu af ýmsum; að það væri ekki nógu alþýðlegt; að í því birtust strembnar, fræðilegar ritgerðir um efni, sem fáir hefðu nokkurn áhuga fyrir; að það tæki ekki tillit til þarfa íslensks æskulýðs o. s. frv. En séra Rögnvaldur hélt fast við sína stefnu og breytti henni aldrei, þrátt fyrir slíkar aðfinslur. Hann sagði, sem satt var, að í riti, sem kæmi út aðeins einu sinni á ári, væri ekki rúm fyrir alt, sem mönnum fyndist að ætti að birtast í því; sumt af því yrði að vera útilokað, og fyrst að svo væri, þá væri ekki um annað að ræða en að taka í það ritgerðir, sem eitthvert fræðilegt gildi hefðu, eða væru þannig ritaðar, að frá bókmentalegu sjónarmiði væri gróði í að þær kæmust á prent. Og í samræmi við þessa skoðun, tók hann í ritið margs konar ritgerðir, helst þó sögulegs og bókmentalegs efnis, og skáldskap bæði í bundnu og óbundnu máli. Vitanlega hefir ekki alt, sem í Tímaritinu hefir birst í tuttugu ár, verið jafnt að gæðum, það hefði ekki getað átt sér stað; en á hverju ári hefir það flutt fleiri eða færri ágætar ritgerðir, sögur og kvæði eftir suma snjöllustu íslenska rithöfunda beggja megin hafsins. Hefði önnur stefna verið tekin, eins og sumir vildu, þá hefði eflaust mikið færra af vel sömdum og fróðlegum ritgerðum birst í því; en aftur á móti mjög vanséð, hvort að þeim tilgangi, sem þeir höfðu í huga, er vildu gera það alþýðlegra, hefði verið náð. Eg tel hiklaust, að þegar á alt er litið, hafi stefna séra Rögnvalds verið heppilegust. Tímaritið hefir hlotið varanlegar vinsældir hjá mörgum, sem best eru færir um að dæma um gildi slíkra rita, bæði á Íslandi og hér vestra; og vegur Þjóðræknisfélagsins hefir aukist ekki lítið við það, að á hverju ári hefir það gefið út jafn vandað rit. Enginn maður hefði verið betur til þess fær en séra Rögnvaldur að vera ritstjóri þess, vegna vandvirkni hans og smekkvísi. Honum var það altaf mjög mikið áhugamál, að ritið væri vel úr garði gert, og hann sparaði hvorki tíma né fyrirhöfn til þess að svo væri. Og alt það mikla verk, sem var samfara útgáfu ritsins, að undanteknu því að útvega því auglýsingar, vann hann fyrir sára litla þóknun, sem hann munaði ekkert um, né heldur félagið; og samt var sú þóknun talin eftir og því haldið fram, að verkið ætti að vera unnið alveg án endurgjalds. Það má með sanni segja, að sumir menn meta lítils andleg störf, þegar á að verðleggja þau á mælikvarða dollaranna.

Það var samkomulag frá byrjun í félaginu, að Tímaritið skyldi ekki flytja neinar ritgerðir um trúmál eða stjórnmál; og var það eflaust viturleg ráðstöfun, þegar þess er gætt, að flutningur slíkra ritgerða hefði eflaust leitt til óánægju innan félagsins. Séra Rögnvaldur gætti þess yfir höfuð vandlega, að út frá þessari

reglu væri ekki brugðið. Þær fáu aðfinslur, sem fram komu, út af því, að reglunni væri ekki stranglega fylgt, voru á litlum eða engum rökum bygðar. Slíkt getur líka altaf verið álitamál, og vitanlega er fátt hægt að segja um sögu Vestur-Íslendinga svo að það snerti ekki kirkjumál þeirra. Það, sem mest er um vert, er, að það sé sögulega rétt og varpi einhverju ljósi á hugsanir manna og félagsleg störf í sambandi við þær, hver sem þau hafa verið. Ritgerð hans sjálfs um félagssamtökin, sem oft hefir verið vitnað til hér að framan, er alveg laus við hlutdrægni og er sú lang-réttasta og fullkomnasta lýsing á félagsstörfum Vestur-Íslendinga, sem enn hefir verið samin.

Það væri naumast viðeigandi að ljúka við þennan kafla um ritstörf séra Rögnvalds, án þess að minnast með nokkrum orðum á það, hverja rithöfunda hann mat mest, eftir því sem það kom í ljós í viðtali og í tilvitnunum hans sjálfs í verk þeirra.

Af íslenskum skáldum og rithöfundum, þegar forn-bókmentunum er slept, dáðist hann mest að þeim, sem annaðhvort leituðu til baka til fyrri tíma að yrkisefnum, eða höfðu það, sem kalla mætti fremur róttækar skoðanir í trúmálum. Hann hafði miklar mætur á Grími Thomsen sem skáldi, bæði vegna þess, hve rammíslenskur hann var, og eins vegna hinnar djúpu speki, sem skín eins og gull í grjóti í hinum stirðlega kveðna skáldskap hans. Þorsteinn Erlingsson var annað uppáhaldsskáld hans, bæði vegna ljóðsnildarinnar og árása hans á úreltar kreddur, og líklega ekki hvað minst sökum hinnar miklu mannúðar, sem andar í gegnum svo mikið af skáldskap hans. Hann hafði einnig mjög miklar mætur á Hannesi Hafstein og dáðist að glæsimensku hans og atgerfi, sem eins og speglaðist í ljóðum hans. Hann tók mikið málstað Hannesar, þegar Íslendingar snérust mest á móti stjórnmálastefnu hans. Þessi þrjú ljóðskáld íslensk og svo Stephan G. Stephansson hygg eg, að honum hafi verið kærust. Af íslenskum skáldsagnahöfundum mun hann hafa metið mest þá Gest Pálsson, Jón Trausta og Einar Kvaran. Aftur á móti held eg, að hann hafi ekki haft neitt sérlega mikið álit á hinum yngstu íslensku skáldsagnahöfundum, sem meðfram kann að hafa stafað af því, að hann var ekki fljótur til að telja nýjar stefnur yfirleitt góðar og gildar, nema að hann væri viss um, að þær hefðu mikið til síns ágætis. Í útlendum nútímabókmentum fanst honum eflaust mest koma til hinna miklu skandinavisku höfunda, Björnstjerne Björnson, Henrik Ibsen og Selmu Lagerlöf. Yfir höfuð fanst honum meira til um Norðurlanda bókmentir heldur en t. d. enskar. Ný-Englands skáldin amerísku, sem uppi voru á 19. öldinni, Longfellow, Lowell, Bryant og fleiri mat hann eflaust mikils; enda heyrðu þeir til blómaöld bókmentanna í Bandaríkjunum. Þess má geta hér, að hann þýddi eitt af leikritum belgiska leikritaskáldsins Maurice Maeterlincks, og var það prentað í Heimi, en ekki er mér kunnugt um, hvort hann hafði nokkurt sérstakt uppáhald á honum. Það var eðlilegt, jafn mikið og hann dáðist að andlegu atgerfi norrænna þjóða, að

honum fyndist nútímabókmentir þeirra bera af öðrum, og má ef til vill til sanns vegar færa, að svo sé. En þó hygg eg, að mat hans þar hafi verið einhliða um skör fram. Hinar miklu ensku bókmentir, sem honum auðvitað voru vel kunnar, voru í minna áliti hjá honum heldur en sanngjarnt var. Og aldrei mun hann hafa orðið neitt verulega hrifinn af annara þjóða höfundum, hvorki frönskum, þýskum né rússneskum, nema Tolstoy, sem hann hafði talsverðar mætur á.

Það skal tekið fram, að þetta, sem hér hefir verið sagt um uppáhaldshöfunda hans, er alls ekki nein fullkomin greinagerð, heldur aðeins bygt á samtölum, þegar rætt var á víð og dreif um ýms efni.

V.

Niðurlag.

Hér hefir þá verið gerð nokkur tilraun til þess að segja frá æfiferli og starfi þessa merka og víðþekta Vestur-Íslendings. Óhjákvæmilega hefir verið farið fljótt yfir sögu. Lesendur Tímaritsins munu flestir hafa lesið fleiri eða færri af minningargreinum þeim, sem um hann hafa verið ritaðar, bæði hér vestra og á Íslandi. Allir, sem á hann hafa minst, hafa, að verðleikum, lokið lofsorði á starf hans og sjálfan hann sem mann. Það mun verða um hann eins og flesta aðra menn, sem staðið hafa framarlega og gerst hafa leiðtogar í þeim málum, sem menn greinir ávalt á um, að eftir því sem lengra líður frá dauða þeirra, eftir því verður mat manna yfirleitt á þeim réttara og lausara við hlutdrægni þá, sem flestum veitist erfitt að losa sig algerlega við gagnvart samtímismönnum sínum. Það stóð oft mikill styr um séra Rögnvald, menn voru gjarnast annaðhvort með honum eða á móti honum. Það var hans hlutskifti í lífinu, að standa framarlega í baráttunni fyrir skoðunum, sem mættu mikilli og oft svæsinni mótspyrnu. Mikið af mótspyrnunni bitnaði á honum sem leiðtoga. Hann fann stundum til þess, að menn voru ósanngjarnir gagnvart því málefni sem hann barðist fyrir. En hann var sannfærður um, að sitt málefni og samherja sinna væri rétt; og með þeirri sannfæringu tók hann á móti hverri árás, sem að honum var gerð og greiddi högg fyrir högg í þeirri viðureign. Nú er nokkuð tekið að fyrnast yfir þessar deilur og menn eru farnir að sjá og viðurkenna, að engar sannfæringar verða kveðnar niður með árásum á þá, sem þær hafa, og að þrátt fyrir skiftar skoðanir, verða menn að vinna saman á mörgum sviðum, þar sem menn eiga sameiginleg áhugamál. Hann sá það betur en margur annar og var flestum fúsari til að taka höndum saman við þá, sem voru andstæðingar hans, þegar um það var að ræða, að koma einhverju í verk, sem verða mátti þjóðarbrotinu íslenska, sem hann unni af alhug, til gagns og sæmdar. Hefði hann aldrei átt í neinum deilum, hefði starf hans verið á öðru sviði en það var, þá hefðu leiðtogahæfileikar hans ekki komið eins í ljós og notið sín eins og raun varð á. Allir menn skapast af sínu umhverfi, og á það ekki síst við þá, sem eru forustumenn í einhverjum málum. Mótspyrna og erfiðleikar örfa

þá og hvetja til að beita sér eins og þeim er framast unt. Hæfileikar þeirra og kostir sem leiðtoga lýsa sér best í því, hversu mikið traust meðal fylgjenda sinna þeir eignast og hversu varanlegt það traust er. Séra Rögnvaldur naut slíks trausts í ríkum mæli. Ekki þó svo, að allir þeir, sem voru honum fylgjandi í þeim höfuð-málefnum, sem hann vann að, væru honum ávalt samdóma; þeir voru það oft ekki; en flestir munu hafa metið mikils viljafestu hans og einbeitni og hans óbilandi áhuga, ásamt miklum hyggindum, í því að sjá málum sínum borgið. Þeir, sem urðu fyrir mestum persónulegum áhrifum frá honum, voru jafnan hans öflugustu fylgjendur, sem sýnir, hversu álit manna á honum og traust óx við nána viðkynningu. Að sumu leyti er slíkt fylgi heppilegt og að sumu leyti er það ekki heppilegt. Hið persónulega fylgi getur orðið svo nátengt kunningsskap og vináttu, að það sé jafnvel ekki hið æskilegasta fyrir þann, sem þess nýtur. Það, sem bindur menn saman í flokka og félagsleg samtök, svo að þeir vilja vinna hver með öðrum, er vitanlega eitthvert samræmi í skoðunum; og á því eiga samtökin að grundvallast fyrst og fremst. En það er mjótt mundangshófið á milli hins persónulega fylgis og þess, sem verulega er sprottið af sannfæringum. Leiðtoginn, hver sem hann er, beitir sínum áhrifum sem best hann getur, og ef fylgi manna við hann er bæði bygt á trausti á honum og sannfæringum þeirra, sem fylgja honum, þá ber það vott um yfirburði hans sem áhrifamanns og flytjanda einhverra þeirra skoðana, sem menn vilja veita móttöku. Það mun engum blandast hugum um það, að séra Rögnvaldur var leiðtogi, sem ávann sér traust og fylgi, bæði vegna sinna persónulegu áhrifa og líka vegna hins, að hann tók upp verk, sem einmitt beið eftir einbeittum og áhugasömum leiðtoga, þegar hann byrjaði það. Hann hóf starf sitt á heppilegum tíma, og hann vann það, með aðstoð margra annara, sem öruggir lögðu hönd á plóg með honum, í þeirri trú og með því trausti, að hversu erfitt sem gengi oft og einatt, væri þó einhvers sigurs að vænta, ef menn ynnu í einlægni saman; þótt þeir gætu ekki ávalt verið sammála um alt. Og sá ágreiningur, sem stundum átti sér stað milli hans og þeirra, sem með honum störfuðu, skifti oftast mjög litlu máli.

Minning séra Rögnvalds lifir í þakklátum hjörtum fjölda manna; hún lifir í hjörtum samherja hans í kirkjulegu og þjóðræknislegu starfi; hún lifir í hjörtum nánustu vina hans og þeirra mörgu, sem nutu góðs af drenglyndi hans og örlæti; hún lifir í hjörtum allra Íslendinga, hvar sem þeir eru, sem láta sig varða heill og sóma þjóðarinnar; því að hann helgaði líf sitt þeim störfum, sem verða munu giftudrjúg í þróun íslenskrar menningar.

Kveðja

Í gegn um æfinnar önn og strit
berst ysinn af tímans vængja þyt
Um jarðlífsins Dimmadal.
Og geislum fækkar um farinn veg,
en fjölga hreggskýin drungaleg,
er höfðingjar hníga í val.

Því félst mér hugur og hvarf mér von,
er heyrði eg, að Rögnvaldur Pétursson
var sigldur á eilífðar sæ.
Við höfðum þekst alla þessa öld,
en þó mintist hvorugur neitt á kvöld—
því líf er í landsýn æ.

Já, við höfðum mun stórum meira en þekst—
því með mér sem vinur á braut þú gekst,
er sorg mér í hjarta svall.
Og aftur við gleðinnar glóðheitt bál,
er gneistar fljúga úr sál í sál,
þú reist eins og fagurt fjall.

Við sátum fyrrum oft síð um kvöld,
og sólinni breiddum rekkju tjöld,
og daginn svæfðum á sæng.
En harla bjart var um hugar tún,
því hvergi bar skugga við sjónhrings brún,
og lífið fló léttum væng.

Í skynding úr miðalda myrkri var
í morgunbirtuna rent vort far,
og hafið vökumanns verk.
Þú vissir að mótbyrinn var oss nær;
en viljanum þá var öll sigling fær—
því æskan er stolt og sterk.

Við sáum tíðast við sama ljós:
Vort sanna ættar og þjóðar hrós
(þótt oft væri á alt ei sætst)
var bygt á rækt við hið besta í sál—
vorn bræðra arf, vora sögu og mál,
og ljóðin goðborin, glæst.

Í djúpi var leitað hins dýra stáls,
og dáðar ritningar norræns máls—
þau blys okkar ættarbands.
Er Heimir leitaði húss við þý,
í hörpunni Áslaug þá grét á ný—
og klofnaði kynstofn vors lands.

Að einn sé vor kynstofn, var kjörorð þitt—
en kynja torsótt þó reyndist hitt,
að brúa það breiða haf.
En sambönd náskyldra sálna' um heim
og systkina handtök í álfum tveim
var guð sá, er ávöxt gaf.

Þú tókst á stundum hið tæpa vað,
og trúðir fastlega að gæti það
til farsældar lýði leitt.
Þín kenning var: Áfram og uppá við.
Þú öllum nýgræðing veittir lið.
Í drengskap var æfinni eytt.

Þú dáðir sjáandans draumalönd,
á dagsverkið lagðir þó gjörva hönd—
varst skáld og skipstjóri í senn.
Er hrannir risu á bæði borð
þér brá ei, né mæltir þú kveifarorð,
svo deyja' aðeins miklir menn!

Nú löngu er horfin vor landnáms öld—
með lífinu borguð vor hinstu gjöld—
og fent í flestallra spor.
En þökk sé þeim tíma, er þig oss gaf
og þá hina aðra, sem báru af—
hið liðna vestræna vor.

Eg kveð þig ei aðeins sem kæran vin—
eg kveð þig einnig sem fallinn hlyn
í heima og héraðs skóg.
Og hver mun—utan míns heima ranns—
nú hlúa' að þeim neistum í anda manns,
sem einveran ein er ei nóg?—

Gísli Jónsson

Hulda skáldkona

Eftir prófessor Richard Beck

Skáldkonan Hulda er ímynd og fulltrúi tigins kveneðlis á skáldþingi Íslendinga.
Jakob Jóh. Smári,
(í **Skírni** 1934)

I.

Hulda skáldkona hefir verið þjóðkunn fyrir ljóð sín í meir en aldarþriðjung, en fjörutíu ár eru nú liðin síðan fyrstu kvæði hennar komu fyrir almenningssjónir. Það voru "Þrjú smákvæði", er prentuð voru í kvennablaðinu *Framsókn*. Jarðþrúður Jónsdóttir, dóttir Jóns háyfirdómara Péturssonar og síðar kona Hannesar þjóðskjalavarðar Þorsteinssonar, skáldmælt vel og listelsk, var þá ritstjóri blaðsins; fylgdi hún kvæðunum úr hlaði með vinsamlegri grein og spáði vel fyrir hinni ungu og óþektu skáldkonu.

Hver, sem las kvæði þessi (þau eru á bls. 27—29 í *Kvæðum* Huldu, er út komu 1909), sannfærist fljótt um það, að ummæli Jarðþrúðar voru ekki út í bláinn; þessi þrjú æskuljóð eru eigi stórbrotin—enda hafa þýðleikinn og fegurðin jafnan verið megineinkenni kvæða Huldu—,en hér er svo mjúkt gripið í strengina og víða skáldlega til orða tekið, að óvenjulegt mátti teljast af byrjanda í ljóðagerðinni. Á það sérstaklega við um fyrsta kvæðið ("Þar uni eg best"), en fyrstu fjórar vísur þess eru á þessa leið:

Best eg uni allar stundir
—yndi fann eg hvergi meira—
þar sem grænum gróðrarörmum
grasið vefur hlíðargeira.

Þar sem háir hamradrangar
horfa þöglir fram í dalinn;
þar sem lindin ljúfa niðar
lágt í svölum skugga falin.

Grannar birkihríslur hneigja
höfuð sín í vestanblænum.
Þar eg undi oft á kvöldin
ein í friði' langt frá bænum.

Þar er kyrð og þar er næði,
þar er gott að hvíla og dreyma;
eins og blátær elfarstraumur
augnablikin framhjá streyma.

Hulda var þá tvítug að aldri og ókunn utan sýslu sinnar; hefi eg það fyrir satt, að henni hafi orðið skilningsrík ummæli Jarðþrúðar hin mesta uppörvun til frekari viðleitni í skáldskaparáttina. Enda vita þeir það best, sem fengist hafa við ljóðagerð eða aðra bókmentaiðju, hve mikils virði fyrsti skilningur og fyrsta viðurkenning er ungum höfundi, ekki síst, þegar sérstaklega tilfinninganæm skáldsál á hlut að máli. Vorhretin hafa mörgum nýgræðingnum orðið að þroskatjóni eða fjörtjóni; kyrkt þá svo í vexti, að þeir biðu þess aldrei bætur. Fagnaðarefni er það, að þau örlög biðu ekki Huldu.

Eftir prentun þessara fyrstu kvæða, fór hún að birta ljóð í dagblöðunum, einkum *Ingólfi* í Reykjavík. Er nokkur af ljóðum hennar höfðu komið þar út, orti Einar Benediktsson mjög fallegt kvæði til hennar, undir dulnefninu "Ármann", en þó mun það hafa verið á flestra

vitorði, hver ort hafði. Birtist kvæði þetta einnig í *Ingólfi* (síðar í *Hrönnum* Einars 1913, bls. 99—101) og er frábærlega glöggskygn og samúðarrík lýsing á skáldkonunni, list hennar og lífsskoðun, svo að enn standa orð höfundar að miklu leyti í fullu gildi, svo sem upphafserindið:

Þú gleðst eins og hjartað sjálft þér segir,
og syngur með náttúrubarnsins rödd,
þú **vilt** að þig leiði listanna vegir
til ljóssins áttar—til þess ertu kvödd.

Dalasvanninn með sjálfunna menning,
sólguðnum drekkur þú bragarskál,
með átrúnað fastan í ungri sál
á afls og kærleiks og fegurðar þrenning.

Þetta kvæði, og ýms önnur, sem ort voru til Huldu, bera því ein sér vitni, að ljóð hennar féllu í frjósaman jarðveg; var það henni bæði ánægjuefni og hvatning til fullkomnunar í skáldskapnum. En eins og vænta mátti, og Einar víkur að í lokaerindinu í kvæði sínu, fýsti menn að vita, hver sá söngvasvanni væri, er duldist undir Huldu-heitinu. Ekki varð það samt almenningi kunnugt, fyr en Þorsteinn Erlingsson kvað upp úr um það í hinum snjalla "Huldupistli" sínum í *Þjóðviljanum* (15. júní 1905). Þar er ritað um kvæði hennar, og skáldskap alment, með þeim djúpa skilningi og þeirri snild í efnismeðferð, sem búast mátti við af slíku listaskáldi og Þorsteinn var, enda er það hið áhrifaríkasta, sem um Huldu hefir verið ritað. Vakti grein þessi athygli almennings á henni, einkum þulum hennar, og varð hún skjótt eftirlætisbarn ljóðelskra manna og kvenna í landinu; en aðalástæðan var auðvitað sú, að henni hafði tekist að slá á þá strengi, sem bergmáluðu í sál þjóðarinnar, með því að endurvekja, fegra og fága, þulurnar íslensku, sem sprottnar eru beint undan tungurótum og hjartarótum sjálfrar alþýðunnar.

Þorsteini verður einnig tíðræddast um þulur Huldu í pistli sínum, einkum hið gullfagra kvæði hennar þeirrar ættar, er hún nefnir "Ljáðu mér vængi":

"Grágæsa móðir!
ljáðu mér vængi",
svo eg geti svifið
suður yfir höf.
Bliknuð hallast blóm í gröf,
byrgja ljósið skugga tröf;
ein eg hlýt að eiga töf
eftir á köldum ströndum,
ein eg stend á auðum sumarströndum.
Langt í burt eg líða vil,
ljá mér samfylgd þína!
Enga vængi á eg til,
utan löngun mína,
utan þrá og æskulöngun mína.
Lof mér við þitt létta fley
lítið far að binda;
brimhvít höf eg óttast ei
eða stóra vinda.
Okkar bíður blómleg ey,
bak við sund og tinda,
bak við sæ og silfurhvíta tinda.
Eftir mér hún ekki beið,—
ytst við drangann háa
sá eg hvar hún leið og leið
langt í geiminn bláa,
langt í geiminn vegalausa, bláa.

Bendir Þorsteinn síðan á það, hvað honum þyki merkilegast í þessu látlausa og léttstíga kvæði og skýrir það meðal annars þannig: "Það eru yndisómarnir úr þulum okkar og þjóðkveðskap, þeir, sem allra sætast hafa bergmálað í instu og viðkvæmustu hjartastrengjum okkar allra, sem höfum elskað þá, og þó man eg hvergi eftir að eg hafi heyrt þá svo

hreina sem hér og lausa við alla truflandi aukahljóma úr ósamræmi daglegs lífs." Hann fór einnig hinum lofsamlegustu orðum um aðrar þulur Huldu, er hann tók til athugunar, en þær höfðu verið prentaðar í *Sumargjöfinni*.

Hér var því óneitanlega með afbrigðum vel úr hlaði farið af ungu skáldi, þó önnur kvæði Huldu frá þeim árum jafnist eigi að listgildi, eins og Þorsteinn tekur fram, við þulurnar hennar, enda mun mega telja þær fegursta og sérstæðasta skerf hennar til íslenskra bókmenta, þó að hún hafi síðan ort mörg listræn kvæði og fögur og ritað margt með sömu einkennum í óbundnu máli. Áður en lengra er farið skal æfisaga skáldkonunnar sögð í höfuðdráttum.

II.

Hulda (Unnur Benediktsdóttir) er fædd á Auðnum í Laxárdal í Suður-Þingeyjarsýslu 6. ágúst 1881, dóttir hjónanna þar, Benedikts Jónssonar og Guðnýjar Halldórsdóttur. Var Benedikt, sem er nýlega látinn á tíræðisaldri, sonur Jóns Jóakimssonar óðalsbónda á Þverá í Laxárdal og konu hans Herdísar Ásmundsdóttur frá Stóruvöllum í Bárðardal, er var hin mesta hannyrða- og vefnaðarkona. Var Þverárheimilið víðkunnugt fyrir reglusemi og híbýlaprýði, og dvöldu erlendir ferðamenn þar löngum. Eignaðist Benedikt með þeim hætti þegar í æsku ýmsa ágæta og trygga vini í þeirra hópi og æfðist í að tala og rita erlend mál; notfærði hann sér einnig þau tækifæri hið ágætasta. Lét Jón faðir hans kenna honum og systkinum hans dönsku; eigi lét Benedikt þar þó staðar numið, en lærði að miklu leyti af sjálfsdáðum bæði þýsku og ensku og allmikið í frönsku, enda var faðir hans vel efnum búinn og fékst eigi um, þó Benedikt eyddi tímanum í nám og fé til bókakaupa.

Guðný móðir Huldu ólst fyrstu ár æfinnar upp hjá föðursystur sinni Hildi Johnsen á Húsavík, en síðar hjá afa sínum séra Jóni Jónssyni á Grenjaðarstað í Þingeyjarsýslu, fræðimanni miklum. Hún var námshneigð mjög og fékk að læra tungumál og fleira, sem sjaldgæft var að stúlkur næmu í þá daga. Kyntust þau Benedikt og Guðný á unga aldri, enda var mikil vinátta með Grenjaðarstaða og Þverárheimilum. Betri bókakostur var þar en annarstaðar í sýslunni og heimilishættir með meiri menningarbrag en alment gerðist; dvöldu ýmsir merkismenn þar einnig langvistum. Millbank lávarður, dóttursonur Byrons skálds, var t. d. heilan vetur á Grenjaðarstað. En sérstaklega hlýlega mintust foreldrar Huldu Williams Morris, hins enska skálds og umbótamanns og Íslandsvinar.

Benedikt og Guðný reistu bú að Auðnum næsta bæ við Þverá; eignuðust þau fimm dætur og er Hulda næst yngst af þeim. Virðist skáldgáfan vera harla rík í ættinni, því að í hinu nýútkomna safni þingeyskra ljóða (*Þingeysk ljóð.* Eftir 50 höfunda, 1940) eiga tvær systur Huldu, Aðalbjörg og Bergljót, falleg kvæði. En "fjórðungi bregður til fósturs" má með sanni segja um þær systur, því að bæði áttu þær til bókmentahneigðra og listrænna að telja og ólust upp í menningarríku umhverfi,

þar sem þær fengu að læra alt það, sem kostur var á.

Hulda var á unga aldri, er faðir hennar gekst fyrir stofnun Sýslubókasafns Þingeyinga, ásamt Pétri Jónssyni á Gautlöndum, síðar ráðherra. Keyptu þeir merkar útlendar bækur til safnsins, en Benedikt var bókavörður og gegndi þeim starfa með fágætri elju til dauðadags. Framan af árum var bókasafnið geymt heima að Auðnum, þó að þar væri húskostur takmarkaður.[1] Er ekki erfitt að gera sér í hugarlund, hver uppspretta fræðslu og ánægju safnið var hinum bókhneigðu Auðnasystrum. Faðir þeirra lét einnig kenna þeim dönsku og ensku og lagði kapp á, að þær lærðu vel móðurmálið. Fékk hann þeim því góða heimiliskennara. Minnist Hulda Þorgerðar Helgadóttur frá Hallbjarnarstöðum í Reykjadal með sérstöku þakklæti fyrir íslenskukenslu hennar, og Sigtryggs bróður hennar, framúrskarandi söngfróðs manns, er stuðlaði drjúgum að söngment á heimili foreldra skáldkonunnar. — Mágur föður hennar, Hólmgeir Þorsteinsson, hinn ágætasti söngmaður, var þar einnig tíður gestur; sjálfur var Benedikt faðir hennar hinn sönghneigðasti maður og fróðasti í þeirri grein, og sömdu þeir Sigtryggur Helgason og hann ýms lög, er sum hafa víðkunn orðið.

En það var eigi aðeins æskuheimili Huldu, sem var hin mesta menningarstöð, eftir því, er þá gerðist í sveitum Íslands, heldur fór þá hin mesta vakningar og menningaralda um Þingeyjarsýslu. Fer skáldkonan svofeldum orðum um það í bréfi til mín, er eg hefi stuðst við um æfiatriði hennar og æskuár:

"Í Þingeyjarsýslu var þá voröld ungra gáfumanna, er mentuðust ótrúlega vel, mest af sjálfsdáðum. Urðu þeir margir síðan þjóðkunnir menn, Eg skal aðeins nefna nokkra: Skáldið Þorgils gjallandi, Jón í Múla, þjóðkunnugt glæsimenni og þingmaður; Pétur á Gautlöndum, alþingismaður og síðar atvinnumálaráðherra; Jakob Hálfdánarson, er ásamt föður mínum stofnaði hið fyrsta kaupfélag á Íslandi og var framkvæmdarstjóri þess um hin fyrstu og erfiðustu ár; Magnús Þórarinsson á Halldórsstöðum í Laxárdal, er fyrstur íslenskra manna sigldi til þess að læra ullariðnað og flutti fyrstu tóvinnuvélarnar til Íslands (hugvitsmaður, fann upp dúnhreinsunarvél, bjó til skrá fyrir peningaskáp, sem nú er þjóðareign); Steinþór Björnsson, steinhöggvari og fyrsti lærði brúarsmiður íslenskur; Kristján Jónsson Fjallaskáld og Arngrímur Gíslason málari, sonur Skarða-Gísla skálds. Fegurstu altaristöflur Íslands eru enn í dag eftir Arngrím Gíslason. Þá má enn nefna bræðurna Sigurð Jónsson á Ystafelli, síðar ráðherra, og Árna prófast á Skútustöðum í Mývatnssveit. Allir þessir menn voru vinir

---

1) Þar sem Benedikt átti frumkvæðið að stofnun lestrarfélags þess, er varð grundvöllur Sýslubókasafns Þingeyinga og annaðist frá fyrstu tíð bókaútveganir og bókavörslu þess, hefir hann verið nefndur "faðir" Bókasafnsins. Fluttist hann til Húsavíkur 1905 og var safnið síðan um langt skeið geymt í barnaskóla Húsavíkur. En er Benedikt var áttræður var bókhlaða úr steini í nýíslenskum stíl reist þar í bæ, í heiðursskyni við hann og Pétur Jónsson, og bókasafnið flutt þangað. Góð yfirlitsgrein um safnið er í **Samtíðinni**, nóv.—des., 1935, eftir ritstjórann, Sig. Skúlason.

eða frændur foreldra minna og man eg þá alla vel, nema Kristján Jónsson Fjallaskáld og Arngrím Gíslason málara, er voru dánir, þegar eg fór að muna til mín. Var oft glatt og skemtilegt í litla, fallega baðstofuhúsinu þeirra foreldra minna, er þessir vinir voru þar saman komnir, fleiri eða færri. Ræddu þeir af kappi um áhugamál sín og bækur, er þeir höfðu þá nýlesið. Var það metnaðarmál þeirra, að ná í sem mest af bókum ágætra, erlendra höfunda um leið og þær komu út eða voru þýddar á Norðurlandatungumál, því þau kunnu allir, er bókasafnið notuðu fyrst. Hefi eg sannarlega oft furðað mig á því, er eg hefi á síðari árum séð þýðingar og frásagnir um bækur í íslenskum tímaritum og blöðum, sem eg las ung heima á Auðnum. Þannig er nú verið að þýða í *Eimreiðinni* hina frægu sögu eftir Tolstoí, *Kreutzer-sonatan*, er eg las um tvítugt heima í föðurhúsum." (Bréfið er ritað í nóv. 1931).

Gefur þessi lýsing glögga hugmynd um hið andlega andrúmsloft, sem Hulda ólst upp í, en sjálfri segist henni svo frá, að faðir hennar hafi langmest allra mótað lífsskoðun hennar og bókmentasmekk; var hann, sem alkunnugt er og þegar hefir verið gefið í skyn, hinn mesti menningarfrömuður og stórmerkur maður á marga lund, heilsteyptur að skapgerð og heilbrigður í hugsun sinni.[1])

En Hulda naut einnig ágætrar mentunar utan heimilis foreldra sinna. Hún fór að heiman til náms um tvítugsaldur, fyrst á Akureyri og síðar í Reykjavík. Auk hannyrða og hússtjórnarstarfa, lærði hún það, sem henni var hugstæðast — tungumál. Ekki var heldur í kot vísað með kennara hennar: Benedikt Sveinsson bókavörður las með henni íslensku; Magnús Magnússon, fóstursonur Eiríks meistara Magnússonar í Cambridge (áður mentaskólakennari við Gustavus Adolphus College í St. Peter, Minnesota, en nú búsettur í Virginia þar í ríkinu) kendi henni ensku, en Bjarni Jónsson frá Vogi var kennari hennar í þýsku. Frönsku las hún síðar, eftir hún var sest að á Húsavík, hjá séra Jóni Arasyni, bróðursyni séra Matthíasar Jochumssonar, er var tungumálamaður ágætur. Málakunnáttu Huldu, er var langt fram yfir það, sem allur þorri ungra íslenskra kvenna áttu kost á að afla sér á þeirri tíð, var henni handhægur lykill að erlendum úrvalsritum, enda gerðist hún næsta langförul um víðlendur heimsbókmentanna. Þeirri spurning, hvaða rithöfundar hafi haft mest áhrif á hana, svarar hún á þessa leið, og varpar sú frásögn björtu ljósi á margt í bókmentaferli hennar og skáldskap:

1) Skemtilega og mjög athyglisverða lýsingu á Benedikt og hugðarefnum hans er að finna í grein Ríkarðar Jónssonar: "Hjá Benedikt frá Auðnum", **Skinfaxi**, apríl 1938. Þar segir svo meðal annars: "Sönghneigður er Benedikt mjög. Hefir hann safnað mörgum þingeyskum rímnastemmum, sem síðar komust í safn séra Bjarna á Siglufirði. Er þetta dæmi um hið fjölþætta gáfnasvið Benedikts." Mjög eftirtektarverð er grein Benedikts: "Mannsröddin í hversdagslífinu", er hann reit níræður, **Samtíðin**, 1. hefti 1936. Niðurlagsorðin eru þessi: "Aðalhlutverk mannanna hér í heimi er að gera möguleika að veruleika, efnalega og andlega. Það er ótæmandi verkefni, eilíft verkefni, guðlegt verkefni."

"Af höfundum, íslenskum og erlendum, er haft hafa áhrif á mig, nefni eg fyrst og fremst *þá gömlu stóru:* Dýrðarhöfunda Eddanna, sem eg elska máske mest allra bóka, Snorra, höfunda gömlu biskupasagnanna, Hallgrím Pétursson. Og af erlendum skáldum Dante, sem mér fanst minna á Edduskáldin, Shakespeare, Goethe, Victor Hugo, Tolstoi, að ógleymdum Charles Dickens. Af þeim höfundum, er tilheyra tímanum, sem eg ólst upp á og þar næst á undan, þótti mér einna mest koma til norsku skáldanna Ibsens og Björnsons. Skáldkonurnar Mrs. Humphrey Ward, Bertha von Suttner og Selma Lagerlöf voru mér og kærar. Af dönskum skáldum þótti mér vænst um J. P. Jacobsen.

Þýskir tónsnillingar og sænsku ljóð- og tónskáldin Tegnér, Bellmann og Wennerberg máttu heita heimilisvinir í foreldrahúsum mínum. Þeir voru leiknir þar, sungnir og elskaðir alla mína æsku. Móðir mín var ljóð- og söngelsk með afbrigðum, enda á hún til þeirra að telja, komin beint frá Jóni Arasyni biskupi og skáld mörg í báðar ættir. Guðný á Klömbrum skáldkona var föðursystir hennar og ber móðir mín hennar nafn. Faðir minn elskaði söng, sem fyr er sagt, og lék einkar vel á flautu og orgel. Var heimili foreldra minna einskonar miðstöð allra þeirra söng- og músík-krafta, er sýslan bjó yfir og meira til. Þessi söngást stytti veturinn og setti bjartari blæ á heimilið. Tel eg það eitt hið besta, sem okkur börnunum var gefið í arf.

Og blessaðar þjóðsögurnar og þjóðvísurnar voru leiksystur mínar. Jón Árnason, dr. Jón Þorkelsson og Ólafur Davíðsson ástvinir mínir — og eru. Í þeirra löndum fann eg þulurnar mínar kæru. Þær gömlu voru eins og týndir og vængbrotnir fuglar. Ósjálfrátt fór eg að reyna að græða þær og gefa þeim flug. Oft hugsa eg um alla týndu *dansana.* Gaman væri að geta yngt þá upp. Viðlög þeirra svífa á mann, líkt og "sætt vín". Svo einföld og unaðsþrungin, vaxin við lindir mannvits og reynslu."

Af miklum hlýleik ræðir Hulda um Eggert Ólafsson, og fer að vonum, jafn mikill unnandi sveitalífs og bændamenningar og hann var, en í þeirra skauti á skáldkonan sterkar og djúpar rætur. Erindi hennar um hann, "Fullhuginn frá Svefneyjum" (*Dagur,* 6. og 13. nóvember 1924), ber því vitni, hversu handgenginn hún er skáldskap hans og frjósömu lífsstarfi.

"Alt, er snertir minningu míns blessaða skálds og látna vinar, Benedikts Sveinbjarnarsonar Gröndals, er mér hugumkært", segir Hulda í hinni fögru "Gröndalsminning" sinni (*Eimreiðin,* apríl—júní 1938, en löngu áður kom hún í *19. júní*). Þar ritar skáld um skáld og aðdáunin andar þar í hverri línu, enda er þeim margt sameiginlegt: fegurðarást, rómantískt draumlyndi og auðmjúk lotning fyrir dásemdum náttúrunnar. Ekki skyldi mig kynja, þó Gröndal hafi staðið Huldu hvað næst af seinni tíðar skáldum íslenskum. Hún minnist hans einnig fagurlega látins í kvæðinu "Minningar" (*Segðu mér að sunnan,* bls. 50—53) og telur sig eiga honum margt að þakka; þeir eru fleiri, sem flogið hafa með honum

vítt um geima á söngvavængjum hans og séð undraheima opnast úr Hliðskjálf ljóða hans.

Ritstörf Huldu eru unnin í hjáverkum frá annasamri húsmóðurstöðunni. Hinn 20. desember árið 1905 giftist hún Sigurði Sigfússyni Bjarklind frá Halldórsstöðum í Reykjadal, og áttu þau fram á síðari ár heima á Húsavík, þar sem Sigurður var framkvæmdarstjóri Kaupfélags Þingeyinga, en nú eru þau búsett í Reykjavík. Þau eiga eina dóttur og tvo sonu. Minnist eg Sigurðar kaupfélagsstjóra sem hins ánægjulegasta samferðamanns, á skipsfjöl frá Reykjavík til Akureyrar, hátíðarsumarið 1930; voru í för með honum synir þeirra hjóna, efnispiltar. Kvæðasafn sitt *Við yzta haf* hefir skáldkonan tileinkað manni sínum með innilegum ljóðlínum, er segja meira en langt mál og skrúfyrt.

III.

Þegar þess er gætt, að Hulda hefir hvergi nærri mátt helga sig alla bókmentaiðjunni og stundum átt við vanheilsu að stríða, gegnir það furðu, hversu afkastamikill rithöfundur hún er orðin, því að nú eru komin út eigi færri en fimtán rit frá hennar hendi, að vísu æði misjöfn að stærð. Kennir eigi lítillar fjölbreytni í ritum hennar, því að auk ljóðasafna hefir hún samið smásögur, æfintýri, greinar og langa skáldsögu, er alt ber vitni fegurðarþrá hennar, hugarhreinleik og auðugri ljóðgáfu. Það er því als ekki ómerkilegur skerfur, sem Hulda er búin að leggja til íslenskra nútíðarbókmenta. Fjarri fer þó, að ritafjöldinn og margbreytnin komi þar ein til greina. Það var hreint engin tilviljun, að Þorsteinn Erlingsson, sá sann-ljóðelski og þjóðlegi snillingur, hylti Huldu í "Huldupistli" sínum fyrir ljóðtöfra hennar og þó sérstaklega fyrir það, hvað henni hafði tekist snildarlega að vekja til lífs á ný þulurnar gömlu og vinsælu; honum var full ljóst, að íslensk ljóðagerð hafði eignast nýjan streng þýðleiks og tónfegurðar í hörpu sína. Í sama anda var það, að Einar Benediktsson nefndi Huldu "fyrsta gróður vors nýjasta skóla" í hinu fagra kvæði til hennar. Mun það mála sannast, að Guðmundur Guðmundsson og Hulda hafi af nýrri skáldum vorum, átt hvað drýgstan þátt í því að gera íslenskt ljóðform mýkra, léttara og fjölbreyttara en áður var, án þess, að lítið sé gert úr hlutdeild annara, sem fylgt hafa þeim í spor; enda segir Þorsteinn svo í "Huldupistli": "Mér fundust þessir tónar enn þá eiginlegri en samkyns tónar hjá Jónasi og Guðmundi Guðmundssyni og fanst mér það þó líkast þeim, en hér fanst mér þetta standa enn þá dýpra."

Þorsteinn tók einnig tveim höndum fyrstu kvæðabók Huldu í merkilegum ritdómi í *Fjallkonunni* (29. júní 1910). Hann var nógu næmur fyrir áhrifum ljóðræns skáldskapar til þess að kunna að meta hljómtöfrana og fegurðina í mörgum kvæðum þeirrar bókar, enda þykir honum bresta á, að sumir ritdómarar hafi skrifað um þau af fullum skilningi, þeir hafi látið blindast um of af ádeilukveðskap og heimspekilegum. Annars mátti skáldkonan vera fyllilega ánægð með þá dóma, sem þessi fyrsta bók hennar hlaut hjá

hinum dómbærustu ritskýrendum, þó að þeim virtist eigi alt í safninu jafn þungt á metum listarinnar.

Eftirtektarverð og honum lík eru ummæli séra Matthíasar Jochumssonar (í *Norðra* 23. sept. 1909): "Er það minn dómur, að *falskir* tónar finnist færri í ljóðum Huldu, en í kveðskap nokkurra annara skálda hér í landi, síðan Jónas Hallgrímsson leið. Tónblærinn er og víða *hans*, og þó engin stæling, og hjartalagið sviplíkt — með minni hrifni þó og afli, en meiri innileik, auðlegð og næmleik kvenhörpunnar, sem ómar í heimahögum sínum og fjarri skarkala lífsins. En í öllum kvæðunum er kjarninn hinn sami, persónan hin sama, málið og listin hin sama. Lýsing eigin sálarlífs og litbrigða — hin fegursta: barnsleg og einföld, aldrei sjúk (dekadent), aldrei köld eða myrk eða örvingluð eða Byronsk. Eg hefi farið yfir öll kvæðin og merkt helming þeirra eða meir sem fögur eða afbragðsfögur ljóðmæli. Og ljóst kveður hún með afbrigðum. Eg kýs heldur ljóst kveðið en myrkt. Og frumleikinn? Hvað er hann — sé hann ekki í formsnildinni og því andríki, sem allir skilja, er hann oft ekki annað en "frase". Í list Huldu og lipurð hefir skáldskapur hinna ágætu ólærðu gáfumanna í Þingeyjarsýslu náð hæsta stigi. Þuluhátturinn er hennar *fundur* og fer henni yndislega vel. Í rauninni er sú braglist forn "kvennaslagur" frá löngu liðnum tíma."

Í þessu kvæðasafni er slegið á þá strengina, sem síðan hafa altaf hljómað í ljóðum Huldu; hún leggur hlustir við röddum náttúrunnar og túlkar þær með djúpum innileik og samsvarandi málmýkt. Þar anga blómabrekkur og birkihlíðar; þar hlær sóldýrð, vor- og sumarblíða við augum, með undirspili lækja og linda. Rammi myndarinnar er löngum íslensk sveit í skartklæðum sínum, sem Hulda þreytist aldrei á að lofsyngja, enda er hún borin og nærð við brjóst hennar. Kemur átthagaást hennar fagurlega fram í kvæðum eins og "Dalbúinn". Hér er því ekki stormhvinur í strengjum, en hreinir eru tónar þeirra, eins og séra Matthías benti réttilega á, mildir og laðandi.

Þulurnar eru, eins og fyr er vikið að, frumlegustu kvæðin í safninu. Ástakvæðin eru einnig mörg hver prýðisvel ort, jafn fáguð að formi og þau eru hispurslaus og tilfinningarík. "Upp til heiða" er glæsilegt dæmi þess, bæði að málfari og undirstraum tilfinninganna, hversu ljóðræn mörg þessi kvæði Huldu eru:

Svanir á tjörninni synda,
í sefinu hvíslar blær;
á bakkanum brosir í svefni
blásóley, ung og skær.

Rjúpa kúrir í runni,
þar rökkva laufatjöld.
Hver veit hve fálkinn er fjarri,
þó friðsælt virðist í kvöld?

Hún gægist á milli greina
og gætir í sérhvert skjól,
hvort þar sé elskendum óhætt
að eiga sumarból.

Í lynginu fann hún fylgsni
og fléttar nú hreiðrið í ró.—
Eg vildi að fálkinn flýgi
til fjalls, eða lengst út á sjó.

Syngi, syngi svanir mínir (1916) er æfintýrið af Hlina kóngssyni snúið upp í ljóð. Var það ofur eðli-

legt, að Hulda, sem unni þjóðlegum fræðum frá byrjun vega (Smbr. inngangskvæðið), leitaði inn á landareign þeirra til yrkisefna. Sýnir þessi ljóðsaga hennar einnig, að henni lætur vel að spinna hinn gullna þráð þjóðsagnanna, því að kvæða flokkur þessi er haglega gerður bæði að orðavali og bragarháttum, ekki stórbrotinn, en auðugur að skáldlegum og fögrum líkingum.

Í ljóðasafninu *Segðu mér að sunnan* (1920) leikur Hulda löngum á sömu strengi og áður. Margt það, sem íslensk náttúra á fegurst að bjóða, andar í þessum þýðu kvæðum hennar og speglast þar í völdum myndum málsins. Yfir öðrum kvæðanna hvílir heillandi angurblíða, sérstaklega þulunum og þeim ljóðunum, sem eru með þjóðsagnablæ ("Æfintýri", "Signý og Hagbarður" o. fl.). Prýðisfalleg eru kvæðin "Álfheiður", "Slagfiður", "Sumarið mun líða" og "Aftanljómi". Ekki verður heldur með sönnu neitað, að yrkisefnin eru hér nokkuru fjölbreyttari en áður var; hér eru kvæði ort erlendis ("Oxford", "Við grafir krossfara"), en þó er hugur skáldkonunnar altaf hálfur heima, svo fasttengd er hún átthögum og ættlandi (Smbr, kv. "Íslenskur hestur"). Lítt er þá að undra, að hún þýðir kvæði eins og "Home, Sweet Home", hinn fræga lofsöng heimilisins eftir Payne.

Í kvæðabókinni *Við yzta haf* (1926, sem er eitt af aðal ljóðasöfnum Huldu, kennir þó hvað mestrar fjölbreytni; í sum þeirra sækir hún efnið aftur í fornöld; önnur eru alþýðuvísur um atburði og sagnir; þá eru hér "Sveitasöngvar" Og mörg erfiljóð og minninga, er hún nefnir "Minjar". Loks eru þýðingar eftir Heine, Longfellow, Uhland og fleiri. Hulda er því sem fyrri sjálfri sér trú um hugðarefni og skáldskaparsvip. Þróttmeiri eru þó ýms þessara kvæða en hin, sem á undan fóru; eigi að síður en hin hreina lýrík höfuðeinkenni þeirra sem áður. Í einu fegursta kvæði safnsins, "Helga Bárðardóttir", hefir skáldkonan óbeinlínis lýst sjálfri sér, svo að eigi verður betur gert í stuttu máli:

Hún skildi, hvað lindin í lyngi söng,
og ljóðin, er kváðu vötnin ströng
í fallgljúfrum dulardökkum,
og lóunnar sorgblíða sjafnarmál,
siguróp fálkans, hvelt sem stál,
og grashvísl í grænum bökkum.

Hið óbreytta náttúru-móðurmál
mætti þeim strengjum í hennar sál,
er hljómanna hreinleik geyma;
hún lærði barnung að þýða þá,
þeir voru sannari en mönnum hjá,
því hún átti þar aldrei heima.

Dýpstum tónum hefir Hulda þó náð úr hörpunni í kvæðasafninu *Þú hlustar Vör* (1933). Þeim til fróðleiks, sem kunna að furða sig á heiti bókarinnar, má geta þess, að það er ávarp til ásynjunnar Varar, en frá henni er þannig sagt í *Snorra-Eddu:* "Vör, hon er vitr og spurul, svá at engi hlut má hana leyna; þat er orðtak, at kona verði vör, þess er hon verðr vís." Og fjarri fer því, að skáldkonan hafi valið þessum ljóðaflokki sínum nafn af handahófi; með fölskvalausri hreinskilni lýsir hún hér dýrkeyptri innri reynslu sinni, gerir lesandann hluthafa í hjartfólgnustu draumum sínum og kærustu minningum.

Bjart er yfir inngangskvæðinu, á-

varpsljóðunum til ásynjunnar, en þar renna saman tónfegurð og hugsanaauðlegð í listræna eind:

Þín höll er þar, sem hæstu tindar brenna
og heilög vötn á hvössu grjóti renna.
Hve langt, hve langt úr djúpum Sorgardal.
Hve bratt þeim fót, sem elskar lilju engi,
hve örðugt þeim, sem vorið þráði lengi
að hafa að marki hæsta fjallasal.
En yfir gráts og gleði söngva alla
þín grjóti hreinsuð vötn úr fjarska kalla
því hærra æ, sem líður lengra á dag.
—Þökk, Vanadís, þinn hörg eg leit í loga
og ljós þín stór og smá á himinboga.
Mörg stjarnan hrapar, lögmál lífs þær slær.
En guðleg fegurð, eins og ljósið, lifir;
þinn ljómi brennur sokknum höllum yfir
og hvítar dúfur flögra fjær og nær.
Hvað lifa skal mun lífsins drottinn dæma,
hvert duftsins barn skal reynslubikar tæma.

Margt er hugljúfra, klökkra og draumrænna ástarsöngva í þessum ljóðaflokki, léttstígra munarmála, þar sem orð og efni fallast mjúklega í faðma. Þó er einlægnin og hreinleikinn hvergi meiri en í kaflanum "Innan vébanda", um móðursorg og móðurást, heimilishelgi og heimilisfrið. Heimilið er skáldkonunni griðastaður og gróðurreitur, sem hún lofsyngur og biður fyrir í tónmjúkum söngvum eins og eftirfarandi erindum úr "Silfurbrúðkaupsljóðum" og lokakvæði flokksins:

Ef lífið launar nokkuð
þá launar það trygð.
Sé nokkuð hreint í heimi
er það heimilisbygð.

Þú bjarti arineldur,
það eina bál,
sem breytist ei né bliknar
við böl og tál.

Sá byggir ei á sandi,
sem byggir um þig.
Þín stjarna friðmál flytur
á fjarsta stig.

Þú himneski, helgi lundur,
heimilis blessuð vé!
í ykkar skjóli frá ómuna tíð
fyrir öllum stormum var hlé.
Æskan sem blóm þar brosti,
sem brunnur Mímis á jörð
ellin um vísdóm þar vitni bar,
—alt vóx er þann snerti svörð.

Réttilega hafa ritdómarar lagt áherslu á það, eins og hér hefir gert verið, hversu óvenjulegir söngtöfrar búa í flestum ljóðum Huldu; en þau eru miklu meira en þýðir og blíðmálir hörpuhljómar einir saman; fagurt ljóðform þeirra og hæfur ytri búningur djúpra og viðkvæmra hugsana, skriftamál hreinnar og göfugrar skáldsálar, sem á sýn inn í draumaog duliðsheima mannlegrar tilveru og kýs að opna öðrum þær veraldir með töfralykli listar sinnar. Um tilverurétt og nauðsyn slíkra skálda má vitna til spaklegra orða Þorsteins Erlingssonar í "Huldupistli": "Þær ljóðadísir eru fagrar, sem láta sönginn fara eins og snæljós gegnum þoku og myrkur sálnanna, eða gera hina fölsku tóna aldarinnar að viðbjóð eða athlægi, þær fljúga margar frítt og hátt, en eg þekki enga svo albyrga, að henni væri ekki hagur, að eiga þessa vængi til skiftanna, til þess að bregða sér á út yfir sjóndeildarhringinn."1)

---

1) Meðfram rúmsins vegna hefir umsögnin í grein þessari verið takmörkuð við kvæðin í ljóðasöfnum Huldu, en síðan seinasta ljóðabók hennar kom út, hefir hún birt fjölda ljóðrænna og fagurra kvæða í blöðum og tímaritum, svo sem kvæðin "Laufvindar" og "Morgunljóð". (**Lesbók Morgunblaðsins**).

IV.

Með hinum mörgu ritum sínum í óbundnu máli hefir Hulda einnig sýnt, að hún er fyllilega hlutgeng á því sviði bókmenta vorra og skipar þar sess sinn með sæmd.

Hún fór myndarlega af stað með smásögum sínum í *Æskuástum* I og II (1915 og 1919); fer hún þar mjúkum höndum um viðkvæmt efni og heldur vel á söguefninu t. d. í sögunni "Sumar". Meira kveður þó að sögunum "Þegar mamma deyr ung" og "Átthagar" í *Tvær sögur* (1918); frásögnin og persónurnar eru lifandi, sér í lagi í seinni sögunni, sem er bæði fastmótaðri og efnismeiri; árekstrinum milli útþrár og átthagaástar er vel lýst. Er ekki erfitt að rekja þræðina héðan til skáldsögu Huldu: "Dalafólk, bæði um efnisval og þá lífsskoðun, sem þar gengur sigrandi af hólmi.

Sögurnar tíu í safninu *Undir steinum* (1936), ritaðar á árunum 1905—1931, eru allar vel sagðar og hugnæmar, yfirlætislausar, en taka athygli lesandans föstum tökum, því að þær eru skýrar og sannar lífsmyndir, þó hvorki séu þær stórfeldar að efni né sérstaklega tilþrifamiklar að frásagnarhætti. Mest ber þar á göfgi og góðleik, eins og Huldu er mest að skapi, en þó er ekki samfeldur sumar- og sólskinsblær yfir sögum þessum; skuggar og skin skiftast þar á, sorgir og gleði. Efnið er sótt í íslenskt sveitlíf að fornu og nýju. Lýsa þessi orð úr einni sögunni vel viðhorfi skáldkonunnar:

"Eg elska íslenska ættgöfgi, íslenska menningu. Eg vil gjörast einn þeirra hlekkja, er tengja saman fortíð og nútíð ættjarðar minnar — hennar sönnu fortíð og nútíð. Verja mína eigin ætt og óðal og vera öðrum fyrirmynd; þótt eg viti hvað örðugt það er."

Einhver þróttmesta sagan í safninu er "Röddin", prýðisgóð endursögn á íslenskri þjóðsögu. Annars eru sögur þessar þrungnar hinni ríku fegurðarást, sem altaf einkennir Huldu, samúð og kvenlegum næmleik tilfinninganna; málið er að venju mjúkt og ljóðrænt.

Alveg hið sama má segja um greinasafn hennar *Myndir* (1. og 2. prentun 1924), með því allra fegursta, sem hún hefir ritað í óstuðluðu máli, og um æfintýrasöfn hennar *Berðu mig upp til skýja* (1930) og *Fyrir miðja morgunsól* (1938). Í fyrra safninu eru mörg falleg æfintýri, t. d. "Helsingjar fljúga", en hin síðari eru í heild sinni hinn hugþekkasti skáldskapur, óslitinn lofsöngur íslenskrar náttúrufegurðar. Þau eru og allfjölbreytt að efni, því að hér segir frá mönnum og dýrum, huldum vættum og verum, árstíðunum og öðrum fyrirbrigðum náttúrunnar. En löngum eru frásagnirnar jafnhliða glöggar táknmyndir mannlífsins sjálfs og örlaga mannanna barna.

Auðug ímyndun skáldkonunnar og djúp innsýn hennar njóta sín vel í þessum æfintýrum, því að þar leyfist henni að sjá gegnum holt og hæðir og gæða alt lífi og máli. En jafnframt því, sem æfintýrin gerast í drauma- og hugarheimi skáldkonunnar, hvíla þau, að öðrum þræði, á raunhæfum grundvelli eigin reynslu hennar, minninganna frá bernsku- og æskuárum hennar í sveitinni menningarauðugu og hugþekku á Norður-

landi. Þar tengdist hún landi sínu og þjóð þeim nánu og föstu böndum, sem þessi bók og önnur rit hennar bera órækast vitni. Einungis sá einn, sem nærst hefir og þroskast við móðurbrjóst íslenskrar dalabygðar, þar sem heitastar ástir hafa tekist með umhverfinu og íbúunum, getur túlkað íslenska náttúrudýrð og þjóðlega menningu eins fagurlega og hér er gert.

Það á alveg eins við, nema fremur sé, um hinn stóra sagnabálk Huldu: *Dalafólk* (I. og II., 1936 og 1939); er þar ekki um neitt smáræðisrit að ræða, því að fyrra bindið er nærri 400 bls. og hið síðara rétt innan við 350 bls. Hér færist ættborin dóttir dalanna það umfangsmikla bókmentastarf í fang, að lýsa dalafólkinu, íslensku sveitalífi og menningu frá því á seinni hluta 19. aldar og fram á vora daga, og í rauninni lengra fram, því að í seinna helming sögunnar blánar einnig fyrir framtíðarlöndum — óskalöndum skáldkonunnar.

Fyrsta bindi *Dalafólks* er um annað fram saga æsku- og þroskaára höfuðpersónunnar, Ísólar Gunnarsdóttur, óðalsbónda í Klausturdal — saga ásta hennar og ástarauna, því að þessi gáfaða og glæsilega sveitastúlka er með afbrigðum hrifnæm, og verður hvað eftir annað ástfangin í efnilegum mönnum og aðlaðandi, sem hún kynnist. Sannast hatramlega á henni fleyg orð Shakespeares, þau, að vegur ástarinnar sé aldrei sléttur, því að Ísól fær eigi að njóta þeirra manna, sem heilluðu hug hennar. Valda þær raunir henni mikilla hjartasorga; en sigrandi gengur hún af þeim hólmi og sálarhreinni, því að hún hefir aldrei daufheyrst við "klukkunum í sál sinni", þeirri æðri rödd, sem þar hljómar. Kemur hún að lokum skipi sínu heilu í höfn og hamingjusamlega; en þessu bindi lýkur með því að hún giftist æskuvini sínum, Sveinbirni Stefánssyni, og setjast þau að búi í Klausturdal.

Miklu fleiri koma þó hér við sögu heldur en þau þrjú, sem nefnd hafa verið, og persónulýsingarnar eru yfirleitt mjög vel úr garði gerðar, sumar með ágætum. Margþættu sálarlífi Ísólar er lýst með djúpum skilningi og kvenlegri nærfærni. Sama máli gegnir um lýsinguna á fóstru hennar, þessari afbragðskonu, sem ber blæðandi sár í hjarta, en annast umkvörtunarlaust og með stakri fórnfýsi skyldstörf sín. Vel er þeim einnig lýst Gunnari óðalsbónda, Sveinbirni og Stefáni presti föður hans. Svipað má segja um margar aðrar sögupersónurnar.

Samhliða því, sem saga þessi er auðug að persónulýsingum, er hún fjölbreytt að atburðum, og gerir það hana skemtilega og hugstæða. Sum af æfintýrunum, sem Ísól ratar í erlendis, eru meira að segja dálítið ósennileg. Einkar hugljúfar og merkilegar um margt eru, hinsvegar, lýsingarnar á íslensku sveitalífi, heimilisvenjum, atvinnuháttum og öðru slíku, sem fléttaðar eru inn í frásögnina; munu margir þeir, sem nú eru á fullorðinsaldri, og eigi síður hinir, sem komnir eru á efri ár, sjá æskudaga sína speglast í þeim lýsingum, þekkja þar aftur bernskuheimilið og umhverfið, "fólk og frón".

Í seinna bindi skáldsögunnar er

haldið áfram frásögninni um heimilin tvö, sem teljast mega miðstöðvar menningar í sveitinni, höfuðbólið Klausturdal og prestsetrið Hvamm, en húsráðendur á þeim bæjum, Sveinbjörn Stefánsson og Ísól Árdal og séra Stefán Þorláksson koma sem fyrri manna mest við sögu, þó að sögupersónurnar séu eins og áður miklu fleiri, margskonar fólk á öllum aldri. Sveitalífið er þó um margt harla breytt frá því, sem áður var. Ný öld er runnin upp, öld akvega, rafljósa og bifreiða, véla- og tækni. En í þessari lýsingu Huldu, þó að árekstrinum milli hins gamla og nýja sé lýst að eigi litlu leyti, dafnar hin nýja menning í skjóli hinnar fornu sveitamenningar, rétt eins og nýju bæjarhúsin rísa á rústum hinna eldri.

Inn í lýsinguna á hinu breytta sveitalífi fléttast svo margþætt frásögn um örlög þeirra manna og kvenna, sem þar lifa lífi sínu, og sú frásögn er næsta fjölskrúðug og mannlýsingarnar löngum gerðar með þeirri samúð, sem skáldkonunni er eiginleg.

En eins og Huldu er tamast að leita hins göfugasta og besta í fari manna, skoðar hún íslenskt sveitalíf gegnum sama sjónarglerið, og bregður upp myndum af þeirri fegurð og menningarauðlegð, sem það hefir besta að bjóða. Með þessu er hún ekki að draga fjöður yfir það, sem miður fer, heldur aðeins að reynast trú sjálfri sér, lýsa því, sem finnur sterkast bergmál í brjósti hennar. Allur sori og saurugleiki eru sál hennar eins fjarskyldir og myrkrið er ljósinu. Má í því sambandi aftur vitna til orða Einars Benediktssonar í kvæðinu til hennar:

Þig hryllir við fegurð, sem hjúpar hvað
spilt er,
þú hatar þann kraft, sem vinnur hvað
ilt er,
og finnur, að kærleikans eðli inst
er ást til þess góða, hve lágt sem finst.

En þó segja megi, að aðdáun Huldu á sveitalífinu — rómantík hennar — geri henni stundum ofbjart í augum, mun mega finna lýsingum hennar stað í reynslunni og ósjaldan í minningunni; á því þessi skáldsagnabálkur hennar menningarsögulegt gildi.

Þjóðlegur blær, sem altaf hefir verið eitt af höfuðeinkennum Huldu, er hvarvetna yfir frásögninni í þessari skáldsögu. Mál hennar er mjúkt og hreint, "heilbrigt og laust við hið skrúfaða prjál". Þó mætti frásögnin á köflum gjarnan vera orðfærri og samanþjappaðri, það myndi auka á áhrifagildi hennar. Eigi hefir skáldkonunni heldur tekist, að flétta hina mörgu þræði frásagnarinnar í eins fasta og samræma heild og æskilegt væri.

Annars verður þessi skáldsaga hvað minnisstæðust fyrir hina miklu fegurð, sem hún hefir að geyma, fegurð, sem klædd er í hæfan búning óvenjulega ljóðræns stíls í óbundnu máli.[1]

---

1) Seinni hluti annars bindis þessarar skáldsögu hefir að einkunnarorðum fyrir fyrst kaflanum "Þótt þú langförull legðir" og er þar vikið með hinum hlýjustu orðum að heimför Vestur-Íslendinga í sambandi við Alþingishátíðina. En löngu áður og við mörg tækifæri hafði það komið fram, hvernig skáldkonunni liggur hugur til Íslendinga í Vesturheimi; skáldum þeirra, er heimsótt hafa ættjörðina, hefir hún fagnað með fögrum ljóðum. Í sama anda er kvæði hennar "Landnámskonan", tileinkað íslenskum landnámskonum vestan hafs, er birtist í þessu tímariti 1933. Fagurt og sæmandi hinu látna skáldi er einnig erfiljóð hennar um Stephan G. Stephansson.

Jón frá Hurðarbaki

Eftir Einar P. Jónsson

Löngum stóð í stímabraki
sterki Jón frá Hurðarbaki;
gyrtur orðsins Ættartanga
aldrei lét á hlut sinn ganga,
sótti mál á svila hendur,
svíðings þótti marki brendur.

Jón var enginn meðalmaður,
minnisstæltur, þunggeðjaður;
sinti lítt um svarablíðu,
sigurlaunin kaus í fríðu;
aldrei mátti orði halla,
óðar en varði bauð hann skalla.

Jón var heiðinn hörkumaður,
hataði tvísýnt kredduþvaður;
bæ sinn nefndi hann að Hofi,
hruni við þó lægi kofi;
eina bókin Bólu-Hjálmar,
bannaðir allir kristnisálmar.

Jóni gekk til hjarta háin,
hann var sár á grænu stráin;
þótti súrt að seðja prestinn,
sýnu verra að fóðra hestinn;
myndi heimta hann, ef kynni,
hagatoll í eilífðinni.

* * *

Milli gangna fé hans fenti — —
fauskurinn að því gaman henti;
þóttist eiga hálfan heiminn, —
hann var löngum krónudreyminn;
gamall svalt á Sífringshreppi—
seinna vitlaus dó á Kleppi.

Andinn frá Berlín og áhrif hans

Eftir séra Valdimar J. Eylands

Víst mun það ekki of mælt, að hugsandi mönnum um víða veröld hrís hugur við hinu ægilega ófriðarbáli, sem nú veltist eins og sjóðandi hraunleðja yfir löndin. Hvar sem það fer, skilur það eftir hrannir af dauðum mönnum og örkumluðum, og eyðileggur bæi og blómlegar sveitir. Fyrir aðeins fjórðungi aldar síðan var önnur svipuð bálför hafin, og er þeim leik var lokið, töldu menn að bálið hefði verið slökt fyrir fult og alt. En nú er það orðið ljóst, að eldurinn slokknaði ekki, en var aðeins falinn uns aftur yrði að honum blásið. Nú stara menn höggdofa á hinn nýja bálköst, sem ber við háan himin, og lesa með áfergju fregnir um röskləga framgöngu þeirra, sem bera alt hið besta er þeir eiga í æskumönnum og efnivið á hið eyðandi bál.

Menn spyrja um orsakir þessa stríðs, horfur þess og væntanleg endalok. Um horfur þess og væntanleg endalok er enn of snemt að tala, enda geta menn yfirleitt ekki rætt þau atriði af nokkurri verulegri þekkingu. Vér fréttum það eitt af stríðinu sem fréttariturum og fregnskoðurum hinna ýmsu hernaðarþjóða þóknast að fræða oss um, og sem þeir telja oss holt að heyra. Þær fregnir sem berast eru næsta sundurleitar og oft í beinni mótsögn, eftir því, hvaðan þær koma og hvers málstað þær halda fram. Geta þær því ekki talist traust undirstaða undir heilbrigða skoðun um horfurnar. Um væntanleg endalok stríðsins getum vér þá ekki heldur rætt fyrir sömu ástæður, enda liggja þau eins og aðrir ókomnir viðburðir í hulinsheimi framtíðarinnar. Vér getum að vísu ýmsu spáð um endalok þessarar skálmaldar, en spádómar vorir eru jafnan í molum, er um slík efni er rætt, enda þótt á einn veg falli, eins og vænta má um flesta þá sem lesa þessar línur.

En þótt oss skorti innsæi spámannsins og þekkingu sérfræðingsins á þessum málum, getum vér þó rætt um *orsakir* þess stríðs. Þær liggja að baki. Vér getum haldið þeim upp við ljósið og rannsakað þær. Þær er að finna í *sögu* og *lífsspeki* einnar aðal þjóðarinnar sem hér á hlut að máli.

Enda þótt Bretar lýstu stríði á hendur Þjóðverjum, mun það nú alment talið í enskumælandi löndum að Adolf Hitler hafi komið stríðinu af stað. Söguritarar allra þjóða, að undanteknum Þjóðverjum og samherjum þeirra, munu í framtíðinni telja hann einn hinn mesta vandræðamann, og óprúttnasta varg í véum sem uppi hafi verið á þessari öld. En á bak við Hitler liggur löng harmsaga og sálrænn kyngikraftur. Það eru öflin, sem hafa skapað þennann einkennilega leiðtoga og stýra gjörðum hans. Þessi öfl munu reynast erfiðari viðfangs og á allan hátt hættulegri en maðurinn sjálfur, sem nú er talsmaður þeirra og fulltrúi. Þessi öfl þurfum vér að skilja, því að í þeim felast orsakir stríðsins

sem var, og er, og ef til vill þess sem verða mun.

Öllum er kunn landafræðisleg lega Þýskalands. Það myndar að segja má hjarta meginlands Evrópu. Frá náttúrunnar hendi hefir það engar glöggar landamæralínur, nema að norðan, og aðeins að nokkru leyti þar. Á þrjá vegu er það umlukt öðrum þjóðum, sem á ýmsum öldum hafa farið herskildi yfir landið. Stríðsferill þjóðanna, sem byggja þetta svæði, er langur og ömurlegur. Er orustan við Waterloo var háð, sem batt enda á æfintýralíf Napoleons, telja sögufróðir menn, að þetta svæði hafi verið orustuvöllur ýmsra þjóða í hart nær þrjú hundruð ár.

Um aldamótin 1800 voru fjölmörg sjálfstæð smáríki þar sem nú er Þýskaland. Smám saman var Prússland, eitt þessara smáríkja, hinum yfirsterkara. Þaðan kom síðar sú *heimspekistefna* sem von bráðar mótaði öll ríkin og steypti þeim saman í eina þjóðernislega heild. Þannig myndaðist hið þýska keisaradæmi. Þessi heimspeki hefir mótað hugarfar þjóðarinnar fram á þenna dag; nú er hún enn einu sinni orðin hold og blóð og lifir og hrærist í persónu Adolf Hitlers. Þessi heimspeki hefir komið heiminum í bál og brand aftur og aftur og nú síðast fyrir hálfu öðru ári síðan. Litlar líkur eru til þess að hún deyi með Hitler eða falli með stjórn hans. Þessvegna er raunsæum mönnum ekki meiri bjartsýni gefin en svo, að þeir tala nú þegar um það stríð sem "verða mun".

Þessi lífsspeki, sem nú mótar framkomu hinna þýsku valdstétta, einkum hersins, er ávöxtur langrar þróunar, og að henni liggja margir þræðir. Vér skulum nú athuga hana nokkru nánar.

Upp úr umróti siðaskiftanna á sextándu öld risu margvíslegar stefnur og straumar í hugsun manna og lífi. Mannsandinn braut nú af sér allar hömlur eins og ár í vorleysingum, margar kolmórauðar kvíslar steyptust yfir "heilaga jörð", og hin helgustu vé voru fótum troðin án þess að menn tækju af sér skóna. Sú hreifing sem helst kemur hér við sögu er *upplýsingarstefnan,* sem svo var kölluð. Þessi stefna reis upp til andstöðu við alt íhald og valdboð kirkjunnar sem fram að þessu hafði talist hin æðsta menningarstofnun og sú eina sem talaði af myndugleika um andleg efni. En miðalda kirkjan bygði svo sem kunnugt er, eins og kaþólska kirkjan gjörir enn, kröfur sínar til einræðis á hinu andlega sviði á sérstöku umboði sem hún taldi sig hafa frá herra kristninnar, á erfikenningum forfeðranna, fyrirmælum kirkjuþinga, páfaúrskurðum, og heilagri ritningu. Forvígismenn siðbótarinnar neituðu að viðurkenna þessar heimildir til valdboðs, að fráskildri heilagri ritningu. Þeir lyftu nú ritningunni upp í hinn æðsta sess sem heimild fyrir andlegu lífi manna, en settu um leið samvisku einstaklingsins við hlið hennar sem einskonar úrskurðarvald í því hversu bæri að skilja kenningar hennar. Upplýsingarstefnan kom fram sem róttæk veraldleg umbótahreyfing, sem afsalaði sér með öllu hinni kristilegu lífsstefnu, og hinni yfirnáttúrlegu heimsskoðun kirkjunnar. Samviska mannsins varð æðsti dómarinn í hverju máli. En samviskur mannanna voru þá eins og nú mis-

jafnlega þroskaðar og margvíslegar eins og mennirnir sjálfir. Menn urðu nú að finna eitthvað nýtt í stað þess sem hafnað hafði verið. Leiðtogar upplýsingarstefnunnar mynduðu nú heimsspekikerfi eitt er koma skyldi í stað alls þess, sem kastað hafði verið á glæ, er menn sögðu sig úr lögum við kirkju og kristindóm. En sú heimspeki var gjörsneidd allri hliðsjón af þeim verðmætum andlegs þroska sem dafnað hafði í skauti hinnar kaþólsku kirkju, sem og frömuðir siðbótarinnar viðurkendu fúslega og færðu inn í kerfi kenninga sinna. Heimspeki upplýsingarstefnunnar var bláber efnishyggja, hógvær að vísu í fyrstu, en gjörðist ákveðnari í afneitun sinni eftir því sem lengur leið. Heimurinn var til orðinn fyrir skapandi mátt hinnar æðstu veru, en um leið voru honum sköpuð ákveðin lögmál sem stýra gangi hans um allar aldir, þessvegna er engin forsjón til, og Guð hefir engin afskifti af heiminum eða mannlífinu. Brátt var guð ekki lengur til, og engin andleg tilvera, maðurinn er mold ein, sem í dauðanum leysist upp í frumefni sín, engin sál er til né annað líf. Efnisheimurinn er sjálfum sér nógur; lögmáli því er stjórnar honum fær enginn við ráðið. Hið æðsta hlutverk mannsins er, að læra að skilja lögmálið sem stjórnar hinu mikla sigurverki veraldarinnar og laga sig eftir því. Takist manninum að skilja þetta lögmál og miða breytni sína við það, mun honum vel farnast; takist honum það ekki á hann engrar vægðar að vænta. Öll hamingja mannsins í lífinu er undir því komin að hann fái gjört lögmál tilverunnar að þjóni sínum, í stað þess að lúta því með auðmýkt og undirgefni.

Næsta sporið í þróun þeirrar lífsstefnu sem hér um ræðir, var hin enska raunspeki sem kend er við David Hume, (d. 1776). Þessi spekingur hélt því fram, að við fæðinguna væri hugur mannsins sem óskrifað blað, alt sem maðurinn fær nokkru sinni vitað skapast af reynslu hans sjálfs og hugsun. Þessvegna er ekkert meðfætt siðferðislögmál til né tilhneiging til hins illa. Erfðakenningar eiga enga rétt á sér, umhverfið eitt skapar manninn og afstöðu hans til lífsins. Það sem menn kalla siðalögmál er helber hindurvitni. Breytni mannsins er undir því einu komin, hvernig umhorfs er í kring um hann í það og það skiftið. Kenningin um guðsmynd mannsins annarsvegar og gjörspilling hans hins vegar á að þurkast út úr meðvitund upplýstra manna.

Upp úr þessum heimspekilega jarðvegi spratt svo brátt ný siðfræði. Rökfræði sú, sem hún byggist á, er í stuttu máli á þessa leið: Heimurinn er ekki sköpun Guðs og maðurinn ekki barn hans með ásköpuðum hæfileikum frá fæðing til að þekkja muninn á réttu og röngu. Hvað rétt er og hvað rangt fer alt eftir kringumstæðum mannsins í hvert sinn. Maðurinn er náttúrunnar barn, þess vegna er sjálfsagt að haga sér *náttúrlega.* Allar kendir mannsins og hvatir eiga fullan rétt til framrásar, og sú er syndin mest gegn lífsins herra, að reyna að temja eðli sitt eða takmarka frelsi sitt á nokkurn hátt. Þar sem engin guð er til og ekkert siðferðilögmál, og engin samviska nema sú tilfinning velsæmis, sem

skapast af almenningsálitinu, er sjálfsagt fyrir hvern mann að hafna öllum takmörkunum á einstaklingsfrelsi sínu og láta í hverju máli svo sem hann sjálfur vill.

Úr þessum lausu þráðum afneitunar á öllu andlegu valdboði, takmarkalausri efnishyggju og siðspeki hins óháða og alfrjálsa náttúrubarns myndaði svo heimspekingurinn *George Hegel* ákveðið kenningakerfi, sem við hann er kent og nefnist hin Hegelska heimspeki.

Í kerfi þessu leggur Hegel mikla áherslu á andstæðurnar í lífinu. Þær koma strax í ljós er maðurinn fer að hugsa skýrt um lífið og tilveruna. Hver hugsun mannsins hefir tvær hliðar, jákvæða og neikvæða. Áður en maðurinn getur nokkuð hafst að verður hann að heyja baráttu í huga sínum, en af baráttunni skapast svo ásetningur hans. Um leið og ásetningurinn er ákveðinn hefst ný barátta og svo koll af kolli. Þessa kenningu um baráttu hinna eilífu andstæðna heimfærði hann svo upp á líf og sögu þjóðar sinnar, sem svo mjög hafði liðið af ágengni herskárra nágrannaþjóða.

Hegel virðist hafa tekið fegins hendi þeirri kenning upplýsingastefnunnar, er afneitaði tilveru persónulegs Guðs, og þeirri kenning ritningarinnar, að maðurinn væri gæddur Guðs anda og skapaður í hans mynd. Hann komst að þeirri niðurstöðu, að hinn æðsti máttur opinberaði sig eingöngu í þeim stofnunum sem menn mynda, sem þeir lifa og hrærast í. Fullkomnust allra mannlegra stofnana er *ríkið*. Opinberun Guðs til mannanna kemur því ljósast fram í ríkinu—þannig verður ríkið *Guðs ríki á jörðu*.

Kjósi maðurinn sér það hlutskifti, að losna við hið eilífa stríð andstæðnanna bæði í heimi hugsana og athafna, vilji hann eignast þann frið, sem yfirstígur allan skilning, verður hann að leita Guðs í ríkinu, á svipaðan hátt og kristnir menn leita hins persónulega Guðs og finna hann í Jesú Kristi. Maðurinn verður að gefa sig ríkinu á vald í fullkominni hlýðni. Takist honum það, eignast hann frið fyrir samvisku sína. Utan við takmörk ríkisins—guðsríkisins—eru andstæðurnar enn að verki. Ef í huga mannsins rís svo mikið sem vandlætingar eða efasemda stefna gagnvart athöfnum ríkisins, þá fellur hann samstundis frá guðsríkinu, hann heyrir því þá ekki lengur til og er réttlaus gagnvart því frá þeirri stundu. Þegnar ríkisins verða að gefa sig ríkinu á vald með lífi og sál, takmarkalaust—skilyrðislaust,—því ríkið er sjálfur Guð.

Til þess að vér getum betur skilið afstöðu stjórnarvaldanna á Þýskalandi, þeirra sem nú eru við völd, leyfi eg mér að birta hér lauslega þýðingu á skilgreining Hegels á ríkinu. Hann segir:

"Ríkið er opinberun Guðs á jörðunni. Það er fullkomið. Það er óháð öllum venjum. Ekkert stendur því framar. Það viðurkennir engan rétt nema sinn eigin. Það getur aldrei verið spursmál um hvað rétt er eða rangt, að því er ríkinu við kemur. Ríkið er syndlaust og ofar öllum aðfinslum. *Ríkið er alt.* Það er hin guðdómlega vera eins og hún birtist á jörðunni. Það er hinn guðdómlegi vilji. Það er hið fullkomna vald.

Það er upphaf og endir í sjálfu sér. Einstaklingarnir í ríkinu eru eins og frumlurnar í líkama mannsins. Allur verðleiki mannsins og andleg verðmæti hans koma frá ríkinu. Að heimta það af ríkinu, að það gjöri grein fyrir stefnu sinni gagnvart öðrum ríkjum, er að heimta það sem ómögulegt er að veita. Jafnskjótt og einum áfanga er náð fæðist nýtt þjóðartakmark, sem þjóðin beitir sér fyrir. Mishepnist sú viðleitni byrjar ríkið að líða undir lok. Þau ríki, sem eru nægjusöm, eru þegar á fallanda fæti."

Eitt veigamesta sporið í sögu mannkynsins var stigið samkvæmt kenningu Hegels þegar Vandælir og Vísigotar,—germanskar kynhvíslir—sigruðu Rómaborg. Þá hófst hið germanska tímabil sem vér enn lifum á. Þá var það í fyrsta sinn í sögunni, að kynhvísl með verulegum yfirburðum umfram aðrar kynhvíslir kom fram á sjónarsviðið. Þessi kynhvísl hafði þá köllun að mynda ríki, sem hefir svipaða afstöðu til annara ríkja eins og höfuðið hefir gagnvart öðrum hlutum líkamans. Þetta stafar af "hinum eðlilegu yfirburðum" sem hann nefnir svo.

Lærisveinar Hegels gengu nokkru lengra en sjálfur meistarinn í kenning sinni um eðlisfar kynhvísla. Með þeim forsendum, sem hann hafði lagt, var nú mannkyninu skift í ákveðna flokka. Alt var nú undir stofninum—ætterninu—komið, umhverfið gjörði minna til. Eiginlega var aðeins ein kynhvísl til,—hin germanska. Hún hefir það til að bera, sem gjörir hana eina til þess hæfa, að skapa og viðhalda sannri menningu. Allar aðrar þjóðir eru ruddar og ribbaldar til þess eins hæfar að leysa líkamlegt strit af hendi, en eiga engin skilyrði eða hæfileika til þess að skapa sanna menning.

Ákveðnir fylgismenn þessarar stefnu, og áhrifamestu lærisveinar Hegels voru þeir heimspekingurinn Nietszche, skáldjöfurinn Göthe, og tónskáldið Wagner. (Wagner orti Niflungahring út af Völundarsögu). Nietszche lagði mesta áherslu á kenninguna um *ofurmennið*. Aðaltilgangur mannkynsins með jarðlífi sínu er að framleiða nýja og æðri veru, sem er jafnhátt hafin yfir mannkynið sem nú lifir, eins og mennirnir eru hafnir yfir dýrin. Tvennskonar siðfræði hefir einkum ráðið gjörðum manna: hinn norræni hetjuandi, og hin gyðing-kristilega þjónslund. Meðan fornþjóðirnar, t. d. Grikkir og Rómverjar voru ungir og ósýktir fóru þeir að víkingasið, börðust með oddi og egg, og hinn hrausti vann jafnan sigur. Svo kom kristindómurinn til sögunnar og taldi mönnum trú um, að auðmýkt og miskunsemi væri miklu veglegri mannkostir en hreysti og harðýðgi. Kristindómurinn varð að trúarbrögðum hinna undirokuðu. "Burt með alt þetta" hrópaði Nietszche. "Eg býð yður ofurmennið!" Hvað er apinn í augum mannsins? Til skemtunar og athlægis. Þannig á almúginn að vera í samanburði við ofurmennið,—til aðhláturs og þjónustu. Wagner og Göthe sungu svo þessa speki, hver á sinn hátt inn í sál þjóðarinnar.

Hér höfum vér þá í stuttu máli rakið þær meginkenningar, sem síðar eru framkomnar í stjórnmála og trúmálstefnu Nazista. Það er fátt frumlegt um Hitler. Heimspeki upplýs-

ingarstefnunnar, eins og hún er aukin og endurbætt af Hegel, Nietszche, Göthe, Wagner, og öðrum smærri spámönnum eru trúarbrögð Hitlers. Kenningin er gömul norræn heiðni, en *áherslan* er ný, en þó sama eðlis og hún var á dögum fyrirrennara hans í valdasessi með Þjóðverjum, svo sem Friðriks mikla, Bismarks og Vilhjálms keisara.

Að loknu stríðinu 1914—18 var alt á tjá og tundri með hinni þýsku þjóð, og lengi þar á eftir. Hið takmarkalausa stærilæti þjóðarinnar hafði verið brotið á bak aftur, draumar hennar um alheimsvöld og velgengni um fram aðrar þjóðir reyndust tál. Sársauki ófaranna brendi sig inn í meðvitund þjóðarinnar. Hvar var nú hin forna frægð? Mælisnúran fyrir réttu og röngu var ekki lengur kirkjan, ritningin eða samviskan, heldur kringumstæðurnar og þörfin sem fyrir lá. Voru nú engir risar lengur til á jörðunni, sem gæti leitt þjóðina fram til sigurs og borið fram dýra hefnd?

Þá kom Hitler fram. Hann talaði eins og sá sem valdið hafði, og eggjaði þjóðina til stórræða. Þjóðin hlustaði á mál hans vegna þess, að hann sló á vel þekta og viðkvæma strengi í sál hennar. Hér var aftur fram kominn ákveðinn talsmaður hinnar siðferðilegu hagsmunastefnu; kringumstæðurnar skera úr um það, hvað rétt er, og hnefarétturinn mun á sínum tíma staðfesta þann dóm. Þjóðin tók þessum nýja leiðtoga með kostum og kynjum og tjáði honum hollustu sína á undra skömmum tíma. Hann gaf þeim fyrirheit um grimmilegar hefndir, um glæsilega endurreisn og fagra framtíð.

Hefndarræðum Hitlers var þegar í upphafi stjórnmálastarfsemi hans beint að Bretum og samherjum þeirra. Þeir höfðu komið Þýskalandi á hné með aðstoð fjölda föðurlands svikara innan vébanda sjálfrar þjóðarinnar. Af þessu hafði þjóðin liðið hina mestu niðurlæging. Bretar sátu í dómarasæti gagnvart hinni þýsku þjóð, og skáru úr, hvað þeir mættu hafast að, og hvað ekki. Þegar Þjóðverjar spurðu sjálfa sig að því, með hvaða rétti Bretar og aðrir Bandamenn gjörðu sig að herrum sextíu miljóna þýskra manna, var svarið ávalt þetta: Með rétti sigurvegarans gagnvart hinum sigraða. Þetta staðfesti þá trú með þjóðinni að hinn yfirsterkari ákveði jafnan hvað rétt er, og að sá, sem minni máttar er, verði jafnan að þjóna þeim, sem um vöndinn heldur. Til þess að ná rétti sínum verður þjóðin því að brjóta alla samninga sem koma í bága við eigin hagsmuni hennar, og verða sterk og voldug hernaðarþjóð sem geti boðið óvinum sínum byrginn bæði innanlands og utan.

En þjóðin var örþrota að efnum og andlegum styrk. Fyrstu sporin í viðreisnaráttina varð því að stíga á ræðupalli og ritvelli. Það varð að tala nýjan kjark í þjóðina, benda henni á gullöld sína og hið glæsilega hlutskifti sem henni væri ætlað. Nú hófust hinar ný-þýsku bókmentir, sem brátt runnu eins og þungur árstraumur yfir alt landið. Ekkert í þessum bókmentum er frumlegt—aðeins gamlir spámenn og gæðingar þjóðarinnar endurbornir.

Í bókmentum Nazista, hinum nýþýsku bókmentum, er gengið út frá

því sem grundvallar atriði, að Þjóðverjar séu eina þjóðin, sem geti skapað sanna heimsmenningu. Þetta er hið sérstaka köllunarverk þeirra vegna "blóðsins" sem rennur í æðum þeirra, og vegna þeirra yfirburða, sem þeir búa yfir umfram aðra menn.

Í þessum bókmentum fáum vér þá fræðslu, að stórar sveitir þýskra landnema hafi flutst til hinna ýmsu landa, svo sem Kína, Indlands, Grikklands, Ítalíu o. s. frv. Þessir innfluttu Þjóðverjar voru stofnendur og viðhaldsmenn þeirrar menningar sem vér vitum að þróaðist í þessum löndum. Þannig var t. d. menning Kínverja verk þýskra manna. En þessir Þjóðverjar voru kærulausir um arfleifð sína og blönduðu blóði við hina barbarisku þjóðflokka, er bjuggu fyrir í landinu. Hið þýska aðalsblóð þyntist, smitaðist, þýsku áhrifin hurfu og menningin sem þeir höfðu skapað eyðilagðist. Hið sama átti sér stað á Indlandi. Gríska menningin varð sömuleiðis til fyrir þýsk áhrif, en Persar og annar óþjóðalýður fylktist inn þangað austan um Miðjarðarhaf og gríska menningin hvarf úr sögunni. Í Rómaborg safnaðist ruslaralýður Miðjarðarhafs landanna saman og blandaði blóði við hinn hreina stofn, og menningarmusteri Rómverja hrundi í rústir.

Þessi röksemdaleiðsla heldur áfram. En hún hafði ekki komist langt áleiðis er hún rak sig á trúarbók kristinna manna, biblíuna, sem eins og kunnugt er heldur fram kenningum, sem eru ósamrýmanlegar við þessa speki. Þá var ekki um annað að gera en að kasta henni fyrir borð. Hún verður aðeins safn af Gyðinglegum þjóðsögum. Samt eru persónur í henni sem ekki er vert að sleppa. Davíð og Salómon verða ram-þýskir, hreinræktaðir afkomendur þýskra innflytjenda til Landsins Helga. Nokkur vafi leikur á um persónu Jesú Krists. Hvað sem öllu líður er hann ekki Gyðingur. Sumir rithöfundar Þjóðverja halda því fram, að eiginlega hafi hann verið þýskur. Aðrir telja það sannast, að hann hafi verið Galileu-maður, en þar bjó fólk af alt öðrum kynstofni, en þeir sem dvöldu sunnar í landinu,—einskonar sambland þýskra manna og austurlandabúa.

Blóðþynkan heldur áfram. Nú er röðin komin að Stóra Bretlandi. Menning Bretaveldis er einnig að þakka þýskum áhrifum. Englar og Saxar eru af germönskum uppruna. Nú eru Bretar orðnir mjög blandaðir óæðra blóði, menning þeirra er á fallanda fæti og fer brátt veg allrar veraldar. Bandaríki Norður Ameríku eru í sömu fordæmingunni. Það sem er þar í landi af sannri menningu er til orðið fyrir þýsk áhrif. En þeir (Bandaríkjamenn) hafa blandast allskonar aðskota dýrum, og eru jafnvel ver á vegi staddir, að því er blóðblöndun snertir, heldur en Bretar.

Ekki er hægt að ganga svo frá þessu efni að ekki sé nefnd hin mikla trúarbók Nazismans "Mein Kampf", sem rituð er af sjálfum ríkiskanslaranum, Hitler. Rauði þráðurinn í því mikla riti er kenningin um yfirburði hins þýska anda. Hitler viðurkennir þó að jafnvel Þjóðverjar hafi ekki sloppið við hina andstyggilegu blóðblöndun við lélegri stofnkvíslir. Það var einmitt þessi

óheillavættur, blóðþynkan, sem varð orsök þess að Þjóðverjar töpuðu stríðinu mikla, og náðu ekki því takmarki sínu, að vera sigurvegarar heimsins.

Hitler staðhæfir, að þegar blóðblöndunin nær vissu stigi færist einskonar svefnhöfgi yfir þjóðina. Menn finna ekki lengur óskifta köllun til að þjóna ríkinu. Alríkismeðvitundin verður hvikandi og óljós. Menn verða óhreinskilnir, óábyggilegir, geðveilir hræsnarar, "tví-geðja", eins og hann orðar það.

Blóðsmitunin frá Gyðingum er hættulegust. Í sambandi við umsögn sína um Gyðinga, sögu þeirra og áhrif í þjóðlífinu ætlar Hitler alveg að ganga af göflunum, og getur ekki valið þeim nógu sterk ókvæðisorð. Þeir eru lúsin, sníkjudýrið á hinum þýska þjóðarlíkama. Hvar sem þeir eru og hvað sem þeir hafast að, hafa þeir aðeins einn og sama tilgang; að blanda blóði við hinn norræna stofn, og sjúga úr honum merg og blóð.

Af þessu stafa ofsóknirnar á hendur Gyðingum og kristnum mönnum. Kristin trú stendur sögulegum rótum í menningu Gyðinga, þessvegna verður það tré einnig að jafnast við jörðu. Þessvegna er ekki aðeins Gamla Testamentinu kastað á glæ, heldur er einnig Nýja Testamentið þýtt á mál nazista og því þröngvað upp á þýska alþýðu í hinni herfilegustu útgáfu. Hér er aðeins eitt sýnishorn af þýðing Muellers biskups. Kristur segir í fjallræðunni: "Sælir eru friðflytjendur, því þeir munu Guðs synir kallaðir verða." Á máli nazista segir hann: "Sælir eru þeir sem efla frið við sína eigin þjóðbræður, því að þeir gera Guðs vilja."

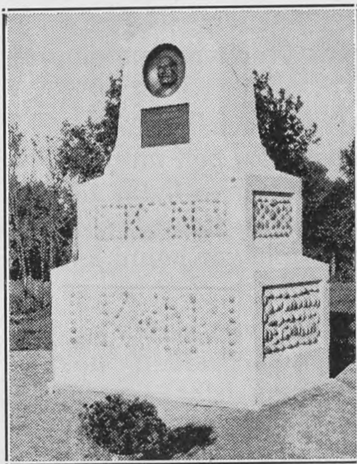
Þessi lífsspeki Þjóðverja varpar nýju ljósi yfir margt sem áður var hulið, að því er viðkemur háttalagi stjórnarvaldanna, sem nú ráða ríkjum þar. Marga furðar, sem eðlilegt er, hin mikla óprúttni sem kemur fram í sambandi við alþjóðasamninga, þar sem Þjóðverjar eru aðilar. Hátíðlegir samningar eru undirskrifaðir í dag, og svo rofnir við hentugleika eins og ekkert hafi verið samið og engar undirskriftir átt sér stað. Þetta skilur maður í ljósi þeirrar kenningar, að Nazi-ríkið er Guðs ríki. Það er syndlaust og hafið yfir vandlætingar manna, ráðabrugg eða samninga. Ef sá andi, sem stjórnar Guðsríkinu þýska, segir Hitler, að gera eitt í dag og annað á morgun, hverjum er þá um að kenna? Vissulega ekki Hitler. Framar ber að hlýða Guði—ríkinu—en mönnum. Hitler gerir grein fyrir því í bók sinni, að hann gangi ekki að störfum sínum sem ríkiskanslari eins og venjulegur maður, heldur sem maður, er hlýtur stöðugan innblástur andans,—eða eins og maður sem gengur í svefni. Það er ekki hægt að hefta hinn þýska anda með loforðum eða heitingum. Hann þarf ekki að gera grein fyrir verkum sínum á neinu mannlegu dómþingi, og ekki heldur fyrir almenningsálitinu. Andinn frá Berlín er alvaldur Guð og Hitler er spámaður hans.

Áhrif andans frá Berlín eru þegar lýðum ljós. Hann lætur greipar sópa um helgustu vé mannlífsins. Hvar sem hann ríkir verða menn drambsamir og drotnunargjarnir, eigingjarnir og öfundsjúkir, hatursfullir og hefnigjarnir, tilbiðjendur hnefa-

réttarins, oftrúaðir á mátt moldarinnar og blóðsins, en vantrúaðir á vald þess anda sem lyftir manninum í æðra veldi og túlkar hið sanna gildi lífsins. Þessi andi hefir nú, í bili, sigrað mestalt meginland Evrópu. Hvar sem hann fer lesum vér um rán og gripdeildir, takmarkalausa undirgefni hinna óhamingjusömu þjóða sem lúta honum, og miskunarlausa þrælkun. Hvar sem þessi andi nær sér niður ríkir glórulaust myrkur í viðskiftum manna og hugsun. Einstaklingsfrelsi og almenn mannréttindi eru ekki lengur til. Þessi andi leyfir engan samanburð við sjálfan sig, og líður engan keppinaut. Andinn frá Berlín boðar mönnum nýja guðfræði, nýja siðspeki, nýja mannfélagsfræði, nýtt líf, sem að dómi flestra frjálsborinna manna er þó verra en dauðinn.

Minnisvarði yfir K. N.

Fimtánda september síðastliðið haust var afhjúpaður minnisvarði yfir kýmnisskáldið alþekta, Kristján Níels Júlíus, að Eyford í Íslendingabygðinni í Norður-Dakota. Minningarathöfninni stýrði Dr. Richard Beck. En bróðurdóttir skáldsins, Mrs. Flora Júlíus Benson, afhjúpaði varðann með nokkurum vel völdum þakkarorðum. Ræður höfðu þar séra Haraldur Sigmar, Guðmundur dómari Grímsson, Nels Johnson lögfræðingur, séra Stgr. N. Thorláksson og Mr. S. S. Laxdal, forseti þjóðræknisdeildarinnar "Báran", er afhenti varðann bygðinni til eignar og umsjónar. Thorl. Thorfinnsson, einn af forgöngumönnunum, las kafla úr ræðu eftir Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, sem ekki gat verið viðstaddur. Einar P. Jónsson, ritstjóri Lögbergs, flutti kvæði frumsamið og er þetta upphaf að:

Menn streyma í hópum
 hingað þenna dag,
því hérna blundar skáld
 og góður maður,
er spann úr Íslandseðli
 aldýrt lag
í útlegðinni, viðkvæmur og glaður.
Og fjöruborð hann
 drakk á sorgarsæinn,
að sama skapi helti
 ljósi í bæinn.

Karlakór bygðarinnar skemti með söng.

Tveir listhagir bygðarbúar, Kr. Ármann og G. B. Olgeirsson, gerðu uppdrátt Minnisvarðans, og sáu um bygginguna hans og frágang að öllu leyti.

Þjóðræknisfélagsdeildin "Báran" hafði gengist fyrir almennum samskotum til Varðans, bæði í Bandaríkjunum og Canada. Enda var hið látna skáld heiðursmeðlimur Þjóðræknisfélagsins.

Þrjú Kvæði

Eftir Jakobínu Johnson

ANNAR ÁGÚST . . .

(Rímuð Íslendingadags ræða)

Annar ágúst var að kvöldi kominn,
kyrð og friður—hvíld frá öllum glaumnum.
Situr út við glugga gráhærð kona,
—gafst hún upp er fylgja skyldi straumnum.
—Heldur ein sinn Íslendingadag.

Fyrir framan kistu sína situr,
syngur fyrir munni gamlar bögur.
—Mælir hljótt við minjagripi kæra:
"Margar nýrri Íslendingasögur
geymir vestrænt landnám efnið í.

"Hér er lítið sjal sem amma átti,
elli-bleikt—úr mjúku þeli unnið.
Líkt og hún til hinstu hvílu gengið.
—Hafði hún margan fínan þráðinn spunnið.
Landnámið var henni langt og strangt.

"Þar var lamað vængjatak og vonir,
vestra þó að lokum greiddist hagur.
Þráði 'hún jafnan Ísland augum líta.
Ættlandið var henni draumur fagur,
er hún sagði barna-börnum frá.

"Móður mína prýddu dýrar dygðir—
dulinn styrkur—hreinn og bjartsýnn andi.
Hugprýðin hér hlýddi fremst af öllu.
Hagsýnin var annar megin vandi,
frumbýlis og framsóknar um leið.

Færra var um ytra skart en innra.
—Ennisspöng og brjóstnál þó eg geymi,
bláan trefil—brydda skó—og húfu.
Barn eg var, en trauðla þó eg gleymi:
gripum þessum fylgdu töfra-tök.

"Helgastar af mætum minjagripum
mun eg þessar slitnu bækur telja.
Faðir minn þær flutti með sér vestur.
Fráleitt var úr mörgu þá að velja.
—Kjarngott má þó kalla þetta safn.

"Veganestið voru nokkrar rímur,
Vídalín og gamli Bólu Hjálmar,
Fóstbræðra og Flóamanna sögur,
Friðþjófur og Hallgríms kver og sálmar,
Njóla Björns,—og nýjast, Steingríms ljóð.

Aldrei voru bækur meira metnar,
—myrkrum dreyfðu vetur eftir vetur.
Fjársjóð rýran innflytjandinn átti.
—Engan sparisjóð sem reyndist betur.
—Dýrstu erfðagripir, ástar þökk!

Ástar þakkir, minninganna myndir,
megin þáttur lífsins unaðsstunda!
Ástar þakkir, þeim sem fyrstir komu!
þennan dag eg vel til endurfunda,
andlegra—um æfi minnar kvöld.

ÁRLANGT OG ÆFILANGT . . .

Árlangt og æfilangt
er mér vor í huga.
Eg sakna þess á sumrin,
en syrgi það á haustin.
Um vetur er það vonablik
í vöku' og draumi séð,
uns utan við gluggan er apríl,
og alblómgað kirsiberjatréð!

Vetrarlangt og vorlangt
vakna eg í dögun.
Þá man eg dýrsta drauminn,
og drög til nýrra ljóða.
—En alt sem vakti unaðsþrá
fer eldi' um hug og geð,
er utan við gluggann eg eygi
alblómgað kirsiberjatréð!

Árdögg í apríl,
og angan hvítra blóma!
—Inn um opinn gluggann
einsöngs tónar berast.
Rauðbrystingur—"Romeo",
ríki þitt er tréð.
En rómantisk röddin þín býður
ríkið—og kórónuna með!

Trjágrein við gluggann,
en gamlar svalir undir.
—"Lífið alt er leiksvið."
Margt leynist bak við tjöldin.
—Eg heyri svarað hlýtt og skært,
og hrifin fylgist með,—
hún "Júlía" játar hún þrái
jarlinn—og kirsiberjatréð.

HANN HEYRÐI í BERNSKU . . .

Hann heyrði í bernsku brim við Noregs strönd;
—því bregður fyrir enn í draumum hans.
En landnámsalda lengst í vestri brotnar,
og leyniþættir örlaganna ráða.
—Við kynning okkar kom það brátt í ljós
að kært var báðum norrænt mál,
því unun æskudaga
var átrúnaður Braga.

Við erum skyld—fyrst erfðagull er eitt,
hann Óli Norðmannsson og eg!
Hann fagnar því að færa sig að skápnum,
og fornsögurnar handleikur með blíðu!
"Þú snjalla Egilssaga", segir hann,
"um Sandnes liggja sporin mín!
Hin forna farþrá vaknar
og fjarða Noregs saknar!"

"Er aftur ljómar, árs og friðar tíð,
—en Ísland nýja tímans heldur vörð,
þá mun eg flýta förum þangað norður,
og finna Kvöldúlfs haug í Borgarnesi.
Þar heiti eg á horfins tíma goð,
að hefja Noreg enn til vegs!
Þar svífur andinn yfir
sem Egils torrek lifir!"

Bessi

Eftir J. Magnús Bjarnason

Árið 1880 var eg um tíma vikadrengur í námubæ nokkrum við sjó fram austur í Nýja-Skotlandi, og var eg til fæðis og húsnæðis hjá íslensku piltunum, sem bjuggu í litlu húsi (eða *shanty*), er stóð undir greniviðar-runni hátt uppi í hlíðinni fyrir norðan bæinn. Þá var eg fjórtán ára gamall. Þeir voru sex íslensku piltarnir, sem unnu þar í gullnámunni, og sá, sem talinn var fyrir þeim, hét Jón Jónsson. Hann var þeirra elstur, röskleika-maður og drengur góður. — Frá húsi íslensku námupiltanna sást mjög vel yfir allan bæinn og langt út á fjörðinn. Sátum við oft á kvöldin sunnan undir húsinu, þegar veður var fagurt og blítt. Las þá einhver piltanna á stundum upp hátt í einhverri skemtilegri íslenskri bók. Og hlýddum við hinir á með mikilli eftirtekt.

Það var eitt fagurt sunnudagskvöld snemma í ágústmánuði, þá er við, sem oftar, sátum undir húsveggnum, að við tókum alt í einu eftir því, að maður með bagga á bakinu kom austan akveginn, sem lá í gegnum námubæinn. Og þegar hann var kominn spölkorn inn í bæinn, mættu honum nokkrir drengir. Þá nam hann staðar og talaði eitthvað við þá — var að líkindum að spyrja til vegar. Eftir stutta stund benti einn drengjanna í áttina til okkar, og beygði ferðamaðurinn litlu síðar inn á göngustíginn, sem lá upp hlíðina að húsinu, sem við bjuggum í.

"Þetta er áreiðanlega Íslendingur," sagði einn af íslensku námupiltunum; "og mér sýnist það vera koffort, sem hann ber á bakinu. Við fáum að öllum líkindum góðan gest."

Tilgáta hans var rétt. Það var Íslendingur, sem kom þar upp hlíðina. Hann var í mórauðum, íslenskum vaðmálsfötum og bar lítið íslenskt koffort á bakinu. Hann var meðalmaður á hæð og svaraði sér vel að gildleika. Og þegar hann kom nær, sáum við að hann var maður á unga aldri, á að giska um tvítugt, eða tæplega það. Hann var bjartur yfirlitum, fremur fríður sýnum, góðlegur og greindarlegur.

"Eruð þið ekki íslenskir?" sagði hann, þegar hann var kominn til okkar. Og mér sýndist hann vera ofurlítið feiminn.

Jón varð fyrir svörum, og sagði að við værum allir Íslendingar. Þá var eins og það glaðnaði yfir gestinum. Hann setti undir eins koffortið niður, tók af sér hattinn, gekk fyrir hvern okkar og heilsaði okkur með handabandi. Hann kvaðst heita Bessi, og hann sagði okkur nafn föður síns, en því hefi eg gleymt. Hann var nýkominn frá Íslandi, og hafði verið nokkra daga um kyrt í íslensku nýlendunni á Mooselandshæðum. Hann kom með bréf til Jóns Jónssonar, og var það frá einum bóndanum í nýlendunni. Var efni bréfsins það: að Jón var beðinn að liðsinna þessum unga manni og koma honum í vinnu hjá einhverjum þar austur við sjóinn.

Allir íslensku námupiltarnir tóku Bessa mjög vel, rétt eins og hann væri bróðir þeirra, og sögðu hann marg-velkominn í hús þeirra. Og Jón sagðist skyldi gjöra alt, sem sér væri mögulegt, til þess að útvega honum einhverja atvinnu þar í bænum. Um kvöldið var Bessi glaður og skrafhreifinn. Hann sagði piltunum fréttir frá Íslandi; þótti þeim hann vera fróður um margt og segja vel og skilmerkilega frá. Og hann var í húsinu hjá okkur um nóttina.

Morguninn eftir, þegar piltar fóru til vinnu sinnar, fór Bessi með þeim. Jón talaði máli hans við verkstjórann og spurði hann, hvort hann gæti ekki fengið þessum unga manni eitthvert létt verk að vinna. En verkstjórinn sagðist ekki hafa neitt verk til handa honum þá í svipinn, því að nú væru fleiri menn í námunni en þörf væri á. Bráðum myndi þar samt verða meira til að gjöra, og þá skyldi hann veita piltinum atvinnu, ef hann vildi.

"En eg skal segja þér nokkuð," sagði verkstjórinn við Jón; "eg er viss um að hann Harrigan, frændi minn, yrði glaður, ef hann fengi þenna unga mann til að fara til sín í haust. Hann á dálitla landspildu kippkorn hérna fyrir vestan þorpið, og hann þarf að láta hreinsa þann blett, því að hann ætlar að gjöra úr honum akur og sá í hann höfrum og bókhveiti að vori. En landið er grýtt og víða vaxið kjarr-skógi. Og er þar nóg til að gjöra. Frændi minn er maður latur og værugjarn og vinnur aldrei neitt á landi sínu, nema að einhver duglegur maður sé með honum. Eg skal nú tala við hann í dag og vita hvort hann vill ekki ráða piltinn til sín."

Jóni leitst vel á þetta, því að hann var Harrigan ofurlítið kunnugur, og sagði að Bessi mundi taka þessu boði með þökkum. En við sáum það á Bessa, að honum þótti fyrir því, að geta ekki fengið vinnu í gullnámunni.

Tveimur dögum síðar kom Harrigan á tvíhjólaðri kerru, sem jarpur hestur gekk fyrir, til þess að sækja Bessa.

Harrigan var mikill maður vexti og vænn sýnum, með hrafnsvart hár og stór, dökk augu. Hann leit út fyrir að vera rúmlega þrítugur að aldri, var stillilegur og prúðmannlegur í framkomu og lágraddaður og seinmæltur. Það voru um tvær mílur enskar frá námubænum og að húsi hans, sem stóð undir háum hól nálægt sjónum. Og þar allnærri var löng bryggja og stórt naust. Landspilda sú, er Harrigan átti, náði alla leið frá sjó og upp á hólinn, og var um hálf míla á lengd og fjórði hluti úr mílu á breidd. Harrigan var á þeirri skoðun, að á þessu svæði væri gull í jörðu, einkum í hólnum, og var hann búinn að grafa þar gryfjur alldjúpar á nokkrum stöðum, en fann þar þó aldrei neinn málm. Menn kölluðu hann: Harrigan, *the prospector,* þegar þeir töluðu um hann á bak. Hann fékk besta orð, og öllum var hlýtt til hans, sem komust í kynni við hann; en hann þótti samt nokkuð sérvitur og einrænn á stundum. Hann var af írskum ættum, en konan hans var skotsk. Þau áttu son (fallegan og elskulegan dreng), sem var fimm eða sex ára gamall, þegar

saga þessi gerðist. Og hann var eina barnið þeirra.

Harrigan kvaðst hafa nóg handa Bessa til að gjöra fram að jólum, og að líkindum lengur, og lofaðist til að greiða honum í kaup tólf dollara á mánuði, og þar að auki skyldi hann fá gott fæði og húsnæði. Og sagðist hann vona, að þeim kæmi vel saman, en slæmt þætti sér, hvað Bessi kynni lítið í ensku.

Svo lagði Bessi af stað, með koffort sitt, með Harrigan. Og um leið, að hann kvaddi okkur, sagði hann að sig langaði til að koma sem snöggvast til okkar á hverjum sunnudegi.

Næsta laugardagskvöld kom Harrigan aftur til okkar og sat hjá okkur dálitla stund.

"Hvernig líkar þér við nýja vinnumanninn?" sagði Jón, þegar Harrigan var nýsestur.

"Eg kom hingað beinlínis til þess að minnast á hann við ykkur," sagði Harrigan: "eg hefi nokkuð út á hann að setja."

"Þykir þér hann ekki nógu duglegur, eða hvað?"

"Eg finn ekkert að honum sem verkamanni," sagði Harrigan; "því að hann er allra manna duglegastur og vinnur eins og hann sé hamstola. Hann hefir verið að taka upp grjót í hlíðinni fyrir norðan húsið, nú í tvo daga, og eg hefi sjaldan séð mann vinna betur. En það er eins og hann ætlist til þess, að eg sé altaf með sér og *vinni* eins og hann, hjálpi sér til að ná upp stærstu steinunum, hjálpi sér til að velta þeim og lyfta þeim upp í grjót hrúgurnar. Það er rétt eins og hann megi ekki sjá mig standa eða sitja iðjulausan. "*Work, work!*" segir hann, hvað eftir annað, með mesta ákafa, ef eg kem til hans og stend hjá honum til að segja honum fyrir verkum. — Auðvitað skil eg hann ekki til hlítar, og hann á víst ekki síður erfitt með að skilja það, sem eg tala við hann, eins og von er til, þar sem hann er nýkominn til þessa lands. Eg fæst ekkert um það, þó að honum sé ábótavant í einhverju, en hinu kann eg ekki vel, að hann segi mér fyrir verkum. Og nú vil eg biðja ykkur að segja honum, næst þá er hann kemur hingað, að það tíðkist ekki í þessu landi, að þjónninn ráði yfir húsbóndanum, og að hann megi ekki taka til þess, þó að eg vinni ekki altaf með honum."

Jón lofaðist til að tala um þetta við Bessa, en sagðist samt vera viss um að Harrigan misskildi hann, hvað þetta snerti. Harrigan sagði að það gæti vel verið að hann misskildi piltinn, en þrátt fyrir það langaði sig til að Jón mintist á þetta við hann. Og svo var ekki meira talað um það í það skiftið.

Daginn eftir kom Bessi til okkar. Hann var að sjá glaður og hress. Við spurðum hann strax, hvernig honum líkaði vistin.

"Eg er ánægður með vistina," sagði Bessi. "Herra Harrigan er góður húsbóndi. Hann og konan hans eru mér eins og bestu foreldrar, og litli drengurinn (sonur þeirra) er elskulegt barn. Eg hefi gott fæði, sef í mjúku rúmi, og eg hefi skemtilegt herbergi alveg út af fyrir mig."

"Harrigan, húsbóndi þinn, segir að þú sért trúr og duglegur verkmaður," sagði Jón; "en hann á bágt með að skilja þig, og hann heldur hálfpartinn, að þú viljir að hann sé altaf

með þér við verkið. Það getur hann samt ekki, því að hann hefir svo mörgu öðru að sinna."

"Eg geri mér það að góðu, þó að eg sé einn við verkið," sagði Bessi; "en altaf þykir mér það skemtilegra, þegar hann kemur til mín, ekki síst þegar hann lyftir undir stóru steinana með mér. Hann þreytist heldur aldrei á að tala við mig, og þykir mér vænt um það. Auðvitað skíl eg samt fæst af því, sem hann er að segja mér."

Bessi var hjá okkur góða stund þann dag og sagðist koma aftur um næstu helgi.

Svo var það eitt kvöld stuttu síðar, að Harrigan kom enn á ný til okkar, og sýndist okkur að honum vera allmikið niðri fyrir.

"Jæja, hvernig gengur það nú?" sagði einn af íslensku piltunum við hann, þegar hann var sestur.

"Það versnar altaf," sagði Harrigan, tók reykjarpípu úr vasa sínum, setti tóbak í hana og fór að reykja. "Það er mér næst skapi, að láta piltinn fara. Hann þreytir mig á ýmsa lund."

"Er hann að verða hyskinn við vinnuna?" spurði Jón.

"Nei, langt frá því," sagði Harrigan og saug pípuna fast; "hann er ötull og dyggur verkmaður, og það með afbrigðum. Hann hamast við vinnuna og færist í aukana meir og meir með degi hverjum, grefur upp grjótið úr jörðinni, veltir stóru steinunum ofan brekkuna og hrúgar þeim upp í háa hauga. Hann er geðprýðin sjálf holdi íklædd, er síglaður og viljugur og sérlega góður við drenginn minn. En hann kann ekki að beita öxi, getur ekki mjólkað kýrnar, og gefur hestinum stærri skamt af maísmjöli en þörf er á. Og svo er hitt, að í hvert sinn sem eg kem til hans, þegar hann er að vinna, þá gefur hann það ávalt til kynna á einhvern hátt, að hann ætlist til þess, að eg fari að vinna með sér. Um alt þetta fæst eg samt ekki svo mjög, nú orðið, því að eg er farinn að venjast því. Það er annað, sem mér þykir verra, og get ekki staðist það til lengdar: Hann er sem sé byrjaður á því, að fara á fætur nokkru fyrir sólaruppkomu, og stundum strax og dagur ljómar, og fer þá undir eins að vinna við grjótið, eða höggva í eldinn. En þó að hann fari hljóðlega, þegar hann er að fara á fætur, og gangi hægt um gólfið og láti hurðir aftur með gætni, þá vakna eg samt æfinlega um leið og hann fer út úr húsinu. Eg hefi hvað eftir annað reynt að gera honum það skiljanlegt, að þetta sé ekki sá rétti fótaferðartími á mínu heimili, og að hann megi ekki fara svona snemma á fætur á meðan eg er húsbóndi hans. En eg býst við, að hann hafi ekki skilið mig, og vil eg því biðja ykkur að láta hann vita, hvers eg ætlast til af honum í þessu efni."

Piltar lofuðust til að minnast á þetta við Bessa, og glaðnaði þá yfir Harrigan. Og litlu síðar kvaddi hann okkur og gekk ofan í námubæinn, til þess að finna frændfólk sitt, sem þar átti heima.

Næsta sunnudag, nokkuð snemma, kom Bessi til okkar, og var hinn kátasti. Hann var hjá okkur fram eftir deginum, og rétt áður en hann lagði af stað heim, spurði Jón hann, hvort hann kynni ennþá vel við sig í vistinni.

"Eg kann þar altaf betur og betur við mig," sagði Bessi. "Herra Harrigan er mér sérlega góður, og eg er farinn að skilja sumt af því, sem hann segir við mig. Hann hefir kent mér að fara með skógar-öxi, leggja aktýgi við hestinn, mjólka kýrnar og gera ýmislegt, sem eg kunni ekki áður. Einu sinni fór eg með honum á bát út í eyju, sem er langt úti á firðinum. Hann sagði þá, að hann sæi að eg kynni vel að tala í ár. Og á heimleiðinni settum við upp segl. Þá settist eg við stýrið, og þótti herra Harrigan að eg hafa góða stjórn á bátnum. Og skemtilegastar þykja mér þær stundir, sem hann er með mér við vinnuna."

"En honum þykir þú fara alt of snemma á fætur á morgnana," sagði Jón; "hann vaknar, þegar þú ferð á flakk, og hann bað mig að segja þér frá því."

"Já, það er satt," sagði Bessi og brosti, "eg fer á stundum nokkuð tímanlega á fætur, vegna þess að eg get ekki sofið vel, og leiðist að liggja vakandi í rúminu. Það er allmikil heimþrá í mér með köflum, og eg hefi haft andvökur af henni. En hún hverfur úr huga mér undir eins og eg fer að vinna. Eg er viss um að herra Harrigan gefur mér það ekki að sök, þó að eg sé árvakur."

Að því mæltu kvaddi Bessi okkur og hélt af stað heim til sín.

Næsta laugardagskvöld kom Harrigan til okkar, þegar við vorum að standa upp frá borðum, og það leyndi sér ekki, að hann var nú í fremur þungu skapi. Hann settist við stóna, tók reykjarpípu úr vasa sínum, setti tóbak í hana, kveikti í, og fór að reykja.

"Nú hefirðu fréttir að segja okkur," sagði Jón.

"Eg kem nú bara til að láta ykkur vita, að eg er í þann veginn að reka piltinn úr vistinni, því að hann er að verða mér ofjarl, og hefir raunar altaf verið það, síðan fyrst að hann kom til mín. Og það var eingöngu fyrir þrábeiðni frænda míns, verkstjórans ykkar, að eg lét nokkurntíma tilleiðast að ráða hann til mín sem vinnumann."

"Er hann nú farinn að slá slöku við?" spurði Jón.

"Langt frá því," sagði Harrigan og saug pípuna fast; hann er altaf ólmur að vinna, og er í alla staði mjög trúverðugur þjónn."

"Er hann enn ekki búinn að læra að fara með skógar-öxi?"

"Jú, hann er búinn að læra það, og hann er efni í duglegan skógarhöggsmann," sagði Harrigan.

"Hefir hann lært að mjólka kýrnar?"

"Hann var ekki lengi að læra það," sagði Harrigan; "og hann rekur kýrnar í haga á morgnana og sækir þær í tæka tíð á kvöldin. Hann er líka vikaliðugur inni í húsinu og í kringum það, ber út ösku úr stónni, sækir alt vatn í brunninn, heggur allan eldivið og flytur hann heim, og ótal margt fleira gerir hann með mikilli ástundun og trúmensku."

"En gefur hann kannske hestinum ennþá of mikinn skamt af Maísmjöli?"

"Hann fer vel með hestinn," sagði Harrigan, "og er hættur að gefa honum of mikið."

"En fer hann ekki ennþá of snemma á fætur?"

"Hann fer, nú orðið, ekki fyr á fætur en eg," sagði Harrigan.

"Og fyrir hvað er það þá, að þú vilt endilega reka piltinn úr vistinni?" spurði Jón. "Hvað hefir hann til saka unnið?"

"Það skal eg segja þér," sagði Harrigan og var mjög seinmæltur, "hann er sem sé farinn að gera sér of dælt við mig; eða með öðrum orðum: framkoma hans gagnvart mér á ekki alls kostar við mitt skap, og mér finst hann altaf gleyma því, að það er eg, sem er húsbóndi hans, en ekki samverkamaður hans né leikbróðir."

"Á hvaða hátt gerir hann sér dælt við þig?"

"Með margvíslegu móti," sagði Harrigan; "hann hefir, til dæmis, gert tilraun til að hrinda mér, þegar eg hefi verið að líta eftir því, sem hann hefir verið að vinna. Og nú síðast í gær, þegar eg var að hjálpa honum til að ná upp stórum steini, þá sló hann mig með hendinni rokna högg á herðarnar, svo mig sárkendi til. Eg býst við, að hann hafi gert þetta í gamni, af einberum unggæðishætti, því að honum þótti vænt um að við gátum náð steininum upp; en eg kæri mig hreint ekkert um slíkar glettur, og eg tek þeim ekki með þökkum af neinum manni, og allra síst af vinnudreng mínum, sem mér er ennþá að miklu leyti ókunnugur og getur ekki talað nema örfá orð á þeirri tungu, sem eg skil. — Eg hefi því einsett mér, að láta piltinn fara næsta mánudagsmorgun. Þá borga eg honum að fullu kaupið, og eg skal flytja hann hingað inn í þorpið. Eg veit, að hann kemur hingað til ykkar á morgun, og þá segið þið honum frá þessu."

"Við skulum láta piltinn vita þetta út í æsar," sagði Jón; "þú flytur hann og koffortið hans hingað til okkar á mánudaginn. Hann verður til fæðis og húsnæðis hér hjá okkur, og við munum reyna að fá vinnu handa honum hjá frænda þínum — hér í námunni."

"Hafið þið það rétt eins og þið viljið," sagði Harrigan. Og litlu síðar kvaddi hann okkur og gekk heim til sín.

Svo kom Bessi til okkar snemma á sunnudagsmorguninn, og var hann kátur, að vanda, og lék við hvern sinn fingur. Jón sagði honum, hvað Harrigan hafði sagt okkur, og að hann yrði að fara úr vistinni daginn eftir og flytja inn í námubæinn til okkar.

"Nú hefir herra Harrigan verið að spauga, þegar hann sagði ykkur að eg hefði slegið sig á herðarnar," sagði Bessi og brosti; "en einu sinni hér á dögunum vorum við (hann og eg) að velta steinum ofan brekkuna, þá var hann stundum fyrir mér, því að hann er seinfara og stirður í snúningum; varð eg þá oft að aðvara hann, og í eitt skiftið ýtti eg við honum, svo hann yrði ekki fyrir steini, sem eg var í þann veginn að velta fram að brekkubrúninni. Og í fyrradag kom hann til mín, þegar eg var að bisa við að ná gríðar-stórum steini upp úr grundinni fyrir framan húsið. Hann fór strax að hjálpa mér til að losa steininn, og eftir örstutta stund náðum við honum upp. Sá eg þá að herra Harrigan er rammur að afli, því að honum veitti það auðsjáanlega ekki erfitt, að taka þann stein upp og bera hann spölkorn. Og þegar því verki var lokið,

klappaði eg vingjarnlega á öxlina á honum og sagði á íslensku: "Þú hefir krafta í kögglum, herra Harrigan". — Og varla trúi eg því, að það sé af þessum sökum, að hann vill reka mig úr vistinni á morgun. En auðvitað er eg tilbúinn að fara frá honum á hvaða stund, sem hann tilnefnir. Mér er ekkert að vanbúnaði."

Svo var ekki meira á það minst í það sinn. Og strax eftir hádegið lagði Bessi af stað heim til sín, og vorum við alveg vissir um að við mundum sjá hann aftur hjá okkur næsta dag.

En næsta morgun, í bítið, þegar íslensku piltarnir voru að búa sig til að fara til vinnu sinnar í námunni, sáum við að Harrigan kom upp hlíðina og steig stórum. Og furðaði okkur á því, að hann skyldi koma svona snemma dags, og án þess að koma með Bessa og koffort hans. Jón gekk út, þegar hann sá Harrigan koma, og spurði hann um Bessa.

"Pilturinn er heima hjá mér," sagði Harrigan glaðlega; "og eg kem nú hingað til að láta ykkur vita, að þið þurfið ekki að hafa fyrir því, að útvega honum vinnu í námunni, því að hann verður minn vinnumaður í allan vetur, og eg hefi þegar hækkað svo kaup hans, að hann má vel við una."

"En þú sagðir okkur á laugardagskvöldið," sagði Jón, "að þú ætlaðir að láta hann fara úr vistinni í dag, af því að hann væri farinn að gjöra sér dælt við þig."

"Þetta hefir alt tekið breytingum til hins betra," sagði Harrigan; "við áttum saman langt tal í gærkvöldi, og eg skildi hann til fullnustu og hann mig, þó að hann kunni ekki mikið í ensku. Eg er í mikilli þakkarskuld við hann fyrir nokkuð, sem hann hefir nýlega gjört fyrir mig. Konan mín og eg álítum hann nú sem góðan vin okkar og velgjörðamann, og litli drengurinn okkar má ekki af honum sjá. — Pilturinn (Bessi) bað mig að skila kveðju sinni til ykkar, og bað mig að segja ykkur, að hann gæti ekki heimsótt ykkur næsta sunnudag. — Verið sælir!"

Að því mæltu lagði hann af stað heimleiðis og gekk rösklega. Hann kom aldrei í hús okkar eftir það.

Eg man það, að íslensku námupiltunum þótti það einkennilegt, að Harrigan skyldi snúast hugur svona snögglega og hætta við að láta Bessa fara. Og voru margar getur að því leiddar, hver orsökin mundi vera. Héldu sumir í fyrstu, að þeir Harrigan og Bessi hefðu fundið málmæð, þegar þeir voru að ná upp grjótinu í brekkunni fyrir norðan hús Harrigans. En eins og fyr er frá sagt, þá hafði Harrigan lengi verið á þeirri skoðun, að þar væri gull í jörðu. Sú tilgáta var samt langt frá því, að vera rétt.

Næsta sunnudag fóru tveir af íslensku námupiltunum heim til Harrigans, til þess að finna Bessa. Harrigans-hjónin tóku þeim mjög vel, og Bessi var hress og lék á als oddi. Piltar spurðu hann, hvort hann vissi, af hvaða ástæðu að Harrigan vísaði honum ekki úr vistinni á mánudagsmorguninn, eins og hann var þó búinn að ráðgera. Þeirri spurningu svaraði Bessi þannig: að atvikin hefðu bara hagað því svo til, að Harrigan hefði alt í einu snúist í

því máli á sunnudagskvöldið. Og Bessi vildi sem allra minst um það tala.

Bessi kom sjaldan til okkar eftir þetta. Hann var hjá þeim Harrigans-hjónum alt árið 1881, og hann var þar ennþá vorið 1882, þegar eg fór frá Nýja-Skotlandi. — Um þær mundir gekk sú saga meðal fólks í nágrenni við Harrigan, að Bessi hefði með miklu snarræði og vaskleik bjargað litla drengnum hans Harrigans, þegar drengurinn datt út af bryggjunni haustið 1880.

Skyr

Eftir Kristian Johnson

Gamankvæði þetta var flutt á skemtisamkomu, sem deildin "Snæfell" í Churchbridge hélt að haustlagi eigi als fyrir löngu.

Skyr var til forna guða greiði
Gjörvöll um Norðurlönd.
Lengst frá Ynglinga alda skeiði
Alþekt á hverri strönd.
Nú er þó annað uppi á seiði,
Að því á tískan hönd.

Á Fróni var skamtað skyr og rjómi
Skaðlaust á hverjum bæ;
Húsfreyjum metinn mestur sómi
Matreiðslan sí og æ.
Frægðin mun upp að efsta dómi
Endast um lönd og sæ.

Skyrið var betra en sætur safi
Sopið við borðhöld flest,
Í kuldanum helsti hitagjafi,
Í hitanum kæling best.
Á því er talinn enginn vafi
Enn sé það kosta mest.

Æskunni varð ei erfið gangan
—Enn er hún rösk sem fyr—
Ellin gat farið fjallveg langan
Flughröð í veðra-styr.
Þann mátti finna síðast svangan,
Sem hafði étið skyr.

Þú verður gegn, í geði stiltur,
Gætinn sem aldrei fyr,
Þú verður eins og hetja hyltur
Hvar sem þú ræðst í styr,
Þú verður aldrei áttaviltur
Ef að þú étur skyr.

Til þess er mælst af mönnum flestum
Matheilum eins og fyr,
Að þeim sé skamtað eins og hestum
Eitthvað, sem dugi í styr.
Og viljið, þér konur, gæða gestum
Gefið þeim rjóma og skyr.

Fimm alda afmæli prentlistarinnar 1440---1940

Eftir Gísla Jónsson

Frá alda öðli—líklega frá fyrstu dagrenningu mannsandans og niður til vorra tíma, hefir mannkynið leitast við að festa og geyma í sýnilegum táknum hugsanir sínar og orð til varanlegra erfða og áframhalds. Sumir forngrúskarar hafa jafnvel haldið því fram, að þegjandi tákn hafi haldist í hendur við þróun tungnanna; meðan orðin hafi verið fá og hugmyndirnar þokukendar, hafi menn leitast við að skýra þau með hreyfingum og sýnilegum táknum og jafnvel myndum dregnum í sandinn. Þannig urðu að líkindum til fyrstu drefjar stafrófsins. Þróun stafrófsins er mjög hugnæmt efni, en því miður er ekki rúm til að fara út í þá sálma hér. Hver frumþjóð hafði sín sérkennilegu tákn eða merki, og vitanlega hefir það tekið aldaraðir, að koma þeim í það form, að hægt væri að sýna með þeim samhangandi hugsun eða frásögn.

Fyrstu tilraunir í þessa átt, sem vér nú vitum um, eru að líkindum rispur og myndir innan á hellisveggjum frá ómunatíð víðsvegar um heim. Elstu varanleg merki eru auðvitað þau, sem finnast höggvin í stein, og hefir verið reiknað út með nokkurnveginn fullri vissu, að steinflögur tvær, sem fundist hafa í Mesopotamíu, sem nú nefnist Iraq, hafi verið höggnar um 6000 árum fyrir Kr. burð. Nokkru yngri eru leirflögur Babýlóníu og Assýríu manna, sem grafnar hafa verið upp bókstaflega í tonna tali. Voru þær mótaðar úr mjúkum leir og letrið dregið á þær með hörðum broddi. Síðan voru þær bakaðar og hertar eins og önnur leiráhöld. Eru þær um alla skapaða hluti, sem þá þektust, frá helgi og sagnaritum og niður í einföldustu kvittun fyrir seldan varning. Forn-Egyptar hjuggu snemma í stein, eins og reyndar allar frumþjóðir, þar sem steinn var fyrir hendi. En snemma á tíð, eða um 3500 árum fyrir Kr. taka þeir upp á því að rita á papyrus. Hafa vafningar af því efni fundist í konungagröfum þeirra frá löngu tímabili, og fela í sér margskonar fróðleik, sem safnað hefir verið saman og til hægðarauka kallað “Bók hinna dauðu”, eins og að sínu leyti mörg hin fornu helgirit Gyðinga hafa verið sett í eina bók, undir eitt

nafn, þótt þau séu sum hver óskyld rit frá ýmsum tímum.

Kínverjar og Japanar rituðu í fyrstu á silkidregla, og Norðurálfumenn víst yfirleitt á skinn, kannske stundum á börk, uns pappírsgerðin varð algeng. En eitt var sameiginlegt með öllum þessum kynþáttum og frumþjóðum, svo hundruðum alda skifti: Mannshöndin ein, svo að segja hjálparlaust, dró þessar táknmyndir máls og hugsana, sem vér nú köllum skrift.

Á Grikklandi hinu forna, þar sem listir og skáldskapur komust á hæsta stig, — í rómverska ríkinu og norður um alla Evrópu, þegar tímar liðu fram, skrifuðu menn á kefli eða bækur. Á keflinu var samhangandi lengja, oftast úr skinni, sem skrifað var á. Var keflið rakið, og vafið upp um leið og lesið var. Þannig höfðu varðveitst í áframhaldandi afritum óþektra skrifara hetjukvæði, leikir og heimspekirit Grikkja, ljóð, sagnarit og snilliræður Rómverja og öll hin fornu rit Gyðinga.

Bækur þektust víst eigi fyr en á fjórðu öld e. Kr., og voru það fyrst lög Rómverja, er þannig voru skráð. Hélst það fram eftir öldum og kemur skemtilega saman við það, sem Ari fróði segir: ". . . . vas nýmæli þat gört, at lög ór scylldi scriva á bóc . .". Smámsaman tóku svo kirkjunnar menn upp á því, að skrifa helgirit sín í bókarformi, til aðgreiningar frá hinum heiðnu ritum, sem vafin voru á kefli. Einkennileg voru og fellinga handritin, sem kannske hafa verið nokkurskonar fyrirboði bókarformsins. Þau hafa fundist í uppgreftri, á Egyptalandi, Ítalíu og víðar, og eru þannig gjörð, að þau eru brotin í fellingar, annað brotið út, hitt inn, ekki ósvipað og belgur á harmoniku.

Eftir því sem menningarþörf og lestrarfýsn fólksins jókst, fjölgaði æ meir og meir þeim mönnum, sem ýmist sér til dægrastyttingar og af andlegri þörf, eða beinlínis í atvinnuskyni lögðu það fyrir sig, að afrita bækur. Varð það að hreinustu list meðal margra, að rita bækur og skreyta þær með dráttmyndum og útflúri. Komst það víst á einna hæst stig hjá Írum á sjöttu, sjöundu og áttundu öld. Þaðan stafar hið allra fegursta handrit, sem talið er að heimurinn eigi í fórum sínum.

Það er skiljanlegt, að bækur gátu þó aldrei orðið almennings eign með þessari seinlátu og dýru aðferð. Bókasöfn voru þar af leiðandi ekki til nema í klaustrum, og konunga, prinsa og páfa höllum. En hin knýandi þörf skapar ávalt nýa vegi og nýar aðferðir.

Norðurálfan var í svefnrofunum um og eftir upphaf fimtándu aldarinnar. Þoku hinna svonefndu myrku miðalda var að létta af. Bókmentir, listir og vísindi tóku að þróast á ný, og þar af leiðandi fór eftirspurn eftir bókum sívaxandi. Kirkjunni óx og þörf eftir nýum og gömlum helgisiðabókum. Kom þá að lokum að því, að nokkrum hugvitsmönnum hugkvæmdist, að margfalda bækur á annan og fljótari hátt en með skriftinni. Með þeirri uppgötvun hefst prentöldin, sem talið er að eigi 500 ára afmæli um þessar mundir.

Á tímabilinu frá 1430—1450 má óhætt fullyrða, að unnið hafi verið að því, að gjöra tilraunir með og

búa til hreyfanlegt letur til bókagjörðar, og að prenta frá því.

Enginn má því ímynda sér, að þessari uppgötvun hafi slegið skyndilega niður eins og eldingu af himni. Hún átti eflaust alllangan aðdraganda.

Vissa er til fyrir því, að Kínverjar kunnu að prenta, nokkru fyrir Krists burð, eftir útskornum fjölum, og þegar á tólftu öld með hreyfanlegum orðum. Að vísu háttar nokkuð öðruvísi til með kínversku en með tungumál Vesturlanda þjóðanna. Kínverskt letur er ekki eiginlegir bókstafir, heldur öllu fremur tákn heilla orða eða jafnvel hugmynda. Þannig geta mentaðir Kínverjar, þótt þeir tali all-ólíkar tungur, lesið og skilið sömu bækurnar — á sama hátt og vér Vesturlanda menn getum lesið og borið fram, hver á sinni tungu, hinar arabisku tölur: 1, 2, 3, 4 o. s. frv. Aftur á móti eru vorir bókstafir tákn einstakra hljóða, og þeim því raðað saman samkvæmt eðli og hljómi hverrar tungu. Þegar þessa er gætt, sést fljótt hvílíkur ávinningur var í uppgötvun hreyfanlegs leturs til prentunar. Sæmilega fullur leturkassi gat enst til að setja upp eins margar blaðsíður og þörfin krafði. Og með því að aðskilja letrið að prentun lokinni, var hægt að brúka það aftur og aftur, svo árum skifti.

Býsna löngu fyrir þennan tíma voru skraut-upphafsstafir og myndir skornar í tré og prentaðar í, að öðru leyti, skrifuðum handritum, bæði á Ítalíu og Spáni. Sömuleiðis voru spil prentuð eftir tréskurðar myndum.

Næst fer að tíðkast fjala prentunin, sem var í því innifalin, að listaskrifari og dráttlistarmaður skrifaði fyrst, eða dró, ef um myndir var að ræða, það sem prentast átti, á gagnsæan pappír, sem svo var fengið í hendur tréskurðarmanni, er límdi það á grúfu á slétta fjöl og skar út hverja síðu fyrir sig. Þetta var auðvitað mjög seinlegt, og hafði þann ókost, að væri bókin prentuð aðeins einu sinni, urðu fjalirnar einskis virði. Samt tíðkaðist þessi prentun um langt skeið, og jafnvel eftir að farið var að prenta með hreyfanlegu letri. Voru það helst helgirit og biblíusögur, sem mikið var af myndum í, sömuleiðis tímatöflur og aðrar kenslubækur. Er allmikið til af þeim bókum enn, og margar þeirra með ártali, svo hér er um engar getgátur að ræða.

Þá er og enn eitt sem lagði grundvöllinn að notkun hreyfanlegs prentleturs. Bókband er eldri iðn en prentverk, þótt hvortveggja séu nú hliðstæð. Vissa er fyrir því, að upphleyptir bókstafir voru höggnir í eir og koparblending til að gylla skrifaðar bækur, sömuleiðis skrauthnútar og borðar, sem mikið ber einmitt á í prentun snemma á tíð. Var því ekki nema stutt fótmál þaðan og til stálstöppunnar, sem gerði steypumót bókstafanna. Sumir halda því að vísu fram, að leturmót hafi fyrst verið gerð í sandstein eða þéttan sand, en fyrir því er engin áreiðanleg vissa.

Langvinn og uppihaldslaus þræta hefir staðið, svo öldum skiftir, um hverjum beri öðrum fremur heiðurinn af uppgötvun og nothæfri framkvæmd hreyfanlegs leturs. Hafa ýmsir fimtándu aldar menn verið tilnefndir, og nokkur rök færð

hverjum um sig til stuðnings. Sterkustu líkurnar berast þó að Hollendingnum Lourens Janszoon Coster og Þjóðverjanum Johanni Gensfleisch. En með því að engar prentaðar bækur eða bókabrot eru til frá tíma Costers í Hollandi, hefir fræðimönnum, sem mest hafa lagt sig eftir sögu prentverksins, komið saman um að sleppa honum, enda þótt margar greinilegar sagnir styrki tilkall hans. Er rúmsins vegna því miður ekki hægt að tilfæra neitt af þeim hér. Berast þá flest rökin að hinum manninum, Johanni Gensfleisch, sem síðar tók sér ættar eða óðalsnafn móðurfólks síns, og nefndist Johann Gutenberg. Enda er hann í almennu tali jafnan nefndur faðir prentlistarinnar.

Um æfi Gutenbergs eru tiltölulega fáar upplýsingar. Vitanlega eru til mestu kynstur af sögnum um hann, en flestar þeirra urðu til löngu eftir hans dag, og sumar hafa reynst helber uppspuni. Hann var fæddur í borginni Mainz á Þýskalandi skömmu fyrir aldamótin 1400, af efnuðu aðalsfólki, og ef hann hefði haldið sig að störfum og siðum feðra sinna, hefði að líkindum aldrei neitt á honum borið. Engin vissa er fyrir, hvenær hann fór fyrst að hugsa um þetta mál. En á þrítugsárunum gerðu iðnaðar og verslunarmenn í fæðingarborg hans uppreisn á hendur hinni ráðandi aðalsmanna stétt og hröklaðist hann þá og fjölskylda hans þaðan. Um tíma mun hann hafa lifað við þægileg lífskjör í Strazbourg, og þar er hann áreiðanlega byrjaður á æfistarfi sínu, því þar lendir hann í málaferlum við tvo félaga sína, er hann hafði lofast til að kenna vissar listir og einkahandverk. Er þar undir huldu í fyrsta sinn minst á tilbúning bóka með áður óþektri aðferð. Annars er það eftirtektarvert, að flest þau slitur úr æfisögu Gutenbergs, sem geymst hafa til vorra tíma, eru eitthvað í sambandi við málaferli. Er hægt að lesa í gegnum þau, að hann hafi verið kominn í þröngar kringumstæður, og er sífelt að taka lán, til að koma einhverju í framkvæmd, sem þó er aldrei sagt frá greinilega. Þó mun, að minsta kosti á einum stað, vera brúkað orð sem samsvarar orðinu "þrykking". En eins og kunnugt er var það orð jöfnum höndum brúkað á Íslandi langt fram á síðustu öld, og er af þýskum uppruna. Orðið "prentun" fengum við frá Englendingum snemma á sextándu öld, og hafa bæði orðin nokkurn vegin sömu merkingu.

Eins og þegar hefir verið bent á, hefir fræðimönnum því komið saman um, að Johann Gutenberg hafi fyrstur steypt hreyfanlegt letur, sem nothæft væri, og hrint með því prentlistinni í framkvæmd. Samt er ekki ein einasta bók eða blað til, sem ber nafn hans.

Um eða eftir 1440 er Gutenberg aftur fluttur til Mainz, og á þar óefað þátt í stofnun hinnar fyrstu prentsmiðju, svo áreiðanleg vissa sé fyrir. Þar er prentuð fyrsta bókin, sem geymst hefir í heilu lagi fram til vorra daga — hin latneska biblía, sem kend er við Gutenberg, eða 42 línu biblían, til aðgreiningar frá 36 línu prentuninni, sem um langt skeið var talin fyrsta útgáfan, en nákvæm rannsókn síðari tíma hefir leitt í ljós, að prentuð var síðar. Algeng sögn

er það, að Gutenberg hafi prentað báðar þessar biblíur. En þó er sá hængur á því, að hann hafði tapað í skuldamálum við ríkan gullsmið og bankamann, er Johann Fust hét, og orðið að afsala sér til hans einkaréttinum í prentáhöldunum, áður en 42 línu biblían var full-prentuð. Urðu Fust og tengdasonur hans, Peter Schöffer, síðan aðalprentarar í Mainz um langa tíð. Örfáum árum eftir þennan atburð gáfu þeir út Sálma með sömu leturgjörð, prentaða í þremur litum, hið mesta listaverk. Er það áreiðanlega fyrsta litprentuð bók, því eldri skrautútgáfur bóka, og þar á meðal 42 línu biblían, eru skreyttar með hendinni, eins og tíðkaðist með handrit áður. Nöfn þeirra og ártal er á þessum "psaltara", og hélst sá siður að mestu eftir það. Meiri líkur eru fyrir því, að Gutenberg hafi prentað 36 línu biblíuna, því letrið á henni er samskonar og á kvæðisbroti, er fundist hefir, og sterkar líkur eru til, að hann hafi prentað í Strazbourg, eða strax eftir að hann flutti heim aftur. Eftir að Gutenberg varð að slíta sambandi við Fust, átti hann við þröngan hag að búa, en þó fékst hann við prentverk til dauðadags. Er sagt, að Adolph erkibiskup í Mainz hafi styrkt hann að einhverju leyti síðustu æfiárin. Hann andaðist að líkindum snemma á árinu 1468, þá um eða yfir sjötugt, því í febrúar það ár gerir vinur hans, sem lánað hafði honum peninga fyrir prentáhöld, tilkall til allra verkfæranna, og fær þau samkvæmt dómi.

Í fljótu bragði mætti virðast undarlegt, hvílíkur ljómi stafar af nafni Gutenbergs, þegar litið er yfir allan aðdragandann. En því verður ávalt að svara á sama hátt. Hugvitsmaðurinn kemur auga á möguleika og nytsemi hlutanna, og bætir svo jafnan við sjálfur, því sem mestan ríður bagga muninn. Enginn stafur er til frá þeim tíma er sanni að Evrópumenn hafi kynst list Kínverja, enda voru litlar eða engar samgöngur við Austurlönd á því tímabili. Tréskurðar prentunina hefir hann vafalaust þekt. En hún var í algjörðri gagnsetningu við sundurlaust letur. Meiri líkur eru til, að hann hafi víkkað og fært út verksvið sitt á grundvelli gullsmiðanna, sem margir voru lista leturgrafarar og bjuggu óefað til gyllingaráhöld bókbindaranna. En samt má alsendis ekki gjöra minna úr hugkvæmni hans fyrir það. Áður en til mála kom að prenta, varð að höggva á stálstöppur alla stafina, hamra þá þar næst í koparblending; er þá kominn fyrsti hluti mótsins, og að síðustu var svo letrið sjálft steypt. Var þetta vitanlega alt gjört með hendinni lengi vel. Stafirnir voru steyptir, einn í senn, og fágaðir á eftir. Er sagt að um 400 stafir hafi verið fullgjörðir á dag með þessari aðferð. Nú er þetta gert í vélum, með þvílíkri nákvæmni, að sandsmátt letur þekkist ekki frá því stærsta af sömu gerð, ef það er skoðað undir stækkunargleri, og hraðinn vitanlega margþúsundfaldaður.

Marga örðugleika varð að sjálfsögðu af yfirstíga í fyrstu, svo sem að finna hentugan málmblending, sem auðvelt væri að steypa, og ekki væri of linur eða of brotgjarn, sömuleiðis að búa til nothæfa prentsvertu, (sem reyndar er ekki ávalt svört).

Var þar þó að mestu fylgt fyrirsögn olíumálara, sem í þá tíð bjuggu til sjálfir alla sína málaraliti. En langkostnaðarsamast og seinlegast hefir þó verið að fullkomna stafamótin svo, að fegurð og samræmi letursins kæmist til jafns við handrit listaskrifaranna. Enda er alment álitið, að Gutenberg hafi varið aleigu sinni og upp undir 20 árum æfinnar til þessa undirbúningsverks. Þegar 42 línu biblían er prentuð, hverjir sem unnið hafa verkið sjálft, er þetta jafnvægi og fegurðarbragur orðið á svo háu stigi, að hún er enn í dag talin ein hin fegursta bók, sem nokkru sinni hefir verið prentuð í þeim stíl.

Í fyrstu var leturgerðin sniðin eftir þáverandi handrita skrift, og fáar stærðir og lítil tilbreytni í stíl. En með tíð og tíma risu upp listamenn um öll lönd á sviði leturgerðarinnar, og um leið jókst fjölbreytni stílsins. Fengu letrin um leið ýms nöfn, eftir höfundunum eða löndunum, sem þau urðu til í, eða jafnvel fyrstu bókunum, er birtust á því. Hafa nútíðar leturgerðarmenn endurbætt mörg þeirra og vakið til nýs lífs. Er mér það mikil freisting, að geta hér hinna helstu snillinga og glæsimenna, sem fegruðu og fullkomnuðu prentlistina, eftir að Gutenberg og hina aðra frumherja hennar leið — alla leið niður til vorra tíma. En því miður er þess enginn kostur, svo vel sé, rúmsins vegna.

Fyrstu prentunartilraunirnar munu hafa verið þannig, að silkið, skinnið eða pappírinn var lagt ofan á blekugt yfirborð skurðfjalanna og síðan þrýst ofan á með handafli. En brátt var komið auga á pressuna til þess starfs, og var hún auðvitað eins nauðsynleg og hreyfanlegt letur. Virðist hún strax hafa verið einn aðalhluti prentáhalda Gutenbergs, því í fyrstu skuldamálsskjölunum, 1439, er hennar getið. Enda þurfti hann ekki langt að leita þar. Skrúfupressur voru hafðar til að merja vínber og olífur, og lítið eitt breyttar við bókband og pappírsgerð. Aðalbreytingin var í því fólgin að búa til hentuga undirstöðu eða "beð" fyrir leturformið að hvíla á, sem hægt væri að hreyfa fram og aftur. Til er lýsing og mynd af einni pressu frá því snemma á tíð. Var hún þannig tilbúin, að viðarstólpar voru reistir frá gólfi til lofts. Milli þeirra var stöðvaður "beðurinn" úr fægðum steini. Á hann var lagt leturformið, sem í fyrstu var aðeins ein blaðsíða í senn. Að ofan var þykk viðarblökk, sem stjórnaðist af grófgerðri skrúfu með handfangi út úr. Svertan var borin á letrið, örkin fest á tvo odda í grind sem hvolfdist ofan yfir það, beðnum, með leturforminu á, ýtt inn undir pressufargið og síðan gripið af alefli í handfangið. Á þann hátt þrýstist pappírsörkin að letrinu, og kraftaverkið skeði — prentuð pappírsörk kom úr pressunni. Örkin var hengd til þerris, því pappírinn var vættur, svo hann félli betur að letrinu. Hélst sá siður fram undir síðustu aldamót, eða eins lengi og flatar handpressur voru notaðar. Á þennan hátt voru prentuð örfá hundruð á dag. En sú var bót í máli, að upplag bóka var þá ekki stórt. Þannig er áætlað, að aðeins 150 eintök hafi verið prentuð af hinni miklu Gutenberg-biblíu þeirra Fust og Schöffers. Var hún

1282 blaðsíður að stærð, og stóð prentun hennar víst yfir svo árum skifti. Að vísu sést hvergi á bókinni, hver hafi prentað hana né hvenær, eins og áður er á vikið, en önnur gögn, nokkurn veginn óyggjandi, eru fyrir hendi því til staðfestingar, að prentuninni var lokið ekki síðar en 1455. Þetta mundi vera talið seinlátt verk nú á dögum, en þrátt fyrir það er sagt, að verð á bókum hafi lækkað um níu tíundu hluta verðs skrifaðra bóka.

Seinna var pressan endurbætt á þann hátt að fjaðurmagnaðir stálgormar lyftu farginu af letrinu í stað skrúfunnar. Seint á 18. öld var fyrst smíðuð pressa, öll úr járni og stáli. Var þá auðveldara að prenta margar blaðsíður í einu, eða heila hlið á stórum pappírsörkum í senn.

Í fyrstu var reynt að halda þessari uppgötvun leyndri, eins og tíðkaðist um flesta nýa hluti, því þá voru engin lög til um einkaréttindi til verndunar þeim, sem eitthvað nýtt höfðu á prjónum. En þá kom fyrir sá atburður sögunnar, sem breytti því öllu.

Um þær mundir hófst hið svonefnda Biskupastríð, sem lá í því, hver af kirkjunnar mönnum þar ætti að fara með völdin. Vann Adolph erkibiskup það stríð og lagði Mainz borg undir sig miskunarlaust. Hann var af aðalsfólki kominn og fór auk þess með völd kaþólsku kirkjunnar. Iðnaðar og handverksmönnum skaut skelk í bringu og flúðu borgina. Þetta skeði árið 1462, og tvístruðust þá prentnemar og samverkamenn þeirra Fust, Schöffers og Gutenbergs um allar jarðir. Sannar það þessa sögu ekki síst, að fyrstu prentarar víðsvegar um Evrópu bera allir þýsk nöfn. Breiddist nú prentlistin út um öll lönd Norðurálfunnar eins og eldur í sinu. Er það því undraverðara, þegar þess er gætt, að þá voru enn engar verksmiðjur til, sem bjuggu til pressur, letur eða önnur prentáhöld. Er svo talið, að á næstu 39 árum eða fram yfir aldamótin 1500, hafi verið prentaðar um 40 þúsund bækur af ýmsu tæi í nálægum löndum. Menn vita með vissu, að fyrstu prentsmiðjurnar voru komnar til Ítalíu 1465, Sviss 1468, Frakklands 1469, Hollands og Belgíu 1473, Englands 1477, Spánar og Portúgal 1478- 9, Danmerkur og Svíþjóðar 1482-3 o. s. frv. Um aldamótin munu prentsmiðjur hafa verið komnar á fót í flestum löndum álfunnar. Í Málmey í Danmörku segir Fitjaannáll, að fyrst hafi verið prentaðir danskir sálmar árið 1528. Og í Hróarskeldu var prentuð fyrsta íslenska bókin árið 1540—Nýjatestamentis þýðing Odds Gottskálkssonar, sú er hann þýddi í fjósloftinu í Skálholti. Er það merkilegt atriði í bókmentasögu Íslendinga — ekki síst fyrir það, að þá hafði prentsmiðja staðið á Íslandi að minsta kosti í 10 ár, samkvæmt frásögn Harboe hins danska, eða jafnvel lengur, ef nokkuð má marka þessa latnesku setningu Jóns Ólafsson Grunnvíkings: ", , , , sed in Islandia anno 1523, auspiciis episcopi Johannis Aræ filii," o. s. frv. Þó rit- eða prentvilla kunni að vera í ártalinu sjálfu, þá er hér skýlaust sagt að prentsmiðjan hafi verið stofnuð að tilhlutan Jóns biskups Arasonar, sem varð biskup það ár, en vígðist þó ekki fyr en haustið 1524.

Eg get ekki stilt mig um að taka upp orðrétta frásögnina í Skarðsárannál, sem skrifaður er á árunum 1636-39, um hina fyrstu prentsmiðju á Íslandi, því ekki er víst að allir lesendur Tímaritsins hafi þann annál undir hendi.

"Um þann tíma heldur Jón prestur Matthíasson staðinn Breiðabólsstað í Vesturhópi. Hann var barnfæddur í Svíaríki, og kendur þar við og nefndur Jón svenski. Hann var skikkanlegur maður og vel siðaður. Hann hafði hingað í land fyrst allra manna prentsmiðju, og hóf prentverk á Breiðabólsstað á dögum biskups Jóns; prentaði þar handbók presta, sunnudagaguðspjöll og fleira annað. Jón svenski þótti nær yppurstu prestum norðanlands þann tíma. Hans son var Jón, er prentverksiðju lærði af föður sínum og prentsmiðju eftir hann erfði. Og herra Guðbrandur biskup, er hann til stólsins kom og prentsmiðju lét á Hólum niðursetja, lét sagðan Jón bækur þrykkja, ásamt því loflega prentverki biblíunnar, og var hann nefndur af allmörgum fyrir iðju sína Jón prentari. Hann þrykti og bækur á Núpufelli, hverja jörð kong Friðrich veitti honum í hans lífstíð, þá hann biblíuna þrykti."

Eitt sýnist áreiðanlegt í sambandi við hina fyrstu prentsmiðju, og það er, að engin íslensk bók virðist hafa verið prentuð á tíð Jóns svenska. Annars hefðu fræðimenn ekki leyft sér að fullyrða, að Nýa testamenti Odds lögmanns væri fyrsta prentuð bók íslensk.

Skömmu fyrir lok fimtándu aldarinnar var Vesturálfan fundin á ný, og tók óðum að byggjast. Fyrsta prentsmiðja fyrir vestan Atlantshaf var stofnsett í Mexico-borg 1540, og hin næsta í Lima í Suður-Ameríku 1584. Í nýlendum Breta í Norður-Ameríku, sem nú heita Bandaríki Ameríku, var eigi sett á stofn prentsmiðja fyr en 1638, við Harvard háskólann, og er hún þar enn við líði. Er það því einkennilegra, af því að nú er prentiðnaðurinn líklega rekinn í stærra stíl í Bandaríkjunum, en í nokkru öðru landi um víða veröld.

Það er eigi tilgangur þessa stutta yfirlits, að rekja til nokkurra muna þróunar- og þroskasögu þessarar listar allra lista, sem reyndar gengur nú sjaldan undir því nafni, síðan hún varð að einum hinum risavaxnasta stóriðnaði heimsins. En þó má eigi svo við skilja.

Eins og áður er drepið á, voru lengi vel engar verksmiðjur til, er lögðu það fyrir sig að búa til prentáhöld. Hver prentsmiðju eigandi varð því að vera alt í senn: listamaður, smiður og handverksmaður. Því undraverðara er það, á hve skömmum tíma að leturtegundum fjölgaði og fór fram bæði að stærðum, stílbreytingu og nákvæmni í skurði. Smáendurbætur voru og gjörðar á pressunni, og blekvaltarar voru búnir til úr seigu, límkendu efni í stað úttroðnu skinnkúlunnar, sem byrjað var með í fyrstu. En þó er ekki hægt að segja, að neinar gagngjörðar stórbreytingar ættu sér stað fyr en komið er fram á 19. öld. Letrið var steypt og sett upp með hendinni, lokað í form með hendinn, svertan borin á letrið með handvaltara, örkin lögð í og tekin úr pressunni með hendinni, og mannshöndin hreyfði pressuna og stjórn-

aði henni algerlega. Þótti vel að verið, ef prentarinn lauk frá 100 til 150 örkum á klukkustund, og það á hinum endurbættu flötu handpressum.

Um eða eftir árið 1800 var smíðuð fyrsta "cylinder" eða valtara pressan, sem fengið hefir það misnefni, að vera kölluð hraðpressa á Íslandi, og var það sjálfsagt fyrir hina knýandi þörf dagblaðanna, sem þá voru að hefja göngu sína fyrir alvöru, enda þótt þau eigi sér auðvitað miklu lengri aldur. Var þessi pressa fundin upp af Englendingi, og breytingin í því fólgin, að stór sívalningur velti sér með pappírsörkina yfir leturformið, sem enn hvíldi á flötum beð, og bar hún um leið sjálf svertuna yfir letrið. Eru þessar pressur mjög í brúki enn, í margskonar endurbættum útgáfum, fyrir bókagerð og annað prentað mál. En sá var gallinn á þeim fyrstu, að þær eyðilögðu letrið á skömmum tíma. Var þá um svipað leyti fundin upp aðferð til að taka mót af letursíðunum og steypa síðan heilar plötur úr málmi til prentunar. Hefir það síðan verið mjög endurbætt og nefnist ýmsum nöfnum eftir aðferð og uppruna. Þegar gufuvélin var fundin upp, voru þessar pressur hreyfðar með gufuafli, en síðan rafurmagnið var beislað, eingöngu með rafafli. Þá hafa og verið búnar til margskonar smærri pressur, sem lengi vel voru stignar með fæti eins og spunarokkur, en renna nú oftast fyrir rafurmagni.

Enn voru þó ókomnar tvær gagngerðustu breytingarnar: Hraðpressan og setjaravélarnar.

Skömmu eftir miðja nítjándu öld var fyrsta blaða hraðpressan búin til. Er hún algerlega ólík hinum fyrri pressum í því, að leturbeðurinn er horfinn, en í hans stað komnir risavaxnir stál-sívalningar, sem steyptar letursíður eru beygðar utan um. Pappírinn er á geisistórum keflum í samhangandi lengju, og er hann dreginn inn um munn pressunnar og kemur út hinumegin, prentaður á báðum hliðum, oft í mörgum litum, skorinn og brotinn í eins mörgum blaðsíðum og þörfin krefur. Afkasta þær yfir hundrað þúsund eintökum á klukkustundinni.

Skiljanlegt er, að ekki kom að hálfu gagni, að hafa pressur með þvílíkum eldingarhraða, en þurfa jafnframt að handsetja letrið með sama seina ganginum. Var því farið að leitast við, að búa til setjaravélar, sem endaði með tveimur aðaltegundum nokkru fyrir lok 19. aldarinnar — Lanston vélinni, er setur upp og steypir línurnar úr lausu letri, og Mergenthaler vélinni, er steypir línurnar í heild. Báðar eru þær fundnar upp í Bandaríkjunum, og afkasta hvor um sig álíka verki á einni stundu og æfður handsetjari gat sett á heilum degi.

Myndagjörð hefir lengst af fylgt bókum. Jafnvel áður en prentun var kunn, þótti það eigi falleg bók, sem eigi var að einhverju leyti skreytt með myndum. Í fyrstu voru það mest hinir marglitu skrautlegu upphafsstafir. En eftir að prentun hófst urðu tréskurðarmyndir algengastar. Voru þær allmisjafnar eins og gengur, en þegar best lét hreinustu listaverk. Mynd sú, sem hér er prentuð, er gerð eftir ævagamalli tréskurðarmynd, sem á að vera af Gutenberg. En lítil líkindi eru þó

til þess. Þá komu og handgrafnar eir- og stálmyndir, sem sumar voru gerðar á þann hátt, að bráðnu vaxi var helt yfir fágaða stálþynnu, myndin svo dregin í vaxið með stálbroddi, síðan var saltsýru helt yfir plötuna, og át sýran þann hlutann, sem vaxið ekki huldi. Þessar aðferðir eru seinlegar og kostnaðarsamar, en tíðkast þó enn við vandað verk af vissum tegundum. Þá er og hin svonefnda steinprentun. Fann hana upp þýskur maður í lok 18. aldar. Var hún í fyrstu í því innifalin, að myndin, eða það sem prentast átti, var dregið andhælis með fitukendum litum á steinhellur af vissri tegund, sem draga í sig raka. Þegar myndin var hörðnuð, var steinninn vandlega hreinsaður og bleyttur í vatni, síðan lagður í pressuna og blekið borið á. Kom þá á pappírinn aðeins sá hluti steinsins, sem þur var og svertan toldi við. Um tíma var þessi aðferð mjög notuð við eftirlíkingar listaverka í einum eða fleiri litum. Og síðan ljósmyndagerðin var tekin í þjónustu hennar hefir hún magnast á ný og fullkomnast, og á nú lítið sammerkt við upphaf sitt nema nafnið.

Flestar þær myndir, sem vér nú sjáum í blöðum og tímaritum, jafnvel þriggja til sex lita myndir, eru samt búnar til á fljótari og ódýrari hátt. Þegar ljósmyndagerðin var uppgötvuð og komin í hagkvæmt horf um miðja nítjándu öld, leið eigi á löngu, að tekið var eftir því, að ljósmyndir var hægt að framleiða á málmþynnur eigi síður en á pappír. Reis þá upp smátt og smátt ljósmyndamóta gerðin. Er það mestmegnis fyrir samverknað ljóssins og margvíslegrar efnablöndunar, að vér fáum svo að segja á svipstundu hin svonefndu myndamót úr eiri eða sinki, sem flestir þekkja nú á dögum.

Eigi má svo við skilja, að eigi sé minst á hinn óaðskiljanlega og trúasta þjón prentlistarinnar — pappírinn. Án hans er óvíst, að prentlistin hefði orðið það menningarafl í heiminum, sem raun varð á. Skinn hlaut ávalt að verða af skornum skamti, og vefnaðar vörur of dýrar og óhentugar enda þótt snemmendis væri farið að prenta þær til skrauts í klæðaburði. Pappír er miklu eldri uppgötvun en prentlistin, og á uppruna síns einnig að leita í Kína. Vissa er fyrir því að pappír var fyrst búinn þar til árið 105 eftir Kr. Hafa svo spor hans verið rakin niður aldirnar vestur á bóginn uns Márarnir stofnuðu fyrstu pappírs myllu á Spáni 1150. Sagt er að Kínverjar hafi búið pappír í fyrstu til úr trefjum innan úr berki Mórberjatrésins. En elstu sneplar, sem rannsakaðir hafa verið, eru samt búnir til úr líntuskum, eins og tíðkaðist niður aldirnar, fram á síðustu öld. Egyptar skrifuðu að vísu á sinn papyrus fullum 3500 árum fyrir Kr. En ekki er talið, að skyldleikinn nái lengra en til nafnsins, sem er af grískum uppruna, en tollir þó enn við jurt eina egyptska, nú fremur sjaldgæfa. Oft hefir verið sagt að Egyptar hafi skrifað á blöð þessarar jurtar, en nákvæm rannsókn hefir leitt í ljós, að svo er ekki. Leggur jurtarinnar, sem er gildur og safamikill, var skorinn í þunnar flögur að endilöngu, flögurnar svo lagðar hlið við hlið. Næst voru samskonar þynnur

lagðar þversum hinar fyrstu. Síðan var límhvoðu helt yfir og örkin svo pressuð undir þungu fargi, og að lokum þurkuð. Hafa fundist mestu kynstur af þessu bæði í vafningum og flötum blöðum. Grikkir þektu hann og notuðu fram eftir öldum, og mun hið mikla Alexandríu bókasafn, sem brann, hafa átt mesta aragrúa papyrus handrita. Hinir fornu Ítalir þektu hann einnig. Bera þess merki Papyrus vafningar og fellingar, sem fundist hafa við uppgröft Herculaneaum þorpsins, sem grófst undir ösku og hrauni ásamt Pompeii-borg í eldgosinu mikla úr Vesuvíus árið 79 e. Kr.

Þannig fluttist nafnið yfir á hinn eiginlega pappír, sem vér þekkjum, þegar aðferðin við tilbúning hans kom að austan. En þegar prentun byrjaði, var pappírsiðnaðurinn kominn vel á veg í Norðurálfunni. Skinn var samt mikið brúkað, einkum í guðsorða bækur, því kirkjunnar menn höfðu ímugust á pappír — mest fyrir það, að hann hafði verið innleiddur af Gyðingum og Mohamedstrúarmönnum. En nauðsyn braut þó brátt allar venjur, því reynslan sýndi að pappír var hægt að framleiða ódýrari en skinn, og meira af honum.

Í fyrstu var pappír eingöngu búinn til úr tuskum og druslum, helst úr líni, og auðvitað með höndunum eingöngu. Besti pappír, sem enn er fáanlegur, er úr því efni. En eftir því sem þörfin jókst, hrökk þetta ekki til, og var þá farið að reyna önnur efni. Náðist fyrst hámark framleiðslunnar eftir að stórvélarnar voru smíðaðar og greniskógarnir reyndust nothæfir. Því miður verður ekki farið hér út í aðferðirnar við pappírsvinslu að fornu eða nýu, en þess eins má geta, að á síðasta aldarhelmingi hefir pappírs framleiðslan tekið þvílíkum risaskrefum, að heita má, að pappír sé nú hagnýttur til allra skapaðra hluta, auk prentunar. Og þar sem tiltölulega fáar tuskur fullnægðu þörf mannkynsins í fyrstu, eru nú á degi hverjum höggnir stórskógar til að seðja átfrekju stórblaðanna einna. Hinar nýtísku pappírsmyllur þekja nú stór landsvæði, og draga þær lítt höggna grenibjálkana með vélakrafti inn um annan enda bygginganna, og skila þeim svo á stórvöxnum keflum sem tilbúnum blaðapappír, eða niðurskornum örkum í ákveðnum stærðum fyrir bækur eða annað prentmál, við hinn enda hússins. Bíða þar úti fyrir bátar eða járnbrautarvagnar til að flytja hann um allar jarðir.

Fimm hundruð ár eru sjálfsagt ekki langt tímabil í þroskasögu mannkynsins, sem að líkindum á miljónir ára að baki sér. En mætti Gutenberg og hinir aðrir frumherjar prentlistarinnar rísa úr gröfum sínum og sjá hvernig þessi uppáhalds dvergur, sem fæddist með þrautum úr höfðum þeirra, hefir orðið að hinum voldugasta risa, sem lagt hefir undir sig gjörvalla jörðina, þá er ekki ólíklegt, að þeim myndi bregða í brún og finnast fátt um smásmuglegu málaferlin út af örfáum óborguðum gyllinum, sem til þess fóru, að koma hugsjónum þeirra í framkvæmd.

Kannske er það barnalegt, að brjóta heilann um, hvað mundi hafa

skeð, ef eitthvað annað hefði eigi skeð. En þó er erfitt að stilla sig um að spyrja: Á hvaða stigi væri andlegur þroski mannkynsins — hvar almenn lestrarþekking og alþýðu fræðsla — hvar skólar og mentastofnanir, listir og vísindi, hvar hinar ódýru bækur og bókasöfn, sem nú eru á hverju strái — hvar tímaritin og dagblöðin með sínum undrakrafti til að vekja og móta hugsunarháttinn — og umfram alt annað — hvar væri tryggingin fyrir áframhaldi og viðhaldi þekkingarinnar í heiminum, ef aldrei hefði fundist hagkvæmari eða fljótari aðferð til að framleiða bækur en fjöðurstafurinn og blekbyttan?

Vér lesum í mannkynssögunni, og í blöðunum nú daglega, með hryllingi um hrundar borgir og brend bókasöfn. Alexandríu bókasafnið, sem brann að miklu leyti á dögum Júlíusar Cesars, og tvisvar síðar fyrir innrás kristinna manna og Mohameds manna, átti að sögn hátt upp í miljón bóka og rita. Til allrar hamingju var all mikið af því til í afskriftum annarsstaðar. En mestu ógrynni fórust þó þar fyrir fult og alt. Eru jafnvel nöfn sumra þeirra bóka kunn. Þetta er aðeins eitt dæmi af ótal mörgum um öll lönd — alla leið að vorum heimadyrum. Enginn veit víst með fullri vissu, hve mikið eyðilagðist í Árnasafni forðum.

Nú gengur skeggöld og skálmöld um allan hinn mentaða heim, og andi gjöreyðingarinnar fer hamförum. Sprengjur falla í þúsunda tali daglega ofan í borgir og bygðir manna. Í Lundúnaborg einni hafa svo miljónum skiftir bóka og annars prentaðs máls eyðilagst af stríðsins völdum. En þó mun tiltölulega lítið af andlegu erfðafé mannkynsins hverfa úr heiminum að fullu og öllu, og er það auðvitað prentlistinni að þakka. Mann hryllir við að hugsa um afleiðingarnar, ef öðruvísi hefði á staðið.

Vér vitum eigi, hvað framtíðin ber í skauti sínu. Vér stöndum ef til vill á þröskuldi stórkostlegra byltinga. En vonandi á þó þessi stóriðja, þessi "móðir framfaranna", þessi "verndari listanna", enn langt til kvölds. Mig langar til að lifa og deya í þeirri fullvissu, að hin prentaða bók verði oss og niðjum vorum um langan aldur enn

"ljós í lágu hreysi — og
langra kvelda jóla eldur."

Landnemar

Hvar bergfaðmur hár skýlir broshýrri sveit,
Þeir bjuggust með tárum í hamingjuleit.—
Þeim læknuðust sárin, en lífseig varð trygð
Á líðandi árum í ríkari bygð;
Og lokuðust brár, sneri hugurinn heim.
Það hnígur mörg báran að ströndunum þeim.

Steingr. Arason

Úr þokunni

Eftir Guðrúnu H. Finnsdóttur

Á gatnamótum Memorial Blvd. og Portage Ave., framan við Hudson Bay verslunarhúsið, stóð hópur manna og beið eftir fararleyfi, beið eftir því að rauða ljósið, hættumerkið hinumegin götunnar, slokknaði, en að það græna opnaði augað og deplaði því vinsamlega til merkis um að nú væri vegfarendum gatan greið og hættulaus.

Hávaxin, myndarleg íslensk kona stóð framarlega á gangstéttinni, horfði á umferðarstrauminn og hlustaði á þennan einkennilega söng vélanna, sem fylti loftið óþolinmóðum, þungum og urgandi þyt og dyn. Bifreiðarnar þutu másandi framhjá og þær, sem voru af nýjustu gjörð, voru undarlega líkar í sköpulagi litlu svörtu skelpöddunni, sem skreið með miklum hraða í bleytunni meðfram strætisbrúninni. Framundan glitti í regnvott strætið og öldurnar í bikinu sýndust straumgárar. Snöggvast fanst Þorgerði Hólm að hún sæi þarna ofan í djúpa, dökka elfu og að bifreiðarnar væru risvaxnar brúnklukkur, sem æddu áfram með hjálparlausa menn, er þær hefðu gleypt. — Þorgerður brosti með sjálfri sér, í svona veðri var auðvelt að sjá fáránlega hluti. Þoka, sjaldséður gestur í Winnipeg, grúfði yfir borginni eins og grá slæða, sem huldi útsýnið og svifti umhverfið öllum raunverulegum blæ. Það hilti undir byggingarnar og í þokmistrinu sýndust þær óreglulegir kumbaldar og klettadrangar. Þinghúsið leit út eins og heljar mikil þokukend þústa og minnisvarði hermannanna gnæfði líkt og óljós skuggi í móðunni, enda var nú minning þeirra óðum að hverfa inn í rökkur fortíðarinnar. Skóhljóð þeirra fylkinga var þagnað um aldur og æfi, horfið út í fjarskann, runnið saman við fótatak þeirra miklu herskara, sem um ótalin ár og aldaraðir hafa fallið í styrjöldum mannkynsins.

Þarna hinumegin á götunni gekk maður, sem í göngulagi og limaburði svipaði til Sæmundar bróður hennar. Þessi maður, ásamt fleirum, er voru þarna á ferð, kom fram úr þokunni og hvarf svo innan stundar aftur út í þokuna eins og svipur. Hávaðinn kæfði skóhljóð þeirra, er þarna gengu og óljós birta máði andlitsdrættina. — Eða voru þetta kannske aðeins svipir, kallaðir fram úr heimi minninganna um andartak? Þorgerður sá í huga sér andlit bróður síns með skýrum dráttum, drengilegt, frítt með góðmannlega brosið þegar hann veifaði til hennar síðustu kveðjunni út um lestargluggann. Og æfinlega þegar honum brá fyrir í huga hennar, mundi hún góðmenskuna í svip hans og augum. Hana hafði langað til að Sæmundur litli, sem bar nafn frænda síns erfði eitthvað af útliti hans með nafninu, en þeir voru ólíkir í sjón og þó rann nú oft mynd þeirra saman í huga hennar. Því hún hafði líka kvatt son sinn í herklæðum fyrir nokkrum mánuðum síðan. Og sonur

hennar hafði veifað til hennar alvarlegur og ákveðinn á svip, með öryggi í augum, um að öllu væri óhætt hvað framtíðina snerti. — Svipir lifandi manna og dáinna reika oft hlið við hlið, flaug Þorgerði í hug, og stundum er erfitt að skilgreina hvort þeir dánu eru lifandi, eða þeir lifandi dauðir.

Græna ljósið beindi nú alt í einu sínu volduga auga á umferðarstrauminn, sem klofnaði á svipaðan hátt og Rauðahafið forðum, hemlur bílanna gnístu tönnum og aftar í þrönginni kvað við hornablástur. Óþolinmæði manna og véla, yfir því að verða að stansa mínútu og gefa öðrum götuna, var auðsæ og auðheyrð. Fólkið sem hafði beðið tók til fótanna og Þorgerður fylgdist með straumnum yfir strætið, gekk svo í hægðum sínum vestur Portage Ave. þar til hún sveigði inn í fáförult hliðarstræti, fegin að losna við umferðarskröltið, fegin að vera eins sér í næði, því hún var ein af vofunum, sem vöfruðu um í þokunni, í þokunni frá skuggum fortíðarinnar, öllum þeim endurminningum, sem gengu nú ljóslifandi við hlið hennar daglega, samhliða kvíðanum, óvissunni og harminum yfir böli því, er menn höfðu búið sér með því að gjöra jörðina ennþá einu sinni að Helheimi. Hörmungar, kvalir, dauði og eyðilegging hrópuðu í himininn úr sporum djöfulóðrar stigamensku. Þær stunur endurhljómuðu í hugum og hjörtum allra þeirra, sem höfðu snefil af réttlætistilfinningu, frelsisþrá og mannúð. Stálklædd stigamenskan reið skaflajárnuð yfir varnarlausar þjóðir, undir stjórn griðníðings, sem virðir að vettugi lög og rétt, orð og eiða, hefir jafnvel svikið svo sína eigin þjóð í trygðum, að undir forystu hans er sál hennar orðin að aumri skóþurku, sem hefir mist frelsi sitt, siðferði og samvisku. Sú þjóð, sem áður átti tignar sess í heimi vísinda og lista, er nú orðin þrælbundin og hlekkjuð ambátt hervélanna og einræðisins. Valdafýkn og hefndarhugur ríða sjaldan við einteyming, nú þeysa þau á gandreið mönnunum til skelfingar. Var það að undra, þótt sonur hennar hefði spurt um í síðasta bréfi, hvort hún hefði ennþá sömu skoðun í landaþrætu málinu.

Sterk öfl andstæðra skoðana höfðu barist í huga hennar þetta síðast liðna ár. Hún hafði flúið út úr húsinu í dag, til að reyna að ganga í sig líf og hugsun, svo hún losnaði við grautargerðina í skoðunum sínum, en það virtist ekki auðvelt. Frá instu rótum hjarta síns hataði hún stríð og blóðsúthellingar. Það var orðin föst og ákveðin lífsstefna, jafnvel trúarskoðun hennar. Hún hafði ásett sér að láta það liðna liggja kyrt, láta gömul sár gróa. Þorgerði hafði verið gleði að starfi sínu og uppeldi sonar síns. Hún hafði aftur grætt frið í huga, öryggi og tiltrú á framtíðina. Eftir að maður hennar dó höfðu dagarnir verið daprir. Hann var einn þeirra manna, sem hafði komið til baka að stríðinu loknu, að menn sögðu heill á húfi, en hann var útslitinn úr skotgröfunum, þreyttur á sál og líkama og dó svo langt um aldur fram úr hjartabilun. Þá hafði hún heitið því, að sonur þeirra skyldi ekki verða hermaður, heldur ætlaði hún að ala hann upp sem mann, er tæki lífrænan

þátt í heimastörfum þessarar unglings þjóðar. Um það stríð og margt, sem rann í kjölfar þess, mátti hún ekki hugsa.

Og aftur var Canada komið í stríð, himininn yfir þessu sólbjarta landi þrunginn ófriðar skýjum. Ungu mennirnir farnir í þúsunda tali, fullir skipsfarmar, fluttir í aðrar álfur, af ungum, hraustum, djörfum drengjum. Aftur voru synir þessa lands komnir á vígvöllinn. Daginn, sem Canada gekk í stríðið voru menn þungbúnir, loftið eins og þrungið af rafurmagni og alvara í allra svip, því nú vissi fólkið meira um hvað stríð í raun og veru þýddi. Það var uggur og ótti í huga Þorgerðar þann dag og hún hafði farið út í garðinn sinn til að hlúa að blómum, það var betra að hafa eitthvað fyrir stafni. Skömmu fyrir kvöldverðartíma kom sonur hennar heim og sagði henni, að hann væri ákveðinn í því að innritast í herinn nú þegar, það væri *þörf* á mönnum og hann ætlaði sér ekki að bíða eftir herskyldu, svo bætti hann við stillilega og alvarlega: "Eg veit mamma, að þú ert á sama máli, skilur að mig langar að feta í fótspor föður míns, þú hefir kent mér að heiðra minningu hans." Í rómnum lá bæn og efi, í svipnum föst ákvörðun. Hún kendi til eins og hnífur hefði verið rekinn í hjarta hennar, en reyndi samt að dylja hve mikið henni varð um, henni fanst kulda leggja um sig og ólgandi stormöldur æða á milli þeirra. Þarna var það skeð sem hún hafði óttast. Áttu allar hennar brýr að hrynja? Átti líf þessa drengs líka að sogast inn í hvirfilbyl stríðs og styrjalda? Hún studdi höndunum fast ofan í moldina andartak og reis svo snögglega á fætur, hreyfingin hjálpaði henni til að ná jafnvægi og án þess að nokkur breyting eða geðbrigði lægju í rödd hennar, spurði hún fremur þurlega: Hvað varðar okkur um urgið og landaþræturnar í Evrópu?

Án þess að segja meira gekk hún þvert yfir grasflötinn og flýtti sér inn í húsið, þar hamaðist hún svo í eldhúsverkunum og háði þar eitt þetta innra stríð, sem mannshugurinn á svo oft í. Ákvörðun hennar varð sú, að lofa syni sínum að hafa algerlega frjálsar hendur. Hann var full aldra maður, sem átti ráð á sjálfum sér og sínum gjörðum. Hitt var annað mál, hvað tilfinningar hennar töluðu, þegar sonur hennar sagði í raun og veru skoðunum hennar og áhugamálum stríð á hendur, því hún hafði varast að ala hann upp við hernaðardýrkun. Hún hafði líka varast, að kasta skugga á æskuár Sæmundar litla, með því að segja honum frá sínum þyngstu stundum, þær tilheyrðu henni einni. Hún hafði ekki heldur sagt honum frá sínum björtustu vonum, sem flestar voru í sambandi við hann. Gleði og sorg eru einkamál hugans, sem aldrei verða sögð til hlítar með orðum. Aðrir finna stundum bjarmann eða húmið, sem manneskjurnar eiga í sál sinni, en þó ekki nema lítinn hluta þess, sem inni fyrir býr.

Hver getur lýst hamingju sinni með orðum? Hver getur lýst dýrð morgunsólarinnar eða fegurð sólarlagsins? Mannsaugun sjá og hugurinn dáir dýrð ljóssins, en menn ná henni aldrei til fulls í orð, línur eða liti. Hver getur dregið rétta mynd af

þeim undrandi töfrum sem nóttin á yfir að ráða þegar hún er stjörnum krýnd og logagull norðurljósanna leikur um skikkjufald hennar? Svo er með mannshugann, þar eru margskonar tilfinningar og undarleg litbrigði. — Það var nótt í huga hennar, en það voru líka ljósblik og loga gull, sem flögruðu á þeim nætur himni. Sonur hennar var ekki hugleysingi. Hann hafði verið morgunbirtan og sólarljósið í lífi hennar. Það byrjaði snemma að hún hafði hann til að styðjast við. Nokkrum dögum áður en hann fæddist frétti hún um fall bróður síns. Hún hafði grátið heitum tárum ofan í litla kollinn á nýfæddu barninu og þannig skírt hann í huga sér Sæmund. Skömmu síðar hafði hún kvatt mann sinn með brosi á vörum, en blæðandi hjarta og látið litlu hendina veifa til hans. Og í tvö ár var Sæmundur litli sólargeislinn. Hún hafði grátið fegins tárum þegar faðir hans kom til baka og líka felt tár yfir því að sjá hve mörg þroskaár hans höfðu horfið á þessum tveimur síðustu árum. Ferðalag þeirra ára hafði legið "yfir frera harða, furðugljúfur og margar urðir."

Þær myrku myndir geymdi hún nú inni í djúpum hugans. Það brá fyrir í huga hennar einni mynd frá þeim árum, sem hún hafði aldrei getað gleymt. Gömul kona, sem kom á járnbrautarstöðina af og til, þegar hermenn komu heim, smávaxin, slitleg með þrútnar vinnuhendur, snjáðar spjarir héngu utan á henni og hún mændi löngum, vonlausum augum á hvern einasta hermann, sem framhjá gekk. Þorgerður hafði spurst fyrir um hver þessi kona væri. Hún var móðir, sem hafði að einhverju leyti tapað sönsunum, var altaf að leita að syni sínum, sem hafði fallið á Frakklandi. Menn litu hana vorkunar augum, lífið hafði orðið henni ofraun. Og svo mundi Þorgerður líka hetjuhátt og úthald manna og kvenna sem höfðu tínt saman brotasilfrið. —

Einmanaleg og ráðþrota braut hún heilann um hvort hún ætti að láta reynslu sína og óhug gagnvart styrjöldum ráða því svari, er hún gæfi syni sínum. Var hún að hugsa um að verða svo aumkvunarverð smásál að senda Sæmund burtu frá sér í álögum, álögum ófrelsis og vanþóknunar. Var hún að hugsa um að reyna til að binda sál hans þessum hlekkjum, sem kúgun og eignarréttur hafa á reiðum höndum. Jafnvel sjálfur kærleikurinn visnar upp í þeim böndum. Hvað, sem henni leið, þá átti hann rétt til þess að fara frjáls og óháður. Hugur hennar, ástarhugur hennar mundi fylgja honum, hvert sem hann færi, jafnvel út yfir gröf og dauða.

Og svo hafði hann farið og var nú þar, sem hvorugt þeirra hefði dreymt um, í canadiska setuliðinu heima á Íslandi. Hún hafði aldrei Ísland augum litið, en var nú farin að sjá töluvert skýrt ýmsar myndir, sem sonur hennar brá upp í bréfum sínum bæði af fólkinu og landinu. Hún kunni bréfin utanað og bar saman í huga sér hversu ólíkt fyrsta bréfið var því, sem hún fékk nú fyrir fám dögum. Í fyrsta bréfinu lýsti sér óyndi og heimþrá. — "Eg varð fyrir vonbrigðum þegar eg sá þetta hrjóstruga, hrikalega land. Sjórinn skolgrænn, úfinn með öldukömbum,

fjöllin, þögul, kuldaleg og þungbúin, með þokuslæður á tindunum, loftið grátt og skýað. — Þegar í land kom var svipur fólksins alveg samskonar og fjallanna. Eg sá þá stundina lengst úti í vestrinu Manitobasléttuna í mikilli dýrð.

Svona var þá landið sem amma mín hafði sagt mér frá, að lægi langt úti í austri, reifað ljósbrigðum og litfegurð, með sólskin yfir grænum dölum, blikandi bláum vötnum og himingnæfandi háum fjöllum. Eg tautaði ömmu minni til í gröfinni fyrir ósannindin. Svona var þá Ísland. Grár himinn, grátt land, ólgandi haf og þungbúið, þurlegt fólk með grá augu, sem voru köld eins og hafgolan. Mér þótti slæmt að amma hafði brugðist mér með sögurnar sínar, og mér leið eitthvað svipað og þegar eg fór fyrst að hugsa um, að barnasögurnar og æfintýrin, sem eg trúði á, væru aðeins skáldskapur fyrir börn." — Og svo fór að birta yfir bréfunum. Hann sá landið með bjartari litum og blíðari brag, og þá ekki síður fólkið, sem hann var óðum að kynnast. Hann sagði henni frá ýmsum smá æfintýrum sem hann hafði lent í. Sérstaklega var hann hrifinn af gamalli konu, sem hann hafði mætt "á förnum vegi einhvers staðar á Íslandi" eins og hann komst að orði í bréfunum.

Þessi gamla kona hafði tekið hann undir sína vernd, þegar hún vissi að hann var Vestur-Íslendingur og kunni íslensku. "Hún er ein af þessum skínandi kerlingum, sem er eins og drotning í framkomu. Við tölum um alla heima og geima. Henni er afar illa við Hitler, sérstaklega fyrir meðferðina á Norðurlöndum, "Þar hefir mér fundist fornbókmentum Íslendinga mest svívirðing sýnd, sagði hún, þegar hann leggur þær sér í munn. Alt sem hann talar um, að eg ekki tali nú um það, sem hann þykist ætla að hafa sér til fyrirmyndar, óhreinkar hann." Svo sagði gamla konan mér höfuðdrættina úr Gylfaginningu. Sagði mér frá hvernig guðirnir hefðu gengið á hólm við hin illu máttarvöld, fórnað lífi sínu til að hreinsa himin og jörð. Og jörðin reis aftur úr sæ iðgræn og fögur. "Ísland, blessað græna landið okkar, er ennþá hreint og fagurt. Hamingjan gefi að ekkert stríð útati það," sagði gamla konan með þunga í orðunum. Eg finn að það er uggur í mönnum hér heima og það er skiljanlegt. — — —

Annars er það skrítið móðir góð, að síðan eg fór að kynnast hér heima, gengur mér betur að skilja þjóðarstoltið í eldri kynslóðinni vestra, sem okkur unga fólkinu finst stundum fullmikið um. Hér situr sagan á hverri hæð og bendir á menn og atburði löngu liðna. Eg sný mér tæplega svo við, að mér sé ekki sýndur einhver merkisstaður. Þarna bjó landnámsmaður, fornhetja, höfuðskáld eða hefðarkona. Undirstöður þjóðfélagsins eru ennþá ófúnar, því eg hefi tekið eftir því, að það er stolt í róm unga fólksins, þegar það hefir verið að benda mér á sögustaðina, hversu nýmóðins sem það álítur sig og fráskilið "gamla tímanum" eins og það kemst að orði." —

Í síðasta bréfi Sæmundar var ýmislegt sem gaf Þorgerði umhugsunarefni. Hann var staddur einhversstaðar á Austurlandi, hafði dvalið þar um tíma. Tíðin hafði verið stirð,

norðaustan rigningar og kuldi. — "Það er klæddra manna veður, segja frændur mínir hér um slóðir, sem eru hraustmenni, en mér leiðast rigningar. Þá er nú þokan, henni gengur mér líka illa að venjast, þó getur hún verið falleg. Eg hefi séð hana í mörgum myndum; stundum eins og ljósar, léttar slæður flögri um fjallatindana og hlíðarnar, stundum eins og ófreskju, sem æðir yfir landið þrungin af úlfúð og grályndi. Svo er lágþokan, sem hylur undirlendið, en bláir fjalladrangar gnæfa hér og þar upp úr þokuhafinu. Ef maður er staddur einn einhversstaðar uppi í háum hömrum og horfir lengi út yfir þetta haf, getur mann sundlað undarlega, manni getur jafnvel dottið í hug að hér sé maður strandaður á eyðiskeri einhversstaðar úti í eilfðarsæ. — Svo alt í einu rofar til í lofti, sólin skín og breytir útsýninu. Þokan sýnist gullhaf, morgungolan dreifir henni þar til hún hverfur og verður að engu. Dagurinn gullinn og glæstur brosir yfir landinu og maður spyr: Hvað er orðið úr þokunni og öllum missýningunum? Svo er um óvissuna; dagarnir verða stundum langir í aðgerðaleysinu, þoka læðist um hugann. Hverjum degi verður þó að nægja sín þjáning. Mig langar oft að komast þangað, sem hörðust er hríðin í þessari Heljarslóðar orustu. Hefir þú enn þá sömu skoðun í landaþrætumálinu?

Eg kýs fremur að liggja dauður, en liggja flatur undir fótum þeirrar þrælmensku, sem nú ætlar sér yfirráðin. Mér flýgur oft í hug goðasagan, sem gamla konan sagði mér í vor. Mátt guðanna hafa Bretar ekki, en samskonar hugrekki eiga þeir. Mig dreymir um, að upp úr rústunum, sem núna brenna, rísi mannfélagið hreinna í huga og einlægara, missýningarnar verði færri. Það er ekki óhugsanlegt að eftir þessa ísöld hatursins og eldsumbrot sprengjanna, opnist augu þjóðanna fyrir verulegri siðmenning, sem stjórnist af heilbrigðu viti og mannúð. Hugsjónir fortíðarinnar og draumar framtíðarinnar gætu þá að einhverju leyti orðið að veruleika, en ekki eingöngu innantóm orð, hljómur, sem er stundum gott að grípa til, þegar verið er að villa um fyrir viti og vilja mannanna.

Þetta er eftirskot af hugsjónaræðu frá í gærkvöld, sem eg hélt yfir besta vini mínum hér í herbúðunum. Jim er Canada-maður eins og eg, ættaður frá Austur-Canada, þar sem veðurblíða, stórvaxinn gróður og fagurt landslag vex í augum hans um helming við samanburðinn hér heima. Hann þjáist af óyndi, varð fyrir vonbrigðum út af því að komast ekki til Englands til að kynnast nánar ofbeldis Inquisition Hitlers og taka þátt í dauðadansi siðmenningarinnar, þetta eru hans orð yfir stefnu Nazista og stríðið. Jim segist hafa gengið í herinn af persónulegum og eigingjörnum ástæðum, hreinni og beinni æfintýralöngun, öðru máli sé að gegna með mig, sem hafi lagt af stað í pílagrímsferð til að bjarga hugsjónum og guðseðli mannkynsins. Hann spáir því að menn hjakki eftir sem áður í miðjum hlíðum að þessu stríði loknu. Jim er besti drengur, en á stundum erfitt með geðsmunina. Hann er ágætur dráttlistarmaður og hefir teiknað fjölda smámynda sem sýna að hann hefir

auga fyrir fegurð landsins. Hann rissaði upp mynd af mér, sem hann kallar: "Hugsjóna hrifning". Þú ættir að sjá hana!! Mér þykir gaman að þessari mynd, en eg er hálf sár við hann út af annari mynd, sem hann hefir nýlega dregið. Myndin er af ungri stúlku, er okkur kemur saman um að sé ein sú fegursta stúlka, sem við höfum nokkurntíma séð. Og myndin er fögur, ekki vantar það, en þó er hún rangfærð, því í svipnum liggur harka og kuldi og augun loga af andúð, sem er í algjörðri mótsetning við sviplag og augu stúlkunnar sjálfrar. Neðan undir myndina skrifaði hann svo með stórum stöfum:

"Beauty lives with kindness!"

Eg varð fokreiður við hann út af þessari mynd og gaf honum rauðann dauðann. En hann hló og sagði mér að þetta væru hugsanir hennar gagnvart okkur, sem hún hyldi undir sléttu andliti, tömdum svip og látbragði, svo bætti hann við: "Farðu þér hægt drengur minn!" — Jim þurfti ekki að gefa mér neinar ráðleggingar, því mér er full kunnugt um, að eg er ekki sjálfs míns herra á meðan stríðið stendur yfir og að framtíðin er að öllu leyti óráðin. Þessi stúlka er sonardóttir gamalla hjóna, sem enn eru lifandi og voru vinafólk og nágrannar afa og ömmu áður en þau fluttu vestur til Canada.

Öll fjölskyldan tók mér strax opnum örmum, þegar þau vissu að eg var sonar sonur Jóns og Vilborgar frá Hólmi. Heimilið er stórmyndarlegt og eg hefi oft komið þangað. En eg reyni að hafa þann hemil á tilfinningum mínum að láta ekki á því bera hve hrifinn eg er af yngstu dóttur hjónanna. Kannske er það aðeins stundarhrifning — kannske hefi eg fundið þarna æfintýri lífs míns. — En á meðan alt mitt ráð er í lausu lofti, hefi eg bundnar hendur. Eg eyði samt ekki öllum frístundum mínum í óákveðna ástadrauma. Mér til gamans hefi eg safnað öllum þeim blómum og jurtum, sem eg hefi náð höndunum til, þetta safn mitt er skrásett með teikningum og eg hefi þurkað margar jurtirnar. Svo grasafræðin hefir borið svolítinn árangur. Gróðurinn hér er einkennilega fjölbreyttur og ilmandi. Það er hér meiri grænka en mig grunaði í fyrstu.

Mér hefir farið fram í íslensku töluvert, hefi bæði lesið hana og talað í sumar. Eg hefi meira að segja lært að skilja vísu Gríms:

Aldnar róma raddir þar,
reika svipir fornaldar
hljótt um láð og svalan sæ,
sefur hetja á hverjum bæ, — —

Æfinlega þegar eldra fólkið vestra söng þessa vísu á samkomum, fanst mér alveg sérstakur kraftur koma í sönginn, einhverskonar sigurhljómur yfir því, að öldnu raddirnar í því sjálfu bæru langt af söng unga fólksins, svona á flestum sviðum. Nú skil eg vísuna!

Það hefir oft stytt mér stundir og gefið mér umhugsunarefni að hlusta á "Bretland tala" í útvarpið. Út úr myrkri Lundúna-borgar hafa hljómað raddir hugprúðra manna. Hendingar úr fegurstu ljóðum Breta hafa lýst upp nóttina, hetjum Shakespeares oft brugðið fyrir á sviðinu.

Í því andlega samfélagi hleypur manni kapp í kinn, blóðið rennur örar, hjartað slær hraðar. Sumt af þessu eru gamlir kunningjar frá skólaárunum, orðin kunnug, en í innri meininguna legg eg nú dálítið öðruvísi skilning, — svipað og með vísu Gríms. — Þessar öldnu raddir tala allar sömu tunguna — sömu lifandi orðin.

Eg sit hér undir kletti, sunnan í grasi gróinni brekku og skrifa þetta á hné mér. Niðri í gilinu fellur kristalstær þverá með töluverðum straumi, fossum og flúðum. Þegar maður horfir í strauminn, sýnist vatnið altaf það sama, en það heldur áfram, nýtt vatn brýtur á sömu staksteinunum. Svo er um hugsjónir og þroska kynslóðanna. Sá lifandi straumur veltur áfram, en sömu steinarnir eru í veginum öld eftir öld. Og smám saman vinnur afl vits og vilja mannsandans á þeim björgum. — — —

Menn segja að landslag og veðrátta móti skapferli og hugarfar. — Mér líður vel og er léttur í skapi. Þetta er yndislegt kvöld, einmanalegur dreymandi friður hvílir yfir landinu, eins og það hefði aldrei verið truflað af manna höndum. Eg horfi út yfir táhreina veröld íslenskrar sumardýrðar. Loftið er tært og hreint og himininn heiður, aðeins lítið eitt dreginn gullnum og purpuralitum skýjaröndum. Fjöllin eru mild á svip og aftansólin gyllir tindana. Framundan liggur fjörðurinn spegilsléttur, blár og blikandi og ber mynd fjallanna í faðminum.

Ef maður kallar eða hóar út í kvöldkyrðina, dvergmála hæðirnar orðin, sem berast svo milli hæðanna uns þau deyja út líkt og fínustu fiðlutónar. Þeir tónar seiða og töfra huga og hjarta eins og einhverskonar annarlegir strengleikar.

Ísland á margþættar hulduraddir. Við að hlusta á þær opnast ósýnilegir heimar og mér finst eg heyra skóhljóð forfeðranna, fótatak drengskapar og manndáða; við að hlusta, styrkist eg í þeirri vissu, að til eru þau verðmæti á þessari jörð, sem eru þess virði að leggja alt í sölurnar fyrir." — — —

Þorgerður velti fyrir sér síðustu setningunni um verðmætin. Var ekki hver einasta manneskja, sem vann að nauðsynlegum hversdagsstörfum af trúmensku, að vernda þau verðmæti? Ýmislegt í þessu bréfi hafði ónáðað hana undanfarna daga, hafði meira að segja ásótt hana.

Hafði hún brugðist trausti sonar síns, sem hún unni heitar en sínu eigin lífi? Hafði hún brugðist hreinskilni hans og drenglyndi, tilfinninganæmi æskumannsins og örlyndi? Hafði henni mishepnast með útbúnað hans svo að hún hefði gefið honum, sem veganesti tómlæti í huga, efa og vonbrigði yfir samúðarleysi hennar? Feginshendi hafði hann auðsjáanlega gripið samúð og uppörvan gamallar konu út á Íslandi, sem þó var ekki hrifin af stríðinu. Hún hafði sagt honum forna goðasögu, sem virtist vera honum andlegur styrkur, einhverskonar sálarforði. Þessi gamla góða kona hafði gengið á leið með honum á svipaðan hátt og Ásdís á Bjargi gjörði með Gretti. Að skilnaði hafði hún gefið Sæmundi andleg vopn.

Hann hlustaði eftir röddum lands-

ins og heyrði lifandi orð og fótatak horfinna forforeldra, sem veittu honum styrk í þeirri vissu að hann hefði gjört rétt, þegar hann breytti eftir bestu vitund.

Hvað hafði hún svo gjört? Brugðist besta trausti sonar síns, og með því hafði hún tapað tiltrú hans á drengskap hennar og hugprýði. Henni hafði ekki tekist að leyna ímugust sínum á því að hann færi í stríðið. Mönnum tekst aldrei að leyna hugsunum sínum, þær eru maður sjálfur. — Mundi hún nú hér eftir verða í langri leit eftir því, sem hún hafði tapað í hjarta sonar síns. Verða í langri vonlausri leit eins og gamla konan, sem leitaði dáins sonar meðal lifandi hermanna?

Hafði hún sjálf tapað heilbrigðu jafnvægi, hlustað um of eftir skóhljóði dauðans og með því brugðist sjálfu lífinu?

Var hún ströndu̇ð einhversstaðar á eyðiskeri eigingirninnar, úti í þokuhafi mannlífsins? Hafði hana skort hjartaprýði til að bera sorgir sínar þannig, að hún yrði mildari og betri manneskja fyrir reynsluna? Var hennar innri maður afskræmdur á eitthvað svipaðann hátt og kunningi Sæmundar hafði afmyndað fegurð stúlkunnar, sem sonur hennar var svo hrifinn af þessa stundina?

Hún hafði ætlað sér að sjá framtíðinni borgið. Eftir að hún varð ekkja og hafði ekkert til að lifa á, gaf gamall húsbóndi hennar henni aftur skrifstofuvinnu með góðu kaupi. Þegar henni hafði legið mest á, höfðu henni verið réttar margar hjálpar hendur. Hún hafði ætlað sér að byggja múr um sig og son sinn þar, sem þau væru bæði óhult. Þegar hann braut svo skörð í þann garð, hafði hún kastað skuggum inn í sál hans.

Í heilt ár hafði það kvalið hana að vita sjálfa sig leggja á flótta þegar sonur hennar sagði henni frá því að hann ætlaði að ganga í herinn. Svar hennar var undanfærsla og eigingirni; þess gekk hún ekki dulin. Hvað varðar okkur um urgið í Evrópu og landaþræturnar? Hvað varðar okkur um kvalir, dauða og hörmungar annara? Hvað varðar okkur um, þótt særðum og deyjandi mönnum og saklausum börnum sé sökt í sjó. Nýfædd ungabörn og konur í blóðböndum myrt, örvasa, gamalmenni deyi drottni sínum úti á víðavangi úr hungri og harðrétti? Hvað varðar okkur um þótt öll mannleg réttindi og siðferðislögmál séu fótum troðin — ef við sleppum óhult sjálf? Alt þetta og miklu meira lá í spurningu sonar hennar um landaþrætumálið. Var það að undra þótt hann spyrði hana um hvort hún hefði sömu skoðun enn þá.

Nei, hún hafði algjörlega skift um skoðun í því máli — en hún gat ekki skift um þá skoðun að beitingu sverðsins fylgdu óútmálanlegar hörmungar um öll lönd — þó var nú svo komið, að sverðið hlaut að hafa úrskurðarvaldið, nú eins og fyr.

Þorgerður hrökk upp úr hugleiðingum sínum við að heyra fótatak margra manna. Heil herdeild kom á móti henni fram úr þokunni. Ungir menn, hávaxnir og teinréttir, sem báru höfuðin hátt og voru glaðir í bragði, gengu framhjá. Fótatak þeirra, fast og reglubundið, fylgdi eftir hljómfalli hergöngulagsins.

Engin æðra, ekkert undanhald var í svip eða göngulagi þessara drengja. Þeir voru á hergöngu. Hún óskaði þeim sigurs um leið og hún horfði á eftir þeim þar, sem þeir gengu eftir miðju strætinu, undir laufhvelfingum trjánna. Henni fanst alt í einu, að hún horfa inn í voldugar musteris hvelfingar, þar sem meistara hendur hefðu málað haustliti laufanna og að þessir menn, væru á leið inn í musteri hins mikla höfundar lífsins, með mátt sinn og vanmátt, vonir og bænir. — Hún fylgdist með þeim í huganum, og bað þeim sigurs, — þess mikla sigurs, að mannréttindum og friði yrði lífvænt á jörðunni. — Það var ekki regnúði, sem vætti kinnar hennar, — nú hafði hún fundið svarið við bréfi sonar síns. — —

Við útför einstæðings

Eftir P. S. Pálsson

"Sumum hvíla þau álög á
aldrei fögrum tóni að ná,
þó að þeir eigi enga þrá
aðra en þá að syngja."

Nú er þessi næðings-stormur liðinn,
Nóttin komin.—Þreyttur hlaustu friðinn.
Þér varð köld og bitur langa biðin.
Barningssamt er oft um hinstu miðin.

Klæðlítill við kulda og hríð að berjast
Kunnir þú,—og glettum þeirra verjast.
Þín var ósk með sól í lið að sverjast.
Seglin hækka—ef fleytan var að skerjast.

Þér var gefin þrá til ljóða og sagna,
Þrá, sem flestum virðist lítið gagna.
Mörgum verður hálfum hleif að fagna,
Hraknings-för að gröf—með tóma vagna.

Í heimsókn hjá Helen Swinburne

Eftir Einar P. Jónsson

Víða hríslast greinar af lífstré íslensku þjóðarinnar; svo að segja undir handarjaðrinum á landnámi Stephans G. Stephanssonar, þar sem blámar fyrir hinum hrikalegu Klettafjöllum í Alberta-fylkinu, stendur niðri í gróðursælli lægð dálítið bóndabýli, sem af óhjákvæmilegum ástæðum finnur viðkvæman hljómgrunn í sál þeirra Íslendinga, er að garði ber, og grípur jafnframt engan veginn óverulega inn í menningarsögu íslenskrar þjóðar. Í vissum skilningi má svo að orði kveða að á bóndabæ þessum sé um andlegt og þjóðernislegt príbýli að ræða; aldurhnigin, tigin kona af alskotskri ætt, nýtur þar skjóls; er sú Eleanor Sveinbjörnsson, ekkja "víkingsins með barnshjartað," Sveinbjörns Sveinbjörnssonar tónskálds; innan sömu veggja ræður ríkjum dóttir hennar, Helen Sveinsbjörnsdóttir, og maður hennar, Ralph Lloyd, sonur canadisku sléttunnar.

Í öndverðum ágústmánuði sumarið 1939, er við hjónin komum úr heimboði vestan af Kyrrahafsströnd, urðum við þeirrar ógleymanlegu ánægju aðnjótandi, að eiga nokkurra klukkustunda dvöl á þessu vingjarnlega heimili; samtalið laut að langmestu leyti að Íslandi og menningu þess, og þó einkum fornbókmentunum. Húsfreyjan, Helen Sveinbjörnsdóttir (Swinburne), hefir í allmörg ár gefið sig að ljóðagerð; hún er frábærlega listræn kona, því auk ljóða sinna málar hún sérkennilegar landslagsmyndir, og sker út muni úr tré. Eins og að líkum ræður, yrkir Helen Swinburne á enska tungu; hún var fædd, alin upp og mentuð í Edinburgh á Skotlandi, og átti þess lítinn sem engan kost, að nema íslenskuna; allra síst að mæla á hana; þó var hinn íslenski eðlisþáttur hennar það sterkur, að hún af sjálfsdáð varð allvel heima í Íslendingasögunum, og braut til mergjar svo að gagni kom kjarna Edduljóðanna; þessi gáfaða, hálfíslenska kona á við fremur örðug kjör að búa; engu að síður leggur hún hart að sér um öflun bóka á ensku, er að einhverju leyti varða Ísland og íslenska þjóðmenning; hún hefir tröllatrú á Gylfaginning, er mig minnir að hún nefndi sköpunarsögu norrænna þjóða.

Ljóðform Helenar Swinburne er af skiljanlegum ástæðum alenskt; þó er grunntónn ýmissa kvæðanna hánorrænn, hrein-íslenskur; í rauninni eru norrænu yrkisefnin henni lang hugstæðust, eins og eftirfarandi kvæði svo afdráttarlaust leiðir í ljós:

THE LIGHT OF DAY

(Based on Norse Mythology)

By Helen Swinburne

Night hath driven by—
Dark-robed, mysterious—
Beneath a starlit sky:
Her steed of dusky hue,
Down from his foaming bit,
Hath shaken drops of dew;
And the earth, refreshed, hath woke
In the glimmering light of Dawn,
When the stars were waxen wan.

Mimir's fountain flowing
Hath changed to golden mead
From Dawn's rare colours glowing,
When, forth upon his way,
Shedding light afar,
Cometh radiant Day.
Across the heaven's blue
He guideth with jewelled rein
His fair steed Shining-mane.

And lo, upon the earth
Light falleth, shadows form
Silently . . . now mirth
Awaketh with a trill
Of bird-song in the woods
Where all was dark and still:
And the flowers unfold their petals,
While the spectres of the Night
Flee from the dazzling light.

The billows cool and green
Dance over Saga's realm
Lit with silver sheen;
While the laughing waterfalls
And the rivers gliding by
Answer the wild birds' calls.
Nature is rejoicing;
The hills and dale are rife
With ever-moving life.

Over the earth so fair
Gleameth golden grain
Like Sif's long waving hair:
And the sons of men arise,
Filled with hope new-born,
To toil beneath the skies,
As men, through time, have striven—
Hopeful ever and aye—
In the shining light of Day.

Ást þessarar strengmjúku skáldkonu á Íslandi er innileg og sterk; frá kvæðum hennar andar hlýblævi heiðríkrar sálar. Og þrátt fyrir umsvifamikil húsmóðurstörf, er Helen Swinburne síyrkjandi, og styrkist í ljóðlist sinni frá ári til árs; kvæði hennar hafa birst, að því er mér er kunnugt um, í tveim dagblöðum Calgary-borgar, ýmissum canadiskum tímaritum og Lögbergi.

Ísland hefir eignast marga ágæta fulltrúa á erlendum vettvangi; í þann hóp má skipa Helen Swinburne, því þó hún ali aldur sinn í umhverfi, þar sem aðeins af tilviljun heyrist íslenskt orð, þá vinnur hún að því af fullum trúnaði, að útbreiða þekkingu á þjóðernislegum verðmætum Íslands, og lætur sér ant um sæmd þjóðarinnar.

Um ýms ósamræmi og ósennileika í Hænsa-Þórissögu

Eftir Pierre Naert

Höfundur þessarar greinar, sem hér fer á eftir, er franskur að ætt og uppruna. Hann hefir útskrifast með hæsta mentastigi í föðurlandi sínu, og auk þess stundað hærra nám í öðrum löndum. Hann er enn ungur maður, en hefir þó annað því, að nema bæði tungumál og bókmentir annara mentaþjóða, þar á meðal íslensku og íslensk fræði, svo vel, að hann kvað tala þau og rita svo sem innfæddir, eins og þessi grein ber best vitni. Hann er nú sem stendur prófessor í frönsku og frönskum bókmentum við hinn forna háskóla Svíanna í Lundi, og leggur um leið stund á sænskar bókmentir. Svo sem sjá má, hefir hann sökt sér ofan í fornbókmentir vorar, og hefir meðal annars þýtt Hrafnkelssögu Freysgoða á frönsku. En auk þess hefir hann og þýtt nútíðarljóð austur- og vestur-íslensk, og hefi eg það eftir þektum tungumálamanni, að orðbragð þeirra sé leiftrandi. — Um fræðigildi greinarinnar ætla eg að láta þá prófessorana, Naert og Nordal, eina og óáreitta. En það fyrirdæmi, er hún og höfundur hennar gefur, á sérstakt og brýnt erindi til yngri kynslóðanna meðal vor Vestur-Íslendinga. Hér er ungur mentamaður frá einni hinni glæsilegustu bókmenta og fagurlista þjóð heimsins, sem ekki aðeins álítur það ómaksins vert, að læra íslensku lauslega til þess að geta fengið yfirlit yfir bókmentir vorar, heldur sökkvir sér ofan í hvorttveggja með nákvæmni og innsýn vísindamannsins. Hvað ættu ekki vorir ungu og upprennandi vestur-íslensku mentamenn og konur að geta gjört?—Ritstj.

Í þessari grein er rætt um ýms ósamræmi, sem koma fram í Hænsa-Þórissögu. Flestum af þeim hefir þegar verið tekið eftir, en skýringar þær, sem þeim hafa verið gefnar, eru ekki alt af fullnægjandi. Hér mun verða reynt að gefa nýjar skýringar á þeim og bent á nýja kafla, þar sem, að minni hyggju, er um ósamræmi að ræða, sem ekki ennþá hefir verið tekið eftir.

Sem undirstöðu til þessarar rannsóknar, notaði eg mest þann ágæta formála sem Sigurður Nordal samdi fyrir söguna í útgáfu hans af Borgfirðingasögum, sem kom út í Reykjavík 1938 hjá Hinu íslenska fornritafélagi.[1] Það sem Sigurður Nordal skrifar þar um söguna virðist mér vera það allra nýjasta um þetta efni og ætla eg ekki að segja neitt gegn því.

En þó maður þurfi ekki að segja neitt á móti niðurstöðum Sigurðar, þá er ef til vill hægt að segja meira og komast að nýjum niðurstöðum, og er það meiningin með því, sem hér fylgir.

---

1) Hér á eftir verður bent á þessa bók með styttingunni B. S.

Í B. S. setur Sigurður Nordal ættarskrá Blund-Ketils Geirssonar eins og hún varð eftir að höfundurinn hafði, eins og kunnugt er, ruglað saman hinum tveimur Blund-kötlunum, sem í raun og veru hafa verið uppi, eins og Maurer er búinn að sýna.[2] En eg er ekki alveg sammála Sigurði þegar hann segir að söguritarinn hafi leyft sér þá djörfu meðferð með heimildirnar, að sleppa Þorkatli og að láta Blund-ketil brenna í hans stað, einungis til þess að gera aldur manna trúanlegri: nefnilega til þess að það verði mögulegt að Hersteinn hafi um brennubilið verið fulltíða og getað hugsað til kvonfangs. Því það er engin ástæða til þess að sleppa Þorkatli eða gera úr honum og Blund-kötlunum einn og sama mann, því að Hersteinn var, jafnvel sem sonur Þorkels Blund-ketilssonar Örnólfssonar og sem sonur Blund-ketils Geirssonar, á fulltíða aldri og gat kvongast þegar brennan átti sér stað. Og það mun að vísu söguritarinn hafa vitað, því það gat ályktast af Ara sem söguritarinn hefir efalaust notað.

Miklu heldur hneigist eg að því að halda að höfundurinn hafi sett Blund-Ketil Geirsson í staðinn fyrir Þorkel, af því að sagan varð miklu áhrifameiri á þann hátt.

Þorkell sá, sem í raun og veru var inni brendur, hefir sennilega ekki verið neitt sérstaklega auðugur maður og var að vísu alls ekki frægur nema eftir dauða sinn. Það var þó ekkert gaman af, að láta hann brenna, en miklu skemtilegra var að láta brenna svo frægan, ríkan og vel ættaðan mann sem Blund-Ketill Geirsson var. Þetta lofaði söguritaranum að láta Þóri segja til hans: "en veit ek, at er sá ríkismunr okkar, at þú munt taka mega hey af mér, ef þú vill." Og er þetta hreint "drama".

Enda hvað hina tiltölulega fátækt Þorkels snertir styðst mín skoðun við önnur rök, sem síðar verða rakin.[1]

En svo eg snúi mér að öðru.

Meðal þeirra raka, sem Sigurður Nordal notar til þess að styðja hinar fornu heimildir (Íslb. og Þórðarb.) gegn Hænsa-Þórissögu, getur maður tekið eftir því, að vísu undarlega, tilfelli, að sagan (eða eg held að minsta kosti að Sigurður Nordal eigi við söguna), nefnir ekki með neinu orði Egil Skallagrímsson, sem þó bjó á þeim tíma á Borg, það er að segja alveg rétt hjá atburðastað sögunnar. Við vitum nefnilega, að söguhöfundurinn hefir talið Geir inn auðga í Geirshlíð föður Blund-Ketils, en þessi Geir var, eftir frásögn Egilssögu og Landnámu, kvæntur dóttur Skallagríms (Þórunni). Það er að segja, Geir var mágur Egils. Nú eru orð Sigurðar svohljóðandi: "Hvernig á að skilja það, að hann (þ. e. Egill) væri hvergi nefndur við eftirmálin, ef það hefði verið systursonur hans, sem inni var brendur? . . . En hlutleysi Egils um þessi mál er auðskilið, úr því að Þorkell Blund-Ketilsson, sem inni var brendur, var honum með öllu óskyldur, eins og Þórðarbók hermir." Hvaða þýðingu á að leggja í þessi orð Sigurðar, skil eg ekki vel. Óskýrt mjög er sérstaklega, hvað höfundurinn á hér við með orðinu

1) Ueber die Hænsa-Þórissaga, bls. 28.

1) Sjá bls. 93.

"eftirmálin". Er hér átt við hin sögulegu eftirmál eða við þau, sem í sögunni er sagt frá? Því hvað gerir það til, að Egill hafi í raun og veru ekki tekið þátt í eftirmálunum? — Söguritarinn hlýtur samt að hafa orðið að láta hann gera það, eftir að hann var búinn að gera hann að skyldmenni þess manns, sem inni var brendur. Að hann gerir það ekki gegnir þá furðu, þrátt fyrir ofangetin orð Sigurðar, og ástæða, eða ástæður þessarar þagnar hans hafa, að minni hyggju, ekki verið nógu nákvæmlega athugaðar. Heldur ekki fullnægjandi sýnist mér önnur skýringartilraun, sem Sigurður gerir og við skulum nú víkja að.

Eftir því, sem álykta má af neðanmálsgrein einni í B. S. (XVII, nmgr. 1) sýnist nefnilega Sigurður Nordal álíta, að höfundurinn "ef til vill" leiði það hjá sér viljandi að minnast á Egil, af því að honum þótti torskilið, hve Mýramenn, eftir þögn Íslb. og Egilss. um þetta efni, komu ekki við eftirmálin, og að hann þessvegna vildi ekki snerta með neinu svo leyndardómsfult mál.

En þetta finst mér mjög ótrúlegt. Af hverju skyldi maður, sem í margskonar tilfellum ekki vílar vitund fyrir sér að breyta alveg frásögn gamalla og fróðlegra heimilda — og enginn efast minna um, að hann geri það, en Sigurður sjálfur, af hverju segi eg, skyldi þessi maður óttast að hrófla einu sinni enn við texta Ara, því frekar að hér hefði ekki verið um djarfa umbreytingu heimildarinnar að ræða en að eins um eðlilega viðbót?

Ef höfundur sögunnar hefði virkilega trúað, að maður sá, sem inni var brendur hafi raunverulega verið systursonur Egils, þá hefði hann vafalaust ekki slept því tækifæri, að gera sögu sína áhrifameiri með því að láta svo frægan mann, sem Egill var, taka á einhvern hátt þátt í henni.

En eg hef aldrei ímyndað mér, að höfundurinn hafi nokkurn tíma haft nokkra trú á því, sem hann sagði frá. Fjarri fer því, eins og Sigurður Nordal sjálfur bendir á, af því að höfundurinn, alveg eins og höfundur Hrafnskelssögu t. d. er "ekki einungis skrásetjari fróðleiks og munnmæla, heldur líka skáld". Og svo er það vel skiljanlegt, þegar hann hefir einu sinni ruglað Blund-Kötlunum saman og gert úr þeim og Þorkatli eina einustu manneskju, eins og hann gjörði, að hann hafi gleymt smásaman, hvaða maður það átti að vera, sem hann talaði um og hvaða ályktanir hann átti að draga af því, ef sá maður, sem hann lét brenna inni, hafi í raun og veru verið Blund-Ketill Geirsson. Þetta væri ekki eina dæmið af kæruleysi, hyggjuleysi, umhugsunarleysi og óstaðgæði höfundar í meðferð efnis hans.

Til þess að styðja þessa skoðun mína þarf eg, hvað þekt dæmi snertir eins og þær kynlegu hugmyndir, sem koma fram hjá honum um vegalengdir og lesandinn hlýtur að taka eftir, bara að benda á formála B. S. (XXV og XXXII—XXXIII), þar sem Sigurður Nordal skrásetur heila röð þvílíkra ósamræma.

En það er enn fremur einn staður í henni, sem enginn, svo að eg viti, hefir sérstaklega gefið gaum að og það eru þessi orð Gunnars til Þórðar gellis í byrjun XI kapítulans: "faðir hans (þ. e. Hersteins) hefir þat

mælt, at hann myndi af hendi láta búit, en Hersteinn tæki við."

Allir útgefendur sögunnar eða vísindamenn, sem hafa skrifað um hana og að minsta kosti hugsað um þessa setningu, álíta þessi orð Gunnars við Þórð vera lýgi, sem stafi frá því að Gunnari hafi þótt það gott ráð til þess að fá Þórð til að játa trúlofunaráætlunum Hersteins og Þuríðar (Þórunnar). En engum hefir dottið í hug, að það gæti verið hyggjuleysi hjá höfundinum, og að hann hafi skrifað þessar línur án þess að muna, að hann hafi sjálfur, nokkrum kapítulum fyrr, látið brenna inni þann mann, sem átt er við með þessum orðum.

Eg veit að þetta getur þótt nokkuð vafasamt við fyrstu sýn, en því fer á alt annan hátt, þegar búið er að athuga málið nánar. Og ef þessi skoðun reyndist vera sennileg, þá yrði hún, ef ekki beinlínis sönnun þess, sem við sögðum ofar um hyggjuleysi höfundar, þá að minsta kosti í góðu samræmi við það.

Nú látum oss sjá, hvaða rök við getum leitt að henni.

Fyrst er það að mér sýnist lýgisgetgátan vera mjög ósennileg í sjálfri sér og hér að neðan rökstyð eg af hverju hún gerir það.

Til þess eru margar ástæður. Fyrst og fremst var það alls ekki nauðsynlegt að grípa til þesskáttar ráða til þess að fá Þórð til að taka að sér mál Hersteins. Því hefir Sigurður Nordal með réttu tekið eftir. Hann segir: "— — — slíkt virðist — — — óþarft, því að hin nána frændsemi Þórðar við konuefni Hersteins hlaut að leiða til þess, að hann tæki að sér mál hans." Hann segir líka, í sömu neðanmálsgrein (bls. 32, nmgr. 1): "Það mun vera alveg einsdæmi að kona sé föstnuð þannig tvisvar, eins og dóttir Gunnars er föstnuð Hersteini, að því er sagan segir, fyrst af föður hennar og síðan af móðurbróður hennar. Fyrri föstnunin var lögum samkvæm, en hin síðari ekki." Svo við sjáum, að auk þessa fyrsta ósennileika sem við bendum á, nfn. að Gunnar þurfti alls ekki vilyrði Þórðar, höfum við annað, nfn. að þvílík tvöföstnun var alveg óheimil.

En það er ekki allt. Þó að Gunnari hafi samt sem áður þótt ráðlegt að láta fastna dóttur sína af Þórði, þá hefði hann ekki þurft að tiltaka svo nákvæmlega áætlun Blund-Ketils, að láta búið af hendi, af því að þessi áætlun var alveg óeðlileg og ótrúleg. Blund-Ketill var nógu ríkur, að minsta kosti gerir söguritarinn hann svo ríkan, að það hefði verið alveg sjálfsagt að hann gæfi syni sínum góða meðgjöf og mikið fé við ráðahag hans. Þetta hefði verið svo sjálfsagt, að hvorki Gunnar né höfundur sögunnar þurfti að minnast á það.

Ennþá óeðlilegra þykir mér það vera af þeirri ástæðu, að á þeim tíma gat Blund-Ketill Geirsson (sá sem söguritarinn lætur brenna inni) alls ekki verið eldri en 42 ára. Faðir Blund-Ketils, Geir inn auðgi í Geirshlíð getur alls ekki hafa kvænst fyr en milli 915 og 926 (sjá B. S. XVII texta og nmgr. 2) og hefir brúðkaupsár hans að öllum líkindum verið 920, eins og Sigurður hefir sýnt. Það er að segja, að Blund-Ketill hefir verið, eins og við sögðum rétt áðan, í hæsta lagi 42 ára þegar söguhöfundurinn lætur hann brenna. Er

það ekki nokkuð snemt að fara að láta af hendi búið? Sérstaklega þegar um svo stóran búskap er að ræða, sem búskapur Blund-Ketils var. Það gegndi furðu, að Gunnar hefði þorað að ráða þvílíkri fullyrðingu, eins og hann gerir hér, ef það hefði raunverulega verið Blund-Ketill Geirsson, sem hann átti við. Hann hefði vafalaust verið alt of hræddur um að verða fyrir spurningum frá Þórði, sem hefði ekki verið svo létt að svara. Þessvegna er það mín skoðun, að Gunnar eigi hér við annan mann en þann, sem inni var brendur.

Hvaða maður er það þá sem hann, eða réttara sagt, sem höfundurinn á hér við? Til þess að geta svarað þessari spurningu verðum við að hafa ættartölurnar greinilega fyrir augum. Eftir því, sem af ýmsum ábyggilegum heimildum er hægt að álykta, kemst maður að þeirri niðurstöðu, sem verður sýnd hér að neðan.

Sögulegar ættartölur

Örnólfur, f. ?; nam land ?
Blund-Ketill, f. 880—890.
Þorkell, f.e. 910—915 (brendur).
Hersteinn, f.e. 935—940.
Geir, f. ?; kv. 920.
Blund-Ketill, f. 920—21,
í hæsta lagi, (ekki brendur).

Nú er það auðsætt, að hinn raunverulegi faðir Hersteins, Þorkell Blund-Ketilsson Örnólfssonar, var eldri en sá, sem höfundurinn lætur brenna í hans stað, og aldursmunur á þeim mun hafa verið eitthvað um 10 ár, því að þessi munur hefir verið 30—40 ár á Blund-Kötlunum (sjá B. S. XVIII). Þá gat söguritarinn mjög vel hugsað sér að láta hann hafa í ráði að hætta búskap, því að hann tók þá að eldast nokkuð. Enda var það ekki svo mikið, sem hann gaf upp, eins og við sögðum áður.

Já, en þessi maður er einmitt sá, sem inni var brendur! Án efa, hann er það í raun og veru, hann hefir verið það einhverntíma í sögunni, en hann er það ekki lengur í hug höfundarins, sem eftir svo margskonar ruglanir var ekki lengur alveg viss á því, hver hinn sögulegi sannleikur var. Enda er það eðlilegt, að hann hafi ekki lengur hugsað um, að Hersteinn var sonur þess manns, sem inni var brendur (Þorkels), af því að hann hefir frá upphafi slept honum.

En nú eigum við eftir að athuga ástæður þær, sem hafa getað leitt höfundinn til þvílíkrar ruglunar.

Ætli að þessi ruglun hafi einungis stafað frá eintómu umhugsunarleysi höfundar? Því sýnist mér fjarri fara. Eg held miklu frekar, að höfundurinn hafi orðið hér fyrir einhverskonar ytri áhrifum.

Hví ekki að halda til dæmis, að hann hafi haft skrifaðar heimildir undir höndum, sem nú eru glataðar, þar sem þetta samtal Gunnars og Þórðar hafi staðið, í allt öðru sambandi ef til vill, og þar sem hinn brendi maður hafi ekki verið Blund-Ketill Geirsson? Þetta finst mér alls ekki ósennilegt. Miklu ósennilegra finst mér að halda, eins og allir sérfræðingar hafa hingað til gert, að milli 962, árs brennunnar og 1250—70, ritunartíma sögunnar, hafi ekki verið skrifað neitt um jafn merkilegt og eftirtektarvert efni, og þessi brenna var. Þetta sýnist manni ennþá ótrúlegra, þegar munað verð-

ur, að milli þessa beggja ofangetnu tímabila hafi borgfirsku sveitirnar ásamt Mýrum algjörlega úð af fróðum og gáfuðum mönnum, sem við höfum, þrátt fyrir að þeirra nöfn ekki varðveittust, fleiri sögur og aðrar bækur að þakka.

Þó að þessi getgáta sé auðvitað ekki *sannanleg* í vísindalegri merkingu orðsins, þá mundi hún gjöra grein fyrir öllum þeim ósamræmum, smíðargöllum, við getum sagt vitleysum, sem koma fram í sögunni.

Önnur rök, sem mér sýnast styðja þessa skoðun, er orðatiltæki eitt í kap. XV (B. S. bls. 42). Þar stendur: "ok er þat eigi ákveðit hversu mikit fé goldið var." Sigurður Nordal, sem getur þessa staðar í kafla þar sem hann mælir gegn því, að höfundurinn hafi notað munnmæli, segir að þetta geti vel verið orðtæki úr annari sögu. Þetta er alveg rétt, það sem það nær. En hér sýnist mér Sigurður Nordal ekki draga ályktanir þær, sem þetta krefur. Aftur kemur það vel heim við mína skoðun, að höfundurinn hafi notað *eldri sögu um sama efni*. Í þessari sögu mun ekki hafa verið sagt nákvæmlega frá fébótunum og þetta hefir getað orsakað orðtæki það, sem hér er um að ræða. Enda sýnist mér ennþá sennilegra að þau sömu orð hafa staðið þar, og að söguritarinn hafi bara endurskrifað þau. Hvað sem um það er, verður því ekki neitað, að þvílíkt beint lán er miklu líklegra en endurminning úr "annari sögu" um alt annað efni.

Og svo eg endurtek mínar niðurstöður. Höfundurinn mun hafa haft undir höndum eldri ritaða heimild, ef til vill heimildir, sem nú eru glataðar. Í þeim heimildum mun hafa verið sagt frá brennu Þorkels Blund-Ketilssonar, eins og í öllum hinum textunum, og um leið, ef til vill í alt öðru sambandi, frá brúðkaupi einhvers Hersteins.

Í þessum heimildum hefir auðvitað ekki verið sagt orð um nokkra hluttöku Egils í eftirmálunum, því að Egill var með öllu óskyldur Þorkatli. Þá er það ekkert undrunarefni lengur, þó að höfundurinn hafi ekki heldur getið hans. Þvílík gleymska og tilhneiging að haga sér eftir texta, sem maður hefir fyrir framan sig, er miklu eðlilegri hjá þeim, sem fer eftir samanhangandi skáldsögulegri frásögn, en hjá manni, sem aðeins notar ættartölur eða fáorðar skrár, eins og þær í Íslb. Með öðrum orðum, það er, eins og eg þegar hefir bent á, ósennilegt að höfundur sögunnar hafi þagað um Egil bara af því, að það stóð ekkert um hann hjá Ara, en það er mjög skiljanlegt, að hann hafi gert það, ef það hefir verið löng samanhangandi saga, sem hann fylgdi og gerði víðtæk lán úr.

Hvað gerir höfundurinn nú? Fyrir utan það, að rugla Blund-Kötlunum saman, þá sér hann, að sonur eins þeirra Blund-Katla, Þorkell, sem ekki var vitund frægur af neinni annari ástæðu, hefir verið brendur inni. Honum þykir miklu skemtilegra og áhrifameira að láta brenna ríkan og vel ættaðan mann, eins og Blund-Ketill Geirsson var. En þegar hann hefir gert það, þá lítur hann á heimildirnar aftur og sér, að það hefir líka verið einhver Hersteinn, sem á einhvern hátt hafði verið flæktur í málinu. Þegar höfundur-

inn var búinn að rugla Blund-Kötlunum saman og gera einn og sama mann úr þremur (báðum Blund-Kötlunum og Þorkatli), þá verður þessi Hersteinn í hans hug að syni Blund-Ketils Geirssonar. En hann hefir alls enga trú á því, að þessi Blund-Ketill hafi nokkurn tíma verið brendur inni. Þá gleymir hann þeim fyrstu umbreytingum, sem hann lét textann líða og, undir áhrif*um* ofangetinna heimilda, talar um Blund-Ketil með orðum, sem eru alveg í andstöðu við útlit atburðanna eftir þessa fyrstu umbreytingu.

Þessi skoðun mín getur sem sagt sérfræðingi, eða málfræðingi þótt nokkuð efasöm, en eg held ekki að sálfræðing mundi þykja þessi hugsunarferill, eða réttara sagt hugsunarleysi höfundarins svo óhugsanlegt.

Og svo kem eg að öðru leyndardómsfullu atriði í sambandi við sömu sögu, sem heldur ekki hefir verið rannsakað nógu nákvæmlega; og er það vættvangurinn sjálfur.

Eins og öllum mun vera kunnugt, sjást í Örnólfsdal, skamt frá stað þeim, þar sem bærinn stendur nú, rústir af mjög stórum og löngum bústað. Þó að Sigurður Vígfússon, sem rannsakaði staðinn sumarið 1884, þættist finna þar ösku og önnur brennumerki, er auðsætt fyrir hvern hreinskilinn mann (þ.e. "uden forudfattede Meninger"), að steinar þeir sem eftir eru, bera ekki neinar menjar eftir brennu. Þetta er skoðun Matthíasar Þórðarsonar, sem rannsakaði staðinn sumarið 1930 og að þeirri sömu niðurstöðu komst eg, eftir persónulega rannsókn á sama stað sumarið 1937. Svo Sigurður Nordal til dæmis, sem hefir ekki neina ástæðu til þess, að efast um niðurstöður Matthíasar, en heldur ekki vill snúa sér gegn munnmælum, sem telja að bær hins brenda manns hafi staðið þar, veit ekki hvernig hann á að leysa úr vandamálinu og þykir því ráðlegast að þegja um það.

En eg skil ekki, af hverju fræðimennirnir vilja endilega, að bær sá, sem sagan segir frá, hafi staðið þar, og að þeim hafi aldrei dottið í hug, að hann hafi vel getað staðið einhverstaðar annarstaðar. Þetta er af þeim toga spunnið, að annarsstaðar sést ekki nein bæjarrúst.

Já, en þetta kemur einmitt mjög vel heim við þá skoðun mína, að maður sá, sem inni var brendur, hafi ekki verið sérstaklega auðugur og það á eftirfarandi hátt. Ef að Þorkell hefir ekki verið alt of fátækur, af því að sonur hans gat þorað að biðja, eða láta Gunnar biðja dóttur Þórðar gellis fyrir sig — en við vitum alls ekki, hvort þessi frásögn sé að neinu leyti sönn, — þá hlýtur faðir hans, Blund-Ketill, að hafa verið annaðhvort beinlínis fátæklingur — Hauksbók og Sturlubók herma að hann hafi selt stóran hluta af hans jörð (nefnilega til Blund-Ketils Geirssonar) (Hauksbók 33, Sturlub. 45.) sennilega af því að hann þurfti þess — eða að minsta kosti ekki hafa kært sig sérlega um bústaðarbyggingu. Og svo, ef þeir hafa haft lítilmótlegra býli, þá er það miklu skiljanlegra, að það sæist ekkert eftir það lengur. Því að þó að ekkert sjáist eftir býlið nú, sannar það ekki, að það hafi ekki verið til að fornu. Eins og hver og einn íbúi Þverár-

hlíðar mun vita, er Örnólfsdalur fullur af smáhólum og þúfum, sem mjög vel geta dulið lágar og rýmindalitlar rústir, eða hvað segir Matthías Þórðarson um það?

Það væri víst ekki alveg árangurslaust að ráðast í nákvæmar rannsóknir á þessum slóðum. Ef farið væri í grafgötur um þetta efni, þá mundi gegna furðu að ekkert fyndist.

PIERRE NAERT,

í Lundi, 1940.

Skilnaðar kvæði

Eftir Kristian Johnson

Þessi dagur þrýtur eins og hinir
Því að allir dagar eiga kvöld.
Skömm er stund að skilnað, kæru vinir,
Skuggar þrengja inn um hugar-tjöld.
Oss var tíðum ljúft og létt að gleðjast,
Lífsins sólarbirtu nutum vér.
Hitt mun verða þyngri þraut að kveðjast,
Það er húmið, sem á eftir fer.

Víst er og að ýmsar stærri þrautir
Yfirstíga verði hver, sem má.
Æskan velur einatt hálar brautir,
Á í vonum settu marki að ná.
Keppum eftir því, sem nú vér þráum
Þorum enn að taka nýja leið.—
Þótt í kvöld vér sýnir fáar sjáum
Sólin skín að morgni glæst og heið.

Hvar sem helst vér hreyfumst meðal þjóða
Hyllum aldrei það, sem miður fer;
Stundum æ hið fagra, göfga, góða,
Göngum fram sem prúðum drengjum ber.
Hvernig sem að atvik háttum haga
Höldum trútt um mannorð okkar vörð.
Munum, elskum alla lífs um daga
Óð og sögu, guð og fósturjörð.

Þegar félagið var 21 árs

Eftir Gísla Jónsson

Á árinu sem leið varð félag vort tuttugu og eins árs gamalt, eða fullmyndugt, eins og komist var að orði heima á föðurlandinu. Þessa hefði því átt að minnast í Tímariti síðasta árs. En með því að það varð föðurlaust skömmu fyrir fæðinguna, við fráfall Dr. Rögnvaldar Péturssonar, þá féll þetta niður. Hann hafði líka skrifað ítarlega og ágæta grein í næsta árgang á undan, á tvítugs afmæli þess. Er þar greinilega sagt frá ástandinu á meðal vor fyrir tuttugu árum og áður, tildrögunum að stofnun félagsins og frá stofnuninni sjálfri, lögum þess og tilgangi. Að síðustu er og yfirlit yfir starfsemi þess fram að þessu. Einu var þó slept — líklega af ásettu ráði — því, hverjir hefðu mest stutt félagið og veitt því forstöðu síðan það hóf göngu sína.

Þetta yfirlit yfir verkamenn félagsins á því að verða nokkurskonar eftirmáli við nefnda ritgerð.

Við lauslegt yfirlit yfir þingfundargerðir félagsins kemur fyrst í ljós, að yfir 50 manns hafa skipað sæti í aðal-stjórnarnefnd þess frá byrjun. Sýnist þetta í fljótu kasti allhá tala. En þegar þess er gætt, að 189 menn hefðu getað átt þar sæti, verður fyrsta talan naumast talin há. Af þessum 51 nefndarmanna hafa 18 verið aðeins eitt ár í nefndinni og 7 í tvö ár —: margt ágætra manna, sem ýmist dóu, fluttu á brott eða sökum anna ekki gátu sinnt félagsstörfum. Eru þá eftir 26, er setið hafa í þrjú eða fleiri ár, og aðeins 15 af þeim í fimm ár og yfir.

Aldursforseti nefndarinnar er Árni Eggertsson með 16 ár, þá Dr. Rögnvaldur Pétursson og Ásmundur P. Jóhannsson með 11 ár hvor, og Jón J. Bíldfell með 10 ár. Í þessu sambandi er eitt mjög eftirtektarvert atriði, sem sé, að ekki ein einasta kona hefir nokkru sinni verið kosin í stjórnarnefnd, og er það oss lítt til hróss. Þó munu konur hafa við og við átt sæti í nefndum sumra deildanna.

Forsetar félagsins hafa verið fimm. Lifa nú aðeins tveir þeirra, þeir: séra Albert Kristjánsson og Jón J. Bíldfell. Hinir þrír eru látnir: Séra Jónas A. Sigurðsson, séra Ragnar E. Kvaran og nú síðast Dr. Rögnvaldur Pétursson. Voru allir þessir menn stórgáfaðir, vel mentaðir og áhrifaríkir, hver í sínum verkahring, og létu sér ant um hag og virðingu félagsins.

Séra Jónas var, svo sem kunnugt er, atkvæðamaður, vel að sér í íslenskum fræðum, mælskumaður hinn mesti og skáld gott. Hann var forseti á sjöunda ár.

Séra Ragnar var rithagur, málsnjall og listrænn, söngmaður ágætur, leikari með afbrigðum og glæsimenni hið mesta. Hann var forseti í tvö ár, en als 8 ár í stjórnarnefnd.

Dr. Rögnvaldur var fyrsti og síðasti forseti félagsins á þessu tímabili, eða samtals í 6 ár. Auk þess

var hann skrifari í 5 ár. Voru gáfur hans alhliða og mentun víðtæk. Blandast víst fáum hugur um, að áhrif hans hafi verið heillaríkust og atkvæðamest í þarfir félagsins. Og með því að hann var ritstjóri tímaritsins frá upphafi — þó nafn hans standi ekki á tveimur fyrstu árgöngunum — þá var hann óslitið hinn mest andlega starfandi verkamaður félagsins. Stóð hann og í stöðugu sambandi við marga bestu rithöfunda og mentamenn heimaþjóðarinnar, og aflaði með því félaginu álits og ritinu jafnframt margvíslegs efniviðar. Hann skrifaði og í það sjálfur margar ágætar ritgerðir af miklum fróðleik og sanngirni. Var stíll hans alt í senn — kjarnyrtur, skáldlegur og þó auðskilinn, og laus við flest þessi nýtísku tildurorð og slangurmæli, sem svo margir virðast nú þunglega haldnir af. Hann útvegaði og efni ýmislegs eðlis frá mörgum ágætustu skáldum og rithöfundum þjóðarinnar. Þá leiddi hann og þar til sætis, og studdi á sinn holla og óeigingjarna hátt, unga og áður óþekta rithöfunda, sem síðar hafa fengið almenna og maklega viðurkenningu. Hika eg eigi við að staðhæfa, að hann hafi gefið tímaritinu þann virðingarsess, að það megi telja í fremstu röð íslenskra ársrita.

Íslendingar eru alment taldir ein bókgefnasta þjóð í heimi. Þó er líklega hvergi eins erfitt að gefa út bækur, eins og meðal þeirra. Eftir lesenda fjölda þyrftu íslenskar bækur að seljast 5—10 sinnum dýrara en bækur flestra annara þjóða, sem telja íbúa í miljónum í stað þúsunda. Auðvitað á ekkert slíkt sér stað. Fyrsta útgáfa af íslenskri bók selst lítið eða ekkert hærra en fyrsta útgáfa af annara þjóða bókum, þótt ójafnt sé um markaðinn. Samt má óhætt fullyrða, að enn torveldara sé, að gefa út tímarit á íslensku og láta þau borga sig. Mátti því telja það óðs manns æði fyrir eins fámennan hóp og Vestur-Íslendinga, og þá Þjóðræknisfélagið sérstaklega, að reyna til að gefa út ársrit. Þetta var félagsstjórninni þegar í upphafi ljóst. Var því gripið til þeirra ráða, að safna auglýsingum til að bera kostnaðinn. Hefir félaginu verið láð það af sumum, sem lítið skyn bera á útgáfu tímarita. Sannleikurinn er sá, að ekki eitt einasta af hinum stórvöxnu viku og mánaðar ritum þessa lands, sem sum hver selja á fjórðu miljón eintaka, mundu koma út degi lengur, ef allar auglýsingar hættu, jafnvel þótt söluverðið yrði aukið að mun. Eins og nú standa sakir, hrekkur áskriftargjaldið varla fyrir útsendingu og sölulaunum. Allur ágóði, prentunarkostnaður, pappír, ritstjórn og ritlaun, sem oftast eru afarhá — jafnvel alt að einum dollar fyrir hvert orð — verður að fást inn fyrir auglýsingar. Tímarit Þjóðræknisfélagsins er því engin undantekning. Enda hefir auglýsingasöfnun félagsins hepnast nærri óskiljanlega vel. Stafar það fyrst og fremst af tveimur aðal ástæðum. Hin fyrri er sú, að verslanir, iðnaðarfyrirtæki, og aðrir athafnamenn og sérfræðingar þessa lands, eru yfirleitt góðviljaðir í garð Íslendinga. Hin síðari, og eigi hin veigaminni, er sú, að félagið hefir verið svo lánsamt, að hafa haft í stjórnarnefndinni áhugasama atorkumenn á flestum tímum, er séð hafa

um söfnun og útvegun auglýsinga. Má einkum tilnefna þar þrjá menn, þó ýmsir aðrir hafi og verið liðtækir.

Þessir menn eru: Jón J. Bíldfell, sem einnig hefir verið forseti í 4 ár og vara-forseti í 6 ár, — Árni Eggertsson, sem var vara-forseti í tvö ár og í 14 ár féhirðir, — og Ásmundur P. Jóhannsson, er fylt hefir ýms sæti í nefndinni í 11 ár, og mest og best allra hefir stutt að fjárhagslegri velgengni félagsins á öllum sviðum og látið sér afar ant um hag þess, eins á þeim tímum, sem hann hefir verið utan nefndarinnar. Enda hefir hann verið nokkurskonar rödd samviskunnar, þegar um varhugaverða eyðslu á fé félagsins hefir verið að ræða.

Fjármálaritara staðan tekur marga snúninga og mikið langlundargerð. Hafa margir góðir menn sint því starfi, svo sem Friðrik Sveinsson, málari, Halldór S. Bardal, bóksali, Ólafur Thorgeirsson, prentari, hver um sig í þrjú ár. En lengst og best hefir þó starfað Guðmann Levy, er haft hefir það með höndum stöðugt síðan 1934.

Meðal þeirra, sem ötulast hafa unnið að útbreiðslumálum félagsins, auk forsetanna fimm, vil eg aðeins nefna Dr. Richard Beck, sem verið hefir í óslitin sex síðustu árin varaforseti. Hefir hann, þrátt fyrir að ýmsu leyti örðuga aðstöðu, aldrei látið undir höfuð leggjast, að hlaupa undir bagga, þegar á ræðumanni, útvarpserindi eða blaðagrein hefir legið í þarfir félagsins. Hann hefir og, ásamt fyrv. forseta og ritstjóra, mest unnið að kynningu félagsins og íslenskra fræða út á við meðal hérlendra mentamanna og annar þjóða fólks.

Í öðrum embættum félagsins hafa lengst átt sæti þeir Finnur Johnson og S. W. Melsted sem skjalaverðir, P. S. Pálsson í ýmsum embættum í 8 ár og Gísli Jónsson í 9 ár — lengst af sem skrifari.

Fyrsti skrifari félagsins var Dr. Sig. Júl. Jóhannesson. Eftir tvö ár gekk hann úr nefndinni, og hefir aldrei átt sæti þar síðan. En hann hefir sýnt félaginu þá vinsemd og unnið því það þarfaverk, sem ef til vill enginn annar hefði getað gert, að rita og sjá um útgáfu barnablaðsins "Baldursbrá" í síðast liðna sex vetur án nokkurrar þóknunar fyrir ritstjórnina. Þeir, sem þekkja, hve sýnt honum er um, að rita fyrir börn í bundnu og óbundnu máli — og þeir eru margir — geta best sett sig inn í, hversu mikils virði það hefir verið fyrir félagið í kenslutilraunum þess.

Útbreiðslu Baldursbrár hefir frá upphafi annast Bergthór E. Johnson, er sæti hefir og átt í nefnd félagsins í sex ár. Hann hefir einnig látið sér ant um minjasafn félagsins, ásamt fleiri nýtum mönnum, og er formaður nefndar þeirrar, er veitir því umsjá.

Enn verður að nefna einn nefndarmann, séra Rúnólf Marteinsson. Hann hefir að vísu aðeins verið þrjú ár í stjórnarnefnd, en síðan Laugardagsskólinn var stofnaður í íslensku kenslu, hefir hann veitt honum forstöðu, og ásamt öllum hinum ágætu kennurum, sem þar hafa kent, enga þóknun tekið fyrir starf sitt.

Með þessu er fljótt yfir sögu farið

— þeirra, er mest hafa lagt á sig í viðhaldi félagsins á síðastliðnu 21 árs tímabili. En auk þess hafa margir nýtir og ágætir menn haft með höndum stjórn fjölmennra félagsdeilda hér í bæ og víðsvegar um land. Hafa þeir vitanlega átt happadrjúgan þátt í viðgangi félagsins. Í þessu sambandi langar mig til að leiðrétta þann misskilning, sem hefir eigi ósjaldan gert vart við sig, að deildarmeðlimir séu eigi fullgildir félagsmenn í *aðalfélaginu* — eins og þeir komast að orði. Þjóðræknisfélagið er eitt, og allir meðlimir þess eru jafngildir aðal félagsmenn, hvort heldur þeir starfa í deildum eða utan þeirra. Deildarstofnanir voru heimilaðar í lögunum til aukinnar samvinnu og meira félagsstarfs.

Óhætt má fullyrða, að aldri hafi hagur félagsins, andlega og fjárhagslega, staðið með meiri blóma en nú. Á ýmsum tímum hefir það átt erfitt uppdráttar, sem oftast hefir stafað af getuleysi almennings fjárhagslega, en einkum þó tortryggni og skilningsleysi á tilgangi þess. Ekki var frítt við, að reynt væri stundum, að leggja steina í götu þess, og enn heyrast við og við einstöku illhvittnis raddir um, að félagið geri ekkert gagn, eða að það styrki ekki nóg þetta eða hitt fyrirtækið. En bæði er það, að slíkar raddir koma helst frá þeim, sem aldrei hafa á nokkurn hátt hlynt að því, og í annan stað er félagið menningarlegs eðlis, en eigi fjárafla fyrirtæki, svo þesskonar hnútur velta því um sjálfar sig. Efnaðir Íslendingar, hér eða annarstaðar um heim, hafa heldur ekki, enn sem komið er, séð sóma sinn eða þörf félagsins í svo björtu ljósi, að þeir hafi lagt því til stofnfé til neinna muna, eins og átt hefir sér stað með samskonar félagsskap annara þjóða. Aðeins einn fátækur ökumaður hefir minst þess í erfðaskrá sinni. Fyr en það tíðkast meir, hlýtur fjárhagsleg aðstoð til þjóðræknislegra menningarmála ávalt að verða af skornum skamti. Má þó engan veginn halda, að félagið hafi aldrei lagt neitt af mörkum, því bæði með beinum fjárútlátum, og fyrir tilhlutan og ráðstöfun þess, hefir það safnað og borgað út svo þúsundum dala skiftir til ýmissa nytsemdarmála.

Landnemaöld vor hér er fyrir löngu um garð gengin. Þeir, sem fluttu lifandi orð feðra sinna á vörum hingað um haf, eru flestir á útleið eða horfnir sjónum. Eftir tiltölulega fá ár verða þeir allir farnir. Hvað tekur þá við? Verður nokkur þörf fyrir Þjóðræknisfélag eftir það? Eru líkindi til, að hinir íslensku arftakar meti þjóðerni sitt og uppruna svo dýru verði, að þeir álíti viðhald þess í einhverri mynd svara kostnaði? Eða erum við öll á fleygi ferð inn í hið mikla *nirvana* þjóðahafsins?

Hin unga kynslóð er ein megnug þess, að svara þeim spurningum.

Tuttugasta og fyrsta ársþing Þjóðræknisfélagsins

Tuttugasta og fyrsta ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi var sett í Good Templarahúsinu á Sargent Ave., kl. laust fyrir 10 að morgni hins 19. febr. 1940. Á fundi voru staddir fulltrúar frá deildum í Saskatchewan, Manitoba og Norður-Dakota. Auk þeirra félagsmenn búsettir í Winnipeg og gestir víðsvegar að. Með því að forseti félagsins, Dr. Rögnvaldur Pétursson hafði andast 30. janúar næst á undan, tók vara-forseti félagsins, Dr. Richard Beck, að sér alla þingstjórn. Kallaði hann alla til sætis og bað þingheim að syngja sálminn: "Þú Guð ríkir hátt yfir hverfleikans straum." Gunnar Erlendsson sat við hljóðfærið og stýrði söngnum. Næst flutti séra Jakob Jónsson bæn. Þá voru þingstörf hafin með því að ritari las þingboðið, eins og það hafði birtst í báðum íslensku blöðunum. Var þar í þessi

Áætluð dagsskrá:

1. Þingsetning.
2. Ávarp forseta.
3. Kosning kjörbréfanefndar.
4. Kosning dagsskrárnefndar.
5. Skýrslur embættismanna.
6. Skýrslur deilda.
7. Skýrslur milliþinganefnda.
8. Útbreiðslumál.
9. Fjármál.
10. Fræðslumál.
11. Samvinnumál.
12. Útgáfumál.
13. Bókasafnið.
14. Kosning embættismanna.
15. Ný mál.
16. Ólokin störf og þingslit.

Því næst nefndi forseti séra Valdemar J. Eylands til að flytja minningarorð á ensku í virðingarskyni við hinn nýlátna landstjóra Canada, Tweedsmuir lávarð, heiðursverndara félagsins. Hljóðar það á þessa leið:

Mr. Chairman.
Members of the Icelandic National League.

We are about to open an annual convention of the Icelandic National League, which naturally will be devoted largely to matters of particular interest to that body. But the Executive Committee of our organization deems it proper, that we should, prior to the formal opening of our deliberations pause to pay homage to the memory of His Excellency, the late Lord Tweedsmuir, Governor General of Canada, the Representative in this Dominion of His Majesty, the King, the gracious honorary patron of the Icelandic National League, who passed away a week ago yesterday.

While we are Icelanders, and as such cherish our cultural heritage, we are not unmindful of our duties to the countries of our adoption, whether Canada or the United States. The record of our people down through the decades shows unmistakable manifestations of that loyalty. This brief moment of memorial meditation is yet another link in that historic chain of abiding loyalty.

We, who are citizens or residents of Canada, feel deeply the loss of Lord Tweedsmuir, and I am convinced that our friends and compatriots from across the border can fully appreciate our sentiments. His Excellency had been the Governor General of Canada since 1935. During that time he had endeared himself to our citizens, of high and low station alike. He was greatly interested in this young country, its progress and development, and showed that interest by extensive travels which took him into practically every section of the Dominion, including our own Icelandic

mother settlement at Gimli. During these trips he became increasingly popular. This was due to his unusual gift of eloquence which he used generously for the inspiration of the communities visited, and in order to impress upon the people of this country the meaning and strength of a true democracy, and the true meaning of nationhood. His popularity was also due to his democratic spirit, which enabled him to move freely and with equal ease among the aristocrats of the east, and the fishermen, the farmers, the prospectors of the west and north country. Again, his popularity was due to his broad human sympathies, his interest in people, their problems, their hopes and aspirations. He was a prolific writer, some 60 volumes have come from his pen. As a poet, a biographer, and as a teller of tales he never forgot the guiding principle of all great writers: that the true study of mankind is man.

The personal history of Lord Tweedsmuir holds a peculiar fascination for the common people of all nations. His life is really symbolic of the achievements possible in a true democracy. He rose, so to speak from the ranks of the common people, but due to his ability, his unimpeachable personal character, his honesty and kindly spirit, he attained one of the highest stations of honor and trust, within the power of a great Empire to bestow.

The sentiments of this body of Icelandic Canadians is appropriately expressed in a message of condolence, wired Her Excellency, Lady Tweedsmuir on the occasion of the Governor's death:

Her Excellency,
The Lady Tweedsmuir,
Government House, Ottawa.

The memory of Lord Tweedsmuir will be forever linked with that of Dufferin in minds of all Canadians of Icelandic origin. We deeply mourn the loss of our honorary patron, a great statesman, and a warm personal friend. On behalf of all Icelandic Canadians we extend to you our deepest sympathy in your bereavement.

The Icelandic National League,
Gísli Johnson, secretary

Þegar séra Valdemar hafði lokið máli sínu varð stutt þögn, og síðan sungið "O Canada". Að því loknu flutti varaforsetinn, Dr. Beck, ávarp sitt til þingsins, og fer það hér á eftir.

ÁVARP FORSETA

Góðir Íslendingar,
heiðraði þingheimur!

"Á meðan blóðið mér í æðum rennur
að mannsköðunum hugrenning eg sný.
Í einrúminu eldur löngum brennur,
sem eftirsjáin hefir kveikt í því."

Þannig farast Guðmundi skáldi Friðjónssyni orð í einu hinna meitluðu og spaklegu eftirmæla sinna, og þær ljóðlínur hafa sótt fast á mig, þegar til þess kom að semja setningarræðuna fyrir þetta þing; en vegna þeirra atburða, sem nýlega hafa gerst innan félags vors, hlaut hún óhjákvæmilega að slá á strengi saknaðar og eftirsjár.

Yður er öllum kunnug ástæðan til þess, að eg ávarpa yður frá þessum stað hér í dag: fráfall vors mikilhæfa og mikilsvirta forseta, dr. Rögnvaldar Péturssonar. Engin þörf gerist að skýra fyrir þeim, sem hér eru saman komnir, hver máttarstólpi hann var Þjóðræknisfélaginu frá stofnun þess og fram að dánardægri, bæði með margþættum störfum sínum sem æðsti embættismaður þess árum saman og sem ritstjóri **Tímarits** þess frá því að það hóf göngu sína fyrir 20 árum síðan, auk ótal annara nytsemdarstarfa, stærri og smærri, í þarfir félagsins. En það einkendi hann, eins og alla aðra þá menn, sem bera einlæglega fyrir brjósti einhverja stóra hugsjón, að hann var altaf reiðubúinn til þess, að verja tíma sínum og starfskröftum í þágu vorra sameiginlegu áhugamála, íslenskra þjóðræknis og þjóðræktarmála hérna megin hafsins.

Eg viðhef orðið **Þjóðrækt** að yfirlögðu ráði í þessu sambandi, því að vissulega er það meir en ræktarsemin ein, þó fögur sé, að varðveita hið göfugasta og lífrænasta í ættareðli sínu og ættarerfðum; það er **sjálfsrækt** og **sálarrækt** af djúpstæðasta og viturlegasta tagi, því að "rótarslitinn visnar vísir, þó vökvist hlýrri morgundögg."

Þetta skildist vorum fallna foringja flestum mönnum betur, og þessvegna var svo mikill hluti æfistarfs hans beinlínis unnið með það mark fyrir augum, að hinn íslenski ættstofn í landi hér visnaði ekki í rót, en dragi í lengstu lög menningarlega næringu úr þeim jarðvegi, sem hefir veitt feðrum vorum og mæðrum, og þeirra feðrum og mæðrum um aldaraðir, lífsþrótt og sigurmátt í baráttunni við hin andvígustu kjör.

Vér stöndum nú á þeim tímamótum í þjóðræknisstarfsemi vorri — og hafrót líðandi tíðar gerir oss eigi léttar um vik — að þörf er liðstyrks allra þeirra, sem þeim málum unna. Má oss því öllum ljóst vera, hver harmur er kveðinn félagi voru og hvert skarð er orðið í hópi andlegra leiðtoga vorra hér á vesturvegum með fráfalli dr. Rögnvaldar. En hér eiga aftur við orð Guðmundar Friðjónssonar úr eftirmælunum, sem eg vitnaði til í byrjun máls míns:

"Það betrar hug að bjóða góðar nætur—
ef brosi er fórnað veitist skáldi hljóð—
þeim skilamanni, er skattpeninginn lætur
með skörungsbrag af hendi í aldasjóð."

"Sjaldan er ein báran stök," segir hið fornkveðna. Hefir félag vort fengið að kenna á beiskum sannleik þess spakmælis síðustu mánuðina. Fyrir rúmri viku flaug sú harmafregn um allan hinn mentaða heim, að látinn væri hinn marghæfi landstjóri Canada, Tweedsmuir lávarður, en eins og yður er öllum kunnugt, sýndi hann fyrir tveim árum síðan félagi voru þá miklu sæmd, að taka útnefningu sem Konunglegur Heiðursverndari þess (Honorary Royal Patron). Þakkarbréf, er hann sendi félaginu, þegar honum barst heiðursskírteini þess, er ljósprentað í **Tímaritinu** í ár, og ber það fagurt vitni hlýleik hins látna þjóðhöfðingja til Þjóðræknisfélagsins, kynstofns vors og fræða vorra. Er hann einn í flokki fjölmargra andans skörunga og afbragðsmanna í hinum enskumælandi heimi, beggja megin Atlantshafs, sem fengið hafa mætur á íslenskum fornbókmentum og drukkið af lindum þeirra. Talshátturinn segir, að menn þekkist af vinum sínum. Bókmentirnar þekkjast einnig af sínum aðdáendum. Oft hefir að sönnu verið á það bent — en það er þess virði að endurtakast — að það hafi einmitt verið margir hinir ágætustu og fjölmentuðustu menn erlendir, sem ástfóstri hafa tekið við hinar fornu bókmentir vorar. Dæmi þeirra manna ætti að vera oss Íslendingum eggjan og áminning um, að vanrækja eigi vora bókmentalegu arfleifð, þar sem gnægð gulls er að finna, þó að það liggi vitanlega misjafnlega laust fyrir. Í því tilliti getur hinn látni Heiðursverndari vor verið oss til fyrirmyndar, og fyrir þá ræktarsemi hans við erfðir vorar, sem og fyrir góðvildina í vorn garð, minnumst vér hans með þakklátum huga.

Enn er eins manns að minnast, sem mjög kom við sögu félagsins um skeið, en það er séra Ragnar E. Kvaran. Vafalaust setti marga hér vestan hafs hljóða við fregnina um andlát hans nær ágústlokum á liðnu sumri. Átti þessi fjölhæfi og glæsilegi maður mikil ítök í hugum vor hér vestra, ekki síst innan Þjóðræknisfélagsins, því að hann var ýmist forseti þess, vara-forseti eða ritari, á starfstíð sinni hérlendis. Skipar hann því heiðursrúm í sögu félagsins og minningum vorum.

Auk hinna framantöldu höfum vér átt á bak að sjá eftirfarandi mætum félagssystkinum á árinu, að því er mér er kunnugt:

Mrs. Björg E. Johnson, Reykjavík, Ísland
Eiríkur Jóhannsson, Árborg, Man.
Hávarður Guðmundsson, Hayland, Man.
S. A. Anderson, Blaine, Wash.
Próf. Loftur Bjarnason, Salt Lake City, Utah.

Grímur Eyford, Winnipeg, Man.
Bárður Sigurðsson, Winnipeg, Man.
Óskar Gillis, Brown, Man.
Andrés Helgason, Wynyard, Sask.
Halldór Jónsson, Wynyard, Sask.
Mrs. Kristín Vídal, Hnausa, Man.
Björn Sveinsson, Cavalier, N. Dak.
J. S. Sveinsson, Cavalier, N. Dak.

Minnumst vér þessara góðu samherja með þakklæti fyrir stuðning þeirra við áhugamál vor, og er sjónarsviftir að þeim öllum úr hópnum. Vottum vér ættingjum þeirra innilega samúð vora og hluttekningu.

Áður en lengra er farið, vil eg svo biðja þingheim að rísa úr sætum sínum í virðingarskyni við forseta vorn, Heiðursverndara og aðra látna félagsmenn.

Eðlilega varpar fráfall forseta vors, sérstaklega, skugga á þetta þing. Ekkert myndi þó vera fjarlægra hugsunarhætti hans og hreystilund, en að vér legðum á nokkurn hátt árar í bát í þessari starfsemi, sem hann bar svo mjög fyrir brjósti. Jafn norrænn maður og hann var að skapferli horfðist hann æðrulaust í augu við aðsteðjandi örlög, í anda vorra fornu spekimála:

"Glaðr ok reifr
skyli gumna hverr,
uns sinn bíðr bana."

Kom það viðhorf dr. Rögnvaldar glögt fram og eftirminnilega í lokaorðum afmæliskveðju hans til dr. M. B. Halldórsonar (**Heimskringla**, 29. nóv. s. l.): "Vér skulum enn allir sigla ódeigir sæinn, uns heim er náð, undir miðaftan eða miðjan morgun." Þau orð hans skyldum vér í minni bera. Væri það því hin mesta óvirðing við minningu hans og þann málstað, sem hann unni og vann að, að láta merkið falla til jarðar í þjóðræknisbaráttu vorri. Minningin um hann og alla aðra trausta og góða samherja, karla og konur, sem moldin geymir, ætti að vera oss, er eftir lifum, hin öflugasta hvatning til að skipa oss sem fastast um merki vort og bera það fram til nýrra og stærri sigra. Þannig hafa hinir sönnustu og bestu Íslendingar ætíð brugðist við mannraunum og mótbyr; og það er langt frá því að vera lakasta þjóðræknin, að halda því horfi til lífsins vakandi hjá sjálfum oss og hlynna að því hjá öðrum.

Þessi karlmannlega og viturlega afstaða til lífsbaráttunnar er góðrar ættar og oss löngu í blóð borin. Hún á rætur sínar í hinni ríku einstaklings hyggju vor Íslendinga og jafn djúpstæðri sjálfstæðistilfinningu vorri. En eins og dr. Guðmundur Finnbogason hefir réttilega bent á í merkisriti sínu **Íslendingar**, þá var hin forn-íslenska mannshugsjón: **íþróttamanns hugsjón**, sem ól upp í mönnum bæði sjálfsmetnað og réttdæmi. En í sambandi við túlkun sína á forn-íslenskri lífsskoðun ritar dr. Guðmundur þessa snjöllu málsgrein, sem altaf er hin tímabærasta þjóðræknishvöt, kröftug áminning um að reynast trúir manndóms og drengskapar-hugsjón kynstofns vors:

"Í þessu hressandi andrúmslofti íþróttahyggjunnar, þar sem hver maður er metinn eftir því, sem hann hefir atgerfi til, dafnar frumleikinn. Hvergi getur skemtilegra myndasafn sérkennilegra manna, er hver þorði að koma til dyranna eins og hann var klæddur, en í sögum þeim og þáttum, er segja frá Íslendingum við hirðir erlendra konunga. Þeir eru ekki hnjáliðamjúkir hirðsnápar, heldur frjálsbornir menn, er segja konungum jafnt og hirðmönnum þeirra það, sem þeim býr í brjósti, hvað sem í húfi er, fara með þá sem jafningja sína og heimta réttdæmi af hverjum manni."

Og þá er eg kominn beint að markmiði og starfssviði þessa félagsskapar: varðveislu íslenskra menningarerfða vestan hafs. Framgangi þeirra mála og sem viturlegustum úrlausnum á þeim, er starfsemi ársþinga vorra vitanlega öðru fremur helguð; annars ættu þau sér engan sérstakan tilverurétt, án þess lítið sé gert úr félagslegu gildi þeirra á annan hátt, sem er fjarri því að vera ómerkilegt. Hér skal þó engin tilraun

gerð til þess að rökræða þjóðræknisstarfsemi vora; en drepa vil eg á nokkur grundvallaratriði í sambandi við hana.

Alloft hefir þjóðsagan um álfakonuna, sem átti sjö börn í sjó og sjö í landi, verið heimfærð upp á oss Vestur-Íslendinga, og ekki út í bláinn, því að eðlilega togast heimalandið og fósturlandið, og áhrifin frá þeim, æði oft um oss. Þetta er harmsaga allra útflytjenda, en getur líka orðið þeirra sigursaga, ef þeim tekst að skapa hið rétta jafnvægi og samræmi í lífi sínu og starfi. Líklega hefir oss stundum fundist eins og Klettafjallaskáldinu:

> Eg á orðið einhvern veginn
> ekkert föðurland."

En þessa afstöðu Stephans G. Stephsonar, og hún er einnig afstaða vor af eldri kynslóðinni, túlkar dr. Sigurður Nordal skarplega, eins og honum er lagið, í hinni prýðilegu inngangsritgerð sinni að úrvalinu úr **Andvökum** Stephans, sem nýlega er komið út. Dr. Nordal farast þannig orð um skáldið:

"Hann átti frá æskualdri til dauðadags við það böl að búa að lifa fjarri því landi, sem hjartarætur hans voru grónar við. Flestum verður ofurefli að slitna ekki sundur á þessu, og því erfiðara sem ímyndunaraflið og tilfinningarnar eru ríkari. Önnur hættan er að þjást af seiðandi heimþrá, gylla æskulandið fyrir sér um of, einangrast frá hinu erlenda umhverfi. . . . Hin er sú að reyna að skera á taugatengslin við ættjörðina, selja frumburðarréttinn, líta smáum augum á hina voluðu þjóð og kappkosta að verða erlendur með lífi og sál. Fáum Íslendingum lánast þetta og engum meinalaust. Til þess er menning vor of sérstæð og æskuminningarnar frá landinu, "sem líkist engum löndum", of máttugar.

Hið furðulega þrek til þess að skapa sér samræmi úr sundurleitni, sem Stephani var gefið, kemur fram í sambúð hans við Ísland og Ameríku. Hann var nógu víðfaðma til þess að skifta sér milli tveggja heimkynna, föðurlands og fósturlands, og vera báðum góður sonur."

Þetta er spaklega sagt, og mætti vera oss bæði til íhugunar og eftirbreytni. Ennfremur segir dr. Nordal: "Það hefir verið styrkur og sómi Íslendinga vestan hafs, hversu vel þeim hefir lánast að vera í senn trúir uppruna sínum, bera hag og sóma Íslands fyrir brjósti, og góðir þegnar þeirra ríkja, sem þeir hafa svarið hollustu." Þetta er fagur vitnisburður og vonandi, að vér eigum hann skilið. En hvað sem því líður, þá megum vér vel brenna þessi orð hins snjalla vinar vors og skygna velunnara inn í hugskot vor og hafa þau sem þjóðernislegan áttavita. Þau eru staðfesting fyrstu málsgreinarinnar í félagslögum vorum, og ættu fyrir þá sök, að tala enn beinna og kröftugar til vor.

Margt ágætt og eftirtektarvert hefir verið ritað um þjóðræknisstarfsemi vora og baráttu í landi hér. Meðal þess allra merkasta og íhyglisverðasta er hin tímabæra ritgerð dr. Nordals: "Framtíð íslenskrar menningar í Vesturheimi" (**Tímarit Þjóðræknisfélagsins**, 1937). Þá grein er holt að endurlesa öðru hvoru, svo fast er þar gripið á málunum og djarflega horfst í augu við staðreyndir, aðstöðu vora alla og þá örðugleika, sem á vegi vorum eru í þjóðernislegri viðleitni vorri.

Dr Nordal telur þrjá meginþætti þjóðrækninnar: tungu, þjóðernisvitund og menning, og skilgreinir hvern þeirra um sig all-ítarlega. Honum skilst fyllilega, "að ensk tunga hlýtur að verða höfuðmál, móðurmál, hinna íslensku ætta í Vesturheimi, og er þegar orðin það að miklu leyti." En hann vill láta halda íslenskunni við í lengstu lög, og leiðir sterk rök að því, hvernig læra megi hana sem **aukamál.** Honum dylst eigi hvert stefnir með viðhald tungu vorrar og hverjum vandkvæðum það er háð, en í því sambandi falla honum svo orð, og þau eiga sérstakt erindi til vor þjóðræknismanna:

"En þó að staðreyndin sé ein og hin sama, má bregðast við henni með ýmsu móti. Sumir menn eru svo gerð-

ir, að ef þeir telja sér vísan ósigur í einhverri baráttu, vilja þeir leggja niður vopnin þegar í stað eða jafnvel hlaupa í lið með hinum væntanlega sigurvegara til þess að flýta fyrir úrslitunum og vera réttu megin að leikslokum. En engin afstaða getur verið fjær drengilegri sjálfsvirðingu eins og hún hefir verið með öllum órotnum þjóðum og ekki síst Íslendingum. Þjóð vor hefir frá fornu fari samhliða öllum öðrum trúarskoðunum trúað á örlög, hörð og miskunarlaus eins og landið sem hún hefir bygt. En hún hefir líka trúað því, að þessum örlögum væru ein takmörk sett. Þau gætu ekki beygt öruggan mannsvilja. Sóminn var undir því kominn að berjast til þrautar, við hvaða ofurefli sem var að etja, og bjarga svo manngildinu, dýrustu eigninni, þó að alt annað færi forgörðum. Þetta er sá kjarni goðsögunnar um Ragnarök, sem vakið hefir aðdáun hinna vitrustu manna víða um heim og í augum þeirra lyft norrænni heiðni á hærra stig en forntrú Grikkja og Rómverja. Þetta er rauði þráðurinn í lífsskoðun Íslendingasagna og sjálfri sögu þjóðarinnar allar þær aldir, sem hún barðist á heljar þremi, án þess að glata sjálfsvitund sinni, gleyma ábyrgði sinni gagnvart feðrum og niðjum."

Í þessum anda skyldi vor þjóðernislega barátta háð, og eg veit, að margir í vorum hópi eru þannig skapi farnir, enda er engin sigurvon fyrir þann málstað, sem menn bera fram hálfir og veilir, en "stórt er best að vinna."

Skal þá greint stuttlega frá þeim málum, og öðrum þeim skyldum, sem stjórnarnefndin hefir haft með höndum á árinu:

Útbreiðslumál

Hið merkasta, sem unnist hefir í þá átt á árinu, er stofnun tveggja nýrra deilda í Nýja-Íslandi. Af hálfu stjórnarnefndar fóru þeir hr. Ásmundur P. Jóhannsson, séra Valdimar J. Eylands og vara-forseti í útbreiðsluferð þangað á síðastliðnu hausti og héldu þar samkomur. Var árangurinn sá, að nú hafa stofnaðar verið deildir bæði í Riverton og Árborg, sem þegar hafa byrjað fundarhöld. Munu fulltrúar þeirra hér á þinginu skýra frekar frá stofnun deildanna og störfum. En jafnframt því sem eg býð þær velkomnar í félagið, vil eg fyrir hönd þess þakka öllum þeim á nefndum stöðum, er studdu að stofnun deildanna.

Nokkrar fyrirlestraferðir hafa farnar verið undir umsjá félagsins á árinu, og ber þar einkum að telja fyrirlestrahöld þeirra Guttorms J. Guttormssonar skálds, og Thor Thors alþingismanns. Flutti Guttormur erindi á samkomum deildanna í Saskatchewan og víðar, og var honum og máli hans hvarvetna vel fagnað, eins og vænta mátti. Að fyrirlestrahöldum Thors alþingismanns skal síðar vikið. Af stjórnarnefndarmönnum flutti séra Philip M. Pétursson og séra Valdimar J. Eylands ræður á Íslendingadegi að Mountain, N. Dak., sem deildin "Báran" stofnaði til; vara-forseti var einnig mættur og flutti frumort kvæði. Séra Valdimar flutti einnig ræðu á Íslendingadeginum að Gimli. Vara-forseti hefir einnig á árinu flutt ræður um íslensk og norræn efni á ýmsum stöðum í Norður-Dakota og Minnesota (meðal annars tvær útvarpsræður um Leif Eiríksson) á ensku og norsku, og ritað margt um sömu efni á þeim málum og dönsku, í blöð og tímarit víðsvegar um Bandaríkin.

Þá hafa ýmsir af félagsmönnum unnið þarft og þakkarvert útbreiðslustarf með ræðuhöldum um íslensk efni: — frú Jakobína Johnson með fjölmörgum erindum á Kyrrahafsströndinni, Árni Helgason með sýningu Íslandsmynda sinna á mörgum stöðum í bygðum vorum og Einar P. Jónsson ritstjóri með ræðuhöldum sínum á Íslendingadögum vestur við haf og með öðrum erindum um íslenska menningu á þeim slóðum, en tvö þeirra voru flutt á ensku á Kennaraskólanum í Bellingham, Wash.

Deildir félagsins á ýmsum stöðum hafa gengist fyrir samkomum og með þeim hætti lagt sinn skerf til út-

breiðslustarfsins. Í því sambandi er skylt að geta þess sérstaklega, að deildin "Báran" átti frumkvæðið að því, að Íslendingar í N. Dakota tóku prýðilegan þátt í hátíðahöldunum í Bismarck í tilefni af 50 ára afmæli ríkisins á síðastliðnu sumri. Margir, bæði hér nyrðra og í Dakota, studdu með ýmsum hætti að þeirri þátttöku, en það er allra mál, að þeim Ragnari H. Ragnar, söngstjóra og Guðmundi dómara Grímson beri sérstök þökk fyrir dugnað að framgangi þessa máls. Þetta er það helsta, sem eg veit um í sambandi við útbreiðslumálin, en hafi þeir allir aðrir þökk, sem þar kunna að hafa lagt hönd á plóg. Nógu er sá akurinn víðlendur. Þá hefir deildin "Báran" annað merkismál með höndum, en það er að reisa skáldinu K. N. Júlíus minnisvarða; verðskuldar það mál stuðning almennings.

Fræðslumál

Eins og að undanförnu hefir félagið síðastliðið ár haldið uppi laugardagsskóla í íslensku hér í Winnipeg, undir stjórn séra Runólfs Marteinssonar, en aðrir kennarar hafa verið: Mrs. E. P. Jónsson, Mrs. C. Friðriksson og Mrs. H. Daníelsson. Skuldar félagið skólastjóra og kennurum mikla þökk fyrir fórnfýsi þeirra og vel unnið starf, og sömuleiðis Ásm. P. Jóhannsson, sem nú eins og fyrri hefir unnið að skólahaldinu af miklum áhuga. Þarna er völ á hinum ágætustu kennurum og ókeypis íslensku-kenslu. Þeim mun leiðara er að þurfa að segja það, að foreldrar hafa ekki notfært sér þetta dýrmæta tækifæri sem skyldi. Þá hafa ýmsar deildir félagsins staðið fyrir íslensku-kenslu í sínum bygðarlögum, og er það hin þakkarverðasta starfsemi. Hefir félagið veitt dálítinn styrk til þessa nytjastarfs, og er því fé sannarlega vel varið.

Samvinnumál við Ísland

Þau gerast nú fjölþættari en áður og renna þannig margar stoðir undir "brúna yfir hafið"; einkum hafa oss með mörgu móti verið réttar bróðurhendur heiman um haf á síðastliðnu ári. Aðal framlagið til þeirrar samvinnu af vorri hálfu er hlutdeild vor í Íslandssýningunni í New York; en eins og forseti tók fram í skýrslu sinni í fyrra, var, eftir beiðni utanríkismálaráðuneytisins á Íslandi, nefnd skipuð að tilhlutun Þjóðræknisfélagsins, er gekst fyrir fjársöfnun hér vestra til að koma upp við sýningarskála Íslands eir-afsteypu af Leifs Eiríkssonar myndastyttunni, sem Bandaríkjaþjóðin sendi Íslandi að gjöf 1930. Í nefndinni voru dr. Rögnvaldur Pétursson, formaður; Ásm. P. Jóhannsson, féhirðir; Árni Eggertsson, dr. B. J. Brandson, dr. Vilhjálmur Stefánsson, Guðmundur dómari Grímson og Gunnar B. Björnsson. Urðu Íslendingar svo vel við málaleitun nefndarinnar, að alls söfnuðust $2,615.45. Vil eg fyrir félagsins hönd þakka söfnunarnefndinni starf sitt og öllum þeim, sem drengilega studdu þetta mál með greinum og örlátum fjárframlögum. Hér voru allir eitt og sást þess glöggur vottur í verki. Hverjum augum heimaþjóðin leit á þessa samvinnu má gleggst marka af eftirfarandi skeyti, sem Hermann Jónasson, forsætisráðherra Íslands, sendi forseta félags vors 17. júní s. l. og birt var í báðum íslensku vikublöðunum hér:

"Á hátíðadegi Íslands á Heimssýningunni í New York votta eg forsetanum, Þjóðræknisfélaginu og Íslendingum í Vesturheimi bestu þakkir fyrir drengilega aðstoð við Íslandssýninguna. — Bestu kveðjur."

Þess var æskt, að fulltrúi frá Þjóðræknisfélaginu tæki þátt í hátíðahöldunum á Íslandsdeginum á Heimssýningunni; þar sem enginn úr stjórnarnefndinni átti hægt með að vera viðstaddur hátíðahöldin var dr. Vilhjálmur Stefánsson fenginn til að koma þar fram fyrir hönd félagsins. J. T. Thorson, sambandsþingmaður, flutti kveðjur frá Canada við það tækifæri. Skal eg svo ekki orðlengja frekar um þátttöku vora í Íslandssýningunni, en ítarlegri greinargerð þar að lútandi mun verða lögð fram hér á þinginu.

Þá er að víkja að samvinnunni við oss

frá heimaþjóðinni og vináttumerkjum þaðan, en sú frásögn verður drjúgum fáorðari en efni standa til, því að svo margt kemur þar til framtals, sem þakka skyldi. Ber þar hæst hinn fyrsta Vestmannadag, sem haldinn var á Þingvöllum 2. júlí s. l. með mikilli viðhöfn og við mikla aðsókn; og í öðru lagi Þjóðræknisfélagi, sem stofnað var í Reykjavík 1. des. síðastl. Skipa stjórnarnefnd félagsins, aðalstofnendurnir, þeir alþingismennirnir Jónas Jónsson, Thor Thors og Ásgeir Ásgeirsson; eru þeir allir gamlir gestir vorir og velunnarar. En í fulltrúaráði félagsins eiga sæti fjöldi hinna merkustu manna og kvenna, úr öllum stéttum, stöðum og flokkum, og má ýkjulaust segja, að þar er rúm hvert vel skipað. Vestmannadagurinn og stofnun Þjóðræknisfélagsins á Íslandi eru hin merkilegustu spor og heillavænlegustu í áttina til aukinna menningarlegra samskifta milli Íslendinga austan hafs og vestan. Þá skal þess getið með þakklæti, að landsstjórnin á Íslandi bauð að senda hinn góðkunna kennara Steingrím Arason hingað vestur til barnakenslu og fyrirlestrahalda árlangt. Samþykti stjórnarnefndin að taka þessu sæmdarboði, en rétt um það leyti, sem Steingrímur kennari skyldi hingað koma, skall styrjöldin á, og varð ekki úr komu hans af þeirri ástæðu að sinni, hvað sem seinna verður.

Eins og skýrt var frá í íslensku vikublöðunum barst Þjóðræknisfélaginu hin ágætasta gjöf frá Sambandi Ungmennafélaga Íslands: — 500 myndir af Jóni forseta Sigurðssyni. Er ætlast til að mynd þessarar ástsælu frelsishetju vorrar komist inn á sem flest íslensk heimili hér vestan hafsins, og nota menn sér væntanlega það tækifæri, sem hér gefst til að eignast hana. Er þetta ekki í fyrsta sinni sem Ungmennafélögin hafa sýnt virkan vinarhug í vorn garð. Þau áttu á sínum tíma frumkvæðið að heimboði Stephans G. Stephanssonar og frú Jakobínu Johnson til Íslands. Jafnframt því sem þess er minst með þakklæti, er Ungmennafélögunum innilega þökkuð fyrnefnd vingjöf.

Þá þykir mér hlýða að geta þess, að félagsbróðir vor séra Jakob Jónsson hefir nýlega af kirkjumálaráðherra Íslands verið skipaður í nefnd þá, sem vinnur að undirbúningi að nýrri útgáfu á íslensku sálmabókinni.

Góðir gestir

Fátt styrkir meir ættarböndin milli Íslendinga heima og hér heldur en gagnkvæmar heimsóknir; því fögnum vér Vestmenn sérstaklega komu góðra gesta af Íslandi. Var, góðu heilli, mikið um slíkar heimsóknir á liðnu ári. Fyrst bar að garði þau hjónin Thor Thors alþingismann og frú hans. Flutti hann undir umsjón Þjóðræknisfélagsins fyrirlestra um Ísland hér í Winnipeg, Gimli, Glenboro, Selkirk og Mountain, N. Dak., og stóðu deildir félagsins að samkomuhöldunum á tveim stöðunum síðastnefndu. Unnu þau hjónin sér fágætar vinsældir hvarvetna og var yfirleitt prýðisgóð aðsókn að hinum innihaldsríku og vel fluttu fyrirlestrum Thors alþingismanns; er enginn vafi á því, að þjóðræknismálum vorum hefir orðið hinn mesti gróði að komu hans. Einhverjir úr stjórnarnefnd félagsins voru jafnan í ferð með þeim hjónum, og auk þess lengstum Grettir ræðismaður Jóhannsson; vegna veikinda forseta stýrði vara-forseti öllum fyrirlestrasamkomum þessum.

En eins og löngu er þjóðkunnugt orðið hér vestra, átti Thors alþingismaður annað erindi jafnframt fyrirlestrahöldunum sínum. Í hinu veglega og sögurika kveðjusamsæti, sem þeim hjónum var haldið hér í borg, afhenti Thors, fyrir hönd Íslandsstjórnar, mörgum mönnum heiðursmerki Fálkaorðunnar, sem konungur Íslands og Danmerkur hafði sæmt þá samkvæmt tilmælum stjórnarinnar. Ýmsir aðrir hér vestan hafs höfðu fyr á árinu og hafa síðan verið sæmdir Fálkaorðunni, og telst mér til, að þeir Íslendingar í landi hér, karlar og konur sem heiðraðir hafa verið með þeim hætti á síðastliðnu ári, séu

nú um 40 talsins. Eru Íslendingar hérlendis með þessum heiðursviðurkenningum settir á bekk með löndum sínum heima og mikill góðhugur sýndur af Íslandsstjórn. Meta Vestur-Íslendingar vafalaust orðuveitingar þessar eins og rök standa til. En eins og Thors alþingismaður benti á í formálsorðum sínum að afhending heiðursmerkjanna, þá var hér eigi aðeins verið að sæma einstaklinga, heldur Vestur-Íslendinga í heild sinni fyrir frammistöðu þeirra í landi hér og verk þeirra í þágu Íslands og íslenskrar menningar.

Aðrir ágætir gestir frá Íslandi heimsóttu oss á síðastliðnu sumri þar sem voru þeir Vilhjálmur Þór, framkvæmdarstjóri Íslandssýningarinnar, og Árni G. Eylands, ráðunautur, ásamt frúm þeirra. Fluttu þeir báðir prýðileg ávörp á Íslendingadeginum að Gimli; einnig hélt Árni ráðunautur snjalla ræðu á Íslendingadeginum að Hnausum og las upp á báðum stöðum fagra kveðju til Vestur-Íslendinga í ljóðum. Áttu þau hjónin hvorutveggja hinum bestu viðtökum að fagna og voru kvödd með allfjölmennu og virðulegu samsæti hér í Winnipeg, er Þjóðræknisfélagið stóð að, og Ásm. P. Jóhannsson stjórnaði í fjarveru forseta og vara-forseta. Allir hafa framangreindir gestir frá Íslandi borið oss hið besta söguna í ræðu og riti, en ekki er það lítilsvert, að flytja þannig bróðurorð milli Íslendinga yfir hið breiða haf.

Síðast en ekki síst skal þess getið, að hér dvelur nú meðal vor ungur íslenskur efnismaður, Jóhannes stúdent Bjarnason frá Knarrarnesi, styrkþegi Canadasjóðs, og stundar hann nám í vélaverkfræði við Manitoba-háskóla. Fáum vér væntanlega, að sjá og heyra þennan landa vorn hér á þinginu.

Heimsóknir konunglegra gesta

Þegar það fréttist, að ríkiserfingi Íslands og Danmerkur og krónprinsessan væru væntanleg til Minneapolis í apríl s. l., þótti stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins fara vel á því, að þeim væru fluttar fagnaðarkveðjur af hálfu félagsins og jafnframt frá Íslendingum í landi hér. Fól nefndin Gunnari B. Björnsson að vera talsmaður félagsins við þetta tækifæri; en vegna þess hve tími var takmarkaður á móttökuhátíðinni, varð það að ráði, að Valdimar Björnson fléttaði kveðju félagsins inn í hið snjalla ávarp sitt, er hann flutti þeim ríkiserfingjanum og krónprinsessunni. Grettir ræðismaður Jóhannsson var einnig á móttökuhátíðinni; flutti hann, er hann kom heim aftur, Íslendingum kveðjur ríkiserfingjans og krónprinsessunnar.

Ekki átti félagið neinn opinberan þátt í hátíðahöldunum við komu konungshjónanna bresku til Winnipeg en það lagði fram talsverða fjárupphæð til þess að tryggja aldurhnignu fólki íslensku sæti á hagkvæmum stað svo að það gæti séð skrúðförina í sambandi við komu konungshjónanna. Önnuðust þeir S. W. Melsted og J. J. Bíldfell þessa tilhögun fyrir félagsins hönd, og er þess getið hér með þakklæti.

Saga Íslendinga í Vesturheimi

Eins og menn muna kom fram á síðasta þingi áskorun og tillaga undirskrifuð af allmörgum mönnum um það, að Þjóðræknisfélagið beitti sér fyrir því, að samin yrði og gefin út Saga Íslendinga í Vesturheimi. Var tillaga þessi samþykt og eftirfarandi níu manna nefnd kosin til þess að hrinda málinu í framkvæmd: séra Valdimar J. Eylands, séra Jakob Jónsson, Soffonías Thorkelsson, dr. Sig. Júl. Jóhannesson, dr. Richard Beck, Sveinn Pálmason, J. K. Jónasson, Einar P. Jónsson, ritstjóri, og séra Rúnólfur Marteinsson. Tók nefndin þegar til starfa og er séra Valdimar formaður hennar og dr. Sigurður ritari. Var Þorsteinn Þ. Þorsteinsson, skáld og rithöfundur, ráðinn til að rita söguna og er hann þegar langt á veg kominn með handritið að fyrsta bindi hennar. Í ritnefnd honum til aðstoðar voru kosnir dr. B. J. Brandson, dr. Rögnvaldur Pétursson og Hjálmar A. Bergman, lögfræðingur. Í fjármálanefnd eru Ásm. P. Jóhannsson, Soffonías Thorkelsson og

Sveinn Pálmason. Hefir Soffonías sýnt af sér það rausnarbragð, að hann ábyrgist kostnaðinn þangað til fé kemur inn fyrir umrætt bindi, og skyldi það metið að verðleikum. Þá var einnig kosin á þinginu í fyrra nefnd til að halda áfram að safna sögugögnum, en verk hennar fellur í rauninni inn á starfssvið fyrnefndrar sögunefndar. Um sögumálið vísast annars til ritgerða þeirra ritara nefndarinnar og söguritarans í íslensku vikublöðunum; einnig mun frekari grein gerð fyrir því nú á þinginu.

Minjasafnið

Milliþinganefnd í því máli skipa Bergthór E. Johnson, S. W. Melsted og Davíð Björnsson og mun nefndin á sínum tíma gera grein fyrir starfinu á árinu. Er Bergthór jafnframt minjasafnsvörður og má félagið vera honum stórþakklátt fyrir þá rækt, sem hann hefir lagt bæði við að auka safnið og hirða um það.

Félög yngri Íslendinga

Deild yngra fólksins hér í Winnipeg ("Young Icelanders") hefir verið vel vakandi og haft marga fundi á árinu; þá hefir hún tekið það upp á starfsskrá sína, að minnast Fullveldisdags Íslands, 1. des., með hátíðahaldi og fer ágætlega á því. Íþróttamálin, sem aðalfélagið hafði áður með höndum, eru nú að öllu leyti í umsjá yngri deildarinnar, en skýrsla um starfsemi hennar kemur vafalaust inn á þingið. Deild yngri Íslendinga er einnig starfandi í Wynyard og að því er eg best veit í Chicago. Er hið þarfasta spor stigið með því að slík starfsemi verði sem útbreiddust vor á meðal.

Útgáfumál

Tímaritið, sem nú er fullprentað og verður útbýtt á þinginu, er svipað að stærð og innihaldi og áður. Var dr. Rögnvaldi Péturssyni að vanda falin ritstjórn þess og vann hann að undirbúningi ritsins langt fram yfir það, sem kraftar hans leyfðu; en þegar heilsubilun hans ágerðist, bað hann Gísla Jónsson, ritara félagsins, um að annast útgáfu ritsins; hefir hann því búið það til prentunar og lesið prófarkir, og votta eg honum í nafni félagsins bestu þökk fyrir þá alúð, sem hann hefir lagt við þetta verk, en það er tímafrekara og umfangsmeira heldur en margur hyggur. — Barnablaðið **Baldursbrá** hefir einnig komið út reglulega á árinu, og hefir dr. Sig. Júl. Jóhannesson eins og áður verið ritstjórinn og Bergthór E. Johnson ráðsmaður. Hafa þeir báðir með því starfi sínu unnið félaginu mikið verk og stórþarft. Þá ber að þakka Steingrími kennara Arasyni fyrir allmörg myndamót, er notuð hafa verið í **Baldursbrá** á árinu.

Rithöfundasjóður

Úr þeim sjóði var veitt síðastl. ár $25.00 fjárupphæð til góðskáldsins vinsæla J. Magnúsar Bjarnasonar. Mun milliþinganefndin, sem kosin var á síðasta þingi til að safna í sjóðinn, gera grein fyrir starfi sínu, en í henni eru: Árni Eggertsson, séra Guðmundur Árnason, séra Egill Fáfnis, séra Sigurður Ólafsson og séra Jakob Jónsson. Ættu menn að styrkja sjóð þennan eftir föngum, því að það er bæði þarft verk og gott.

Fjármál

Hér gerist eigi þörf, að gera neina grein fyrir þeim, því að féhirðir félagsins, Árni Eggertsson, fjármálaritari Guðmann Levy og skjalavörður S. W. Melsted leggja að vanda fram prentaðar skýrslur yfir fjárhag félagsins. Söfnun auglýsinga í **Tímaritið** hefir að þessu sinni gengið vonum framar, og er það að þakka frábærum dugnaði Ásm. P. Jóhannssonar í því starfi.

Skal þá bundinn endi á yfirlit þetta yfir starfsemi félagsins á árinu. Væri freistandi, að fara nokkrum orðum um framtíð þess, en tíminn leyfir það eigi. Skal það eitt undirstrikað, að áhugaalda sú hin sterka ,sem nú hefir risið á

Íslandi til aukinnar samvinnu við oss Íslendinga í landi hér, ætti að vera oss hvatning til meiri samheldni í þjóðræknismálum og öflugri starfsemi á því sviði. Um þau mál sæmir öllum góðum Íslendingum að fylkja sér, minnugir þess, að menningarlega talað hefir oss verði trúað fyrir miklu og erum vér menn að minni, ef vér látum arfleifð vora ganga oss úr greipum vegna vanrækslu og samtakaleysis. "Landnemaljóð" frú Jakobínu Johnson eru til vor töluð

"Móðir Ara og Egils
eldinn bað þá geyma
sagna og ljóða-listir; —
láta frá sér streyma
áhuga og orku; —
andlegt landnám vígja
eldi erfða sinna
óðalinu nýja."

Að svo mæltu þakka eg meðnefndarmönnum mínum fyrir samvinnuna á árinu og býð yður öll hjartanlega velkomin á þing þetta; vona eg, að oss verði samvistirnar ánægjulegar og þingstörfin félagi voru til heilla, og sjálfum oss og þjóð vorri til sæmdar.

Richard Beck

Að loknu ávarpi forsetans var honum vottað þakklæti með lófataki.

Þá var tekin fyrir kosning kjörbréfanefndar, og gerði Ásmundur P. Jóhannsson tillögu, er Sigurður Sölvason studdi, að forseta sé falið að skipa 3ja manna kjörbréfanefnd. Var tillagan samþykt og í nefndina skipaðir séra Guðmundur Árnason, séra Valdemar J. Eylands og Guðmann Levy.

Næst lá fyrir kosning dagskrárnefndar. Séra Jakob Jónsson lagði til og Ásm. P. Jóhannsson studdi, að forseti skipi þrjá menn í þá nefnd. Skipaðir voru:

Séra Jakob Jónsson
Ásm. P. Jóhannsson
Sophonías Thorkelsson

Þá var lesin kveðja frá "The Young Icelanders":

Ste. 8, Pandora Apts.,
Winnipeg, Man.,
Feb. 19, 1940

The Icelandic National League,
Winnipeg, Man.

Dear Sirs:

On behalf of the Executive and members of the "Young Icelanders", I wish to extend to you, on this the opening day of your Convention, our best wishes for very successful meetings.

We wish to thank the Senior body for their cooperation in the past and hope that our pleasant relations may continue in the future.

May success crown all your endeavours.

Sincerely,
Lára B. Sigurdson,
President,
"Young Icelanders"

Þessu næst las féhirðir, Árni Eggertsson, fjárhagsskýrsluna. Var hún lögð fram í prentuðu formi eins og að undanförnu; ásamt skýrslu fjármálaritara, skjalavarðar og ráðsmanns Baldursbrár. Guðmann Levy las þá skýrslu fjármálaritara ásamt stuttum munnlegum skýringum. Þá las skjalavörður, S. W. Melsted, sinn hluta hinnar prentuðu skýrslu og skýrði hana munnlega. Að endingu las Mrs. B. E. Johnson skýrslu Baldursbrár fyrir hönd ráðsmanns blaðsins.

Arnljótur B. Olson gerði tillögu um, að vísa þessum skýrslum til væntanlegrar fjármálanefndar. Tillöguna studdi Ásm. P. Jóhannsson og var hún samþykt.

Reikningur féhirðis

yfir tekjur og gjöld Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi frá 15. febr. 1939 til 15. febr. 1940

TEKJUR:

15. febr. 1939:

Á Landsbanka Íslands	$ 1.80
Á Royal Bank of Canada	1,675.98
Á Can. Bank of Commerce	1,860.57
Frá fjármálaritara	405.02
Gjafir í Rithöfundasjóð	7.50
Ferðakostn. endurborgaður	15.00

Fyrir Auglýsingar	1,926.25
Fyrir barna samkomu	53.25
Fyrir blöð frá Íslandi	7.00
Vextir á Bonds	122.45
Bankavextir	7.04
	$6,081.86

GJÖLD:

15. febr. 1940:

Skólahúsleiga, Winnipeg	$ 75.00
Laugardagsskóli	102.40
Fundarsalsleiga (ársþing)	40.00
Ritstjóralaun við Tímaritið	100.00
Ritlaun	167.71
Prentun 20. árg. Tímaritsins	623.57
Umboðslaun á auglýsingum	480.21
Ábyrgðargjöld embættism.	8.00
Gjöld til stjórnar og lögfr.	13.00
Veitt úr rithöfundasjóði	25.00
Útbreiðslumál og ferðakostn.	128.40
Síma og hraðskeyti	33.40
Burðargjöld undir Tímaritið	15.90
Prentun og skriffföng	32.27
Auglýsingar (Þingboð)	24.00
Styrkur til barnablaðsins "Baldursbrá"	194.00
Starfslaun fjármálaritara	40.60
Kostnaður við að taka á móti gestum	30.23
Kostnaður við Þing	37.50
Ljósmyndir	53.46
Útgáfa "Þjóðaréttarstaða Ísl."	175.99
Flutningur á bókum og herb.	37.70
Skírteini fyrir heiðursfélaga	10.50
Kostnaður við myndir af Jóni Sigurðssyni	21.16
Styrkur við 50 ára hátíðarhald	25.00
Borgað fyrir blóm	21.00
Viðvíkjandi konungskomunni	10.00
Kostn. "Deposit Box"	3.00
Frímerki og símskeyti féh.	5.48
Víxilgjöld á bankaávísunum	2.84
Verðbréf Manitoba stjórnar	2,008.19
Verðbréf Dominion stjórnar	500.00
Á Landsbanka Íslands	1.80
Á Royal Bank of Canada	95.85
Á Can. Bank of Commerce	938.70
	$6,081.86

Árni Eggertsson, féh.

9. febr. 1940. Yfirskoðað og rétt fundið,
G. L. Jóhannson, S. Jakobsson

Yfirlit yfir sjóði félagsins

15. febr. 1939:		
Byggingarsjóður	$ 31.76	
15. febr. 1940:		
Vextir	.30	
		$ 32.06
15. febr. 1939:		
Ingólfssjóður	876.00	
15. febr. 1940:		
Vextir	4.39	
		880.39
15. febr. 1939:		
Leifs Eiríkssonar myndastyttusjóður	67.75	
15. febr. 1940:		
Vextir	.33	
		68.08
15. febr. 1939:		
Rithöfundasjóður	108.58	
Innborgað á árinu	7.50	
15. febr. 1940:		
Vextir	.50	
	116.58	
Útgjöld	25.00	
		91.58
15. febr. 1940:		
Peninga inneign félagsins		2,472.43
Samtals		$3,544.54

Árni Eggertson, féh.

Skýrsla fjármálaritara yfir árið 1939

Inntektir

Frá meðlimum aðalfélagsins	$ 197.25
Frá deildum	220.98
Seld Tímarit til utanfélagsm.	12.65
Selt 1 eint. "Myndir" E. J.	2.75
Seld Tímarit á Ísl. kr. 242.38	48.48
	$ 482.11

Útgjöld:

Póstgjöld	18.18
Endurgr. deildinni "Ísafold"	2.00
Borgað á Íslandi fyrir deildina "Frón"	48.48
Umslög fyrir Tímarit	8.43
Afhent féhirði	405.02
	$ 482.11

Guðmann Levy

Ársskýrsla "Baldursbrá"

Frá 1. okt. 1938 til 1. okt. 1939

Inntektir:

Áskriftargjöld, 196	$ 98.00
9 fyrir 1938	4.50
Bækur seldar, 12	18.00
Frá Þjóðræknisfélaginu	145.00
Vextir á banka	.03
Í sjóði frá fyrra ári	2.49
Peningar á hendi	1.50
	$ 269.52

Útgjöld:

Prentun	$ 21.50
Umslög og vélritun	39.25
Póstgjald	12.50
Myndamót	1.90
Viðgerð á ritvél	1.75
Í sjóði	1.62
	$ 269.52

B. E. Johnson, ráðsmaður

9. febr. 1940. Yfirskoðað og rétt fundið,
G. L. Jóhannson, S. Jakobsson

Ársskýrsla Skjalavarðar

Tímarit óseld í Winnipeg:

I-XIX. árg.	Hjá skjalav., eint.	5207
	Hjá fjármálaritara	80
XX. "	Hjá skjalaverði	287
	Hjá fjármálaritara	39
		5613

Tímarit á Íslandi:

Samkv. síðustu ársskýrslu voru á Íslandi óseld eintök alls	1339
Eitthvað af þeim hefir verið selt síðan (sbr. skýrslu fjármálaritara) en skjalaverði hefir ekki borist skýrsla um það.	
Af. XX. árg. voru send til Ísl.	76
	1415
Samtals	7028

N.B.—Samkvæmt þingsályktun mega umboðsmenn félagsins á Íslandi nota andvirði af sölu Tímarita til bókakaupa fyrir deildina "Frón" í Wpg.

Yfirlit yfir XX. árg. Tímaritsins:

Upplagi þessa árg. hefir verið útbýtt þannig:

Til auglýsenda	132	
Til heiðursfél., rithöf., mentastofnana, blaðaútgefenda, o. fl	45	
Til umboðssölu á Ísl.	76	
		253
Fjármálaritari útbýtti:		
Til meðlima félagsins	191	
Til deilda	474	
Fjármálaritari seldi	6	
		671
		924
Óseld eint. XX. árgangs:		
Hjá skjalaverði	287	
Hjá fjármálaritara	39	
		326
Upplagið var alls, eint.		1250

Skrá yfir óseld Tímarit í Winnipeg og á Íslandi:

	Wpg.	Ísl.		Wpg.	Ísl.
1. árg.	599	95	11. árg.	410	52
2.	351	102	12.	578	74
3.	105	55	13.	224	99
4.	219	99	14.	304	52
5.	195	71	15.	213	115
6.	369	77	16.	190	85
7.	287	49	17.	201	64
8.	252	49	18.	87	55
9.	199	53	19.	84	43
10.	420	50	20.	326	76
			Samtals	5613	1415

Þjóðaréttarstaða Íslands (Sérprentun):

Dr. jur. Ragnar Lundborg, Stockholm, eint.	50
Dr. jur. Jón Dúason, Rvík	150
Bókaverslun Ísafoldar, til umboðssölu	200
Hjá skjalaverði og umboðsmönnum hans eru eftir	100
Upplagið var alls	500

Svipleiftur samtíðarmanna:

Síðasta ársskýrsla óbreytt, eint.	134

Bókasafn hjá deildinni "Frón":
Bókasafnið er eign Þjóðræknisfélagsins; Deildin "Frón" mun leggja fram skýrslu því viðvíkjandi á þessu þingi.
—Winnipeg, 19. febr. 1940.

S. W. Melsted, skjalavörður

Þá flutti ritari svohljóðandi yfirlit yfir störf sín á árinu:

Ritaraskýrsla

Á þessu nýliðna nefndarári hefir stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins haft með sér 10 fundi. Voru fimm þeirra setnir að heimili Ásmundar P. Jóhannssonar, tveir heima hjá forseta félagsins, Dr. Rögnv. Péturssyni, tveir í Jóns Bjarnasonar skólanum og hinn síðasti í húsi ritara. Nefndin hafði með höndum öll hin vanalegu störf, sem þingið hafði falið henni og sjaldan breytast ár frá ári, svo sem útbreiðslu- og útgáfumál, auk nokkurra ófyrirsjáanlegra aukaatriða, sem fyrir koma á ári hverju, svo sem gestakomur, óumflýjanleg veisluhöld í sambandi við þær og fleira þessháttar. Tekur það oft meiri undirbúning og fleiri snúninga en margan varir.

Það sem kastaði skugga á, að öðru leyti ánægjulega og friðsama samvinnu nefndarinnar, voru hin langvarandi og ólæknandi veikindi forsetans. Samt sat hann sex fundi nefndarinnar og stjórnaði þeim, oftast sárlasinn. Hinir fjórir fundirnir fóru fram undir stjórn varaforsetans, Dr. Richard Beck.

Ritari skrifaði fleiri bréf á þessu ári, viðvíkjandi ýmsum málum félagsins, en hann minnist að hafa gert nokkru sinni fyr. Var fjöldi þeirra í sambandi við hinar svonefndu ókeypis blaðasendingar frá Íslandi til lestrarfélaga og félagsdeilda hér vestra. Bendi eg meðal annars á þetta vegna þess, að eg hefi fengið ákúrur úr ýmsum áttum fyrir vanskil og að kostnaðaráætlun standi ekki heima, o. s. frv., ennfremur bendi eg á það nú vegna þess, að þetta þing verður að ákveða og ráða fram úr hvað gera skuli framvegis í þessu blaðamáli. Kemur það væntanlega upp síðar á þinginu, þótt því hafi enn ekki verið ætlað sæti á dagsskrá.

Enda þótt vara-forsetinn hafi nú þegar í ávarpi sínu farið mjög ítarlega út í samvinnumálin, get eg ekki leitt hjá mér, að gleðjast yfir og benda á með honum, að aldrei hefir höndin yfir hafið að heiman verið rétt til vor af meira örlyndi og einlægari vinarhug en á þessu liðna ári. Má eflaust rekja það að nokkru leyti til fyrri heimsókna góðra gesta frá Íslandi, — en óhikað tel eg þ' að mest stafi það frá hinum víðtæku og heillaríku áhrifum vors fallna forseta, sem ávalt ástundaði, að halda á lofti hinum hærri hugsjónum og virðuleika félags vors, og aldrei lét undir höfuð leggjast að krefjast fullrar viðurkenningar og jafnræðis Vestur-Íslendinga í hinu andlega ríki íslensku þjóðarinnar.

Félag vort er nú tuttugu og eins árs gamalt. Það stendur því á þýðingarmiklum tímamótum. Vér vitum öll, að það hefir oft átt ervitt uppdráttar, en hvað framundan liggur verður tíminn auðvitað að skera úr. (Hér var með nokkrum orðum minst á sögu félagsins og þeirra, er lengst hafa setið í stjórn þess. Hefir það verið aukið að nokkru og birtist sem sérstök grein hér næst á undan.)

Gísli Jónsson

Var þessi greinargerð samþykt af þingheimi á vanalegan hátt.

Ásmundur P. Jóhannsson gerði tillögu um, að forseti skipi þriggja manna fjármálanefnd. — Sveinn Thorvaldson, M.B.E., studdi, og í nefndina voru skipaðir:

Ásm. P. Jóhannsson
Sveinn Thorvaldson
Thorsteinn J. Gíslason

Þá varð lítið hlé á fundarstörfum, því fulltrúar frá deildum voru ekki viðbúnir að flytja deildarskýrslur. Á meðan tók Ásm. P. Jóhannsson til máls, og benti þingheimi á, að félaginu hefði borist að gjöf frá Ungmennafélögum Íslands 500 eintök af mynd Jóns Sigurðssonar, og væru þær til útbýtingar

handa hverjum, sem hafa vildi, gegn tíu centa gjaldi fyrir umbúðir og útsendingu.

Dagskrárnefnd hafði þá lokið störfum sínum, og las séra Jakob Jónsson upp stutt nefndarálit, sem hér segir:

Dagskrárnefnd leggur til, að milli núverandi fjórða og fimta liðar á áætlaðri dagsskrá komi skipun þriggja manna þingmálanefndar. Að öðru leyti sé dagsskráin óbreytt.

Jakob Jónsson
Á. P. Jóhannsson
S. Thorkelsson

Sveinn Thorvaldson lagði til og Sigurður Vilhjálmsson studdi, að viðtaka þetta álit óbreytt. Var það samþykt — og í nefndina skipaðir:

Séra Sig. Ólafsson
S. S. Laxdal
Davíð Björnsson

Kjörbréfanefnd lagði nú fram álit sitt. Séra Valdemar J. Eylands las nefndarálitið ásamt nöfnum lögmætra fulltrúa frá deildum og atkvæðafjölda þeirra.

Skýrsla kjörbréfanefndar

Fulltrúar frá eftirfarandi deildum eru staddir á þinginu, og hafa atkvæði sem hér segir:

Fjallkonan, Wynyard:
Gunnar Jóhannsson 20
Séra Jakob Jónsson 5
Jón Jóhannsson 4

Iðunn, Leslie:
Páll Guðmundsson 13
Rósmundur Árnason 14

Esjan, Árborg:
Gunnar Sæmundsson 5
Séra Sig. Ólafsson 6
Mrs. Marja Björnsson 5
Elías Elíasson 5

Ísafold, Riverton:
Sveinn Thorvaldson 12
Mrs. S. Thorvaldson 11

Brúin, Selkirk:
Bjarni Dalman 18
Mrs. Thora Oliver 18
Einar Magnússon 15

Ísland, Brown:
Jón J. Húnfjörð 9
Thorsteinn Gíslason 10

Báran, Mountain:
Haraldur Ólafsson 8
W. G. Hillman 11
Th. Thorfinnsson 20
Christian Indriðason 12
S. S. Laxdal 15

Auk framantaldra fulltrúa hafa allir góðir og gildir meðlimir Þjóðræknisfélagsins og deildarinnar "Frón" atkvæðisrétt.

G. Árnason
Guðm. Levy
V. G. Eylands

Þá var klukkan nærri tólf á hádegi, og stakk Thorlákur Thorfinnsson upp á að fresta fundi til kl. 1.30 e. h. Tillöguna studdi Mrs. B. E. Johnson og var hún samþykt.

ANNAR FUNDUR

Fundur settur aftur kl. 1.45 eftir hádegi. Fundargerð fyrsta þingfundar lesin og samþykt athugasemdalaust, samkvæmt tillögu frá Árna Eggertssyni og S. S. Laxdal.

Þá var lesið þakkarbréf frá Lady Tweedsmuir, er svo hljóðar:

The Secretary,
Icelandic National League:
Lady Tweedsmuir sends you her most sincere thanks for your kind message of sympathy.
Ottawa, Feb. 16, 1940.

Samúðarskeyti frá Keewatin, Ont., var þá lesið er hljóðar svo:

Undirrituð vottum hér með vora djúpu saknaðartilfinningu og einlægu hluttekningu út af fráfalli Ís-

lendingsins göfuga og forystumannsins mikla, Dr. Rögnv. Péturssonar — Þjóðræknisfélaginu, konu hans og öllum aðstandendum. — Blessist og þróist viðgangur als þess, er honum var eiginlegt.

—Keewatin, Ont., 16. febr. 1940.

Jón Pálmason
Bjarni Sveinsson
Matthildur Sveinsson

Voru þá teknar fyrir skýrslur frá deildum og var fyrst lesin:

Ársskýrsla Dakota deildarinnar "Báran"

Á þessu liðna ári má telja að helsta starf okkar deildar hafi verið að stuðla að áframhaldi tilsagnar í söng, bæði meðal barna, unglinga og fullorðinna. Fram að þeim tíma sem Mr. R. H. Ragnar tók við söngstjórn hjá okkur, um mánaðarmótin maí og júní höfðu þær barnakóra sönstjórn á hendi, Mrs. H. Johnson úr Hensel-bygð og Miss Kathryn Arason, Mountain. Kórarnir voru 3, einn á Garðar, annar á Mountain, og sá þriðji í Hallson og Svoldarbygðum. Í þessum þrem kórum voru um 110 börn og unglingar. Við þessum kórum tók Mr. Ragnar, þegar hann kom, ásamt Karlakórnum sem þá hafði verið formlega stofnaður, og sem taldi um 35 meðlimi. Upp að þeim tíma var Mr. Jonathan Björnson stjórnandi hans, með aðstoð Miss Arason, utanvið umsjón Bárunnar. En þær 6 vikur sem Mr. Ragnar hafði söngstjórn á hendi hjá okkur, var öll kensla undir umsjón, og í ábyrgð deildarinnar, hvað fjármál snerti.

"Concert" voru haldin í fjórum stöðum í ísl. bygðunum, og urðu samanlagðar inntektir af þeim $186.45. En öll útgjöld, fyrir kenslu, keyrslur, húsaleigu og fleira $198.15, svo þar urðum við í undir balance $11.70, fyrir utan það sem deildin var áður búin að borga fyrir söngkenslu. Seinna átti deildin frumkvæði að því að Karlakórinn fór til Bismarck til að syngja á 50 ára afmæli ríkisins, sem varð til þess að hleypa svo miklu sjálfstrausti og fjöri í kórinn að hann stökk til Winnipeg, en það var nú Ragnar að kenna.

Annað verkefni sem deildin hafði með höndum var tilsögn í íslensku; en ekkert af ísl. bygðarlögunum tjáðu sér fært að sinna því, nema Eyford og Mountain. Þessi tilsögn stóð yfir einn kl.tíma á hverjum laugardegi í nokkra mánuði, og var Miss Kristjánsson frá Eyford aðal kennarinn. Þar að auki veitti Mr. Haraldur Sigmar nokkra tilsögn í íslenzkri málfræði, fáeinum miðskólanemendum. — Það er líklega hægt að segja að lítill árangur sjáist af þessu stauti; samt vonum við að eitthvað af því kunni að bera ávöxt, með tíð og tíma, ef andúð og afskiftaleysi ekki fá því í hel komið.

Fundir: Báran hefir haldið fjóra lögákveðna fundi á árinu, og einn aukafund; þar að auk hefir stjórnarnefndin mætt nokkrum sinnum. Tvær arðberandi skemtisamkomur hafa verið haldnar á árinu undir stjórn Bárunnar, önnur seint í febrúar s. l. ár, þegar Mr. Árni Helgason kom hingað í fyrsta sinn með ísl. hreyfimyndirnar sínar, okkur að kostnaðarlausu, eins og hans er vandi. Hin samkoman var á sumardaginn fyrsta, þar sem börnin og unglingarnir skemtu aðallega, með söng og framsögn á íslensku. — Einnig stóð deildin fyrir Íslendingadagshaldi 16. júní í samráði við fulltrúa Mountain-þorps, en sökum rigningar þann dag varð ágóðinn sára lítill. En í sambandi við það hátíðahald viljum við hér með þakka öllum þeim utanbygðarmönnum sem hjálpuðu til að gera samkomuna eins ánægjulega og unt var, undir kringumstæðunum. En sérstaklega erum við í stórri þakklætisskuld við hr. Árna Helgason, sem kom alla leið frá Chicago með íslensku hreyfimyndirnar sínar, og sýndi þær tvisvar, án endurgjalds. Ekki svo mikið að hann þægi keyrslukostnað. — Þessar myndasýningar hr. Helgasonar álít eg einn með stærri þáttunum í þjóðræknisstarfi okkar; og mér finst að þetta þing ætti að votta honum þakklæti sitt fyrir þá fram-

úrskarandi ósérplægni, og dugnað sem hann hefir sýnt í því að ferðast út um bygðir Íslendinga með þessar sýningar, til stuðnings ýmsum góðum málefnum, án þess að hafa nokkuð sjálfur í aðra hönd.

Eitt af því sem Báran hafði að nokkru leyti umsjón með var heimsókn alþingismanns Thor Thors og frúar, til bygðarinnar, á s. l. sumri. Undirbúningur var lítill, og viðdvölin stutt, en ánægjuleg, nema að því leyti, að við fengum lítið að kynnast þeim, og því síður að sýna þeim bygðina, að nokkru gagni. Eg hygg að það hafi verið að mestu leyti stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins að kenna að alt var gert svo klipt og skorið, með dvöl þeirra hjá okkur. — Við þökkum samt fyrir komuna og vonum að sjá fleiri góða gesti að heiman framvegis. En til máltíðar verða þeir að koma á tilteknum tíma, hvað sem öllum veislum í Winnipeg líður.

Aðrir góðir gestir frá Íslandi voru nokkra daga í bygðinni hér, þau hr. Árni Eylands og frú. Gestir hjá séra Sigmar og frú hans, og höfðu margir þá ánægju að kynnast þeim nokkuð ger. Og mun minningin um heimsókn þeirra einnig lengi lifa, sökum alúðar þeirra og hlýleika.

Eins og flestum er nú orðið kunnugt hefir deildin tekið að sér umsjón með bygging á minnisvarða yfir skáldið okkar góðkunna, K. N. Júlíus. Í fyrstu var kosin 5 manna nefnd til að standa fyrir verkinu, og allri framkvæmd í því máli; en einn þeirra manna dó af afleiðingum af slysi s. l. haust, Sveinn J. Sveinson, Cavalier, féhirðir Pembina héraðs, og var þar kosinn Ásgrímur M. Ásgrímsson í hans stað. Síðan hefir nefndin bætt við sig tveimur, þeim Mr. Kristjáni Kristjánssyni á Garðar og undirskrifuðum.

Ýmsir út um bygðir Ísl. hafa góðfúslega lofast til að taka á móti tillögum frá þeim sem vilja eiga einhvern þátt í byggingu þessa minnismerkis, og verða nöfn þeirra birt síðar.

Á þessu liðna ári hefir deildin fest kaup í prívat bókasafni, og fengið annað safn að gjöf frá gömlu bókafélagi á Garðar: "Ganglera", svo að nú hefir hún rúmlega 400 bindi af ísl. bókum, í góðu bandi, og þar að auk talsvert af bókum sem má gera við. — Ennfremur 100 bindi af enskum bókum og góðan bókaskáp.

Einn skemtifund hafði deildin s. l. desember, þar sem hver meðlimur hafði leyfi til að bjóða eins mörgum kunningjum sínum, og hann lysti. Líkaminn fékk þar góða saðning, hvað sem sálinni hefir liðið.

Eitt er enn sem okkur er skylt að minnast með þakklæti, og það er $25.00 styrkur frá Þjóðræknisfélaginu á þessu liðna ári, sem kom að góðum notum í þessum fjárhagslegu umbrotum deildarinnar. Og þá þökkum við einnig fyrir hjálp frá þremur kvenfélögum í Dakota: $15.00 frá Garðar kvenfél., $15.00 frá Mountain kvenfél. og $5.00 frá Svoldar kvenfélagi.

Fjárhagur deildarinnar er nú sem fylgir:

Í sjóði við árslok 1. febr. 1939	$ 14.90
Inntektir á árinu	350.75
	$365.65
Samlögð útgjöld yfir árið til 1. febr. 1940	$342.63
Í sjóði við árslok	23.02
	$365.65

Skuld á deildinni $50.00.

Meðlimtala 84 við þessi áramót, og um 20 "social" meðlimir. Tveir meðlimir hafa dáið á árinu, þeir, Björn Sveinson úr Hallson bygð og S. J. Sveinson sonur hans, sem áður er getið.

Virðingarfylst,
Th. Thorfinnson (ritari)

Næst var lesið samúðarbréf það, er hér fer á eftir:

Samúðarbréf

Á ársfundi Bárunnar, sem bar upp á sama dag og útför Dr. Rögnvaldar Péturssonar, bað forseti fundarmenn að

standa á fætur og hafa nokkurra mínútna fundarhlé, og beina hluttekninga hugskeytum til ekkju og fjölskyldu okkar ástsæla Þjóðræknisfélags forseta og mikilmennis, til merkis um söknuð deildarinnar yfir fráfalli hans. — Þegar fundurinn tók til starfa aftur var gerð tillaga um að forseti útnefni þrjá menn til að skrifa samúðarskeyti til frú Hólmfríðar Pétursson og nánustu ættmenna, fyrir hönd deildarinnar, sem lesast skuli á þjóðræknisþingi, og birt í báðum ísl. blöðunum. Þessir voru tilnefndir, auk skrifara: V. G. Guðmundson og Chr. Indriðason; og er það ávarpið sem hér fylgir:

Frú Hólmfríður Pétursson,
45 Home St., Winnipeg.

Dakota þjóðræknisdeildin Báran lætur hér með í ljósi sína innilegustu samúð, og meðlíðan, með þér og fjölskyldunni og öðrum nánum ættmennum, við fráfall ykkar ástríka eiginmanns, föður og bróður. — Þessi deild eins og allar aðrar deildir Þjóðræknisfélagsins finnur til þess með sársauka, að með burtför hans sé það skarð höggvið sem erfitt verði að fylla, svo vel sé. En við treystum því að minningin um hann og hans mikla lífsstarf geti orðið til að glæða svo áhuga einhverra hinna efnilegustu manna af yngri kynslóðinni að þeir kappkosti að fylla sæti hans í framtíðinni. Í þeirri von heldur þjóðræknisstarfið áfram, í öruggri trú um sigur í framtíðinni, þrátt fyrir þann mikla söknuð sem kveðinn er að öllum þeim fjölmenna hóp sem kyntist Dr. Rögnvaldi Péturssyni vel, annaðhvort persónulega eða af ræðum hans og ritgerðum, og kunnu að meta hans frábæru hæfileika og mannkosti.

Við syrgjum hann sem forstöðumann og leiðtoga þessa félagsskapar; sem afkastamann, á öllum menningarsviðum sem hann starfaði á. Og við syrgjum hann sem hugljúfan samferðamann og einlægan vin. En við vitum að sorgin er dýpst hjá þeim sem næstir standa, og biðjum Guð að veita þeim styrk og hugarfró.

Thorl. Thorfinnson
V. G. Guðmundson
C. Indriðason

Tillaga séra Jakobs Jónssonar, studd af Sveini Thorvaldsyni, að deildarskýrsla þessi ásamt samúðarbréfinu sé meðtekin með þökkum. Samþykt.

Í sambandi við og í tilefni af því, er undanfarin skýrsla mintist hr. Árna Helgasonar og hreyfimyndar þeirrar, er hann sýndi, gerði séra Jakob Jónsson tillögu þess efnis, að Árna Helgasyni sé vottuð sérstök þökk félagsins fyrir hans mikla og ágæta þjóðræknisstarf á umliðnu ári. Sveinn Thorvaldson studdi tillöguna og var hún samþykt í einu hljóði.

Þá var lesin skýrsla frá Selkirkdeildinni "Brúin".

Ársskýrsla deildarinnar "Brúin"
Selkirk, fyrir árið 1939

Þessi deild hefir aukist talsvert að meðlimafjölda nú um síðast liðin áramót, og er það mikið að þakka sameiningu Lestrarfélagsins við deildina.

Störf deildarinnar hafa verið hin sömu og undanfarin ár. Íslensku skóli var haldinn í tvo og hálfan mánuð undir stjórn Mrs. J. E. Erickson; um 40 unglingar tóku þátt í þeirri kenslu.

Helsti viðburður innan deildarinnar á árinu var heimsókn hr. Thor Thors og frúar hans. Allir er hlustuðu á hr. Thors voru hrifnir af ræðu hans, og þá ekki síður af framkomu þeirra hjóna, þá stuttu stund er þau dvöldu hjá okkur.

Fyrir tilstilli Jónasar Jónssonar, fyrverandi dómsmálaráðgjafa, stjórnar Þjóðræknisfélagsins, og annara góðra manna. hafa þrjú helstu dagblöðin verið send endurgjaldslaust til deildarinnsíðan í júlí í sumar er leið. Deildin hefir gengið inn á að greiða fyrir burðargjald og umbúðir. Fyrir þetta er deildin þakklát til allra hlutaðeigandi.

Fjárhhagsskýrsla gjaldkera eins og

hún var lesin upp á ársfundi deildarinnar 7. febrúar 1940, er sem fylgir:

Inntektir:

Í sjóði frá fyrra ári	$ 16.66
Meðlimagjöld (6 nýir meðlimir)	53.00
Ágóði af tombólu	31.45
Ágóði af barnasamkomu	9.20
Kenslustyrkur frá aðalfélaginu	25.00
Ágóði af spilasamkepni	74.55
	$209.86

Útgjöld:

Iðgjöld fyrir árið 1938	$ 21.50
Iðgjöld fyrir árið 1939	23.50
Borgað fyrir barnakenslu	50.00
Húsaleiga	30.00
Kostnaður við bókasafnið	40.40
Annar kostnaður	6.40
Í sjóði 7. febrúar 1940	38 06
	$209.86

Th. S. Thorsteinson, skrifari

Selkirk, Man., 17. febr. 1940

Til stjórnarnefndar Þjóðræknisfélegs Íslendinga í Vesturheimi

Fyrir hönd deildarinnar "Brúin" í Selkirk bið eg hér með ykkur (ef hægt er) að greiða okkur $25.00 styrk til íslenskukenslu eins og að undanförnu. Forseti deildarinnar hr. Bjarni Dalman framvísar þessari beiðni.

Virðingarfylst,
Th. S. Thorsteinson, skrifari

Ásm. P. Jóhannsson og Einar Magnússon lögðu til að skýrslan sé viðtekin, og var það samþykt.

Næst las Rósmundur Árnason skýrslu frá deildinni "Iðunn" í Leslie.

Ársskýrsla deildarinnar "Iðunn"

Starfsemi deildarinnar hefir hvorki verið mikil né margbrotin þetta s. l. ár. Sex starfs- og nefndarfundir hafa verið haldnir og ein skemtisamkoma, einnig hafði deildin efnt til og undirbúið haustsamkomu, sem bar upp á svo ófærar brautir, að engir gátu komið.

Aðal viðburðir í íslensku félagslífi hér, var konungskoma, Guttorms skálds Guttormssonar 14. júní s. l. Var þá haldin vegleg samkoma undir umsjón deildarinnar. Veitti skáldið þar bæði fróðleik og gleðskap, og munu allir, sem þar voru staddir, vera honum þakklátir fyrir komuna.

Bókasafnið hefir verið starfrækt eins og að undanförnu og útlán bóka verið talsvert. Þá hafa dagblöðin þrjú er send hafa verið að heiman, gengið milli meðlima deildarinnar. Hafa margir gaman af að sjá þau; en meginið af lesmáli dagblaða, er þó oftast svo tímabundið, að gildi þeirra er að mestu leyti fallið um það leyti, er sá síðasti sér þau.

Eitt dauðsfall átti sér stað innan vébanda deildarinnar. Valdimar Pálsson andaðist 14. des. s. l. að heimili sínu að Foam Lake á áttugasta aldursári. Hann var maður skynsamur og vel metinn, skáldmæltur vel, og eru margar hans vísur alkunnar hér í bygðinni.

Valdimar heitinn var bráðskemtinn í viðræðum og munu flestir er hann heimsóttu, hafa fundið til nýrra geisla í sál sinni, í viðræðum við hann. Eftirfarandi vísa var kveðin til Valdimars, við fyrstu viðkynningu:

Þér að kynnast Valdi er vert,
vorsól ung í hjarta
hefir þína götu gert
gegnum lífið bjarta.

Og mun það rétt vera, bjartsýni og glaðlyndi léttu honum lífsleiðina.

Það duldist engum er kost átti að kynnast Valdimar heitnum að þar þroskaðist og lifði íslensk aðalslund djúp og heilsett. Hann var meðlimur deildarinnar um síðastliðin ár og vottar hún aðstandendum hins látna innilega hluttekning.

Samkvæmt skýrslu féhirðis hafa útgjöld og inntektir á árinu verið:

Í sjóði frá fyrra ári	$ 27.37
Inntektir	63.50
Útgjöld	51.42
Í sjóði um áramót	39.45

Með bestu kveðju til þingsins,
Rósm. Árnason, ritari

Þessi skýrsla viðtekin samkvæmt tillögu Árna Eggertssonar og Páls Guðmundssonar.

Gunnar Jóhannsson las þá skýrslu frá deildinni "Fjallkonan" í Wynyard.

Skýrsla frá þjóðræknisdeildinni "Fjallkonan" í Wynyard.

Fundir deildarinnar hafa verið fáir, eins og undanfarin ár, en hún hefir haldið áfram hinum venjulegu störfum með svipuðu móti og verið hefir. Íslendingadagurinn 2. ágúst, var haldinn hátíðlegur, og tókst hann með allra besta móti. Herra Árni Helgason frá Chicago kom hingað gagngert til þess að flytja erindi og sýna kvikmyndir frá Íslandi, og vöktu þær óskifta hrifningu. Bar öllum saman um, að þar færi saman listrænt efnisval, skýr framsetning, og fræðsla um fólk og staðhætti, eins og best verður á kosið. Aðrir liðir skemtiskrárinnar voru stuttar ræður, upplestur og söngur. — Konur úr yngri og eldri þjóðræknisdeildunum sáu um veitingar, og yfirleitt var undirbúningur samkomunnar á höndum nefnda úr báðum félögum.

Guttormur skáld Guttormsson og kona hans heimsóttu deildina á leið sinni vestur að hafi, og flutti skáldið erindi um Íslandsferð sína. Var það fróðlegt og skemtilegt. Lýsti hann bæði í gamni og alvöru því er fyrir augu bar á gamla landinu. Áheyrendur nutu frásagnar hans ágætlega, og deildin er honum og frú hans þakklát fyrir komuna.

Bókasafn deildarinnar hefir verið starfrækt eins og að undanförnu, undir umsjón sömu manna.

Fullveldisdagsins 1. desember var minst með samkomu, þar sem íslenskur matur var á borð borinn, og stutt skemtiskrá til gleðskapar.

Eftirfarandi meðlimir hafa látist, síðan síðasta skýrsla var samin: Andrés Helgason, Halldór Jónsson.

Um leið og deildin minnist þessara manna með virðingu, vill hún ennfremur minnast forseta Þjóðræknisfélags Íslendinga, séra Rögnvaldar Péturssonar með sérstakri þökk og virðingu, sökum hins mikla starfs, sem hann hefir int af hendi í þágu félagsins, og í þágu íslensku þjóðarinnar yfirleitt.

Virðingarfylst,

Th. Bardal, forseti
Jakob Jónsson, ritari

Skýrslan var þvínæst samþykt, samkvæmt tillögu þeirra J. J. Húnfjörð og B. Dalman.

Thorst. J. Gíslason las samúðarbréf í tilefni af fráfalli forseta félagsins, ásamt skýrslu deildarinnar "Ísland" í Brown.

Deildin "Ísland" Brown, Man.

Á fundi deildarinnar "Ísland" sem haldinn var föstudagskveldið 16. febrúar 1940, var eftirfarandi tillaga samþykt af öllum viðstöddum, og á viðeigandi hátt:

Innileg hluttekning deildarinnar "Ísland" til ástvinanna og einnig Þjóðræknisfélagsins út af missi Dr. Rögnvaldar Péturssonar, forseta fél. vors og máttarstoðar frá fyrstu byrjun þess félagsskapar.

Við eigum ekki orð sem lýsa söknuði vorum, en minning hans eigum við og geymum, og hún mun verða oss og félagi voru uppörfun í viðleitninni, að stuðla að því, að viðhalda okkar fagra máli og því sem best er í fari okkar Íslendinga.

Með skáldinu óskum við að þjóðarbrot vort hér vestra, og Þjóðræknisfélag:

"Eigi jafnan menn að missa
meiri og betri en aðrar þjóðir"

Thorst. J. Gíslason
Guðrún Thómasson, ritari

Þjóðræknisdeildin "Ísland", Brown, Man. Skýrsla 1939

Frá okkar deild er það helst að frétta að starfið hefir gengið líkt og undanfarin ár.

Við höfðum 5 fundi s. l. ár sem allir voru vel sóttir.

Skemtiskrá var góð, eftir því sem sanngjarnlega er hægt að vonast eftir í svo fámennri bygð.

Unga fólkið sér að miklu leyti um skemtun á fundum og á einum fundi á ári sjá börn og unglingar algerlega um skemtiskrá, og er það góð æfing fyrir þau í íslensku.

Um 20 meðlimir deildarinnar teljast fullgildir meðlimir Þjóðræknisfélagsins og gjalda til þess, en eins og áður hefir verið skýrt frá hér, þá tilheyra allir Íslendingar í bygðinni deildinni "Ísland", taka fullan þátt í fundum og leggja að mörkum fé til viðhalds deildinni heima fyrir.

Um sama og engan sjóð er að ræða. Fundir fara fram á íslensku að því undanteknu að stundum eru enskir söngvar sungnir.

Íslensku kensla einungis í sambandi við sunnudagaskólann sem haldin er hér að sumrinu aðeins. Sunnudagaskóli okkar fer næstum að segja algerlega fram á íslensku, þó að ekki sé það greiðasta gatan, og eiga forstöðukona og kennarar miklar þakkir skilið fyrir að leggja á sig það auka erfiði að kenna og æfi börnin í íslensku, auðvitað eiga heimilin mestan og bestan þáttinn í viðhaldi íslenskunnar hér, því að þó að unga fólkið noti ensku að miklu leyti sín á milli, og að bæði málin séu töluð á flestum heimilunum, þá samt á íslenskan þar góðan griðastað, hefir ekki enn verið gerð útlæg sem daglegt mál. Afleiðingin af þessu er sú, að þó að börn og unglingar hér geti ekki talist vel að sér í íslensku, þá samt skilja þau og geta talað létt íslenskt mál.

Samkvæmt tilboði frá skrifara Þjóðræknisfélagsins, Mr. Gísla Johnson, 8. apríl 1939, tókum við hinu góða boði Jónasar Jónssonar að fá 3 stærstu dagblöðin sem gefin eru út á Íslandi, ókeypis að undanskildu burðargjaldi, sem Mr. Johnson bjóst við að yrði $7.00 á öllum blöðunum og sem borgast ætti féhirði Þjóðræknisfélagsins í Winnipeg. Þessi þrjú íslensku blöð komu fyrst til okkar seint í júlí s. l. og komu reglulega þar til stríðið skall á, en síðan óreglulega. Þessi blöð eru kærkomnir gestir, og hafa mikið verið lesin.

Með bestu óskum frá deildinni til Þjóðræknisfélagsins.

Fyrir hönd deildarinnar,

Thorst. J. Gíslason

Ásm. P. Jóhannsson lagði til að skýrsla þessi væri viðtekin og það bókfest, að deildin Ísland væri að því leyti einstæð, að í henni stæðu allir bygðarbúar. Arnl. B. Olson studdi tillöguna og var hún samþykt.

Séra Sigurður Ólafsson gaf munnlega skýrslu um hina nýstofnuðu deild "Esjan" í Árborg. Var deildin stofnuð 14. janúar s. l. með 21 félagsmanna. Einn fundur hefir verið haldinn, og er til ætlast, að hún starfi líkt og aðrar deildir, að íslenskukenslu, og iðkun íslenskra söngva og annara fræða. Var þessari munnlegu skýrslu tekið með lófaklappi. Herra Elías Elíasson bætti fáeinum skýringum við. Ásm. P. Jóhannsson gerði tillögu um, að þessar munnlegu skýrslur séu teknar með þökkum. Studd af Sig. Vilhjálmss. og samþykt.

Engin skýrsla enn komin frá deildinni "Snæfell" í Churchbridge, en fjármálaritari skýrði frá, að deildin væri starfandi og hefði borgað öll sín meðlimagjöld.

Hjálmar Gíslason gaf skýrslu deildarinnar "Frón" í Winnipeg.

Skrýsla þjóðræknisdeildarinnar "Frón"
Fyrir árið 1939

Til Þjóðræknisfélags Íslendinga
í Vesturheimi

Deildin "Frón" hefir eins og að undanförnu haldið uppi skemtifundum og voru sex almennir fundir haldnir á árinu. Hafa þeir verið mjög vel sóttir og vandað til þeirra eftir bestu föngum. Deildin hefir haft umsjón með bókasafni og hefir varið til þess all-miklu fé. Safnið hefir verið mikið notað, bókaútlán yfir 5000 á árinu. 72 nýjar bækur keyptar. Auk þess hafa verið gefnar í safnið um 30 bækur. Til útláns á nú safnið 1560 bækur. Meðlimir deildar-

innar voru á síðasta ársfundi 207; síðan hafa bætst við 26 nýir meðlimir. Félagatalan er því 233.

Yfirleitt hefir starf deildarinnar gengið vel á árinu og félagið notið vinsælda og lipurðar frá öllum sem leitað hefir verið til í sambandi við skemtanir og vill nefndin votta öllum þeim mörgu sem hafa hjálpað til að gera fundina skemtilega, fræðandi, og vinsæla.

Þó að nú sé nokkur skuggi yfir framtíð okkar vegna fráfalls okkar mikilsvirta og vinsæla forseta, Dr. Rögnv. Péturssonar, þá finst mér samt að við getum horft örugg til framtíðarinnar og vonast eftir góðum árangri af þjóðræknisstarfinu á komandi ári.

Fyrir hönd deildarinnar "Frón" í Winnipeg, 19. febr. 1940.

Hjálmar Gíslason, ritari

Tillaga Sig. Vilhjálmssonar og séra Sig. Ólafssonar að viðtaka þessa skýrslu eins og hún var lesin — samþykt.

Davíð Björnsson gaf munnlega skýrslu fyrir hönd Minjasafnsnefndar og las um leið lista þann, sem hér fer á eftir, yfir gjafir til safnsins.

Munir gefnir í Minjasafnið frá þingi 1939 til þings 1940

Útskorið stykki úr prédikunarstól á Íslandi frá 1789. Gefið af Jakob Björnson, Árborg, Man.

Signet, gefið af Benediktu Helgadóttir, Hnausa, Man.

Jóns postilla, gefin út árið 1767, í skinnbandi. Bókina átti Guðmundur Jónsson á Sandy Bar og er nú gefin af Gunnari Helgasyni, Hnausa, Man.

Gjafir frá Miss Helgu Johnson, 1629—10th Ave. East, Vancouver, B. C.

1. 6 myndir af 50 ára hátíðinni að Gimli árið 1925.
2. Ein mynd af Old Folks Home, Gimli.
3. Mynd af 223rd Battalion C.E.F. júlí 1916.
4. Mynd af 222nd Battalion C.E.F. júlí 1916.
5. The Land of Books (Grein um Ísland í John O'Landons Weekly 1935.
6. In Iceland Now (frá Weekly Scotsman 1935).
7. Iceland saga, eftir Francis H. Stevens. Birtist í Free Press 1938.
8. Gefið af Mrs. Þorgerði Eysteinsdóttur Magnússon, Winnipeg, Signet, er átti Jón Jónsson frá Veiðilæk í Mýrarsýslu. Dáinn 1893 eða fjögur, þá rúmlega sjötugur. Signetið er yfir hundrað ára gamalt.

Þá lagði Ásm. P. Jóhannsson fram heildarreikning yfir samskotasjóð til Leifsstyttunnar, og gerði um leið munnlega grein fyrir störfum heiðursnefndarinnar frá upphafi. Að endingu las hann uppkast að þingsályktunartillögu um ráðstöfun Leifsstyttunnar.

Tillaga séra Sig. Ólafssonar og S. S. Laxdal, að reikningunum og hinni munnlegu skýrslu sé veitt viðtaka — samþykt.

Reikningurinn fer hér á eftir:

Inntektir og útgjöld fyrir eirlíkan Leifs Eiríkssonar

Inntektir:	
Samskot	$2,615.65
Bankavextir	.80
	$2,616.45
Útborganir	
31. jan. 1939, sent Vilhj. Þór	$1,000.00
7. mars, 1939, sent Vilhj. Þór	1,000.00
13. apr. 1939, sent Vilhj. Þór	500.00
Alls sent fyrir eir-líkanið	$2,500.00
Símskeyti og telephone	32.63
Exchange og frímerki	9.16
Prentun, umslög og pappír	10.38
Myndamót, Brigdens	18.00
Á Royal Bank of Canada	46.28
	$2,616.45

Á. P. Jóhannsson,
(gjaldkeri söfnunarnefndar)

Endurskoðað og rétt fundið, 5. febr. 1940.
G. L. Jóhannsson S. Jakobsson

Ritari gerði tillögu, er séra Guðmundur Árnason studdi, að forseti skipi 3

manna nefnd til að íhuga, hvað gera skuli við myndastyttuna; megi hún bæta G. Grímsson dómara við, ef henni sýnist svo, með því að hann muni hafa sérstakt markmið í huga. Tillagan var borin upp og samþykt, og í nefndina skipaðir

Ásm. P. Jóhannsson
Séra Guðm Árnason
Sveinn Thorvaldson

Milliþinganefndin, er hafa átti með höndum þjóðsögur og sagnir, lagði fram skrifaða skýrslu samkvæmt fyrirmælum síðasta þings. Einn nefndarmaður, J. J. Bíldfell, var fjarverandi. Las séra Sig. Ólafsson skýrsluna.

Söfnun íslenzkra sagna og munnmæla
(Stutt nefndarálit)

Það er eingöngu til þess að fullnægja fyrirmælum síðasta þjóðræknisþings að nefnd sú, er hér á hlut að máli, leggur fram skrifaða skýrslu á þessu þingi, þótt ekki hafi hún frá miklu starfi eða stórræðum að segja. Tiltölulega er það lítið af þjóðlegum fræðum, tilheyrandi verkefni nefndarinnar, er hún hefir í hendur fengið, og má auðveldlega ásaka nefndina um að hafa ekki gert ítarlegri eftirspurn eða opinbera tilraun til að afla sér fróðleiks í þessum hennar verkahring. Nefndin er sér þess meðvitandi, að mikil og margvísleg fræðsla og reynsla er það, sem að vort elsta og eldra fólk býr yfir á þessu sviði, er ætti að verndast frá glötun, en eins og þar stendur: "Hvern viljugan er best að kaupa", og nefndin gat naumast gert meira en það, að veita viðtöku því sem að henni hefir verið rétt, í þessum efnum, og koma því áleiðis til skjalavarðar félagsins. Einn nefndarmanna, hr. J. J. Bíldfell er í fjarlægð, og er ekki á þinginu, veit eg því ekki hvað honum hefir orðið ágengt í þessu efni. Hinn meðnefndarmaður minn, séra Guðmundur Árnason, hefir á árinu skrifað upp talsvert af vísum eftir hagorðan mann, eru þær þar með verndaðar frá glötun. Einnig hefir hann skrifað upp æfisögubrot aldraðrar íslenzkrar konu, er að mörgu leyti mun mega merkilegt telja, bæði sökum hinnar sérkennilegu reynslu hennar, en einnig sökum þess að það bregður upp myndum löngu liðins tíma, er þurfa að geymast, en mega ekki glatast. Alt slíkt á sitt sæti í hinni innri sögu vorri, þótt ekki tilheyri hinni ytri sögu, sem nú er verið að viða að og bókfæra í allsherjar sögu Vestur-Íslendinga.

Eg hefi á þessu starfsári félags vors veitt móttöku frá hr. Sigurði Sigurðssyni á Gimli, svonefndum "Öræfingabrag", eftir Þorstein Gissurarson Tól, er mun ortur á fyrri hluta nítjándu aldar, undir nafni Sölva Helgasonar, ásamt ýmsum athugunum Sigurðar. Þá legg eg og einnig fram dálítinn draum, frá æskudögum Guðmundar B. Jónssonar, á Gimli, er draumurinn frá árinu 1879, en dreymdur, eða á sér stað, á stöðvum þeim, þar sem að veturinn 1878—1879, tveir menn höfðu lent í ægilegum hrakningum, er annar þeirra varð úti á staðnum þar sem að æfintýri Guðmundar átti sér stað, en hinn komst skaðfrosinn til bæja, að Mýrartungu, heimili Gests Pálssonar skálds, er þann vetur var heima hjá föður sínum þar, og vakti yfir hinum deyjandi manni (er til bæja komst), og sagði Einar Hjörleifssyni Kvaran, skólabróður sínum, einkennilega sögu af reynslu sinni, eina vökunóttina, yfir honum, er þá sögu að finna í ritinu "Sunnanfara", er þá kom út í Kaupmannahöfn, undir ritstjórn dr. Jóns Þorkelssonar, hins yngra.

Biður svo nefndin velvirðingar á því, hve lítið henni hefir orðið ágengt á árinu, og gjarna vildum við meira gert hafa.

Á þjóðræknisþingi 1940.

Sigurður Ólafsson
Guðm. Árnason

Tillaga Sig. Vilhjálmss. og Sveins Thorvaldsonar, að veita þessari skýrslu viðtöku — samþykt.

Tillaga ritara, studd af J. J. Húnfjörð ,að þessi nefnd sé beðin að starfa áfram, og megi bæta einum manni við

stað J. J. Bíldfell, sem nú er norður á Baffinslandi — rædd um stund. Rósmundur Árnason gerði breytingartillögu þess eðlis, að þingið kjósi 5 manna nefnd, og séu þessir þrír, sem áður hafa setið, að tveimur viðbættum í henni, og megi hin nýja nefnd bæta við sig, ef henni sýnist svo. Til viðbótar voru tilnefndir Árni Magnússon og séra Egill Fáfnis. Tillöguna studdi Thorst. J. Gíslason og var hún samþykt. Í nefndinni eru nú:

Séra Sigurður Ólafsson
J. J. Bíldfell
Séra Guðmundur Árnason
Árni Magnússon
Séra Egill Fáfnis

Rithöfundasjóðurinn. Árni Eggertsson gaf munnlega skýrslu fyrir hönd þeirrar nefndar. Vildi hann helst að ný nefnd væri kosin. Séra Guðm. Árnason og séra Jakob Jónsson tóku og til máls. Eru þeir báðir í nefndinni. Séra Jakob gerði þá tillögu, að 5 manna nefnd sé kosin að nýju, er sjái um áframhaldandi fjársöfnun. Studd af Arnl. Olson og samþykt.

Ólafur Pétursson gerði þá tillögu, er studd var af séra Jakob Jónssyni, að sama nefnd, sem áður sat, sé endurkosin. Var það samþykt. Í nefndinni eru:

Árni Eggertsson
Séra Guðm. Árnason
Sveinn Thorvaldson
Séra Jakob Jónsson
Séra Egill Fáfnis

Thorl. Thorfinnsson gerði þá tillögu, og Kr. Indriðason studdi, að þingið beini þeim tilmælum til Rithöfundasjóðs nefndarinnar, að hún hvetji deildir til að gangast fyrir fjársöfnun í sjóðinn. Var hún samþ. Féhirðir gerði þá bendingu, að æskilegt væri, að menn kæmu ekki á fund með tóma vasa á morgun, þegar gengið yrði um salinn með hattinn.

Var þá veitt fundarhlé í 15 mínútur, en að hálftíma liðnum var aftur tekið til starfa.

Útbreiðslumál. Tillaga ritara, að forseti skipi 9 manna nefnd til að íhuga þau mál, og leggja fram álit síðar á þinginu — studd af Sig. Vilhjálmss. og samþykt.

Í nefndina voru skipuð:

Séra Jakob Jónsson
Séra Egill Fáfnis
Mrs. G. Oliver
Jón J. Húnfjörð
Séra Eyjólfur Melan
Haraldur Ólafsson
Gunnar Ólafsson
Mrs. E. P. Johnson
Páll Guðmundsson

Fræðslumál. Tillaga Guðm. Levy og ritara, að skipuð sé 5 manna nefnd, samþykt, og þessir nefndir:

Séra Guðm. Árnason
Mrs. Sv. Björnson
Bjarni Dalman
Elías Elíasson
Jón Jóhannsson

Samvinnumál. Tillaga J. J. Húnfjörðs, studd af Arnl. B. Olson, um 5 manna nefnd, samþykt. Skipaðir:

Séra Valdemar J. Eylands
Grettir L. Jóhannsson
Árni Eggertsson
Sveinn Thorvaldson
Ólafur Pétursson

Útgáfunefnd. Tillaga séra Jakobs Jónssonar að forseti skipi 5 manna nefnd, studd af Páli S. Pálssyni og samþykt. Skipaðir:

Bergthór E. Johnson
Ásm. P. Jóhannsson
Páll S. Pálsson
Einar Magnússon
Thorl. Thorfinnsson

Bókasafnið. Tillaga séra Guðm. Árnas. og séra Sig. Ólafssonar, um 3 manna nefnd, samþykt, og þessir skipaðir:

Sophonias Thorkelsson
Gunnar Jóhannsson
G. W. Hillman

Að gefnu tilefni gerði séra Guðm. Árnason fyrirspurn um meðferð atkv. frá deildum á fyrri þingum. Urðu talsverðar umræður út úr þessu, og gerðu þeir séra Jakob Jónsson og Rósmundur Árnason tillögu um að vísa þessu aftur til kjörbréfanefndar til frekari yfirvegunar, og komi hún fram með ákveðinn úrskurð að morgni. Var sú tillaga samþykt.

Þá las Laura B. Sigurðsson skýrslu frá "The Young Icelanders."

The Annual Report of "Young Icelanders"

Acting President,
Icelandic National League,
Winnipeg, Man.

Dear Sir:

Before submitting the Report of the "Young Icelanders", we wish to pay tribute to the late Dr. Rögnvaldur Pétursson, President of the Icelandic National League. A great leader and a good man, in whose passing, we of the younger generation, feel a great personal loss, for we felt and rightly so, that in Dr. Pétursson we had an understanding and a sympathetic friend—who looked upon our endeavors, not in the light of actual accomplishments but seeing the possibilities in the future for our organization. We recognize the great loss to the Icelandic National League but to you he passed the Torch that he had held aloft so long, and we sincerely hope that these organizations may, with united effort, be able to continue the work of which he took such a leading part.

The Financial Report of the "Young Icelanders" from February 1939 to February 1940, is as follows:

Financial Statement

January 21, 1939 to January 27, 1940

Receipts:

Jan. 21, Cash on Hand		$ 1.12
Feb. 22, Concert held in I.O.G. T. Hall, 445 tickets @ 25c		111.25
Cloakroom		1.32
Mar. 31, Dance, Marlborough Hotel, 249 tickets @ 50c		124.50
Donation, Dunlop's Drug Store, for decorations		5.00
Dec. 1, Independence Day Banquet and Dance, Marlborough Hotel, 139 tickets @ $1.25		173.75
Donation for programme:		
P. Anderson		5.00
S. Thorkelsson		5.00
Membership fees		42.50
Bank interest		.72
Total		$470.16

Disbursements:

Jan. 29 Membership Fee, Icelandic National League		$ 7.00
Feb. 22, Concert I.O.G.T. Hall:		
Columbia Press, Advt.	$ 6.00	
Viking Press, Advt.	6.00	
Felsted Bros, travelling expenses	15.00	
A. Helgason, travelling expenses	15.00	
		42.00
Mar. 21, Dance, Marlb. Hotel:		
Ballroom	$40.00	
Orchestra	45.00	
Decorations	9.50	
Tickets, Thorg. Bros.	3.25	
Columbia Press, advt.	3.00	
Viking Press, advt.	3.00	
Ribbons and Pins	.70	
Tips to door attendants	2.00	
Proceeds donated to Leif Eiríksson Statue Fund, New York World's Fair	23.05	
		129.50
Dec, 31, Independence Day Banquet and Dance, Marlborough Hotel:		
139 dinners @ 85c	$118.15	
Orchestra	37.50	
Grautuity to waiters	6.00	
Columbia Press, advt.	3.00	
Viking Press, advt.	3.00	
Tickets, Thorg. Bros.	3.25	
Programme " "	9.00	
Cut, Mrs. Salverson	.68	

Flowers	3.50	
Ribbons and Pins	1.90	
Floor Plan Chart	.50	
	———	186.48
Minute book, receipt book, Postage, corresp, cards etc.		4.03
Dec. 2, Telegram, Saskatoon Chap. Icel. National League		.55
Total		$369.56
Jan. 27, Cash in bank		100.60
Total		$470.16

There have been seven general meetings during this time. These have been held in private homes, and I would like to take this opportunity to thank Dr. and Mrs. L. A. Sigurdson, Margaret Petursson, Olga Benson, Harold Johnson, Mr. and Mrs. Hannes Lindal, Dr. and Mrs. P. H. T. Thorlakson and Mr. and Mrs. A. S. Bardal, for their hospitality which has in no small way added to the success of all our meetings. The attendance has been anywhere from 30 to 80. And all meetings have been both educational and entertaining. Our guest speakers and artists have been as follows: Mr. W. J. Lindal, K.C., G. S. Thorvaldson, Mr. T. A. Arnason, Prof. Skuli Johnson, Mr. Palmi Palmason, Prof. Watson Kirkconnell, and Miss Agnes Sigurdson. It has been a pleasure and a privilege to have these people with us.

As is our custom on Iceland's Independence Day, December 1st, a Banquet and Dance was held at the Marlborough Hotel. Our guest speaker was Mrs. Laura Goodman Salverson, whose work in the literary field is so widely acclaimed that no further mention need be made here.

Our contribution to the work of the Icelandic National League was in the form of a dance with the object of raising funds for the Leif Eiriksson Statue. The amount contributed has already been read in the Financial Report.

In addition to this numerous sport events and outings have been arranged, all of which were enjoyed by the members and their friends.

The members of the Society now number about 76, and at every meeting new members are joining the organization on their own accord, as so far we have not had any membership drives.

One very important matter has claimed the attention of the Society that is a meeting-place of our own, for our meetings and other Club activities, we therefore appointed a Committee to look into the matter of a Club House. We hope to be able to develop this into a Community Centre for the Icelanders in this City.

At the Annual Meeting the following officers were elected for the coming year:

President—Ingi Stefansson

Vice-President—Dr. L. A. Sigurdson

Secretary—Grace Reykdal

Treasurer—Mattie Halldorson

Members at large — 1. Mrs. Grace Johnson, 2. Siggi Sigmundson, 3. Lara B. Sigurdson.

Social Committee—1. Mrs. S. Jakobson, 2. Mrs. Arni Eggertson Jr., 3. Miss Rose Halldorson, 4. George Salverson, 5. Gisli Borgford.

Sports Committee — 1. Miss Fanney Magnusson, 2. Miss Olga Benson, 3. Tom Finnbogason, 4. Bjorn Petursson, 5. Harold Johnson.

Auditor—Arni Eggertson, K.C.

Respectfully submitted,
Lára B. Sigurdson,
President,
"Young Icelanders"

NOTE—The number of Executive meetings during the year were 21.

Séra Guðm. Árnason og séra Sig. Ólafsson lögðu til að þessi skýrsla sé viðtekin með miklu þakklæti og ósk um bjarta framtíð. Var tillagan samþykt.

Þessu næst var samþykt að fresta fundi til kl. 9.30 að morgni.

Að kvöldinu höfðu "The Young Icelanders" skemtisamkomu. Voru þar helst til skemtana Mrs. W. J. Líndal, lögkona, með ræðu, Einar Árnason, kapteinn í hernum með stutta ræðu, Stefán Sölvason og William Mulhearn með hljóðfæraslátt og Eric Sigmar með einsöngva. Hefir hann bassaróm mikinn og hreimfagran svo undrum sætir fyrir jafn ungan dreng. Fleira var þar og til skemtana, og fóru víst allir heim til sín ánægðir yfir kvöldinu.

ÞRIÐJI FUNDUR

Fundur var settur enn á ný kl. 10 að morgni þann 20. febrúar. Þingbók síðasta fundar var lesin og samþykt athugasemdalaust.

Þá las ritari skýrslu frá deildinni "Snæfell" í Churchbridge, er hljóðar svo:

Ársskýrsla þjóðræknisdeildarinnar "Snæfell" Churchbridge, Sask., fyrir árið 1939.

Deildin hefir starfað með svipuðum hætti og undanfarin ár. Aðalstarfið lotið að því að efla og auka bókasafnið, og stuðla að því að sem flestir geti haft not af því.

Þrír starfsfundir hafa verið haldnir á árinu, og nefndarfundir þegar ástæða hefir þótt til.

Deildin starfaði að mestu leyti að undirbúningi Íslendingadagsins. Af sérstökum ástæðum var dagurinn, að þessu sinni, haldinn 10. júlí, og fóru þar fram ræðuhöld, söngur og ýmiskonar íþróttir.

Á síðastliðnu hausti flutti einn af stofnendum deildarinnar, og meðlimur hennar jafnan síðan, hr. Eyjólfur Gunnarsson, burtu úr bygðinni. Hafa þau hjón Eyjólfur og Sigríður kona hans, tekið mikinn og góðan þátt í íslensku félagslífi í þessari bygð, um langt skeið.

Var þeim haldið fjölment skilnaðarsamsæti, þakkað vel unnið starf og óskað farsældar og góðs gengis í þeirra nýju heimkynnum vestur á Kyrrahafsströnd.

Deildinni er það fyllilega ljóst að starfið hefir hvorki verið mikið eða margbrotið. En vonar hinsvegar að það megi verða til að auka samúð og skilning á þjóðræknismálunum, svo langt sem áhrif þess ná.

Virðingarfylst,

B. E. Hinriksson, forseti
Einar Sigurðsson, ritari

—Churchbridge, Sask.,
16. febrúar 1940.

Séra Guðm. Árnason gerði tillögu, er Ásm. P. Jóhannsson studdi, að þessari skýrslu sé veitt viðtaka, eins og hún var lesin, — samþykt.

Þá las séra Valdemar J. Eylands, formaður Sögunefndar, skýrslu þeirrar nefndar, undirritaða af skrifara nefndarinnar, Dr. Sig. Júl. Jóhannessyni.

Skýrsla sögunefndarinnar

Eins og þingið minnist, skipaði það í fyrra níu manna nefnd með þeim fyrirmælum að hún skyldi þegar hefjast handa og láta byrja á að rita landnámssögu Vestur-Íslendinga, ef hún sæi til þess nokkra möguleika. Var henni jafnframt bent á vissan mann til þess að vinna verkið — það var skáldið Þ. Þ. Þorsteinsson.

Í nefndina voru þeir skipaðir, sem hér segir og þeim leyft að bæta við sig eftir þörfum: J. K. Jónasson, Soffanías Thorkelsson, Sveinn Pálmason, séra Jakob Jónsson, séra R. Marteinsson, séra V. J. Eylands, E. P. Jónsson, Prof. Richard Beck og Sig. Júl. Jóhannesson.

Nefndin tók til starfa tafarlaust og mun þingið ætlast til að hún geri nokkur skil starfa sinna. Á árinu hefir hún haldið alls tíu fundi. Hún hóf starf sitt með því að kalla til fundar 24. febrúar 1939 var þá séra V. J. Eylands kosinn forseti og Sig. Júl. Jóhannesson skrifari. Á þessum fundi var það ákveðið að reyna að ná sem fyrst samtali við stjórn

Þjóðræknisfélagsins. Þetta hepnaðist næsta dag. Fór þá formaður, ritari og séra R. Marteinsson á fund stjórnarnefndarinnar og lögðu fyrir hana tvær spurningar: Í fyrsta lagi hvort stjórnin væri fús til þess að veita nefndinni samvinnu, aðstoð og upplýsingar; í öðru lagi hvort nefndin mætti vænta þess að Þjóðræknisfélagið legði fram eitthvað að mörkum þegar hafin yrði fjársöfnun fyrir fyrirtækið; lagði nefndin áherslu á að þetta væri nauðsynlegt, hversu lág sem upphæðin væri frá félaginu, því það sýndi út á við almennan félagsstuðning og gæfi nefndinni meira traust. Fyrra atriðinu var svarað játandi í einu hljóði, en hinu síðara neitað.

Lá nú ekki annað fyrir en annaðhvort að leggja árar í bát eða leggja af stað í almenna samskotaferð um allan Vesturheim. Liggur það því í augum uppi hvílíkar fagnaðarfréttir það voru nefndinni, og hversu óvænt það var þegar Soffanías Thorkelsson skýrði henni frá því að hann væri þess fús að ábyrgjast allan kostnað til bráðabirgða á fyrstu bókinni.

Þessi gleðitíðindi voru nefndinni eins og sól á heiðum himni, og var nú tafarlaust ráðinn söguritarinn og byrjað á því að skipuleggja verkið í samráði við hann.

Samkvæmt veittri heimild hefir nefndin bætt við sig fjórum mönnum, þeim: Dr. B. J. Brandson, Dr. R. Pétursson, H. A. Bergman, K.C., og Á. P. Jóhannsson. Valdi nefndin þrjá hina fyrsttöldu sem ritnefndarmenn í samvinnu við söguritarann, en þann síðastnefnda sem formann fjármálanefndar. Við lát Dr. R. Péturssonar var próf. R. Beck valinn sem þriðji maður í ritnefndina.

Verkið, sem hér er um að ræða, er afar umfangsmikið; hefir það útheimt langan tíma og allskonar bollaleggingar að undirbúa og skipuleggja það. Hér þarf margs að gæta og margt að varast. Samvinna innan sögunefndarinnar og eins milli hennar og söguritarans hefir verið hin ákjósanlegasta. Er hann nú vel á veg kominn með handrit í fyrstu bókina af sögunni; getur enginn getið því nærri hversu mikið verk það er, sem hann hefir þegar unnið við heimildasöfnun og undirbúning þessa mikla verks.

Fyrir hönd nefndarinnar hefir ritari skrifað tvær greinar í íslensku blöðin og sjálfur söguritarinn eina. Þakkar nefndin blöðunum fyrir góðan stuðning og liðlega samvinnu.

Nefndinni skilst að hún hafi verið kosin á þinginu í fyrra ekki aðeins til þess að hefja þetta starf, heldur til þess að reyna að sjá því borgið þangað til það sé fullgert. Mun hún gera sitt ítrasta til þess að hraða verkinu, án þess þó að flýta því um of. Nefndin tekur þakksamlega öllum góðum bendingum, sem þingið eða einstaklingar þess, kunna að geta veitt. En eitt er áríðandi: Þingið þarf að gangast fyrir því að fenginn sé dugandi maður í hverri einustu bygð til þess að vinna að málinu. Í því eru margar starfshliðar. Enn er víða óskrifuð bygðarsaga; ýmislegt hefir gleymst þegar sumar bygðarsögurnar voru skráðar; við þetta og margt fleira þarf nefndin aðstoð og liðveislu. Og svo eitt: þegar til þess kemur að selja bókina, þá er áríðandi að hafa dugandi mann eða menn í hverri einustu bygð, sem ekki láti sér nægja minna en það að bókin sé keypt á hverju einasta heimili. Hér á þinginu mætti gera ráðstafanir þessu til framkvæmda.

Nefndin var alllengi í efa um það hvernig útgáfunni skyldi hagað; var aðallega um tvær aðferðir að ræða: annaðhvort að prenta ritið í smáheftum eða í allstórum bókum. Þótti fleira mæla með síðari aðferðinni og verður henni því fylgt; sagan verður gefin út í stórum bókum sem verða hinar eigulegustu; er gert ráð fyrir að fyrsta bókin komi út einhverntíma á þessu ári, að öllu forfallalausu.

Nefndin mætti geta þess að fyrirtækið virðist mælast vel fyrir og hafa óskifta samúð allra Vestur-Íslendinga. Aðal galdurinn er því sá, að sameina alla

krafta hvar sem þeir eru til fullkominnar samvinnu.

Eins og frá var skýrt hljóp Soffanías Thorkelsson undir bagga með kostnað fyrstu bókarinnar. En hvað tekur svo við? Óhjákvæmilega hlýtur að líða nokkur tími frá því að fyrsta bókin er albúin til prentunar og þangað til fé kemur inn fyrir sölu hennar. En frá sjónarmiði nefndarinnar má verkið aldrei stöðvast; það verður að halda áfram hindrunar- og tafarlaust. Sé þingið á sömu skoðun í þessu atriði, þá verður það að veita stjórnarnefnd félagsins heimild til bráðabirgðar fjárveitingar milli þinga til nefndarinnar, ef nauðsyn krefur. En bæði þingið og stjórnarnefndin mega treysta því að ekki verður farið fram á neitt slíkt nema því að eins að óhjákvæmilegt sé. Þetta er mál Þjóðræknisfélagsins; það er nauðsynjamál og metnaðarmál, sem öllum ætti að vera ljúft að styðja.

Winnipeg, 19. febrúar 1940.

Sig. Júl. Jóhannesson,
ritari nefndarinnar

Tillaga Sig. Vilhjálmssonar, studd af Thorst. J. Gíslason, að veita skýrslu þessari viðtöku, eins og hún var lesin, — samþykt

Tillaga ritara og Halldórs Gíslasonar, að vísa nefndarálitinu til fjármálanefndar, er leggi fram álit á þessu þingi — samþykt.

Önnur tillaga ritara og S. S. Laxdal, að endurkjósa sömu nefnd til eins árs — samþykt.

Þá gaf Sveinn Thorvaldson, M.B.E., munnlega skýrslu fyrir hina nýstofnuðu deild, "Ísafold", í Riverton. Deildin hefir nú þegar 34 meðlimi. Af þeim eru nokkrir unglingar. Áhugi virðist mikill fyrir félagsmálum, og hafa verðlaun verið veitt til þeirra, er flesta meðlimi geta útvegað.

Tillaga séra Sig. Ólafssonar og S. S. Laxdal, að veita þessari munnlegu skýrslu viðtöku með þökkum — samþykt í einu hljóði.

Ólafur Pétursson mælti með þátttöku félagsins í minnisvarðasamskotum K. N. Júlíuss. Lagði hann til að veittir væru 50 dalir úr félagssjóði til minnisvarðans. S. S. Laxdal studdi.

Guðm. Levy og séra Jakob Jónsson gerðu þá viðaukatillögu, að vísa þessu máli til fjármálanefndar til íhugunar — samþykt.

Séra Guðm. Árnason skýrði frá því, að kjörbréfanefndin hefði tekið fyrir á ný vafaatriði um kosninga umboð fulltrúa frá deildum, samkvæmt áðurgerðri samþykt, og kvað nefndina hafa komist að sömu niðurstöðu og áður eins og hér segir:

Við nánari íhugun kjörbréfa hefir kjörbréfanefndin komist að þeirri niðurstöðu, að á þessu þingi verði að fylgja áður framkomnu áliti hennar um umboð mættra fulltrúa fyrir hönd fyrverandi deildarfélaga, og er atkvæðum þá jafnað niður á fulltrúana eins og segir í áðurnefndri skýrslu

Winnipeg, 20. febrúar, 1940.

Guðm. Árnason
V. J. Eylands
Guðm. Levy

Urðu alllangar umræður um þennan nefndarúrskurð, og margir ræðumenn.

Tillaga J. J. Húnfjörð og ritara, að samþykkja nefndarálit þetta ásamt lista þeim, er áður var gefinn um atkvæði fulltrúa, breytingalaust. Enn urðu allmiklar umræður, og gerði þá Halldór Gíslason tillögu um að loka umræðum. Var hún studd af séra Jakob Jónssyni og samþykt.

Fyrri tillagan síðan borin upp og samþykt.

Séra Jakob Jónsson flutti álit útbreiðslunefndar, og skýrði munnlega ýmsa liði nefndarálitsins um leið og hann las.

Álit útbreiðslumálanefndar

Nefndin leggur til, að eftirfarandi tillögur og ályktanir séu samþyktar:

1. Þingið lýsir ánægju sinni yfir

stofnun nýrra deilda á liðnu ári, og þakkar þeim mönnum og konum, sem þar hafa átt hlut að máli.

2. Þingið felur framkvæmdanefndinni að vinna að stofnun deilda og styrkja hinar eldri eftir megni með því að senda menn til samkomuhalda og stuðla að heimsóknum milli deilda.

3. Þingið lýsir yfir þakklæti sínu til íslensku blaðanna fyrir útbreiðslustarf þeirra.

4. Þingið óskar þess við framkvæmdarnefnd, að senda íslensku blöðunum þingtíðindi hvers þings til birtingar, svo fljótt sem unt er, að loknu þingi.

5. Þingið telur æskilegt, að sem mest sé frætt um það besta og heillaríkasta í þjóðlífi Íslands á vorri öld, og sú fræðsla fari fram með eins mikilli fjölbreytni og mögulegt er, t. d. kvikmyndasýningum og málverkasýningum.

Jakob Jónsson
Ingibjörg M. Jónsson
E. H. Fáfnis
John Húnfjörð
H. Ólafsson
Gunnar Jóhannsson
Páll Guðmundsson
Mrs. Thora Oliver

Tillaga Mrs. Backman og J. Jóhannessonar að taka þetta nefndarálit lið fyrir lið, samþykt.

Fyrsti liður lesinn og samþ. Tillögumenn Sigurður Vilhjálmsson og B. Dalman. Annar liður sömuleiðis samþyktur, samkvæmt tillögu Rósm. Árnasonar og Sig. Vilhjálmssonar. Þriðji liður einnig samþyktur. Tillögumenn B. Dalmann og Thorst. J. Gíslason. Fjórði liður var þá lesinn. Séra Sig. Ólafsson og Elías Elíasson lögðu til að samþykkja hann óbreyttan. Spunnust út úr þessum lið nokkrar umræður og gerði Thorl. Thorfinnsson tillögu þess efnis, að þingtíðindin séu sérprentuð í bæklings formi. Thorgils Thorgeirsson studdi. Var hún rædd um stund, síðan borin upp og feld. Þá var fjórði liður nefndarálitsins borinn undir atkvæði og samþyktur. Fimti liður lesinn. Tillögu gerðu Jón Jóhannsson og Páll Guðmundsson um að samþykkja hann óbreyttan. Nokkrar umræður. Breytingartillaða Ásm. P. Jóhannss. og séra Philip M. Péturssonar að vísa þessum lið til væntanlegrar framkvæmdarnefndar — samþykt. Tillaga séra Sig. Ólafss. og ritara, að samþykkja nefndarálitið í heild með þessari breytingu — samþykt.

Fundi frestað til kl. 1.30 e. h.

FJÓRÐI FUNDUR

Fundur var aftur settur laust fyrir klukkan tvö eftir hádegi sama dag. — Ritari las þingbók og var hún samþykt athugasemdalaust.

Bókasafnið

Gunnar Jóhannsson las álit bókasafnsnefndar, er hljóðar svo:

Nefndin leggur til:

1. Að deildin "Frón" sé beðin að semja skrá yfir þær bækur, sem safnið á fleira en eitt eintak af.

2. Þáð af þessum bókum, sem verðmætar eru, og þykja boðlegar, og Manitoba háskólinn á ekki, séu gefnar til hins íslenska bókasafns háskólans, og séð verði um að bækurnar verði í sæmilegu bandi.

3. Vér teljum mikla þörf á að bætt sé við safnið nýjum bókum. Að félagið heimili bókasafni "Fróns", eins og að undanförnu, að kaupa bækur frá Íslandi fyrir þá peninga, sem inn koma fyrir sölu á Tímaritinu heima.

Soffanías Thorkelsson
Gunnar Jóhannson
W. G. Hillman.

Tillaga R. H. Ragnars, studd af séra E. Fáfnis að þetta nefndarálit sé samþykt í einu lagi, eins og það var lesið — samþykt.

Ný mál. Ritari innleiddi umræður um blaðasendingarnar frá Íslandi. — Skýrði hann gang málsins frá upphafi,

og gat þess, að áætlaður kostnaður við sendingu blaðanna, er hann hafði getið í bréfum sínum til lestrarfélaga og deilda, hefði verið ákveðinn á stjórnarnefndarfundi og bygður á athugun íslensku blaðanna hér í Winnipeg. Vildi hann að þingið gerði ákvarðanir um, hvort félagið ætti að halda áfram að ábyrgjast sendingu þessara blaða framvegis, eða tilkynna blöðunum og viðtakendum þeirra, að það óskaði að losna við það Töluðu margir út í þetta, og einkum fulltrúar frá deildum. Ritari gerði tillögu, er séra Sig. Ólafsson studdi, að forseti skipi 5 manna nefnd til að íhuga þetta blaðamál, er leggi fram ákveðnar tillögur fyrir þinglok. Samþykt — og í nefndina skipaðir:

Séra Sigurður Ólafsson
Séra Egill Fáfnis
Ragnar H. Ragnar
Rósmundur Árnason
Bjarni Dalmann

Samvinnunefndarálit

Árni Eggertsson las nefndarálit samvinnunefndar, í fjórum liðum.

Skýrsla samvinnunefndar

1. Þingið lætur í ljósi ánægju sína og vottar þakklæti sitt í tilefni af heimsókn hinna góðu gesta frá Íslandi er sóttu oss heim á nýliðnu ári. Nefnum vér sérstaklega alþingismann Thor Thors og frú, Vilhjálm Þór, frú hans og börn, og Árna G. Eylands og frú. Teljum vér víst að heimsókn þessara gesta muni verða ávaxtarík til aukinnar samvinnu, og gagnkvæms skilnings milli Íslendinga beggja megin hafsins.

2. Þingið fagnar því að efnilegur námsmaður frá Íslandi stundar nú nám við Háskóla Manitoba-fylkis. Hinn ungi maður er Jóhannes Bjarnason, sonur Bjarna Ásgeirssonar alþingismanns, og konu hans Ástu Jónsdóttur að Reykjum í Mosfellssveit. Er hann hér sem styrkþegi sjóðs þess sem Canada-stjórn veitti Íslandi árið 1930 til hjálpar námsmönnum frá Íslandi er nám vilja stunda við canadiska háskóla.

3. Þingið gleðst af þeim fréttum er borist hafa um stofnun Þjóðræknisfélags á Íslandi, og væntir mikils góðs af starfsemi þess. Telur þingið það spá góðu fyrir framtíðina, að því er samstarf snertir, að höndum er þannig haldið fram, báðu megin frá yfir hafið. Telur þingið æskilegt að stjórnarnefndir Þjóðræknisfélaganna beggja, heima og hér, leitist við að ná sambandi hvor við aðra sem fyrst til umræðu um sameiginleg áhugamál, og annast framkvæmdir á þeim sviðum sem þær telja að samvinna milli heimaþjóðarinnar á Íslandi og þjóðarbrotsins hér geti komið til greina.

4. Þingið þakkar Sambandi Ungmennafélaga Íslands hina rausnarlegu gjöf—500 myndir af Jóni Sigurðssyni forseta, — og leyfir sér að mæla með því við þingmenn að þeir stuðli að útbreiðslu myndanna meðal fólks vors í hinum ýmsu bygðum.

V. J. Eylands
Sveinn Thorvaldson
Grettir L. Jóhannsson
Árni Eggertsson
Ó. Pétursson

Þetta nefndarálit var síðan rætt lið fyrir lið, samkvæmt tillögu ritara og Halldórs Gíslasonar. Voru allir liðir álitsins samþyktir án breytinga. Tillögu og stuðningsmenn voru: Ritari, J. J. Húnfjörð, séra Sig. Ólafsson, Sigurður Vilhjálmsson, Ásm. P. Jóhannsson. Í tilefni af öðrum lið álitsins var hinn ungi námsmaður frá Íslandi kallaður fram, og flutti hann mjög hlýlegar kveðjur frá heimaþjóðinni til þingsins, og var gerður að því hinn besti rómur. Nefndarálitið því næst borið í heild undir atkvæði og samþykt.

Þá las ritari þakkarbréf frá Hólmfríði, ekkju Dr. Rögnvaldar Péturssonar.

45 Home St., Winnipeg,
20. febrúar, 1940

Til stjórnarnefndar Þjóðræknisfélagsins og yfirstandandi þjóðræknisþings!

Fyrir hönd mína og barna minna langar mig til, af öllu hjarta, að votta

stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins okkar innilegustu þakkir fyrir blómgjafir, alla velvild og samúð í okkar þungbæru sorg, sömuleiðis fyrir ávarp það, er flutt var við jarðarför mannsins míns, fyrir hönd félagsins. Og nú síðast fyrir hlýhug þann, er þingið sýndi gagnvart minningu hans og starfi í þjóðræknismálum Íslendinga.

Með hjartans þakklæti,
Hólmfríður Pétursson

Gerði séra Jakob Jónsson þá tillögu, að þingið viðurkenni þetta skeyti á þann hátt, að allir standi á fætur í þögn, — stutt af ritara — og risu allir úr sætum.

Forseti veitti nú Mrs. J. Stefánsson frá Kaldbak tækifæri til að ávarpa þingið fyrir hönd Mikleyinga. Flutti hún snjalla þjóðræknishugvekju, og var þakkað með almennu lófaklappi og að allir risu úr sætum.

Séra Guðm. Árnason las þá bréf það er hér fer á eftir.

Herra forseti,
Háttvirta Þjóðræknisþing,
Heiðruðu menn og konur!

Fyrir mörgum árum síðan var eg sunnudagaskólakennari í einum af stærstu söfnuðum Lúterska kirkjufélagsins og fann þá mjög til þess að barnahópurinn, sem eg var að leitast við að kenna kristindóm, skildi ekki íslenska málið, svo að kenslan gat ekki orðið að tilætluðum notum. Eg hefi talað við margt fólk á þrítugs og fertugs aldri sem ekki virðast vita upp á hvað þeir hafa verið fermdir, svo mér finst nú á þessum síðustu og verstu tímum, að stór ábyrgð hvíli á okkur eldri Ísl. að gera nú betur heldur en við höfum áður að stuðla að af fremsta megni að íslenska verði kend, sérstaklega í þeim bygðum sem íslenskir sunnudagaskólar eru. Eitt af þeim plássum sem eg þekki nú best til, er Mikley, norður í Winnipeg-vatni, sem er bygð af tómum Íslendingum. Börnin á þessari fögru eyju tala svo vel íslensku að þar er sannarlega gott tækifæri að kenna þeim fallega ungmennahóp, sem þar á heima, íslenska alhýra málið. Eg geri því það að uppástungu að Þjóðræknisfélagið stofni nú deild á Mikley, ef það sér sér það fært.

Guðm. Austfjörð

Tillaga séra Sig. Ólafss., að þakka bréfið og vísa tilmælum þess til næstu stjórnarnefndar til íhugunar — studd af séra Jakob Jónssyni og samþykt.

Þá var gengið um salinn með hatt til arðs fyri rithöfundasjóðinn. Komu inn í samskotum $23.38.

Var þá veitt fimtán mínútna fundarhlé.

Klukkan rúmlega fjögur var aftur tekið til starfa.

Séra Jakob Jónsson las eftirfarandi þingsályktunar tillögu:

Þingið lýsir ánægju sinni yfir bókagjöf Halldórs heitins Jónssonar í Wynyard til háskóla Manitobafylkis, og telur þann hugsunarhátt, sem þar kemur fram, mjög til eftirbreytni.

Jón Jóhannesson studdi þessa tillögu og var hún samþykt.

Minjasafnsnefndin. Ritari lagði til að þingið endurkjósi nefnd þá, er setið hefir. Ólafur Pétursson studdi, og var það samþykt í einu hljóði. Í nefndinni eru:

B. E. Johnson
Davíð Björnsson
S. W. Melsted

Ný mál. Sigurður Vilhjálmsson talaði um rithöfundasjóð og hve lofsverð stofnun hann væri. Fór hann þess á leit, að sér væri einhver sómi sýndur og ritverkum sínum.

Séra Jakob Jónsson og Haraldur Ólafsson lögðu til að vísa þessari beiðni til fjármálanefndar — samþykt.

Ásm. P. Jóhannsson las því næst:

Álit útgáfunefndar

1. Útgáfunefndin leggur til að Tímarit Þjóðræknisfélagsins sé gefið út í svipuðu formi sem verið hefir.

2. Að framkvæmdarnefndinni sé falið að semja um og ráða ritstjóra þess fyrir næsta ár.

3. Þar sem útgáfa Baldursbrár hefir því miður ekki náð þeirri útbreiðslu sem æskilegt hefði verið, eftir 6 ára reynslu, þótt til hennar hafi verið vandað eftir bestu föngum, og árlega sýnt vaxandi rekstrurshalla, en hinsvegar til nægar birgðar af fyrri árgöngum, bæði í lausum árgöngum og innheftum, til lesturs börnum og unglingum bæði í heimahúsum og við laugardagsskóla, þá leggur nefndin til að lagt sé kapp á sölu fyrirliggjandi birgða, en á þessu ári sé Baldsurbrá ekki gefin út.

4. Nefndin leggur til, að þingað votti Dr. Sig. Júl. Jóhannesson innilegt þakklæti fyrir ágætlega unnið ritstjórnarstarf barnablaðsins Baldursbrá í undanfarandi 6 ár, er hann hefir annast frá byrjun án nokkurs endurgjalds.

4. Nefndin leggur til að fyrirliggjandi birgðar séu seldar á $1.00 fyrir 3 árganga innhefta eða $2.00 fyrir alla árganga sem hafa verið gefnir út, sem eru 6.

Á þjóðræknisþingi 20. febr. 1940.

Á. P. Jóhannsson
B. E. Johnson
P. S. Pálsson
Einar Magnússon
Th. Thorfinnsson

Tillaga Thorst. J. Gíslasonar og Sveins Thorvaldsonar, að nefndarálitið sé rætt lið fyrir lið, — samþykt.

Fyrsti liður lesinn og samþyktur. Tillögumenn, P. S. Pálsson og Halldór Gíslason.

Annar liður lesinn og samþyktur. Tillögumenn Árni Eggertsson og J. J. Húnfjörð.

Þriðji liður lesinn og allmikið ræddur. P. S. Pálsson lagði til, að í stað þessa liðs komi: Nefndin leggur til að Baldursbrá sé gefin út eins og að undanförnu. J. J. Húnfjörð studdi. Var þessi breyting allmikið rædd og að lokum samþykt.

Fjórði liður samþyktur í einu hljóði. Tillögumenn Árni Eggertsson og Sveinn Thorvaldson.

Fimti liður lesinn. Árni Eggertsson og Halldór Gíslason lögðu til að samþykkja hann án breytinga. Thorsteinn J. Gíslason og S. S. Laxdal gerðu breytingartillögu þess efnis, að nýir kaupendur, sem borga einn dollar fyrirfram, fái þrjá eldri árganga í kaupbæti. Ásm. P. Jóhannsson gerði breytingartillögu við hina fyrri breytingartillögu, er Halldór Gíslason studdi, að þessum lið sé vísað til stjórnarnefndar næsta árs til meðferðar. Samþykt. Nefndarálitið, með áorðnum breytingum, síðan borið undir atkvæði og samþykt.

Tillaga séra Guðm. Árnasonar og Rósmundar Árnasonar að fresta fundi til kl. 9.30 að morgni hins 21. febrúar — samþykt.

Að kvöldinu hafði deildin "Frón" sitt árlega skemtimót.

Var þar margt til skemtana. Forseti "Fróns", herra Sophonías Thorkelsson, flutti ávarp til gestanna, sem prentað hefir verið í blöðunum. Þá flutti Dr. Richard Beck frumsamið kvæði. Hafsteinn Jónasson söng nokkur íslensk lög. Einar P. Jónsson flutti og frumsamið kvæði. Bæði voru kvæðin prentuð í blöðunum, og mæla þau með sér sjálf. Karlakór Íslendinga, undir stjórn R. H. Ragnar, söng nokkur lög á íslensku, þar á meðal eitt frumsamið lag eftir söngstjórann. Söng kórinn tvisvar á kveldinu. Miss Pearl Pálmason kom fram í íslenskum skautbúningi og spilaði nokkur íslensk sönglög á fiðlu. Henni til aðstoðar var Miss Snjólaug Sigurðsson. Þá flutti Lúðvík Kristjánsson gamankvæði um "Krossberana". En aðalræðu kvöldsins flutti Dr. B. J. Brandson. Hefir hennar verið getið að

góðu í báðum blöðunum, en eigi komið á prent ennþá. Næst voru bornar fram rausnarlegar veitingar. Og að þeim loknum var dansað langt fram á nótt. Má víst óhætt fullyrða, að menn skemtu sér hið ákjósanlegasta.

FIMTI FUNDUR

Að morgni var þing sett á ný kl. 10 á sama stað og áður. Ritari las þingbók og var hún samþykt í einu hljóði.

Engin nefndarálit voru fyrir hendi, svo meðan á biðinni stóð, hélt B. E. Johnson, ráðsmaður Baldursbrár, sterka hvatningarræðu í tilefni af samþykt þeirri, er gerð hafði verið kvöldið áður. Kvartaði hann yfir vanrækslu fólks og sinnuleysi alment viðvíkjandi útbreiðslu Baldursbrár. Las hann lista er sýndi, að kaupendum fer stöðugt fækkandi, og hvatti einstaklinga og deildir til að kaupa og útbreiða ritið. Spunnust út af þessu nokkrar umræður.

Ný mál. Séra Jakob Jónsson bar upp tillögu:

Að þriggja manna nefnd sé kosin til að endurskoða 21. gr. félagslaganna, og skili hún áliti sínu og tillögum til stjórnarnefndarinnar til afgreiðslu á næsta þingi, með löglegum fyrirvara.—Jak. J.

Þingmálanefndin mælir með, að tillaga þessi sé lögð fyrir þingið.

S. Ólafsson, S. S. Laxdal, Davíð Björnsson.

Tillagan var studd af Halldóri Gíslasyni og samþykt. Stungið var upp á
Séra Valdemar J. Eylands
S. S. Laxdal
Guðm. Grímsson dómara

Þessir þrír voru kosnir samkvæmt tillögu Thorl Thorfinnss. og B. Dalman.

Fjármálanefndin

Sveinn Thorvaldson var framsögumaður fjármálanefndar, og las nefndarálit það er hér fer á eftir í fjórum liðum:

1. Fjármálanefndin hefir yfirfarið skýrslur embættismanna félagsins og leggur til að þær séu viðteknar og samþyktar eins og þær liggja fyrir.

2. Nefndin mælir ekki með því að Þjóðræknisfélagið taki að sér fjárhagslega ábyrgð, að svo stöddu, viðvíkjandi tillögum sögunefndarinnar, en álítur sjálfsagt að félagið veiti nefndinni allan annan mögulegan stuðning í sínu verki. Ennfremur leggur nefndin til að því máli sé vísað til stjórnarnefndar félagsins.

3. Fjármálanefndin leggur til að $25.00 séu veittir úr félagssjóði til minnisvarða K. N. Júlíusar, svo framarlega nægjanlegt fé fáist ekki með almennum samskotum til að standa straum af því verki.

4. Viðvíkjandi tillögu og beiðni hr. Sigurðar Vilhjálmssonar um fjárhagslegan styrk frá Þjóðræknisfélaginu til að "gefa út sín vísindalegu rit" er hann til margra ára hefir verið að safna til og semja, þá vill nefndin benda þinginu á að enn hefir ekki verið gefið neitt fordæmi með slíka fjárhagslega veitingu til neinna, og ræður því nefndin þinginu til að leggja ekki út á slíka braut að svo stöddu.

Á þjóðræknisþingi 21. febrúar 1940.

Á. P. Jóhannsson
Sveinn Thorvaldson
Thorst. J. Gíslason

Tillaga Árna Eggertss. og J. J. Húnfjörð, að álit þetta sé rætt lið fyrir lið — samþykt.

Fyrsti liður, um skýrslur embættismanna, samþyktur. Tillögumenn séra Sig. Ólafsson og W. G. Hillmann.

Annar liður lesinn. Séra Valdemar J. Eylands gerði þennan lið, sem fjallar um söguritunarmálið, að umtalsefni. Tóku margir til máls, svo séra Guðm. Árnason gerði þá tillögu, er studd var af mörgum, að umræður séu takmarkaðar við tvær mínútur í senn. Var hún samþykt. Séra Jakob Jónsson lagði til,

að framkvæmdarnefndinni sé falið að rannsaka hvort ekki sé heimilt að taka Ingólfssjóðinn að láni til söguritunarinnar, og ef svo reynist, þá veiti þingið henni heimild sína til þessa. J. J. Húnfjörð studdi. Ari Magnússon og B. Dalman lögðu til að þessi tillaga séra Jakobs væri borðlögð. Var hún borin upp og samþykt.

Séra Valdemar J. Eylands las þá nýjan lið í tveimur greinum, er hann lagði til að kæmi í stað annars liðs nefndarálitsins:

2. (a) Þingið veitir framkvæmdarnefndinni heimild til að ábyrgjast sögunefndinni nauðsynlegt fé til þess að hún geti haldið áfram starfi sínu á árinu.

(b) Þingið felur framkvæmdarnefndinni og sögunefndinni að efna til samskota meðal fólks vors þessu máli til stuðnings.

Séra Jakob Jónsson studdi, og urðu enn alllangar umræður.

Ólafur Pétursson gerði breytingartillögu við fyrri grein framanskrifaðrar breytingar tillögu, að þingið heimili stjórnarnefndinni að veita úr félagssjóði alt að 600 dollara lán til söguútgáfunefndarinnar upp á sömu kjör og Sophonías Thorkelsson lánaði fyrsta árs kostnað. Sveinn Thorvaldson studdi, og var tillagan höfð til umræðu. Kom það í ljós í umræðunum, að kostnaður við útgáfu bókarinnar yrði að borgast, að svo miklu leyti og til entist, af því sem inn kæmi við sölu hennar. Þessi breyting síðan borin upp og samþykt. Síðari partur breytingartill. séra Vald. Eylands var þá borinn undir atkvæði og samþyktur.

Dr. Beck vék þá úr forsetasæti um stund og lýsti því yfir, að sér hefði verið boðið sæti í ritnefnd sögunefndar, en að hann tæki það sæti því að eins, að bætt væri tveimur mönnum í nefndina, annars óskaði hann að séra Guðm. Árnason skipaði það sæti, er autt varð við fráfall Dr. Rögnv. Péturssonar. Séra Valdemar J. Eylands skýrði þetta nokkuð, og kvað sögunefndina mundi taka þessa bendingu forseta til íhugunar.

Tillaga séra Jakobs Jónssonar, að vegna yfirlýsingar Dr. Becks þá mæli þingið með 5 manna ritnefnd, studd af séra Valdemar J. Eylands. Ásm. P. Jóhannsson gerði þá breytingartillögu, að þingið mæli ekki með þessu, en sögu nefnd og ritnefnd sjái um þetta algerlega sín á milli. Eldjárn Johnson studdi, og var hún feld. Tillaga séra Jakobs síðan borin upp og samþykt.

Þá var samþykt að fresta fundi til klukkan 1.30 e. h.

SJÖTTI FUNDUR

var settur á sama stað og áður klukkan tvö eftir hádegi. Þingbók síðasta fundar var lesin og samþykt.

Var þá fyrst tekið þar til sem frá var horfið fyrir hádegið, að lesa og ræða nefndarálit fjármálanefndar. Tveir liðir höfðu þegar verið afgreiddir, en aðrir tveir lágu fyrir. En með því að kosningar áttu að fara fram um það bil, gerði séra Guðm. Árnason tillögu um, að kosningum sé frestað til klukkan 2.30, — Sophonías Thorkelsson studdi, og var tillagan samþykt.

Þriðji liður nefndarálitsins var nú lesinn og gerði Halldór Gíslason tillögu, er Thorl. Thorfinnsson studdi, að samþykkja hann óbreyttan. Breytingartillaga frá séra Guðm. Árnas., studd af Haraldi Ólafssyni að veita 25 dali án nokkurra skilyrða, var feld. Liðurinn síðar borinn undir atkvæði og samþyktur.

Þá var lesinn fjórði og síðasti liður nefndarálitsins. Sigurður Vilhjálmsson andæfði honum. Kvað félagið hafa lagt fé í ýmislegt óþarfara. Séra Guðm. Árnason gerði tillögu um, að samþykkja þennan lið án breytinga. Arnl. B. Olson studdi tillöguna og var hún samþykt. Nefndarálitið síðan borið undir atkvæði í heild og samþykt með áorðnum breytingum.

Séra Guðm. Árnason las því næst:

Álit fræðslumálanefndar

1. Nefndin mælir eindregið með því að kensla í íslensku verði haldið áfram á líkan hátt og að undanförnu, og að hin væntanlega stjórnarnefnd félagsins styrðji að því eftir föngum að slík kensla geti farið fram sem víðast.

2. Nefndin lítur svo á, að hreyfimyndir þær, sem Mr. Árni Helgason frá Chicago sýndi á ýmsum stöðum síðastliðið sumar, hafi verið bæði fræðandi og vel til þess fallnar að vekja eftirtekt áhorfenda á íslenskri náttúru, atvinnuvegum og staðháttum, auk þess mikla fegurðargildis, sem þær hafa. Vill hún eindregið mæla með því, að eigi stjórnarnefndin kost á að fá slíkar myndasýningar framvegis, þá geri hún ráðstafanir til að láta þær fara fram sem víðast um bygðir Íslendinga.

3. Nefndin mælir mjög með viðleitni félagsins "Ungir Íslendingar" í Winnipeg í þá átt að örfa til lesturs enskra bóka um Ísland og íslenskar bókmentir, og æskir þess að stjórnarnefndin styrki þá viðleitni, eftir því sem hagkvæmt reynist, í samvinnu við áðurnefnt félag.

4. Geti félagið á einhvern hátt stuðlað að því, að yngri mæðrum íslenskum, sé hjálpað með leiðbeiningum viðvíkjandi fræðslu barna í ísl., mælir nefndin eindregið með að það sé gert, t. d. með því að biðja konur, sem eru hæfar til þess, að heimsækja mæðurnar og tala við þær og koma þeim í skilning um nytsemi fræðslunnar fyrir börnin.

5. Nefndin telur söngkenslu barna á ísl. eitt hið besta meðal til þess að örfa áhuga þeirra fyrir móðurmálinu og sönglist, og þess vegna vill hún mæla með, að stjórnarnefndin reyni að fá R. H. Ragnar, og aðra sem til þess eru hæfir, að standa fyrir söngkenslu barna sem víðast að því verður við komið, og styrki þetta með fjárframlögum, eftir því sem hún sér sér fært.

6. Nefndin lýsir ánægju sinni yfir því að útgáfu barnablaðsins "Baldursbrá" verður haldið áfram og tjáir þakkir þeim Dr. S. J. Jóhannesson og B. E. Johnson fyrir starf þeirra við blaðið.

7. Nefndin leggur til að stjórnarnefndin leitist fyrir með útvegun hæfilegra kenslubóka í ísl. og leiðbeini þeim, sem kenslu hafa með höndum í því efni. Vill hún benda á kenslubækur þær, sem út eru gefnar af Ríkisútgáfu námsbóka á ísl. og sem eru mjög ódýrar.

Á þjóðræknisþingi í Winnipeg, 21. febrúar, 1940.

G. Árnason
Marja Björnsson
E. Elíasson
Jón Jóhannsson
B. Dalman.

Tillaga Ara Magnússonar og séra Jakobs Jónssonar, að taka þetta nefndarálit fyrir lið fyrir lið, — samþykt. Allar sjö greinar nefndarálitsins voru samþyktar athugasemdalaust og án breytinga. Tillögu og stuðningsmenn voru — Árni Eggertsson, Arnljótur B. Olson, W. G. Hillman, S. S. Laxdal, Halldór Gíslason, J. J. Húnfjörð, og Thorst. J. Gíslason.

Nefndarálitið síðan borið upp í heild og samþykt.

Þá var gengið til kosninga. Formaður útnefningarnefndar, B. E. Johnson, kom með lista af nöfnum manna, er hann kvað fáanlega til að taka kosningu. Stakk hann upp á fyrst fyrir forseta: Dr. Richard Beck. Tilnefndir voru einnig Ásm. P. Jóhannsson og Árni Eggertsson. Hinn síðastnefndi skoraðist undan kosningu, og var þá gengið til atkvæða um hina tvo, og hlaut Dr. Beck forseta embættið.

Meðan atkvæðatalning fór fram, las Guðm. dómari Grímsson kafla úr bréfi frá Vilhj. Þór, verslunarerindreka Íslands í New York. Bar hann kveðjur til þingsins og skýrði frá því er hann vissi sannast um væntanlegar loftfarir yfir Atlantshafið, norðurleiðina yfir Ísland.

Tillaga séra Jakobs, studd af Thorl. Thorfinnss., að þakka kveðjurnar með því að rísa úr sætum, og biðja dómarann að bera kveðjur þingsins til baka — samþykt.

Var þá útnefndur Gísli Jónsson fyrir vara-forseta, sömuleiðis Ásm. P. Jóhannsson og Árni Eggertsson. Fóru fyrstu kosningar þannig, að enginn fékk fullan helming allra atkvæða. Var þá kosið á ný um tvo hina fyrstu, og hlaut Gísli Jónsson kosningu.

Fyrir skrifara var stungið upp á séra Valdemar J. Eylands, og hlaut hann kosningu gagnsóknarlaust.

Til vara-skrifara voru útnefndir P. S. Pálsson og séra Egill Fáfnis. P. S. Pálsson hlaut kosningu.

Féhirðir, Árni Eggertsson, var endurkosinn gagnsóknarlaust.

Vara-féhirðir, Ásm. P. Jóhannsson var og endurkosinn gagnsóknarlaust.

Fjármálaritari, Guðmann Levy, endurkosinn gagnsóknarlaust.

Vara-fjármálaritari var kosinn Sveinn Thorvaldson, M.B.E., gagnsóknarlaust.

Fyrir skjalavörð voru útnefndir Ólafur Pétursson og S. W. Melsted. Ólafur Pétursson hlaut kosningu.

Yfirskoðunarmaður til tveggja ára var endurkosinn Steindór Jakobsson.

Árni Eggertsson gerði tillögu um, að kjósa enga útnefningarnefnd í þetta sinn. Arnl. B. Olson studdi, og var tillagan feld.

Voru þá tilnefndir í útnefningarnefnd:

Grettir L. Jóhannsson
Séra Guðm. Árnason
Séra Sigurður Ólafsson

B. E. Johnson lagði til að útnefningum sé lokið. Var það stutt af mörgum og samþykt. Þessir þrír því kosnir.

Séra Guðm. Árnason talaði þá nokkur orð um kjörbréf og kosningarétt deilda. Benti þar á meðal á að "Frón" ætti að hafa samskonar réttindi og aðrar deildir. Var bent á, að til þess þyrfti lagabreytingar.

Ásm. P. Jóhannsson las þá upp þingsályktunartillögu fyrir hönd Leifs-styttu nefndarinnar.

Þingsályktunartillaga

1. Þingið lýsir ánægju sinni yfir þeirri þátttöku og stuðning er Vestur-Íslendingar gátu veitt heimaþjóðinni við heimssýninguna í New York á s. l. ári.

2. Ennfremur vottar þingið þakklæti öllum þeim er hlut áttu að máli með hina drengilegu fjársöfnun fyrir eirlíkan af Leifi Eiríkssyni.

3. Þingið felur aðstoðarnefnd sýningarráðsins fult og ótakmarkað umboð að ráðstafa myndastyttunni fyrir félagsins hönd á hvern þann hátt er nefndinni þykir best við eiga.

Á þjóðræknisþingi 21. febr. 1940.

Á. P. Jóhannsson
Guðm. Árnason
G. Grímsson
Sveinn Thorvaldson

Tillaga Sig. Vilhjálmss. og Thorst. J. Gíslasonar, að samþykkja það óbreytt — samþykt.

Þá ávarpaði E. P. Jónsson ritstjóri þingið með nokkrum vel völdum minningarorðum um skáldið Einar Benediktsson. Lagði hann til að lokum að allir rísi úr sætum í virðingarskyni við minningu hins nýlátna skálds. Var það gert.

Íslandsblöðin

Rósmundur Árnason las þá tillögu um blaðasendingar, og hljóðar hún svo:

Nefnd sú er útnefnd var af þinginu til að íhuga sendingu Reykjavíkur blaðanna til lestrarfélaga, og deilda Þjóðræknisfélagsins, ber fram þakklæti félagsins fyrir sendingu þeirra og metur

þann hlýhug er í þeim felst og leggur til:

1. Að þær deildir sem halda vilja áfram að veita blöðunum móttöku, greiði áfallinn útsendingar kostnað til féhirðis Þjóðræknisfélagsins, er annast um greiðslu þeirra til blaðanna á Íslandi.

2. Þær deildir eða lestrarfélög er ákveða að hætta að veita blöðunum móttöku, geri félaginu aðvart um það og greiði áfallinn kostnað.

Á þjóðræknisþingi, 21. febrúar 1940.

B. Dalman
R. Árnason
R. H. Ragnar
S. Ólafsson

Þetta nefndarálit var síðan rætt um stund, og gerði séra Guðm. Árnason að lokum tillögu um, að vísa því til stjórnarnefndarinnar til fyrirgreiðslu. Séra Jakob Jónsson studdi tillöguna, og var hún samþykt.

Fundi frestað til kl. 8 að kvöldinu.

SJÖUNDI FUNDUR

Klukkan laust eftir átta að kvöldinu var síðasti þingfundur settur í Sambandskirkjunni á Banning stræti. Var troðfult hús. Skrifari las þingtíðindi síðasta fundar, og voru þau samþykt athugasemdalaust.

Gerði þá ritari tillögu um, að fundarsköpum væri lyft um stund og samkoma gefin í hendur skemtiskrárnefndinni. Ásm. P. Jóhannsson studdi og var það samþykt. Tók þá séra Philip M. Pétursson við fundarstjórn.

Söng Karlakór Íslendinga fyrst þjóðsönginn, "O Canada". Þá lék Miss Snjólaug Sigurðsson á píanó, Spanish Dance" eftir Rachmaninoff. Var hún kölluð fram aftur og aftur. Þá flutti Kristján Pálsson í Selkirk frumort kvæði, þótti það svo gott, að hann var kallaður fram aftur. Las hann þá annað kvæði engu síðra því fyrra. Næst söng Karlakórinn þrjú lög. Var söngnum tekið með svo miklum fögnuði, að endurtaka varð fyrsta lagið. Þá flutti hinn nýkjörni forseti féélagsins, Dr. Richard Beck, erindi um þjóðræknismál. Var að því gerður hinn besti rómur. Að lokum söng Karlakórinn aftur 3 lög, og var því fagnað með svo miklu lófaklappi, að endurtaka varð sumt af söngnum.

Þá var fundur settur á ný og bar ritari upp fyrir heiðursfélaga frú Laura Goodman Salverson. Ásm. P. Jóhannsson studdi tillöguna og var hún samþykt með almennu lófataki. Afhenti forseti frúnni heiðursskírteini félagsins, sem hún þakkaði með nokkrum vel völdum orðum.

Næst voru bornir upp fyrir heiðursfélaga á Íslandi, þeir Thor Thors, Jónas Jónsson, Ásgeir Ásgeirsson og fröken Halldóra Bjarnadóttir. Hélt Ásm. P. Jóhannsson stuðningsræðu, og voru allir þessir nýju félagar samþyktir á vanalegan hátt.

Mælti þá forseti nokkur kveðju og þakkarorð til viðstaddra, og bað alla syngja að lokum sálminn "Faðir andanna". Að því loknu sagði hann þingi slitið.

Richard Beck, forseti

Gísli Jónsson, ritari.

4. DEILDIR

A—"Báran"

Charlie Anderson
Jóhannes Anderson
Kristinn Árman
Ásgrímur M. Ásgrímson
Próf. Richard Beck
Mrs. Richard Beck
Albert Bjarnason
Herman Bjarnason
B. T. Björnson
Halldór Björnson
Helgi Björnson
Jónatan Björnson
Björn Eastman
J. J. Einarson
J. K. Einarson
Jón M. Einarson
Málmfríður G. Einarson
Einar G. Eirikson
J. J. Erlendson
Helgi Finnson
Mrs. Anna M. Goodman
Mrs. Kristín Goodman
Th. Goodman
Franklin Grímson
Guðm Grímson, dómari
Dagbjartur Guðbjartson
John Goodman
B. S. Guðmundson
S. G. Guðmundson
Sigmundur Guðmundson
V. G. Guðmundson
G. T. Gunnarson
Thorgils Halldórson
Ben Helgason
Pétur Herman
Joe Hillman
Stone Hillman
W. G. Hillman
B. H. Hjálmarson
H. F. Hjaltalín
John Hjörtson
Chr. Indriðason
Stefán Indriðason
A. V. Johnson
Helgi Johnson
John M. Johnson
Oli G. Johnson
Nels Johnson
Sigurjón Johnson
Sylvia Johnson
Símon S. Johnson
Sveinn Johnson
Guðm. J. Jónasson
Magnús Jónasson
Kristján Kristjánsson
Kristján G. Kristjánsson
Thora Kristjánson
Helgi Laxdal
Sigmundur Laxdal
G. A. Leifur
J. H. Norman
Alli Magnússon
Stefán Melsted
Haraldur Ólafson
S. F. Ólafson
B. F. Olgeirson
G. B. Olgeirson
Tryggvi Paulson
Joe Peterson
Óskar Peterson
Helgi Reykdal
Séra H. Sigmar
H. B. Sigurðson
Mrs. Kristiana Sigurðson
W. M. Sigurðson
Fred Snowfield
Magnús Snowfield
Steindór Snydal
Björn Stefánson
Hjalti B. Thorfinnson
Snorri M. Thorfinnson
Th. Thorfinnson
T. S. Thorfinnson
Sra N. S. Thorlákson
Gamalíel Thorleifson
Próf. Thomas Thorleifson
O. K. Thorsteinson
Thorbergur Thorvardson
T. M. Thorsteinson

B—"Brúin"

Selkirk, Man.

Jón Anderson
Bjarni Árnason
Mrs. Thora Austman
Kristján Bessason
Þórður Bjarnason
Bjarni Dalman
Norman Dalman
Mrs. Ásta Eyriksson
Mrs. Guðrún Finnson
Guðjón Friðriksson
Mrs. O. B. Goodbrandson
Kristinn Goodman
Páll Goodman
Sigríður Goodman
Jón J. Henry
Ingveldur J. Henry
John Henrickson
Magnús Hjörleifson
Sigurður Indriðason
Jón Ingjaldson
Guðrún Ísfeld
Miss Halldóra Jóhannesson
Olgeir Jóhannesson
Gestur Jóhannson
Ingi C. Jóhannson
Mrs. Guðlaug Johnson
Mrs. Guðrún Johnson
Mrs. Sigurbjörg Johnson
Mrs. Vigdís Johnson
Klemens Jónasson
Tryggvi Jónasson
Einar Magnússon
Mrs. Emma Magnússon
Páll Magnússon
Rakel Maxon
Mrs. Ingibjörg Oddson
Jón Ólafsson
Mrs. K. K. Ólafsson
Ólafur Ólafsson
Mrs. Thora Oliver
Kristján Pálsson
Jóhann Pétursson
Árni Sigurðsson
Jón Sigurðsson
Sveinn Skaftfeld
Bjarni Skagfjörð
Mrs. Jafeta Skagfjörð
Jón Skardal
Mrs. S. G. Stefánsson
S. J. Stefánsson
Ágúst Sæmundsson
Oddur Sveinsson
Mrs. Ingibjörg Thordarson
Theodór Thordarson
Th. S. Thorsteinsson
W. P. Thorsteinsson
Walter Walterson
Jón Vogen

C—"Fjallkonan"

Wynyard, Sask.

S. S. Anderson
B. Arngrímsson
Jón Arngrímsson
Þórður Ásgeirsson
H. J. Austfjörð
Hallgrímur Axdal
Vigfús Baldvinsson
H. J. Bardal
Thórhallur Bardal
Gísli Benediktsson
B. Bjarnason
Mrs. Guðrún E. Björnsson
Sigga Björnsson
Guðmundur Egilsson
Kristinn Eyjólfsson
Jens Elíasson
Th. Gauti
Mrs. Th. Gauti
Gísli Gillis
Gunnlaugur Gíslason
Mrs. Halldóra Gíslason
Valdimar Gíslason
Mrs. G. Goodman
Sigtryggur Goodman

RIPOLIN

Vér höfum ekki enn frétt um neitt gljámál sem veitir jafn fína og fagra áferð, og það þó aðstaðan sé ill, eins og **RIPOLIN.** Þér þurfið ekki að hika við að nota það, utan eða innan húss, ef þiljurnar eru sléttar. Þetta er olíu gljámál og má breiða úr því eftir vild, og hvað stór sem flöturinn er getur einn og sami maður borið það á, án þess votta þurfi fyrir burstaförum eða samskeytum. Full gljáa **hvítt,** en fæst í sjö skrautlitum, með daufari gljáa.

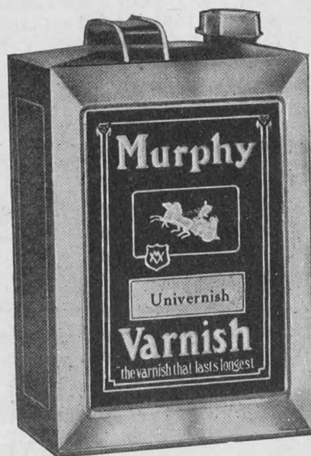

WALPAMUR

FYRSTA FLOKKS VATNSMÁL
Það er fullkomnasta vatns-málið óskaðlegt og hreinlegt

Það eru til mörg svokölluð vatnsmál en eigi nema eitt **WalPaMur.** WalPaMur er búið til á sama hátt og gljálaus olíumál, en dregur ekkert í sig, og ef það er notað samkvæmt fyrirsögninni, þá veitir það bjartari áferð, en gljálausu olíumálin, er miklu ódýrara og endist alveg eins vel. 100 pd. með einni yfirferð hylja 5,000 ferfet á sléttu plastri, 3,500 ef tvímálað er, á hrjúfum vegg 3,500 ferfet en 2,000 ef tvímálað er.

MURPHY'S UNIVERNISH

Eina lakkið sem nota má á alla hluti utan og innanhúss; á framhurðir, báta, bíla, gluggasillur, þvottastofur, gólf, útistóla, borð og þessháttar. Safnar engu ryki, þornar á 2—3 kl.tímum. Sem yfirmál þornar það á 24—36 kl.tímum og strjúka má yfir það eftir 36—48 kl.tíma.

Gallonið hylur 750—900 ferfet. **Ekki má bera það ofan á Shellac.** Ágætt á gólfdúka.

Hið allra besta á kirkjubekki.

Enginn hlutur er til sem ekki má búa til lakari og selja ódýrara verði.

SVO ER MEÐ GOTT MÁL

The Western Paint Co. Ltd.

"The Painter's Supply House"

121 Charlotte Street :: :: :: Winnipeg, Manitoba

G. O. Grímsson
C. H. Grímsson
H. Guðjónsson
G. F. Guðmundsson
Finnbogi Guðmundsson
Steinþór Gunnlaugsson
Ástvaldur Hall
Ólafur Hall
J. T. Hannesson
Hósías Hósíasson
Magnús Ingimarsson
Gunnar Jóhannsson
Jón Jóhannsson
Barney Johnson
Finnbogi Johnson
Halldór Johnson
Sigurður Johnson
Valdi Johnson
Axel Jónasson
Kristján Jónasson
Magnús Jónasson
Albína Jóelsson
Séra Jakob Jónsson
Ingi Magnússon
Leo Melsted
Fríða Pálsson
M. J. Skagfell
Óli Stefánsson

D—"Esjan"

Árborg, Man.

Björn G. Anderson
Einar Benjamínsson
Mrs. Björn Bjarnason
Miss Jóna María Björnson
B. S. Björnson
Dr. S. E. Björnson
Mrs. S. E. Björnson
Tímóteus Böðvarson
Einar Einarson
G. O. Einarson
Gunnar Einarson
K. O. Einarson
Elías Elíasson
Sigurður Finnson
Thor Fjeldsted
Kristm. N. S. Friðfinnson
Thorarinn Gíslason
Guðm. S. Guðmundson
Gunnlaugur Hólm
E. G. Ingaldson
Böðvar H. Jakobson
Helgi B. Jakobson
Mrs. Andrea Johnson
Miss Sella Johnson
Jónas J. Jónasson
Marteinn M. Jónasson
Thor Lifman
Jakob F. Líndal
Gestur Oddleifsson
Sra Sig. Ólafsson
Lestrarfélagið "Fróðleikshvöt"
Vilhelm Pálsson
Thorgrímur Pálsson
B. M. Paulson
Franklin Peturson
Guðmundur Peturson
Mrs. Emma von Renesse
Svani Sigfússon
Björn I. Sigvaldason
V. Sigvaldason
Magnús Sigurðsson
Guðjón Stefánsson
Páll Stefánsson
Sigurður Stefánsson
Gunnar Sæmundson
Jakob Thorsteinsson
Sigurður Vopnfjörð

E—"Frón"

Winnipeg, Man.

Stefán Abrahamson
Hildur Árnason
Jochum Ásgeirsson
Jón Ásgeirsson

Mrs. Oddný Ásgeirsson
Dr. Kristján Austman
Mrs. Kristján Austman
Dr. Kristján J. Backman
Mrs. Kr. J. Backman
Mrs. Salóme Backman
Gunnar Baldvinsson
Arinbjörn S. Bardal
Mrs. Nanna Bauer
Jóh. Beck
Mrs. Vigfúsína Beck
S. Benjamínsson
Rafnkell Bergson
Gísli Bergvinsson
Þorkell Bergvinsson
Jón J. Bíldfell
Guðm. M. Bjarnason
H. Bjarnason
Mrs. Ingibj. Bjarnason
Ólafur Bjarnason
P. K. Bjarnason
Sigurður Bjarnason
Andrés J. Björnsson
Davíð Björnsson
Ívar Björnsson
Mrs. Lárus Björnsson
Mrs. A. I. Blöndal
Magnús Brandson
Gunnar Brynjólfsson
Mrs. Ingibjörg Butler
Mrs. Anna Cameron
Miss Friðmunda Christie
Sigurjón Christophersson
Hjálmur Daníelsson
Mrs. Hólmfr. Daníelsson
Mrs. Ragnh. Davidson
Mrs. S. W. Edinger
Árni Eggertsson
Árni G. Eggertsson, K.C.
Jón Einarsson
Sigurður Einarsson
Stefán Einarsson
Guðm. Eiríkson
Mrs. Guðm. Eiríkson
Sigurjón Eiríkson
Mrs. Jóhanna Ellis
Leifur Ellison
Gunnar Erlendson
Mrs. Kr. Erlendson
Miss V. Eyjólfsson
Guðm. E. Eyford
Guttormur Finnbogason
Mrs. H. Finnbogason
Bjarni Finnsson
Friðbjörn Friðriksson
Mrs. A. Gíslason
Mrs. Hallbera Gíslason
Hjálmar Gíslason
Mrs. S. Gíslason
Mrs. G. Goodman
Mrs. Jóna Goodman
Mrs. Sesselja Gottskálkson
Gunnar Guðmundson
Jón G. Gunnarsson
Mrs. Guðr. Agnes Gunnlaugsson
Miss Elin Hall
Miss Anna Halldórsson
Mrs. Anna Halldórsson
Halldór Halldórsson
Siggi Halldórsson
Mrs. Ásta Hallson
Páll Hallson
Kristján Hannesson
Karl Hansson
Stefán Hansson
Thorleifur Hansson
Mrs. Oddný Helgason
Mrs. Jóhanna Hólm
Mrs. Guðm. Ingjaldson
Miss Sigríður Jakobsson
Steindór Jakobsson
Mrs. S. Jóhannesson
Ásmundur P. Jóhannson
Mrs. Ásm. P. Jóhannson
Gunnl. Jóhannson
Gunnl. F. Jóhannson
Mrs. G. Jóhannesson
Grettir Leo Jóhannson
J. W. Jóhannson
Mrs. J. Jóhannesson
Mrs. Kristín Jóhannson
Stefán Jóhannsson
Alex Johnson
Miss Anna Johnson

B. E. Johnson
Mrs. B. E. Johnson
Björg Johnson
Einar P. Jónsson
Mrs. Einar P. Jónsson
Gísli Johnson
Mrs. Guðrún Johnson
Mrs. Helga Johnson
Mrs. Henrietta Johnson
Helgi Johnson
Finnur Johnson
K. H. Johnson
Magnús Johnson
Mrs. Oddfríður Johnson
Miss Sigrún Johnson
Þorl. Johnson
Mrs. Þórdís Johnson
Jónas Jónasson
Karl Jónasson
Snorri Jónasson
Mrs. Snorri Jónasson
Jón Jónatansson
Mrs. Jón Jónatansson
Friðrik Kristjánsson
Miss Hlaðgerður Kristjánsson
Jakob F. Kristjánsson
Mrs. Jakob F. Kristjánsson
Lúðvík Kristjánsson
Kristján Kristjánsson
S. B. Kristjánsson
H. V. Lárusson

Guðmann Levy
Mrs. Margrét Levy
Hannes J. Líndal
Mrs. Hannes J. Líndal
Lýður S. Líndal
Una Th. Líndal
Svafa S. Líndal
W. J. Líndal, K.C.
Agnar Magnússon
Ari G. Magnússon
Böðvar Magnússon
Guðmundur Magnússon
Jóhann Magnússon
Jón Magnússon
Mrs. Jón Magnússon
Magnús Magnússon
Magnús E. Magnússon
Miss Steinunn Magnússon
Jón Markússon
Mrs. Helgi Marteinsson
Sr. Rúnólfur Marteinsson
Mrs. Ingunn Marteinsson
Loftur Mathews
Mrs. J. McAfee
Mrs. Guðr. Mýrman
Mrs. L. Nordal
Mrs. Sigurður Oddleifsson
Mrs. Ásta Oddson
Miss K. Oddson
Mrs. Sesselja Oddson
Valgerður Oddson

Mrs. Anna Ólafsson
Mrs. Áslaug Ólafsson
Jón Ólafsson
Mrs. Th. Ólafsson
Mrs. Vilborg Oliver
A. B. Olson
Sveinn Pálmason
P. S. Pálsson
Mrs. P. S. Pálsson
Miss Margrét Pálsson
Miss Stefanía Pálsson
Sigfús Pálsson
Mrs. A. Paulson
Mrs. Dorothea Pétursson
Hannes Pétursson
Jóh. K. Pétursson
Mrs. Jóhanna Pétursson
Mrs. K. Pétursson
Ólafur Pétursson
Séra Philip M. Pétursson
Mrs. Rögnv. Pétursson
Miss Margrét Pétursson
Ólafur Pétursson
Pétur Jónas Pétursson
Thorvaldur Pétursson
Ragnar H. Ragnar
Jóhann Sigmundsson
Mrs. Jóhann Sigmundsson
Mrs. Bárður Sigurðsson
Eiríkur H. Sigurðsson
Mrs. Jódís Sigurðsson

Miss Guðbjörg Sigurðsson
Guðm. Sigurðsson
Mrs. Guðrún Sigurðsson
Halldór Sigurðsson
Kristján Sigurðsson
Mrs. Sigríður Sigurðsson
Mrs. Sigurþór Sigurðsson
Hreiðar Skaftfeld
Magnús Skaftfeld
Mrs. Dr. A. N. Sommerville
Björn Stefánsson
Guðm. A. Stefánsson
Gunnbjörn Stefánsson
Ingi Stefánsson
Ragnar A. Stefánsson
Mrs. Rannveig K. Stefánsson
Guðm. Strandberg
Eyjólfur Sveinsson
Hans Sveinsson
Mrs. Hans Sveinsson
Mrs. Ovída Sveinsson
Sigurður Sölvason
Einar Thompson
Miss S. Thompson
Eiríkur Thorbergsson
Guðm. Thordarson
Mrs. Þorgerður Thordarson
Páll Thorgrímsson
Fred Thorkelsson
Mrs. Hlaðg. L. Thorkelsson
Soffonías Thorkelsson
Mrs. Jóhanna Thorkelsson
Sigurjón Thorkelsson
Carl Thorláksson
Mrs. Inga Thorláksson
Dr. P. H. T. Thorláksson
J. B. Thorleifsson
Bjarni Thorsteinsson
E. Thorsteinsson
Mrs. Guðrún Thorsteinsson
Mrs. S. Thorsteinsson
Th. Thorsteinsson
Vigfús Thorsteinsson
Örn Thorsteinsson
Jónas Thorvardarson
S. Vigfússon
J. J. Vopni

F—"Iðunn"

Leslie, Sask.

Mrs. Gyða Anderson
Helgi Árnason
Jón Árnason
Rósmundur Árnason
Vigfús Árnason
Björn Axfjörð
Gísli Bíldfell
Skúli Björnson
Bjarni Davidson
Kristján Erlendson
Andrés Eyjólfson
Gabríel Gabríelson
Halldór Gíslason
Páll Guðmundson
Þorsteinn Guðmundson
T. Halldórson
Jón Hallson
Stefán Helgason
Mrs. Jón Janusson
Jón Jóhannson
Jón Magnússon
Páll Magnússon
N. A. Narfason
Fred Nordal
S. G. Nordal
Ellert Ólafson
Jón Ólafson
Stefán Ólafson
Valdimar Pálson
Sigbjörn Sigbjörnson
Jóhann Sigbjörnson
Grímur Sigurðson
H. G. Sigurðson
G. Stefánson
Mundi Stefánson
H. Thorsteinson
Þorsteinn Þorsteinson

G—"Ísafold"

Riverton, Man.

Heiðursfélagi

Guttormur J. Guttormsson

Félagar

Eysteinn Árnason
Mrs. Anna Árnason
Mrs. Helga Árnason
F. V. Benedictson
Mrs. Kristín S. Benedictson
Mrs. Guðlaug Eggertson
Gísli Einarson
Magnús Einarson
Miss Svava Einarson
Marin. Elíasson
Mrs. Laura Eyjólfson
Mrs. E. I. Frederickson
Miss Lillie Eyjólfson
Mrs. Sigrún Gíslason
Mrs. Guttormur J. Guttormsson
Thorleifur Hallgrímson
Magnús E. Johnson
Ingólfur Jóhannson
Ólafur Jónasson
Jón Jónsson
Miss Anna Lárusson
Séra Eyjólfur J. Melan
Mrs. Eyjólfur J. Melan
Gestur Pálson
Friðfinnur Sigurðson
F. P. Sigurðson
Gísli Sigmundson
G. Sigurðson
Mrs. G. Sigurðson
Kristján Sigurðson
Mrs. Indiana Sigurðson
Jón Sigvaldason
Mrs. Margrét Thorbergson
Sveinn Thorvaldson, M.B.E.
Mrs. Kristín Thorvaldson
Sveinþór Thorvaldson
Gestur S. Vídal

Börn og unglingar

Katrín Árnason
María Baldvinson
Evelyn Eyjólfson
A. G. Iris Fredrickson
Friðr. Valtýr Frederickson
Jónas Melan
John Jóhannesson
Kristján Jóhannesson
Guðrún Johnson
Ellen Sigurðson
Helgi Sigurðson
Irene Thorvaldson
Violet Thorvaldson

H—"Ísland"

Brown, Man.

Thórhallur Einarson
J. S. Gillis
Ragnar Gillis
Andy Gíslason
J. M. Gíslason
Lárus Gíslason
Th. J. Gíslason
Mrs. Th. J. Gíslason
Leonard Helgason
Jóhannes H. Húnfjörð
J. J. Húnfjörð
Halldór Johnson
J. B. Johnson
Sæunn Kristjánsson
Óli Líndal
Mrs. T. F. Líndal
T. M. Ólafson
Sigurður Ólafson
W. Ólafson
Páll A. Sigurðson,
Mrs. Pálína Sigurðson
Miss Petrína Sigurðson

Jónatan Thómasson
Valdimar S. Thorláksson

I—"Snæfell"

Churchbridge, Sask.

Magnús Bjarnason
Jóhannes Einarsson
Konráð Eyjólfsson
G. F. Gíslason
Jón Gíslason
Eyjólfur Gunnarsson
Mrs. G. Gunnarsson
Ólafur Gunnarsson
C. G. Helgason
Björn Hinriksson
Eyjólfur Hinriksson
Mrs. Kristín Hinriksson
Kristján Johnson
Stefán Johnson
Kristján Kristjánsson
Gísli J. Markússon
Harry Marvin
Þorleifur Peterson

Kristín Oddson
Einar Sigurðsson

J—Sambandsdeildin

"The Junior Icelandic League"

Miss Anna Anderson
Mrs. Ena S. Anderson
Miss Nina Anderson
Capt. Einar Árnason
Mrs. E. Árnason
Miss Helga Árnason
Mr. Terry Árnason
Miss Edna Ásgeirson
Mr. Geo. Ásgeirson
Mr. Jochum Ásgeirson
Mrs. Jochum Ásgeirson
Dr. K. J. Austman
Mrs. K. J. Austman
Miss Emily Bardal
Mr. A. Gerrard Bardal
Mrs. A. G. Bardal
Miss Olga Benson

Miss Lily Bergson
Mr. Gísli Borgford
Miss Lára Borgford
Mrs. Ruby Couch
Mr. Hjálmur Daníelson
Mrs. Hjálmur Daníelson
Mr. Baldur Daníelson
Mr. Árni G. Eggertson
Mrs. A. G. Eggertson
Miss Elin Eggertson
Miss Guðrún Eggertson
Miss Helga Eggertson
Miss Kay Ellick
Mr. Gunnar Erlendson
Miss Stefanía Eydal
Mr. Thomas Finnbogason
Miss Caroline Gunnarsson
Miss Emily Halderson
Miss Mattie Halldorson
Miss Salome Halldorson
Mr. Hugh L. Hanneson
Mrs. H. L. Hanneson
Mr. Steindór Jakobson
Mrs. S. Jakobson

Mr. Steini Jakobson
Mr. Grettir L. Johannson
Mrs. G. L. Johannson
Miss Anna Johnson
Mrs. Grace Th. Johnson
Mr. J. Harold Johnson
Miss Sigríður Johnson
Miss Steina Johnson
Mr. Jónas Jónasson
Miss Lóa Jónasson
Mr. Hannes J. Líndal
Mrs. H. J. Líndal
Miss Violet Líndal
Miss Pearl Líndal
Miss Jórunn Magnússon
Mr. Glenn McKane
Mr. Pálmi Pálmason
Miss Elsie G. Petursson
Miss Margret Petursson
Mr. O. B. Petursson
Mrs. O. B. Petursson
Rev. P. M. Petursson
Mr. Peter B. Petursosn
Mr. Siggi Petursson
Mr. Thorvaldur Petursson
Mrs. Jas. H. W. Price
Miss Grace Reykdal
Miss Hazel Reykdal
Miss Helga Reykdal
Mr. Skafti Reykdal
Mrs. Lára G. Salverson
Mr. Geo. Salverson Jr.
Mr. Sigurður Sigmundson
Mrs. S. Sigmundson
Dr. L. A. Sigurdson
Mrs. L. A. Sigurdson
Mrs. Lára B. Sigurdson
Mr. J. Sigurdson
Mrs. J. Sigurdson
Mr. Mac Sigurdson
Miss Christine Skagfjord
Miss Anna Skaptason
Miss Lily Solmundson
Miss Caroline Solvason
Miss Vicky Steacy
Mr. Ingi Stefanson
Mrs. Ingi Stefanson
Mr. Kristjan Stefanson
Mr. Halldór Swan
Miss Laura Thordarson
Mr. T. G. Thorlakson
Mrs. Dora Thorsteinson
Mr. Jónas Thorsteinson
Mr. Thorsteinn Thorsteinson
Mr. Sveinbjörn Thorsteinson
Miss Halldóra Thorsteinson
Mr. Örn Thorsteinson

K—Sambandsdeildin "Vísir"

(The Icelandic Association of Chicago)

Chicago, Ill.

Mr. &Mrs. Egill Anderson
Mr. & Mrs. Oliver R. Alfred

Mr. & Mrs. Sigurður Arnason
Mrs. Steina Bergman
Mr. J. S. Bjornson
Miss Aaurora Bjornson
Mr. & Mrs. Paul Bjornson
Mr. & Mrs. S. K. Bjornson
Miss Viola Barnes
Mrs. Ragna Barnes
Mr. Egill Erlendson
Mr. & Mrs. Walter Frisk
Mr. & Mrs. Ray Gislason
Mr. Guðmundur Guðlaugson
Mr. & Mrs. Skafti Gudmundson
Mr. & Mr. Jacob C. Gudmundson
Mr. & Mrs. Jóhann Goodman
Mrs. Sigrún Hanneson
Miss Ellen Hanneson
Miss Sofia Halldorson
Mr. & Mrs. Paul Halldorson
Mr. & Mrs. Elmer Halldorson
Mr. & Mrs. Árni Helgason
Dr. & Mrs. Sveinbjorn Johnson
Mr. Edward Lundal
Miss Virginia Osborne
Mr. & Mrs. William G. Paul
Mr. & Mrs. Joseph Samson
Mr. & Mrs. J. Storm
Mr. & Mrs. Allan T. Sveinson
Mr. & Mrs. Norman T. Sveinson
Mrs. Sigrid Strodtz
Mr. Paul Reykjalín
Mr. & Mrs. Haldor H. Reykjalín
Mr. & Mrs. Wm. H. Taylor
Mr. Eric Vigfusson
Mr. Kjartan Vigfússon

Árborg, Man.

G. Magnússon

Great Falls, Mont.

Mrs. Rannveig Schmidt

Meðlimir dánir á árinu

Halldór Halldórsson, Sherwood, N. Dak.

Hjálmur Thorsteinsson,
Gimli, Man.

Jón Guðmundsson,
Gimli, Man.

Ásbjörn Sturlaugsson,
Akra, N. Dak.

Sigurður M. Melsted,
Mountain, N. Dak.

Mrs. Chris. Johnson,
Duluth, Minn.

Grímur Laxdal,
Árborg, Man.

Mrs. Kristín Schram,
Árborg, Man.

Mrs. Helga Stephansson,
Markerville, Alta.

Gísli Jónsson,
Winnipeg, Man.

Sigtryggur Ólafsson,
Winnipeg, Man.

Sigurður Vilhjálmsson,
Winnipeg, Man.

Stefán Brandson,
Winnipeg, Man.

Tryggvi Hinriksson,
Winnipeg, Man.

Mrs. Gróa Brynjólfsson,
Winnipeg, Man.

Mrs. Valgerður Thordarson,
Winnipeg, Man.

Carl Anderson,
Winnipeg, Man.

Mrs. Margrét Byron,
Winnipeg, Man.

B. G. Thorvaldson,
Piney, Man.

Sigurður Sölvason,
Winnipeg, Man.

VÉR BORGUM REIKNINGANA

þegar þér hættið starfi

Þér skuluð ákveða nú á hvaða aldri þér ætlið að hætta að vinna, hvert það er þegar þér eruð 55, 60 eða 65. Tiltakið upphæðina, sem þér þurfið að hafa á þeim aldri til þess að geta notið lífsins. Semjið svo við Great-West Life að senda yður mánaðarlega peningaávísun fyrir þeirri upphæð. Meirihluti manna hefir engar tekjur um sextugs aldur. En þér getið verið sjálfstæður. Þér getið sett yður niður og tekið lífinu rólega, ef þér tryggið framtíð yðar með Great-West Life eftirlauna greiðslu.

Þetta fyrirkomulag veitir yður hærri inntektir á ári hverju fyrir minni peninga, en nokkurt annað sparisjóðs fyrirkomulag. Það tryggir yður fastar árstekjur eins lengi og þér lifið. En í því falli að dauða yðar beri að höndum, áður en ársborganirnar byrja, þá fá erfingjar yðar, greitt í peningum, það sem þér hafið þegar lagt fyrir. Giftir menn geta gert þessa ráðstöfun sameiginlega fyrir sig og konu sína, svo að hvort þeirra sem lengur lifir fái þessar tekjur áfram.

●

BJARNI DALMAN

Umboðsmaður

SELKIRK, MAN.

THE GREAT-WEST LIFE
ASSURANCE COMPANY
HEAD OFFICE - - - WINNIPEG

Auglýsingaskrá Tímaritsins

	Bls.
Arborg Garage	30
Arborg Implements & Motors Ltd.	32
Arnason, W., jarðyrkjuverkfæri	32
Asgeirson's Paints & Wallpaper	45
Ashdown Hardware Co., Ltd.	15
Austmann, Dr. K. J.	24
Baldry Engineering Co., The	5
Bardal, A. S., Útfararstofa	36
Bergman, A.	43
Bergman, H. A., Lögfræðingur	28
Biggar Bros.	38
Black, Dr. Robert	26
Blondal, Dr. A.	24
Bowyer-Boag Ltd.	39
Brandson, Dr. B. J.	24
Breen Motor Co., Ltd.	25
Brown & Rutherford Ltd.	33
Cameron & Carscadden	43
Campbell Bros. & Wilson Ltd.	38
Canadian Fish Producers Ltd.	39
Canada Bread Co., Ltd.	37
Can. Co-Opérative Wheat Producers Ltd.	9
City Dairies Ltd.	18
City Hydro	10
City Lumber & Fuel Yards Ltd.	34
Como Hotel, Gimli, Man.	32
Consolidated Plate Glass Ltd.	42
Crescent Creamery Company Ltd.	39
Dalman, Bjarni	40
Dominion Bridge Co., Ltd.	46
Drewrys Ltd., Breweries	27
Drummondville Cotton Ct., Ltd.	42
Easton, Dr. W. J.	26
Eaton Co., Ltd., The T.	16
Eggertson, Arni	34
Eiriksson, E. G., Lyfsali	28
Emery, J. S.	43
Empire Sash & Door, The	41
Fabris & Son, John	34
Fairfield & Sons Limited	41
Feldsted, E. S., Jewellers	32
Fonseca Sheet Metal & Foofing Co.	29
General Sash Door & Mfg. Co. Ltd.	21
Gilhuly's Drug Store	26
Goodman & Co., Tinsmiths	43
Gordon, W. G., Plumber	30
Great-West Life, The	40
Greenberg, C. H. & Sons	32
Hagborg Fuel Co.	32
Haldórson, Haldór, Byggingameistari	28
Halldórsson, Dr. M. B.	24
Harman's Drug Stores, Ltd.	26
Heimskringla, The Viking Press Ltd.	18
Hotel Wynyard	43
Hudson's Bay Co.	3
Ingimundson, Dr. A. B.	24
I. O. G. T. Hall	34
Jack St. John Drug Store	34
Jóhannesson, Dr. Sig. Júl.	24

	Bls.
Johnson, A. V., Tannlæknir	26
Johnson, B. E.	34
Johnson, Dr. E.	24
Johnson, Dr. K. I.	24
Johnson & Son, Ltd., S. C.	23
Johnson, S. E., Plumber	34
Jubilee Coal Co. Ltd.	20
Keystone Fisheries Ltd.	33
Kim, M., Furrier	37
Lake of the Woods Milling Co. Ltd.	4
Lakeside Trading Co.	31
Leland Hotel	33
Lindal & Stefansson, Lögfræðingar	28
Loptson, Helgi	43
Lögberg, Columbia Press Ltd.	18
Macdonald Shoe Store Ltd.	31
Magnusson, G. W.	26
Manitoba Commercial College......á kápu	3
Manitoba Photo Supply Co.	30
Manitoba Telephone System	7
Maple Leaf smjörgerðarhúsið	41
Marlborough Hotel	35
Marshall-Wells Companies Ltd.	1
McCurdy Supply Co., Ltd.	11
McDonald-Dure Lumber Co., Ltd.	35
McLenaghen & Newman, Barristers	28
McRae, J. J. M.	34
Mitchell, J. F., Plumbers	34
Modern Dairies Ltd.	21
Mundy's Barber Shop	30
Narfason, N. A.	43
National Floor Surfacing Co.	30
National Garage	45
Norris & Son, J., Tailors	32
North Star Oil Ltd.	2
Olson, Dr. B. H.	24
Parrish Heimbecker Ltd.	32
Perth's Dye Works Ltd.	30
Pétursson, Hannes, Fasteignasali	28
Pétursson, Ólafur, Fasteignasali	28
Plumbing & Heating Specialty Co.	43
Province of Manitoba......á kápu	4
Ramsay, Robert S.	18
Riess & Co., Chas., Fumigators	30
Riverton Garage	32
Riverton Hotel Co., Ltd.	35
Roberts & Whyte, Druggists	26
Rose Theatre	42
Ross, Dr. D. G.	26
Rovatzos, Mrs. S. J.	34
Royal Bank of Canada, The	6
Royal Dairy	23
Royal Upholstering Co.	42
San Remo Fruit Store	30
Sargent Electric Co.	30
Sargent Garage	43
Sargent Pharmacy	26
Saskatchewan Government Telephones..	19
Security Lumber Co., Ltd.	43

	Bls.
Sigurdsson, Thorvaldson Co., Ltd.	17
Simpson & Co.	34
Shea's Brewery Ltd.	13
Snidal, J. G., Tannlæknir	28
Success Business College ..... á kápu	2
Swanson & Co., Ltd., J. J.	28
Thorkelsson Limited	12
Thorlakson, Dr. P. H. T.	24
Thorson, J. T., Lögfræðingur	28
Thorvaldson & Eggertson, Lögfr.	28
Tweed, Drs. H. R. & H. W.	26
United Grain Growers, Ltd.	37
Vulcan Iron Works Ltd.	8
Western Cornice & Roofing Co.	32
Western Paint Co. Ltd., The	22
Whitaker, Dr. G. W.	26
Winnipeg Casket Co. Ltd.	35
Winnipeg Insurance Agency Ltd.	38
Winnipeg Lock & Key Co.	30
Winnipeg Paint & Glass Co., Ltd.	33
Winnipeg Supply & Fuel Co. Ltd., The	14

VERSLUNARSKÓLINN
SEM ER
Á UNDAN SÍNUM TÍMA

THE MANITOBA

1. Var fyrstur í vesturlandinu til að krefjast XI. bekkjar prófs sem inntökuskilyrðis.

2. Gefur sérstaka tilsögu í ensku verslunarmáli.

3. Æfir nemendur í praktískum símasamtölum, með sínu eigin talsímakerfi.

4 Brúkar línu-uppdrætti til að ákveða tækni nemendanna, sömuleiðis ljósmyndir til aðstoðar í atvinnuleit.

5. Fyrsti skóli, sem stjórnar öllum bekkjum sameiginlega með útvarps aðferð.

6. Takmarkar nemenda fjölda, og gefur þannig hverjum nemanda meira rúm, og betra tækifæri til atvinnu.

7. Hver kenslustofa loftræst út af fyrir sig.

Dag og kvöld kensla. Kvöldskóli á mánu-dögu[illegible] fin[illegible] dögum kl. 7.30 til 10 e.h.

Ef þér getið ekki sótt skólann að kvöldinu, spyrjist fyrir um heimakenslu vora

334 PORTAGE AVE.

INNGANGUR
fjórðu dyr vestan
við Eaton's búðina

TALSÍMI 26 565

Skólastjóri: F. H. BROOKS, B.A., S.F.A.E.
(Oxford & Queen's)